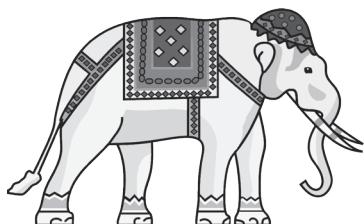

দেবীর আহ্বান

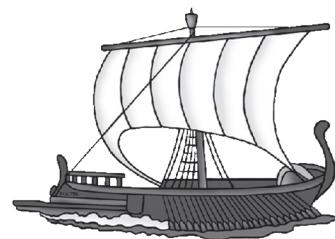
ওঁ ভূঃ ভুবঃ সঃ ভগবতি দুর্গা পরিবার গণসহিতে ইহাগচ্ছ ইহাগচ্ছ ইহতিষ্ঠ ইহসন্নিধেহী, ইহ সন্নিরংখ্যস্ম
অত্রাধিষ্ঠানং কুরু, মমপূজাং গৃহাণ । ওঁ স্থাং স্থীং স্থিরো ভব, যাবৎ পূজা করোহং মমঃ ।
ওঁ আগচ্ছ মদগ্রহে দেবী অষ্টাভি সক্ষিপ্তি সহ । পূজাং গৃহাণ বিধিবৎ সর্বকল্যাণকারিনি ।

Om bhuh bhubha swah bhagavati Durga paribar gana sahitey
Ihagaccha I, hagaccha, ihatistha, ihatistha, ihasannideahi, iha sannirudhaswa,
Atradhistanam kuru, mama puja grihan | Om stham shthim sthirobhava, jabat puja karoham
mama || Om agaccha madgrihey debi ashtabhih shaktibhi saktibhi saha |
Pujan grihana bidhibat sarbakalyana karini ||

Oh Goddess Durga come with your family, sit down, get attached, stay close to us, settle down as
long I worship you. Come in my house Oh Durga, with all your eight powers,
I will worship in the prescribed way, Oh the well-wisher of all.

দেবীর গজে আগমন
ফল : শস্যপূর্ণা বসুন্ধরা

দেবীর নৌকায় গমন
ফল : শস্যবৃদ্ধি ও জলবৃদ্ধি

কার্যকরী কমিটি ২০২২-২০২৩

BANGLADESH CANADA HINDU CULTURAL SOCIETY &
BANGLADESH CANADA HINDU MANDIR
TORONTO, CANADA

ଚିତ୍ରାଣ୍ୟ

Bangladesh Canada Hindu Cultural Society & Bangladesh Canada Hindu Mondir

Executive Committee 2022-2023

Name	Designation
Praduyt Chakraborty	President
Biswajit Mitra	Vice-president
Satyabrata Purkayastha	General Secretary
Niranjan Kumar Mandal	Assistant General Secretary
Palak Datta	Finance Secretary
Shubha Banik	Assistant Finance Secretary
Imon Das	Cultural Secretary
Paromita Sen Tinnie	Assistant Cultural Secretary
Debashish Deb Chowdhury	Organizing Secretary
Ashis Das	School Secretary
Seema Das	Publication Secretary
Benoy Majumder	Secretary, Property Management
Dilip Kumar Saha	Secretary, Puja Committee
Sujit Das	Secretary, Prasad Management
Kajal Roy	Secretary, Youth Affairs
Vaskar Roy	Director
Gokul Biswas	Director

Board of Trustees (BOT) 2022-2025

Name	Designation
Ajoy Das	Member
Anil Nath	Member
Ashok Debnath	Member
Anup Roy	Member
Bijit Roy	Chairman
Dilip Kumar Halder	Secretary
Himangshu Sarkar	Member
Jhantu Debnath (Nirmal)	Member
Ramapada Paul (Mintu)	Member
Rajat Paul	Member
Sabyasachi Choudhury (Jishu)	Member
Sajal Deb	Member

Interim Committee 2021

Convenor	:	Praduyt Chakraborty
Member Secretary	:	Biswajit Mitra

Executive Committee 2018-2020

President	:	Bijit Roy
General Secretary	:	Borendra Sanyal

Executive Committee 2016-2018

President	:	Shebu Choudhury
General Secretary	:	Arun P. Paul

Executive Committee 2014-2016

President	:	Shubhash Roy
General Secretary	:	Borendra Sanyal

Executive Committee 2012-2014

President	:	Shubhash Roy
General Secretary	:	Chanchal Saha

Executive Committee 2009-2011

President	:	Nirmal Kumar Kar
General Secretary	:	Shubhash Roy

Executive Committee 2007-2009

President	:	Arun Dutta
General Secretary	:	Ramapada Paul

Executive Committee 2005-2007

President	:	Anil Nath
General Secretary	:	Samir Lal Datta

Executive Committee 2004-2005

President	:	Ajoy Das
General Secretary	:	Debobrata Dey (Tamal)

Executive Committee 2003-2004

President	:	Anjan Datta
General Secretary	:	Debobrata Dey (Tamal)

Executive Committee 2002-2003

President	:	Shebu Choudhury
General Secretary	:	Sudip Shome (Rinku)

Executive Committee 2001-2002

President	:	Kirit Bikram Sinha Roy
General Secretary	:	Sabyasachi Choudhury

Executive Committee 2000-2001

President	:	Sudip Dey (Anju)
General Secretary	:	Bijit Roy

Executive Committee 1997-2000

President	:	Alok Choudhury
General Secretary	:	Kishore Chowdhury

Executive Committee 1996-1997

President	:	Swadesh Saha
General Secretary	:	Bibekananda Talukder

Executive Committee 1994-1995

President	:	Sudhangshu Datta (Suda)
General Secretary	:	Bibekananda Talukder

Puja Mandap

16 Dohme Avenue, Toronto
ON M4B 1Y9
Phone: (416) 693-4444

পুরোহিতবৃন্দ

শ্রী শ্যামল ভট্টাচার্য
শ্রী মিটন পারিয়াল
শ্রী তরুণ চক্রবর্তী

সূচিপত্র

বিষয়

দেবীমাহাত্ম্যের বিবর্তন
কল্পরূপা মহামায়া
সনাতন ধর্মের আলোকে সৃষ্টিতত্ত্ব
The Four Vedas—Eternity in Words
Knowledge and Humanity in the Light of the Bhagavad Gita
কোন একাদশী ব্রত পালনে কী ফল পাওয়া যায়?
রক্ষা হরিনাম
পুরাণ : ধর্ম ও ভূগোল
খনার বচন কি আজও মেলে?
তৎ-তত্ত্ব-অসি
উপনিষদ সমগ্র-প্রাক-কথন
প্রশ্ন উপনিষদ
ঈশ্ব উপনিষদ
শ্রীশ্রীরামঠাকুর
শ্রীমত্তগবদ্গীতা : গীতায় যজ্ঞ ভাবনা
মহাভারতের রাবীন্দ্র মূল্যায়ণ
দুর্গাস্তুতি ও প্রকৃতিপূজা
ভগিনী নিবেদিতা ও স্বামীজির শেষবেলা
দৈত্যরাজ বলি ও লক্ষ্মী
বাবা লোকনাথ
গুরু ও শিষ্য
যুগধর্ম
স্মৃতির দর্পণে শারদীয় দুর্গোৎসব
আমরা মেয়েরা জেনে নিন ভাইফোটার আচার-অনুষ্ঠানের নানা দিক
কবিতাঙ্গন
জানা অজানার সন্ধানে
আনন্দগান গা রে হৃদয়
উৎসব খেলা
প্রাপ্তের ঠাকুর বাবা লোকনাথ

লেখক	পৃষ্ঠা
সুমন ধর	১১
তুষার গায়েন	১৪
শ্রী বুলবুল ভোমিক	১৬
Dr. Dilip Chakraborty	২০
Nani Gopal Debnath	২২
শিবশঙ্কর ভারতী	২৬
শুভ্রা শিউলী সাহা	৩৬
সুব্রত দাসগুপ্ত	৩৮
তাপসী দত্ত দাস, গুঞ্জন ঘোষ ও ডা. সুবল কুমার মাইতি	৪০
স্বামী যুক্তানন্দ	৫২
কালিকানন্দ অবধূত	৫৪
পঞ্চীরাজ সেন	৫৮
রাম কৃষ্ণ তালুকদার	৬২
অরংবাংশ হোর	৬৮
শ্রীবিদ্যুৎ মজুমদার	৭০
সুব্রত কুমার দাস	৭৪
রেখা পাঠক	৭৮
স্বামী দেবেন্দ্রানন্দ	৮২
পূর্বা সেনগুপ্ত	৮৪
রূপন কান্তি দাশগুপ্ত	৮৬
স্বামী নিগমানন্দ	৮৮
ছন্দা দেবনাথ	৯০
কান্ধন কুমার পুরোহিত	৯১
দূর্বা বাগচী	৯৩
প্রবী পাল	৯৫
ভাস্তী ঘোষ সেনগুপ্ত	৯৫
অরংবন দত্ত	৯৬
মৃণাল কান্তি মজুমদার	৯৬

Publishers

: Bangladesh Canada Hindu Cultural Society
Bangladesh Canada Hindu Mandir
Toronto, Canada
16 Dohme Ave., Toronto, ON. M4B 1Y9
Phone: (416) 693-4444

Published Date

: October 2022

Cover

: Mahua
Phone : (416) 319-7345, Toronto, Canada

Graphics & Printing

: **Sufala Printers**
49/4-A R K Mission Road
Dhaka-1203, Bangladesh
Cell: +880 1715 295843
Email: sufala.printers@gmail.com

বিঃ দ্রঃ এ সংখ্যায় প্রকাশিত প্রবন্ধ, অন্যান্য লেখা ও মতামতের জন্য সম্পাদক দায়ী নন।

কৃতজ্ঞতা স্বীকারঃ সকল কার্যক্রম সুষ্ঠুভাবে পরিচালনার পেছনে যাঁরা আমাদের আর্থিক, কার্যক, নেতৃত্ব এবং সার্বিক সমর্থন দিয়েছেন ও সহযোগিতা করেছেন তাঁদের সকলের প্রতি জানাই কৃতজ্ঞতা।

ଚିନ୍ମୟ

PRIME MINISTER · PREMIER MINISTRE

October 1-4, 2022

Dear Friends:

I am pleased to extend my warmest greetings to everyone taking part in the Durga Puja festival hosted by Bangladesh Canada Hindu Cultural Society and Bangladesh Canada Hindu Mandir.

Durga Puja is a time to celebrate peace, hope and self-renewal. The past two years have been difficult as we protected one another from COVID-19, but this festival serves as a timely reminder of the ultimate triumph of light over darkness and invites us to remain optimistic in our daily lives. It is also a wonderful opportunity to recognize the tremendous contributions Canadians of the Hindu faith have made, and continue to make, to our country in all fields of endeavour. I am certain that festivalgoers will delight in the many performances, activities and exhibits planned for this vibrant showcase.

I would like to thank Bangladesh Canada Hindu Cultural Society and Bangladesh Canada Hindu Mandir for bringing this festival to the community and for its commitment to promoting cross-cultural exchange. Events such as this are a wonderful reminder that Canada is truly a multicultural nation, made stronger and more resilient by our diversity.

Please accept my best wishes for an enjoyable and memorable experience.

Sincerely,

The Rt. Hon. Justin P. J. Trudeau, P.C., M.P.
Prime Minister of Canada

ଚିନ୍ମୟ

Premier of Ontario - Premier ministre de l'Ontario

October 1, 2022

A MESSAGE FROM PREMIER DOUG FORD

I am delighted to extend warm greetings to everyone celebrating Durga Puja, one of the most important and anticipated festivals on the Hindu calendar.

On this special occasion, Hindu Canadians celebrate with music and joyful worship as they renew bonds with loved ones, reaffirm their faith, and rejoice in the victory of good over evil.

Ontario is proud to be home to a strong, vibrant Hindu community whose members have enriched our culture and contributed much to our success story.

I thank the creative and energetic team at Bangladesh Canada Hindu Cultural Society and Bangladesh Canada Hindu Mandir for their commitment to the spiritual and social well-being of Hindu Canadians.

As we work together to build a stronger province and economy, our diverse faith communities will play a vital role in helping us reconnect, re-engage and rebuild.

Have a blessed and joyous Durga Puja!

Doug Ford
Premier

ଦୁର୍ଗାପୂଜା

CITY OF
TORONTO

Message from the Mayor

It is my pleasure to extend greetings and a warm welcome to everyone attending the Durga Puja hosted by the Bangladesh Canada Hindu Cultural Society and Bangladesh Canada Hindu Mandir.

Best wishes to everyone taking part in Durga Puja, one of the biggest and most important festivals in Bengali Hindu culture that commemorates good over evil. This event provides a wonderful opportunity to gather with family and friends as you celebrate the victory of the goddess Durga over evil. I am pleased that this event is taking place in our city.

Toronto is one of the world's most multicultural cities and home to people from all over the world. The valued contributions of multicultural communities strengthen our society and contribute to our city's motto "Diversity Our Strength".

Events like these celebrate the rich cultures and traditions that make our city so unique, and are essential to a prosperous, vital and livable Toronto.

On behalf of Toronto City Council, please accept my best wishes for a memorable event and continued success.

Yours truly,

John Tory
Mayor of Toronto

OFFICE OF THE MAYOR
100 QUEEN STREET WEST, TORONTO, ONTARIO, M5H 2N2

ଶାର୍ଦୀଯ ସଂଖ୍ୟା-୨୦୨୨

ଚିନ୍ମୟ

Nathaniel Erskine-Smith, M.P.
Beaches-East York

Dear Torontonians and visitors,

October 2022

It is an honour to welcome you to Durga Puja - the Autumn Festival!

This event, hosted by the Bangladesh Canada Hindu Cultural Society and the Bangladesh Canada Hindu Mandir, aims to celebrate and promote Bengali Hindu heritage and culture and to bring devotees, families, and friends together to pay homage to Durga. I am pleased to send my congratulations and greetings to mark this special occasion.

I admire the work that the Bangladesh Canada Hindu Cultural Society and the Bangladesh Canada Hindu Mandir undertake in order to serve our South Asian communities here in Toronto and all over the GTA, including hosting valuable cultural events.

This annual Autumn Festival has required a tremendous amount of effort, organizing and hard work. On that note, I would like to thank the organizing team and the volunteers who ensure that such a wonderful event can take place. May Goddess Durga strengthen and bless you and your families with courage to fight all evils.

Please accept my best wishes on this festive occasion.

Sincerely,

Constituency Office
1902 Danforth Ave
Toronto, ON
M4C 1J4
416 467 0860

House of Commons
802 - Justice Bldg.
Ottawa, ON
K1A 0A6
613 992 2115

ଚିନ୍ମୟା

BANGLADESH CANADA HINDU CULTURAL SOCIETY & BANGLADESH CANADA HINDU MANDIR TORONTO, CANADA

ଶାରଦୀୟ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ୨୦୨୨ ଉପଲକ୍ଷେ ନିର୍ବାହୀ କମିଟିର ନିବେଦନ

ଓ ସର୍ବମଙ୍ଗଳ-ମଙ୍ଗଲ୍ୟ ଶିବେ ସର୍ବାର୍ଥସାଧିକେ ।
ଶରଣ୍ୟେ ଅୟମ୍ବକେ ଗୌରି ନାରାୟଣି ନମୋଃଷ୍ଟତେ ॥
ସୃଷ୍ଟି-ଷ୍ଠିତ-ବିନାଶାଳାଂ ଶକ୍ତିଭୂତେ ସନାତନି ।
ଗୁଣାଶ୍ରୟେ ଗୁଣମୟେ ନାରାୟଣି ନମୋଃଷ୍ଟତେ ॥

ପୂଜା ଉତ୍ସବ ସମାଗତ । ଆମରା ଶୀତପ୍ରଧାନ ଏହି ଚାର ଋତୁର ଦେଶେ ବସେଓ ପୂଜାର ଆମେଜ ଠିକ ଅନୁଭବ କରତେ ପାରି । ଶରତେର ଆକାଶେ ସୋନା ରଙ୍ଗ, ବାତାସେ ହୀମେର ହାୟା । ପ୍ରାଣେ ଯେଣ ଖୁଶିର ଜୋଯାର । ଦେବୀ ବରଗେର ସବ ଆୟୋଜନଓ ହବେ ସାରା । ପ୍ରାୟ ଦୁଃଖରେରେ ବେଶି ସମୟ ଧରେ ମାନୁଷ ଯଦିଓ କୋଭିଡ ଆତକେ ଆତକିତ । ନାନାଭାବେ ରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାର ଫଳେ କୋଭିଡ-ଏର ପ୍ରକୋପ କିଛୁମାତ୍ର କମ ତୋ ନୟଇ ବରଂ ସାଧାରଣ ମାନୁଷେର ମନେ କୋଭିଡ ଭୟ ଓ ଆଶଂକା ଦିନ ଦିନ ବେଡ଼େଇ ଚଲେଛେ । ତବୁଓ ଜଗତ ସଂସାରେ କୋନୋକିଛୁଇ ଥେମେ ନେଇ । “ବାଁଧନ ସେ ତୋ ମାୟା । ଯା କିଛୁ ଭୟ, ଯା କିଛୁ କ୍ଷୟ, ସେ ତୋ ଛାଯାର ଛାଯା । ଏସେହେ ଶୀତ ଗାହିତେ ଗୀତ ବସନ୍ତରେଇ ଜୟ, ଯୁଗେର ପରେ ଯୁଗାନ୍ତରେ ମରଣ କରେ ଲୟ ।”

ମାନୁଷ ଜାନେ ଯେ, ସମୟେର କାଁଟା ନିତ୍ୟ ଚଲେ । ତାଇ ବାଂଲାଦେଶ କାନାଡା ହିନ୍ଦୁ କାଳଚାରାଲ ସୋସାଇଟି ଏବଂ ବାଂଲାଦେଶ କାନାଡା ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର, ଟରନ୍ଟୋ ପୂଜା କମିଟି ପ୍ରତିବର୍ଷର ମତୋ ବାଂଲା ପଞ୍ଜିକା ମତେ ତିଥି-ନକ୍ଷତ୍ର ମେନେ ଏବଚରେ ମାଯେର ପୂଜା ଆୟୋଜନ କରେଛେ । ଟରନ୍ଟୋ ପାବଲିକ ହେଲ୍‌ଥେର ସମସ୍ତ ନୀତି ନିୟମ କୋଭିଡ ପ୍ରୋଟୋକଲ ମେନେଇ ପୂଜା କମିଟି ଦେବୀ ଦୁର୍ଗାଥୀଦେର ସକଳ ସୁରକ୍ଷାର ଦାୟିତ୍ବ ନିତେ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ହେଯାନେ । ଏବଚର ଦେବୀ ଦୁର୍ଗାର ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଆଗମନ ଗଜେ ଏବଂ କୈଲାଶେ ତାର ନୌକାଯ ଗମନ । ଆମରା ସନାତନ ଶାନ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ଗଜେ ମାଯେର ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଆଗମନ ଶୁଭ, ଶାନ୍ତି, ଏବଂ ନୌକାଯ କୈଲାଶେ ଫିରେ ଯାୟାଓ ତେମନି ଜଳବୃଦ୍ଧି ବା ଶସ୍ୟ-ଶ୍ୟାମଲେ ସମୃଦ୍ଧ ବସୁନ୍ଧରାର ପ୍ରତୀକ ମନେ କରି । ପ୍ରାର୍ଥନା କରି- ଭୟ, ଆତକ, କୋଭିଡ ଅତିମାରୀର ମତୋ ଜଗତେର ସକଳ ଅଶୁଭ ଶକ୍ତିର କ୍ଷୟ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ସହିଂସତାର ମତୋ ହିଂସା, ଅଶାନ୍ତି ଦୂର କରତେ ଆନନ୍ଦମୟୀ ମା ଦେବୀ ଦୁର୍ଗା ଆସଛେନ । ଆମରା ତାଁର ଆଗମନେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତିଭରେ ସ୍ଵାଗତ ଜାନାଇ- ମା ତୁମ ଏସୋ ସବାର କଲ୍ୟାଣେ ।

ମନ୍ଦିରେର ସକଳ ଭକ୍ତବୃନ୍ଦ, ଦର୍ଶକ, କର୍ମୀ ଓ ସ୍ଵେଚ୍ଛାସେବକ- ସେବିକାଦେର ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଓ ଶାରଦୀୟ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜାନାଇ ।

ବିନୀତ

ନିର୍ବାହୀ କମିଟି

ବାଂଲାଦେଶ କାନାଡା ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର

ଟରନ୍ଟୋ, କାନାଡା

ଶାରଦୀୟ ସଂଖ୍ୟା-୨୦୨୨

চিন্ময়ী

BANGLADESH CANADA HINDU CULTURAL SOCIETY & BANGLADESH CANADA HINDU MANDIR TORONTO, CANADA

শারদীয় দুর্গাপূজা ২০২২ উপলক্ষে সম্পাদকের নিবেদন

বাঙালি হিন্দুর সবচেয়ে বেশি আনন্দের উৎসব দুর্গাপূজা। এসময়ে আনন্দে ভরে ওঠে সনাতন বাঙালির গৃহকোণ আর সেই সঙ্গে আত্মীয় স্বজনের হৃদয় ও মন। পাঁচদিন ধরে পূজার ঢাক, বাঁশি, বিভিন্ন বাদ্যযন্ত্র সহযোগে গান-বাজনার আয়োজনে আনন্দের আবহ তৈরি হয়। পূজা উপলক্ষে শিল্প, সাহিত্য ও সঙ্গীতে নতুন অনেক কিছুর সৃষ্টি হয়। বিশেষ করে বিভিন্ন পত্র-পত্রিকা খ্যাতিমান এবং নবীন কবি, লেখকদের বৈচিত্র্যময় লেখা নিয়ে পূজা সংখ্যা প্রকাশ করে যা বাংলা সাহিত্যের এক প্রধান আকর্ষণ। প্রসঙ্গক্রমে ভারতীয় বাঙালির সবচেয়ে পুরোনো ও ঐতিহ্যবাহী ‘দেশ’ পত্রিকার কথা উল্লেখ করতে হয় যেখানে বিখ্যাত কবি, লেখকদের উল্লেখযোগ্য সৃষ্টি পূজা সংখ্যায় বহু বছর ধরে প্রকাশিত হয়ে আসছে।

টরন্টোর ‘বাংলাদেশ কানাডা হিন্দু কালচারাল সোসাইটি’ ও মন্দির থেকে প্রতিবছর ‘চিন্ময়ী’ নামে পূজা সংখ্যা প্রকাশ করে আসছে। প্রবাসী বাঙালিরা টরন্টোসহ কানাডার বিভিন্ন শহর থেকে ‘চিন্ময়ী’র জন্য নতুন গল্প, কবিতা, প্রবন্ধ ইত্যাদি পাঠিয়ে থাকেন। কমিটির পূর্ব নির্ধারিত সময়সীমার মধ্যে লেখাগুলো সংগ্রহ করে বাংলাদেশে পাঠানো, মুদ্রিত কপিসমূহ মেইলে সংগ্রহ করে লেখক ও পাঠকের হাতে পৌছে দেয়া সহজ কাজ নয়। ফলে বিশেষ কোনো বিষয়ের ওপর বেশ ভালো লেখা আমাদের হাতে পৌছলেও, সব লেখা ‘চিন্ময়ী’তে প্রকাশ করা সম্ভব হয়ে ওঠে না। আমার বিশ্বাস ‘চিন্ময়ী’র এই অনিচ্ছাকৃত সীমাবদ্ধতাকে ক্ষমা করে এবং মেনে নিয়েই লেখক, পাঠক ও ভক্তরা তাদের সেরা লেখাগুলো পাঠিয়ে আমাদের সঙ্গে থাকেন। আমরাও আন্তরিকতা এবং যত্নের সাথে ‘চিন্ময়ী’কে সুন্দর করে সাজাতে চেষ্টা করি। মন্দিরের সদস্যবৃন্দ এবং ভক্ত যারা মন্দির তহবিলে নিয়মিত দান-অনুদান প্রদান করেন, তাদের ভালোবাসা ও পৃষ্ঠপোষকতা ‘চিন্ময়ী’র প্রকাশকে সুগম করেছে।

বর্তমান বিশ্বে যুদ্ধ ও অশান্তির কারণে আধুনিক সভ্যতার যে সংকট দেখা দিয়েছে, তার থেকে মুক্তির আশায় বিশ্বের বহু মনীষী ভারতীয় ধর্মশাস্ত্র, সভ্যতা ও সংস্কৃতির মধ্যে পথ সন্দান করছেন। এ কারণে আমাদের ধর্ম ও শাস্ত্রগুলোর প্রতি মানুষের আগ্রহ দিন দিন বাঢ়ছে। এতে রয়েছে জ্ঞান, কর্ম, ভক্তি ও প্রেমের দ্বারা পরিপূর্ণ জীবনের কথা। ‘চিন্ময়ী’ কোনো সাহিত্য পত্রিকা অথবা ধর্মপুস্তক নয়, তবে প্রকাশের ক্ষেত্রে হিন্দুধর্ম ও শাস্ত্রগুলো বর্ণিত উন্নত জীবনবোধের নীতি অনুসরণ করে থাকে।

প্রকাশনার সকল সীমাবদ্ধতাকে স্বীকার করেই, পূজা ও প্রকাশনা কমিটির পক্ষ থেকে আনন্দময়ী মা দুর্গার কাছে প্রার্থনা- সবার মঙ্গল হোক, সকলের ওপর মায়ের আশীর্বাদ বর্ষিত হোক।

বিনীত
সম্পাদক
বাংলাদেশ কানাডা হিন্দু মন্দির
টরন্টো, কানাডা

ଚିତ୍ରାଣ୍ୟ

DURGA PUJA – 2022 SUB COMMITTEES

CO-ORDINATING SUB-COMMITTEE

- 1 Ajoy Das
- 2 Anil Nath
- 3 Ashoke Debnath
- 4 Bijit Roy
- 5 Nirmal Kar
- 6 Rajat Paul
- 7 Sabyasachi Choudhury (Jishu)
- 8 Shebu Choudary
- 9 Shubhash Roy

PUJA MANAGEMENT SUB-COMMITTEE

Convenor : Dilip Saha

- 1 Ajoy Banik
- 2 Anita Sarkar
- 3 Gouri Dey
- 4 Ira Datta
- 5 Jhantu Debnath
- 6 Miton Parial
- 7 Nabonita Choudhury
- 8 Niranjan Kumar Mandal
- 9 Nirmal Kar
- 10 Rajat Paul
- 11 Shyamal Bhattacharjee
- 12 Shyamoli Deb
- 13 Sukla Debnath
- 14 Tarun Chakraborty

PRASHAD MANAGEMENT SUB-COMMITTEE

Convenor : Sujit Das (Subodh)

- 1 Aloke Das
- 2 Amit Vhadra
- 3 Anil Nath
- 4 Apu Das
- 5 Ashoke Dutta
- 6 Bidduyt
- 7 Bijit Lal Roy
- 8 Bishu
- 9 Chapal Routh
- 10 Debasis Kunda
- 11 Kazal Roy
- 12 Litton Roy
- 13 Mayna Das
- 14 Mrithunjoy Saha (Pappu)
- 15 Nandu Das
- 16 Nirmal Debnath (Jhantu)
- 17 Gokul Biswas
- 18 Nakul Dey
- 19 Pablo Das
- 20 Pulok Dutta (Ashit)
- 21 Ramapada Paul (Mintu)
- 22 Ramanuj Bhowmik
- 23 Rajat Paul
- 24 Rajesh Pramanik
- 25 Sabyasachi Choudhury (Jishu)
- 26 Sajal Deb
- 27 Samir Lal Datta
- 28 Shebu Choudary
- 29 Shubhash Roy
- 30 Sujit Das
- 31 Tinku Das
- 32 Tublu Das
- 33 Uttam Roy
- 34 Vaskar Roy

BHOG AND RITUAL SUB-COMMITTEE

Convenor : Dipika Ghose

- 1 Anita Sarkar
- 2 Biva Roy
- 3 Borna Dutta
- 4 Chapala Nath
- 5 Gouri Dey
- 6 Ira Dutta
- 7 Krishna Dey
- 8 Nabonita Choudhury
- 9 Namita Paul
- 10 Rima Datta
- 11 Sanchita Roy
- 12 Shukla Nath
- 13 Subana Das

CULTURAL PROGRAM SUB-COMMITTEE

Convenor : Imon Das

- 1 Asis Das
- 2 Chayan Das
- 3 Debasis Deb Chowdhury
- 4 Himangshu Sarkar (Tinku)
- 5 Nakul Dey
- 6 Paromita Sen Tinnie
- 7 Shebu Choudary
- 8 Shubhash Roy

DECORATION (STAGE/PROTIMA) SUB-COMMITTEE

Convenor : Anil Nath

- 1 Bikash Ghose
- 2 Himangshu Sarkar (Tinku)
- 3 Imon Das
- 4 Nirmal (Jhantu)Debnath
- 5 Paromita Sen Tinnie
- 6 Pulok Dutta
- 7 Rajesh Pramanik
- 8 Shaymoli Deb
- 9 Shukla Debnath

PUBLICATION SUB-COMMITTEE

Convenor : Seema Das

- 1 Ashis Das
- 2 Barendra Sanyal
- 3 Bimal Chowdhury
- 4 Biswajit Mitra
- 5 Debashish Deb Chowdhury
- 6 Mrithunjoy Saha (Pappu)
- 7 Nirmal Kar

FINANCE SUB-COMMITTEE

Convenor : Palak Datta

- 1 Ajoy Das
- 2 Anup Roy
- 3 Biswajit Datta
- 4 Biswajit Mitra
- 5 Debashish Deb Chowdhury
- 6 Dilip K. Halder
- 7 Dilip Saha
- 8 Gopesh Chandra Saha
- 9 Niranjan Kumar Mandal
- 10 Nirjhendu Skekhar Mitra (Bhulon)
- 11 Sabyasachi Choudhury (Jishu)
- 12 Shuvo Banik

দেবীমাহাত্ম্যের বিবর্তন

সুমন ধর

দেবীদুর্গা : ‘কন্যা’ ও ‘জননী’

দুয়ারে দুর্গোৎসব। ভক্তকূল মেতে উঠতে যাচ্ছেন দেবীবন্দনায়। বলা হয় সার্বজনীন দুর্গাপূজা। আবার বলা হয় শারদীয় দুর্গোৎসব। মূল কথা মাত্-আরাধনা। কিন্তু সাধক-কবিদের চিন্তায় মায়ের দুটি রূপ ধরা পড়েছে। তিনি একাধারে মাতা। আবার একই সাথে কন্যা। লণ্ঠিত রাগাশ্রিত রামপ্রসাদী আগমনী গানে উমা ঘরের মেয়ে।

তনয়া পরের ধন, বুঝিয়া না বুঝে মন
হায় হায় এ কি বিড়ম্বনা বিধাতার। [রামপ্রসাদ, পৃ. ৩৪৭]

আবার তিনি জননীও বটে। সেই রামপ্রসাদী ভাবেই তিনি কেমন জননী হয়ে উঠেছে, এই গানটিতে দেখুন।

কবি রামপ্রসাদ দাসে, মনে মনে কত হাসে,
ভাসে মহা আনন্দ সাগরে।
জননীর আগমনে, উল্লসিত জগজনে,
দিবানিশি নাহি জানে, আনন্দ পারবে। [রামপ্রসাদ, পৃ. ৩৪৬]

প্রথম গানে কবিরঙ্গন বলছেন, ‘তনয়া পরের ধন, বুঝিয়া না বুঝে মন’। মানে মেয়েকে পরের ঘরে দিতে হবে, কিন্তু পিতার মন মানে না। আবার পরের গানে বলছেন, ‘জননীর আগমনে, উল্লসিত জগজনে’। ঘরে মা এসেছে, আমরা আনন্দিত। তার মানে, দেবী একইসাথে কন্যারূপে ও জননীরূপে ভজহৃদয়ে আসীন। তিনি একইসাথে ঘরের মেয়ে। প্রতিবছর পুত্রকন্যাসহ পিতালয়ে আসেন। আবার একইসাথে তিনি জগৎজননী। ভক্তের ত্রিতাপজ্ঞালা জুড়তে আসেন। একইসাথে তিনি কন্যারূপে একান্ত আপন। আবার জননীরূপে তিনিই আশ্রয়দাত্রী।

ভক্তের বাংসল্য আর সাধকের সমর্পণের কি অঙ্গু মেলবন্ধন!

প্রশ্ন হচ্ছে, এটাই কি দেবীপ্রতিমার মাঝে একমাত্র ভাব-সম্মিলন? নাকি সময়ের পথ বেয়ে দুর্গাপ্রতিমার মাঝে মিশে গেছে আরও কিছু ভাবাদর্শন? আর যদি তাই হয়, তাহলে সেসবের আলোকে দেবীমাহাত্ম্যের স্বরূপটি আসলে কেমন? সেই পথের উভরই আমরা খুঁজবো আজকে। কিছুটা ইতিহাস, কিছুটা শাস্ত্র আর কিছুটা নৃবিজ্ঞানের আলোকে।

সঙ্গত কারণেই তত্ত্বসাধনার প্রসঙ্গটি আমরা আলোচনার বাইরে রাখবো। কারণ গুহ্যশাস্ত্র হিসেবে প্রকৃত দীক্ষিত ছাড়া আর কারও কাছে এর প্রকাশ নিষিদ্ধ। এবিষয়ে জ্ঞানীগণ কুলার্ণব তত্ত্বের উল্লেখ করেন, যেখানে স্পষ্ট বলা আছে: ‘আপন প্রাণ দেবে, কিন্তু কারও কাছে গুহ্যশাস্ত্র প্রকাশ করবে না।’ [সুধির সরকার, পৃ. ১৯২]

দেবীরূপের ধারা-পরম্পরা : শাকষ্টুরী, শস্যদেবী, কুলবৃক্ষ
সর্বাপেক্ষা প্রাচীন শাস্ত্র খন্দে দুর্গার উল্লেখ নেই। খন্দেদের রাত্রি-সূক্ততে দুর্গার উল্লেখ আছে। বৈদিক দেবতার ব্যাখ্যা গ্রন্থ

‘বৃহদ্দেবতা’তে (২/৭৮, ৭৯) বলা হয়েছে অদিতি, বাক, সরস্বতী এবং দুর্গা অভিন্ন। [স্বামী দিব্যানন্দ, পৃ. ২০৬]

কিন্তু প্রশ্ন হচ্ছে, ভারতীয় সভ্যতার আদি সূত্র হিসেবে কৃষিভিত্তিক সমাজব্যবস্থার কোনো ছাপ কি দুর্গাপ্রতিমায় থেকে গেছে? এবং তার কোনো স্বাক্ষর-চিহ্ন কি শাস্ত্রাদিতে পাওয়া যায়?

দেবীপ্রসাদ চট্টোপাধ্যায় তাঁর ‘লোকায়ত দর্শন’ নামক আকর-গ্রন্থে মার্কণ্ডেয় পুরাণ (৯২, ৪৩-৪) উদ্ধৃত করছেন। সেখানে দেবী স্ব-মুখে বলছেন,

ততোংহমথিলং লোকমাত্রাদেহসমৃত্বৈঃ
ভবিন্যামি স্বরা; শাকেরাবৃষ্টে প্রাণধারকেঃ ॥
শান্তরীতি বিখ্যতিং তদ যাস্যাম্যহং ভুবি ।

অর্থাৎ, অনন্তর বর্ষাকালে নিজেদেহ সমৃত্ব প্রাণধারক শাকের সাহায্যে আমি সারা জগতের পুষ্টি সরবরাহ করবো। তখন আমি জগতে ‘শাকষ্টুরী’ নামে বিখ্যাত হবো। [দেবীপ্রসাদ চট্টোপাধ্যায়, পৃ. ৩৫৬]

এখানে এসেই কৃষিভিত্তিক সমাজের সাথে দেবীদুর্গা’র সংযুক্তি-সূত্রের শুরু। এবং এ বিষয়ে আমাদের আরেক পথপ্রদর্শক শ্রীযুক্ত রামপ্রসাদ চন্দ। তিনি তাঁর The Indo-Arzan Races: A Study of The Origin of Indo-Aryan People and Institutions বইতে এ নিয়ে বিস্তারিত আলোচনা করেছেন।

পশ্চিতদের মতে, প্রাগৌতিহাসিক যুগের কৃষিভিত্তিক সমাজে শস্য উৎপাদনের জন্যে পৃথীবীর পূজা প্রচলিত। আজকের নবপত্রিকা তারই স্মৃতিবহনকারী অনুসঙ্গ।

প্রথমতঃ পাঠক, ‘শাকষ্টুরী’ নামটা খেয়াল করবেন। এবিষয়ে শ্রীযুক্ত রামপ্রসাদ চন্দ তিনি আমাদের জানাচ্ছেন যে, শাকষ্টুরী বলেই দুর্গা হলেন ‘অনন্দা’ (যিনি অন্ন দেন)। তাই দেবীদুর্গার আরেক নাম ‘অন্নপূর্ণা’। জননী রূপকল্পনায়

নামটির তাৎপর্য অনেক। শাকষ্টুরী দেবীর আলোচনার সূত্র ধরে এটা সহজেই বোঝা যায় যে, ওই ধারাপরম্পরাতেই দেবী অন্নপূর্ণা অভিধায় ভূষিতা হয়েছেন। [রামপ্রসাদ চন্দ, পৃ. ১৩৪]

দ্বিতীয়তঃ ফসলের সাথে দেবীদুর্গা’র যোগাযোগের আরেকটি সূত্র কৌটিল্যের অর্থশাস্ত্র। শ্রীযুক্ত চন্দ বলছেন, কৌটিল্যের অর্থশাস্ত্র (২.২৪) শস্যক্ষেত্রে বীজ রোপণের মন্ত্র-প্রসঙ্গে যে দেবীর উল্লেখ করা হয়েছে সেই প্রাচীন শস্যদেবীকে আজকের দুর্গারই অনুরূপ মনে করা যেতে পারে। শ্রীযুক্ত চন্দের ভাষায়,

“The Devi named in a sacred formula (mantra) quoted by Kautilya in connection of sowing seeds in his Arthashastra is probably the prototype of Durga as corn spirit.” [রামপ্রসাদ চন্দ, পৃ. ১৩৩]

তৃতীয়তঃ দেবীমাহাত্ম্যের সঙ্গে উত্তি-জগতের সম্পর্ক যে কতো ঘনিষ্ঠ তার আরো একটি নির্দর্শন হাজির করেন শ্রীযুক্ত চন্দ। ‘তারা-

ଚିନ୍ମୟ

ରହସ୍ୟ-ବ୍ରତିକା'ର ୧ମ ପଟଳ ଉଲ୍ଲେଖ କରେ ତିନି ବଲେନ, ଏକଜନ ଶାକ୍ ଯୁମ ଥିକେ ଉଠେ ପ୍ରଥମେଇ ‘ଓମ କୁଳବୃକ୍ଷାୟ ନମୋଃ’ ବଲେ ନିଜେଦେର କୁଳବୃକ୍ଷକେ ପ୍ରଣାମ କରେ । ମାରାଠାଦେର ମାଝେ ଆଜଓ ଏହି ବୃକ୍ଷ-ଉପାସନା ଦେଖ୍ ଯାଇ । ପ୍ରାଚୀନ କୃଷିସମାଜେର ଗୋତ୍ରପ୍ରତୀକ ହିସେବେ ଏହି କୁଳବୃକ୍ଷ ପୂଜାକେ ଦେଖଛେନ ତିନି । [ରମାପ୍ରାସାଦ ଚନ୍ଦ, ପୃ. ୧୩୪-୧୩୬]

ନବପତ୍ରିକା'ର ରଙ୍ଗକେର ଗଭୀରେ କୃଷିଜ ଐତିହ୍ୟ

ଦୁର୍ଗାପୂଜାର ଏକଟି ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ହଲୋ ନବପତ୍ରିକାର ପୂଜା । ଜନ-ମାନସେ ଯା ‘ଗଣେଶେର ସ୍ତ୍ରୀ’ ବା ‘କଳାବତ୍’ ନାମେ ପରିଚିତ, ସେଟାଇ ନବପତ୍ରିକା । ପଞ୍ଚିତଦେର ମତେ, ଥାଗୋତିହାସିକ ଯୁଗେର କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସମାଜେ ଶ୍ୟାମ ଉତ୍ପାଦନେର ଜଣ୍ୟେ ପୃଥ୍ଵୀଦେବୀର ପୂଜା ପ୍ରଚାଳିତ । ଆଜକେର ନବପତ୍ରିକା ତାରାଇ ସ୍ମୃତିବହନକାରୀ ଅନୁସଙ୍ଗ । [ସ୍ଵାମୀ ଦିବ୍ୟାନନ୍ଦ, ପୃ. ୨୦୯]

ଏକଟ୍ ତଳିଯେ ଦେଖିଲେ, ନବପତ୍ରିକା ମୂଲତଃ ପ୍ରତୀକୋପାସନ । ଏଇ ପ୍ରତିକି ଉପାଦନ ଏକେକଜନ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀର ପ୍ରତିକ ।

- ୧) କଳା; ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ : ବ୍ରକ୍ଷାଣୀ
- ୨) କଚୁ; ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ : କାଳୀ
- ୩) ହଲୁଦ; ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ : ଦୁର୍ଗା
- ୪) ଜୟନ୍ତୀ; ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ : କାର୍ତ୍ତିକୀ
- ୫) ବେଳ; ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ : ଶିବା
- ୬) ଡାଲିମ; ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ : ରତ୍ନଦତ୍ତିକା
- ୭) ଅଶୋକ; ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ : ଶୋକରହିତା
- ୮) ମାନକଚୁ; ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ : ଚାମୁଣ୍ଡା
- ୯) ଧାନ; ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ : ଲକ୍ଷ୍ମୀ

ସମବେତଭାବେ ନବପତ୍ରିକା'ର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଦୁର୍ଗା । [ସ୍ଵାମୀ ଦିବ୍ୟାନନ୍ଦ, ପୃ. ୨୦୯]

ପ୍ରଶ୍ନ ଆସତେ ପାରେ, ସୁପ୍ରାଚିନ କୃଷି-ଐତିହ୍ୟେ ଏହିସବ ଅନୁସଙ୍ଗ ଦେବୀଦୁର୍ଗାର ପ୍ରତିମା-କଳେ ଥିକେ ଗେଲ କେନ? ଅନ୍ୟ ଦେବତାଦେର ମାଝେ ତୋ ଥାକତେ ପାରତୋ । ଏଥାନେ ଆମାଦେର ମୌଳିକ ସତ୍ୟଟି ଜାନାଚେନ ଦେବୀପ୍ରାସାଦ ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ । ତିନି ବଲଛେ,

“କୃଷିଜୀବନେର ସଙ୍ଗେ ଏହି ଦେବୀ-ରହସ୍ୟର ଯୋଗଧୋଗ । ଏବଂ, ଆମାଦେର ଯୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ, ସେ-ଯୋଗଧୋଗେର କାରଣ ଏହି ନୟ ଯେ, କୃଷିକାଜେର ଶାକ୍ ପରିଷ୍ଠିତିତେ ସ୍ବଭାବ-କୋମଲାଦେର ପକ୍ଷେ ପ୍ରଧାନ ହେଁ ଓଠୀ ସଭ୍ବ ବା ସ୍ଵାଭାବିକ; ତାର ବଦଳେ ଆସଲ କାରଣ ଏହି ଯେ, କୃଷିକାଜ ମେଯେଦେର ଆବିକ୍ଷାର ।” [ଦେବୀପ୍ରାସାଦ ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ, ପୃ. ୩୬୯]

ଶାନ୍ତ ଆର ନୃତ୍ୟକ ଯୁକ୍ତିପାରମ୍ପରେ ମୋଟାଯୁଟିଭାବେ ବଲା ଯାଇ, ଏହି କୃଷି ଅନୁସରେ ମାବେଇ ଲୁକିଯେ ଆଛେ ଦେବୀଦୁର୍ଗାର ଜନନୀ-ରଙ୍ଗକଳ୍ପଟିର ଆଭାସ ।

ଉମା : ପର୍ବତ-କନ୍ୟ, ନାକି ପର୍ବତ-ବାସିନୀ ଦେବୀ

ଦେବୀଦୁର୍ଗା'ର କନ୍ୟ-ରଙ୍ଗେ ନାମ- ଉମା । ତାହଲେ ଏହି ନାମେର ଅର୍ଥ ଦିଯେ ଆଲୋଚନା ଶୁଣୁ କରା ଯେତେ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଥମିକ ସମସ୍ୟା ଏହି ଯେ, ଅଭିଧାନେ ଉମା ଶଦେର ସ୍ପଷ୍ଟ କୋନୋ ପ୍ରକୃତି-ପ୍ରତ୍ୟ୍ୟାମି ମେଲେ ନା । ତାହଲେ ଉମା ଶଦେର ଅର୍ଥ କୀ?

ଅଧ୍ୟାପକ ଶଶିଭୂଷଣ ଦାଶଗୁଣ୍ଠର ଭାଷାଯା, “କତକଣ୍ଠି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେଓଯା ହେଁ, ତାହାର ଅଧିକାଂଶଇ ମନଗଡ଼ା । କେହ କେହ ବଲିଯାଛେ, ‘ଉ’ ଶଦେର ଅର୍ଥ ଶିବ, ଆର ‘ମା’ ଶଦେର ଅର୍ଥ ଶ୍ରୀ; ଶିବେର ଶ୍ରୀ ଏହି ଅର୍ଥେ ପାର୍ବତୀ ହିସେବେ ଉମା । ଆବାର ‘ମା’ ଶଦେର ଅର୍ଥ ‘ମନନକାରୀ’ ଓ କରା ହିସେବେ; ଯିନି ଶିବକେ (ପତିରଙ୍ଗେ) ଧ୍ୟାନ କରେନ ତିନି ଉମା । ‘ମା’ ଶଦେର ‘ପରିମାଣ କରା’ ଅର୍ଥରେ ଲାଗୁ ଯାଇତେ ପାରେ; ଶିବର ଯିନି ପରିମାପକ ଅର୍ଥାଂ ଯାହାର ଭିତର ଦିଯା ଅପରିମୟ ଶିବ ସୃଷ୍ଟି-ପ୍ରପଞ୍ଚ

ରଙ୍ଗେ ପରିମିତ ହନ ସେଇ ଶକ୍ତିରପଣୀଇ ହିସେବେ ଉମା ।” [ଶଶିଭୂଷଣ ଦାଶଗୁଣ୍ଠ, ପୃଷ୍ଠା-୨୬]

ତାହଲେ ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ଶାନ୍ତର ଶବ୍ଦପ୍ରତିମାଣ ।

ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ‘ଉମା’ ଶଦେର ଉଲ୍ଲେଖ ପାଓୟା ଯାଇ ‘କେନ’ ଉପନିଷଦେ (୩/୧-୧୨, ୮/୧) । ଇନ୍ଦ୍ରେ ସମ୍ମୁଖେ ଦେବୀ ହୈମବତୀ ଉମାରଙ୍ଗେ ଆବିର୍ଭୂତ ହେଁଛିଲେ । ତଥିନ ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକ ଅବସ୍ଥା କେମନ ଛିଲ, ସେଇ ଉପାଖ୍ୟାନଟି ସଂକ୍ଷେପେ ବୁଝେ ନିଲେ ଆମାଦେର ଦିଶା ଠିକ ହବେ ।

ଦେବାସୁର ଯୁଦ୍ଧେ ବ୍ରନ୍ଦି ଦେବତାଗଣେର ଜନ୍ୟ ବିଜ୍ୟ ଲାଭ କରଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେବତାଗଣ ଏହି ବିଜ୍ୟରେ ମଧ୍ୟେ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ବ୍ରନ୍ଦେର ମହିମା ଉପଲବ୍ଧି କରତେ ପାରଲେନ ନା । ତାରା ‘ଆମାଦେରାଇ ଏହି ବିଜ୍ୟ’ ବଲେ ନିଜେଦେରକେଇ ମହିମାଷ୍ଟିତ ଭାବରେ ଲାଗଲେନ । ବ୍ରନ୍ଦ ଦେବତାଦେରକେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ଜନ୍ୟ ତାଁଦେର ସମ୍ମୁଖେ ଆବିର୍ଭୂତ ହଲେ, ତାଁରା ତାଁକେ ଚିନ୍ତନେ ପାରଲେନ ନା । ପ୍ରଥମେ ଅଣ୍ଟିକେ ତାଁର କାହେ ପାଠାଲେନ, ଏହି ଯକ୍ଷ କେ ତା ଜେନେ ଆସତେ । ଅଣ୍ଟି ଯକ୍ଷର କାହେ ଏସେ ଗର୍ବଭରେ ଆତ୍ମାପରିଚିଯ ଦିଯେ ବଲଲେନ ଯେ ତିନିଇ ଜାତବେଦା ଅଣ୍ଟି । ଯକ୍ଷ ତାଁର ସାମନେ ଏକଟି ତୃଣ ରେଖେ ତା ପୋଡ଼ାତେ ବଲଲେନ । ଅଣ୍ଟି ଶତ ଚେଷ୍ଟା କରେଣ ତାତେ ସମର୍ଥ ହଲେନ ନା । ବାୟୁ ସ୍ଵଗର୍ବେ ଯକ୍ଷର ସମୀପବତୀ ହେଁ ଅଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରେଣ ଏକ ଗୁଚ୍ଛ ତୃଣ ଉଡ଼ାତେ ପାରଲେନ ନା । ସର୍ବଶେଷ ନିରହକାର ଇନ୍ଦ୍ରେ ନିକଟ ଉମାରପଣୀ ବ୍ରନ୍ଦବିଦ୍ୟାର ଆବିର୍ଭାବ ହଲୋ । [ଶଶିଭୂଷଣ ଦାଶଗୁଣ୍ଠ, ପୃ. ୩୫]

ଦାଶନିକ ଦୃଷ୍ଟିତେ ଏହି ଉମା ବ୍ରନ୍ଦବିଦ୍ୟା-ରପଣୀ । କାରଣ ତିନିଇ ଦେବତାଗଣକେ ବ୍ରନ୍ଦଜାନ ଦାନ କରେଛେ । ଏହି ବ୍ରନ୍ଦବିଦ୍ୟାଇ ବ୍ରନ୍ଦଜ୍ୟୋତିରପଣୀ ଆଦିଶକ୍ତି- ପ୍ରଥମ ଜ୍ୟୋତିରପା । ତାଇ ତିନି ସୁବର୍ଣ୍ଣକାନ୍ତି- ତିନି ହୈମବତୀ । ଏ ପ୍ରେକ୍ଷିତେ ଶ୍ରୀଶଶିଭୂଷଣ ଦାଶଗୁଣ୍ଠର ଅଭିମତ ନିଯାରଣ୍ଯ-

“ଶକ୍ତିରପଣୀ ଉମାଇ ପ୍ରଥମେ ବ୍ରନ୍ଦେର ଶକ୍ତି ଓ ମହିମା ବର୍ଣନା କରିଯାଇଛେ- ଇହାଇ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସ୍ଵାଭାବିକ ହିସେବାରେ ଏହି ଦାଶନିକ ଦୃଷ୍ଟିତେ ପ୍ରଥମେ ବ୍ରନ୍ଦଜ୍ୟୋତିରପଣୀ ଆଦିଶକ୍ତି- ପ୍ରଥମ ଜ୍ୟୋତିରପା । ତାଇ ତିନି ହୈମବତୀ ହେଁ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ଦେବୀର ନାମରଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହତ । ଏହି ନାମଟି ଏଥାନେ କୋନୋ ପ୍ରକାର ଭୂମିକା ବା ଭଣିତାବର୍ଜିତଭାବେ ଏମନ ସହଜେ ବ୍ୟବହତ ହିସେବେ ଯେ, ମନେ ହେଁ, ଏହି ଉପନିଷତ୍କାରେର ନିକଟ ଏହି ନାମଟି ଏକଟି ବିଶିଷ୍ଟ ଦେବୀର ନାମରଙ୍ଗେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଛିଲ । ଅଥାତ ଇହାଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିତେ ହିସେବେ, ଏହି ‘କେନ’-ଉପନିଷଦେର ପୂର୍ବେ କୋନୋ ଗ୍ରହେଇ ଆମରା ଆର ଏହି ଉମା କଥାଟିର ଉଲ୍ଲେଖ ପାଇ ନାହିଁ । ଦିତୀୟତଃ, ଏହି ପ୍ରକ୍ଷେପେ ‘ହୈମବତୀ’ ଶବ୍ଦଟିର ବ୍ୟବହାର ଓ ବିଶେଷ କରିଯା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିତେ ହିସେବେ । ହେମକାନ୍ତି ଜାନେର ସହିତ ଯୁକ୍ତ ବଲିଯାଓ କେମନ ଦେବୀ ହୈମବତୀ ହିସେବେ ପାରେନ, ଆବାର ହିସେବେ ପାରେନ । ଉମା ଶଦେ ଏଥାନେ ଯଥନ ନାମଇ ବୁଝାଇତେହେ, ତଥିନ ହୈମବତୀ ଶଦେର ଦ୍ୱାରା ଏଥାନେ ହିମାଲୟ-ପରତରେ ସହିତ ଉମାର ଯୋଗେର ହିସେବେ ବ୍ୟବହାର କରିଯାଇଛି । ତାହା ହିସେବେ ଆମରା ଏଥାନେ ଏହିତୁକୁ ଅବଗତ ହିସେବେ ପାରି ଯେ, ‘କେନ’-ଉପନିଷତ୍କାର ଯଥନ ଆବିର୍ଭୂତ ହିସେବେଇ ତଥିନ ହିମବ୍ର-ପରତରେ କନ୍ୟା ଉମାର ଏକଟି ବିଶିଷ୍ଟ ଦେବୀରଙ୍ଗେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଛିଲ ।” [ଶଶିଭୂଷଣ ଦାଶଗୁଣ୍ଠ ପୃ. ୩୫-୩୬]

এ বিষয়ে অধ্যাপক জিতেন্দ্রনাথ বন্দ্যোপাধ্যায়ের অভিমতটিও উল্লেখ করা র মতো। তিনি বলছেন, “দেবীর পাহাড় পর্বতের সহিত সংযোগ তাঁহার উমা রূপের একটি বিশেষণ হইতে বহুপূর্বকালে স্পষ্টতর হইয়াছিল। উমার প্রথম উল্লেখ আমরা কেন-উপনিষদে পাই, এবং সেখানে (৩,২৫) তিনি হৈমবতী (হিমবতের কন্যা) বলিয়া বর্ণিত হইয়াছেন। তাঁহার এ পরিচয় খুবই স্বাভাবিক, কারণ শতরূপীয়ে রূপ গিরীশ ও গিরিত্ব নামাদির দ্বারা অভিহিত। বলা বাহ্যিক যে কেন-উপনিষদে প্রাণ্ত উমার এই বিশেষণ পৌরাণিক ঘৃণে তাঁহার গিরিবাজ হিমালয়ের কন্যারূপ পরিচয় এবং তদশ্রী কিংবদন্তীসূহের উৎস। এই উপনিষদে নির্দিষ্ট উমার প্রকৃত বৈশিষ্ট্য এ প্রসঙ্গে উল্লেখযোগ্য। এখানে তিনি রূদ্রপূর্ণী বলিয়া প্রত্যক্ষভাবে বর্ণিত হন নাই; তিনি অগ্নি, বায়ু, ইন্দ্রাদি বৈদিক দেবতাদিগের অপেক্ষা অধিকতর শক্তিশালিনী ব্ৰহ্মবিদ্যারূপিণী দেবী রূপে বর্ণিত হয়েছেন। [জিতেন্দ্রনাথ বন্দ্যোপাধ্যায়, পৃ. ২২৭]

এ প্রসঙ্গে যদি পার্বতী নামটির দিকে লক্ষ্য করি তাহলে দেখবো যে, পার্বতী শব্দটিকে আমরা পর্বততনয়া অর্থেই বর্তমানে গ্রহণ করে থাকি। কিন্তু মূলে শব্দটির এ অর্থ ছিল না। শ্রীশিভূষণ দাশগুপ্তের ভাষ্যে,

“পার্বতী শব্দটিকে আমরা পর্বততনয়া এই অর্থেই বর্তমানে গ্রহণ করিয়া থাকি। মূলে শব্দটির এই অর্থ ছিল না। পর্বত-সমন্বয়া এই অর্থে শব্দটির ব্যবহার বেদে পাওয়া যায়। ‘শতপথ-ব্রাহ্মণে’ পর্বত-স্বরূপ এই অর্থে পার্বতী এই অর্থে পার্বতী ও পর্বতপুত্রী এই অর্থে পার্বতীয়ী শব্দের ব্যবহার দেখিতে পাই (১/৫/১৫, ১৭)। সাংখ্যায়ণ-ব্রাহ্মণে পর্বত-পুত্র এই অর্থে দক্ষকেই ‘পার্বতী’ বলা হইয়াছে (৪/৪)। তাহা হইলে দেখা যাইতেছে পর্বতে আছে বা পর্বত-সমন্বয় এই অর্থ হইতেই পরে পর্বত-পুত্র বা পর্বত-কন্যা এই অর্থের বহুল প্রচার দেখা দিয়াছে। আমরা পরে দেখিতে পাইবো, মার্কণ্ডেয় চণ্ঠীতে যেখানে চণ্ঠীকে পার্বতী বলা হইয়াছে সেখানে পার্বতী পর্বত-কন্যা নহেন, পর্বতস্থিতা বা পর্বতবাসিনী। এ-তথ্যগুলির উল্লেখ করিতেছি এইজন্য যে, আমাদের দেবী পার্বতীও হয়তো মূলে পর্বত-কন্যা পার্বতী নহেন, তিনি পর্বতাধিষ্ঠাত্রী দেবী বা পর্বতবাসিনী দেবী বলিয়া পার্বতী।” [শশিভূষণ দাশগুপ্ত, পৃ. ২৮]

তবে উমা বিষয়ক আলোচনা থেকে কয়েকটি তথ্যের দিকে বিশেষভাবে দৃষ্টিপাত করা যেতে পারে।

১) প্রথমেই খেয়াল করতে পারি, উমা শৈলসূতা। তাঁহার অপর নাম পার্বতী বা গিরিজা। তাঁকে মুখ্যতঃ পর্বতের সঙ্গেই যুক্ত করে। আরও তলিয়ে দেখলে বুঝতে পারি, এই দেবী হয় কৈলাসবাসিনী, না হয় মন্দরবাসিনী, না হয় বিন্দ্যবাসিনী। প্রতিটি ক্ষেত্রেই পর্বতের সঙ্গে তাঁর সম্বন্ধ।

২) দ্বিতীয় আর একটি জিনিস লক্ষ করিতে পারি, এই উমা বা পার্বতী দেবী সিংহবাহন। পার্বত্য দেবীর সিংহকে বাহনরূপে গ্রহণ করার ভিতরেও বেশ একটি রূপকল্পজনিত সঙ্গতি রয়েছে। এই সিংহবাহিনী শৈলসূতা উমা দেবী বা পার্বতীই ভারতবর্ষের শক্তিদেবীর প্রাচীন রূপ বলে মনে হয়। পরবর্তীকালে এই দেবীর সাথেই বিভিন্ন দেবীগণ মিলেমিশে একটি সর্বজনীন মহেশ্বরী দেবীর সৃষ্টি হয়েছে।

৩) ‘কেন’-উপনিষদের সময়কালেই হিমবৎ-পর্বতের কন্যা উমার একটি বিশিষ্টা দেবীরূপে প্রসিদ্ধি ছিল। [শশিভূষণ দাশগুপ্ত, পৃ. ৩৫-৩৯]

৪) হিমবতের কন্যা ‘হৈমবতী’ অগ্নি, বায়ু, ইন্দ্রাদি বৈদিক দেবতাদিগের অপেক্ষা অধিকতর শক্তিশালিনী ব্ৰহ্মবিদ্যারূপিণী দেবী রূপে বর্ণিত হয়েছেন। [জিতেন্দ্রনাথ বন্দ্যোপাধ্যায়, পৃ. ২২৭] এখানে এসেই বোৱা গেল জগতজননী হয়েও মা কিভাবে শাস্ত্রোক্ত ‘প্যারালাল ন্যারোটিভ’ এর কারণে আমাদের ঘরের মেয়ে ‘উমা’ হিসেবে ভক্ত-মানসে ঠাই গেল।

উপসংহার :

কন্যা ‘উমা’ হোক, বা জননীরূপে মা অনন্পূর্ণা হোক- মাত্ত-উপাসনার ক্ষেত্রে উপমহাদেশীয় প্রেক্ষাপটে আমাদের, মানে বাঙালিদের, অবস্থান কি- সেটা জেনেই আলোচনা শেষ করা যেতে পারে।

এই পঞ্চের উভয়ের গবেষক বলছেন, “শাক্ত ধর্মত ও সাধনা নানাভাবে এখনও ভারতবর্ষের প্রায় সব অঞ্চলেই অঞ্চলিত্বের দেখ্তা যায় বটে, কিন্তু যেটুকু তথ্য আমার অধিগত হইয়াছে তাহাতে মনে হইয়াছে, এই সাধনা বাংলাদেশে যেরূপ জীবন্ত হইয়া উঠিয়াছে, এমন অন্যত্র কোথাও নহে; এবং প্রকারে ও পরিমাণে বাংলাদেশে যে শাক্ত সাহিত্য গড়িয়া উঠিয়াছে, তাহাও অন্যত্র কোথাও পাওয়া যায় না।” [শশিভূষণ দাশগুপ্ত, পৃ. নিবেদন অংশ]

তাই আসুন ঋষি অরবিদের সাথে কষ্ট মিলিয়ে আমরাও আজ দেবীদুর্গার কাছে প্রার্থনা জানাই :

“মাতঃদুর্গে! তোমার সত্তান আমরা, তোমার প্রসাদে তোমার প্রভাবে মহৎ কার্যের মহৎ ভাবের উপযুক্ত হই। বিনাশ করো ক্ষুদ্রতা, বিনাশ করো স্বার্থ, বিনাশ করো ভয়।” □

তথ্যসূত্র :

রামপ্রসাদ, শ্রীযোগীন্দ্রনাথ চট্টোপাধ্যায়, ৪০ সংস্করণ, কলিকাতা, ১৩২৪ বঙ্গাব্দ, পৃ. ৩৪৬-৩৪৭।

পৌরাণিক অভিধান, সুধির চন্দ্র সরকার, বঙ্গাব্দ ১৪১৮, এম সি সরকার অ্যাস সল্প প্রা. লি., কলিকাতা, পৃ. ১৯২।

শ্রীঅরবিন্দের মূল বাংলা রচনাবলী, শ্রীঅরবিন্দ, নালন্দাপ্রেস, কলিকাতা-৬, ১৯৬৯ শ্রীষ্টাব্দ, পৃ. ৪।

দুর্গাপূজার দু-এক কথা, স্বামী দিব্যনন্দ, নিরোধত (শ্রীসারদা মঠের মুখ্যপত্র), ২৮ বর্ষ, তয় সংখ্যা, সেপ্টেম্বৰ-অক্টোবৰ, সম্পাদিকা : প্ৰাৱিজিকা বেদান্তপ্রাণা, ২০১৪, পৃ. ২০৫-২১১।

লোকায়ত দর্শন, দেবীপ্রসাদ চট্টোপাধ্যায়, নিউ এজ পাবলিশার্স, কলিকাতা, প্রথম প্রকাশ : বঙ্গাব্দ ১৩৬৩।

ভারতের শক্তি-সাধনা ও শাক্ত সাহিত্য, শ্রীশিভূষণ দাশগুপ্ত, সাহিত্য সংসদ, কলিকাতা-৯, বঙ্গাব্দ ১৩৯২।

পঞ্চেপাসনা, শ্রীজিতেন্দ্রনাথ বন্দ্যোপাধ্যায়, কে. এল. মুখোপাধ্যায় (প্রকাশক), কলিকাতা-১২, বঙ্গাব্দ ১৯৬০।

The Indo-Aryan Races: A Study of The Origin of Indo-Aryan People and Institutions (Part I), Ramaprasad Chanda, Varendra Research Society (Rajshahi), 1916

କଳ୍ପନା ମହାମାୟ

ତୁଷାର ଗାୟନ

ଯା କିଛୁ ଜଡ଼ ଓ ଚିତନ୍ୟ, ଯା କିଛୁ ବଞ୍ଚି ଓ ଥାଣ ସମଗ୍ରେର, ଏକ ଅଭିନ୍ନ ଉତ୍ସଜାତ ଶକ୍ତି ତରଙ୍ଗେର ଅବିରାମ ଘୂର୍ଣ୍ଣେ, ଛନ୍ଦମଯ ଭାରସାମ୍ବେ ନିରାକାର ହିତେ ଉତ୍ତ୍ରତ ଅଜୟ ଆକାର, ତାଇ ସମୁହ ଆକାର ଅବଶେଷେ ନିରାକାର- ପରମା ପ୍ରକୃତି ଅସୀମ ସଂଭାବନାର- କେ ଜାନେ ସଖନ ତାହା ଆପାତ ବିଚ୍ଛନ୍ନ ଯଦିଓ ସମଗ୍ରେର ଅଂଶ, ଅହ୍-ଆବୃତ ତାଇ ଏକା-ମନୋ ସନ୍ଧିକ୍ଷଣେ ସଖନ ଅହ୍ ଅପସୃତ ଓ ସହସା ବିଶ୍ଵତ ଏକାକୀତ୍ତ- ସମଗ୍ରେର ସାଥେ ଶ୍ରାପିତ ସହସାଇ ସଂଘୋଗ- ବାସନା ଜାଗେ ଥରଥର କୀରପ ତାହାର ଦେଖିବାର, ଆହା, କୀରପେ ଦେଖିବେ ତାହାକେ ଯେବେଳ ଲୁକାଇୟା ଆଛେ ଗଣନାତୀତ ରହିପର ଆଧାରେ, ତାଇ ସେଇ ରହି ଦର୍ଶନ ହୟ ଯେବେଳ ତାହାକେ ଦେଖିତେ ମନ ଚାଯ- ମାତ୍ରର ଛାଡ଼ା ଆର କୋଣ୍ଠ ରହି କଲେ ତବେ ଥାକା ଯାଯ ଏତୋଟା ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ନିର୍ଭୟ ଯେଖାନେ ମମତାମରୀ ଆଗଲାଇୟା ରାଖେନ ସମୁହ ସଂକଟ ଓ ଶକ୍ର ହିତେ, ତାଇ ତାହାର ସର୍ବୋତ୍ତମା ରହି ଅସୁରବିନାଶୀ ଜଗଜନନୀ ଦୁର୍ଗା- ଆମାଦେର ଚେତନାର ରଙ୍ଗେ ଆବିର୍ଭତା- ଆମରାଇ ସ୍ଵଜନ କରି ଆମାଦେର ମତୋ କରିଯା ଆମାଦେର ଏକାନ୍ତ ଅଭିଥାଯେ, ଅଭିନ୍ନ ଉତ୍ସ ଜାତ ଶକ୍ତି ତରଙ୍ଗ ହିତେ, ନିରାକାର ନିରାକୃତ କରିଯା ମାତ୍ର ଆକାରେ; ଅନ୍ତଃସ୍ଥିତ ଖଡ଼େର କାଠାମୋର 'ପର ପଲିମାଟିର କୋମଳ ପ୍ରଲୋପେ- ଶିଶିର ମିଶ୍ର ସାଦାକାଶ ଶାରଦ ପ୍ରଭାତେ ଢାକେର ବାଦ୍ୟେ ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ ଏକଟାନା ମନ୍ଦିତ ଆବେଶେ ଚକ୍ର ମୁଦିଯା ଯାଯ; କେହ ଭକ୍ତିତେ ବିଶ୍ଵାସ କରିଯା ପ୍ରଣାମେର ଭଙ୍ଗିତେ ଜୋଡ଼ କରିଯା ହାତ ଅଥବା କେହ ନିତାନ୍ତ ଶିଲ୍ପେର ତୃଷ୍ଣାୟ ଛୁଟିୟା ଯାଯ- ଜାନେ ନାନ୍ଦନିକ ଶିଲ୍ପେର ମାଧ୍ୟମେ ପ୍ରକୃତ ସତେ ପୌଛାଇୟିବାର ପଥ ଏଥିନେ ନିଶ୍ଚେଷିତ ନୟ!

ମହାଦେବୀ ଦୁର୍ଗାର ସ୍ତତି ସାଧୁଭାଷାତେଇ ଭାଲୋ ହୟ

ଯେ ମାଟିତେ ଶ୍ୟାମ୍ଭ୍ୟା କର୍ବଣେର ଦାଗ ଓ ଶରୀର ନିଃସ୍ତର ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଘାମେ ଏବଂ ଯେ ଶ୍ୟାମ ଆହତ ହିତ୍ବାର ପର ପଡ଼ିଯା ଥାକେ ରିତ ଶ୍ୟେର କକ୍ଷାଳ- ଧାନ ହିତେ ସ୍ଵର୍ଗ ଆଭାର ଗୁଣ୍ଣନମ୍ବର ଖଡ଼, ପାଟ ହିତେ ବନ୍ଧନ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ରଙ୍ଗୁ ଏବଂ ବାଁଶ ଯାହା ସର୍ପକାର ବନ୍ଧନ ଓ ଛେଦନେର ପ୍ରକୃତ ସାମଗ୍ରୀ- ଯାହାକେ ବିବିଧ ଉପାୟେ ବିଭାଜନ ଓ ବଟିଯା ଲୋକୀ ଯାଯ- ଏଇରହି ମାଟି, ଖଡ଼, ବାଁଶ କିଂବା ଯେକୋନୋ ସାମଗ୍ରୀ ଯାହା କିଛୁଇ ଆମାଦେର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ଓ ନିର୍ମାଣେର ଉପକରଣ- ସକଳଇ ଶକ୍ତି, ଶକ୍ତିର ବିବିଧ ରହି ମାତ୍ର ।

**ଭାବିଲେ ବିଶ୍ମିତ ହିତେ ହୟ ମାଟି ଯାହା ହିତେ
ଆହାର ଓ କୁଧା ନିବାରଣ, ତାହା ହିତେଇ ଭକ୍ତି
ଓ ଆରାଧନାର ଆଯୋଜନ! ମାଟି, ଖଡ଼, ବାଁଶ
କିଂବା ଯେକୋନୋ ସାମଗ୍ରୀ ଯାହା କିଛୁଇ ଆମାଦେର
ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ଓ ନିର୍ମାଣେର ଉପକରଣ- ସକଳଇ
ଶକ୍ତି, ଶକ୍ତିର ବିବିଧ ରହି ମାତ୍ର ।**

ସେଇରହି ତାହା ସ୍ମୃତି ଓ ଆମାଦେର ମାନସଲୋକେ ଉପହିତ ହିତେ ପାରେ । ଦେବୀ ଦୁର୍ଗାର ରହି ଏଶ୍ୱର ତାହାଇ, ଯାହା ଆମାଦେର ଅତ୍ତର ଓ ଅଭିଜାନ ସ୍ଵଜନ କରିଯା ଲାଗ; ତାଇ ତିନି ଦେବୀ ହିତ୍ୟାଓ ଯେମନ ଆମାଦେର ପରିଚିତ ମାତା ଆବାର ବନ୍ଦରାନ୍ତେ ପିତ୍ତଗ୍ରେ ଆଗମନକାରୀ କଲ୍ୟା, ଏକଇ ଅଙ୍ଗେ ତାହାର ବିବିଧ ରହି ଓ ଅଭିଥାଯେର ପ୍ରକାଶ ଯାହା ଆମାଦେର ପ୍ରତିଦିନକାର ଜୀବନକେ ଘରିଯା ଆଛେ ।

ଆମରା ସେଇ ଘୂର୍ଣ୍ଣମାନ ଜୀବନସତ୍ୟକେ ପ୍ରଣାମ କରି, ତାହାର ଆରାଧନା କରି । ଆଜ ବିଜ୍ୟା ଦଶମୀର ଦିନ, ଦେବୀର ବିର୍ଜନେର ପ୍ରାକାଳେ ଆମାର ମନେ ଏଇରହି କତୋ କିଛୁଇ ନା ମନେ ଆସିତେଛେ । ଆପନାଦେର ମନେଓ କୀ ଏଇରହି ଭାବୋଦୟ ହୟ ନା?

ନାଦୁବାସନ

ପୁଜୋର ଦିନେ ନାଦୁ ଖାଇବାର ବାସନା ପ୍ରବଳ ହିଯାଛେ । ଏହି ପ୍ରବାସେ, ଏକାକୀ ଜୀବନେ, କେ ଆହେ ଯେ ନାଦୁ ବାନାଇୟା ଖାଓୟାଇବେ? ଏଥାନେଓ ପୁଜୋ ହୟ, ବଜ ଲଲନାରା ବହ ବର୍ଣ୍ଣ ଶାଢ଼ୀ ପରିଧାନେ ଅପଳ ଉଡ଼ାଇୟା ରହି-ଗଙ୍କେ-ବର୍ଣ୍ଣ ମଣଗ ପ୍ରଜ୍ଞଲିତ କରିତେ ଆଶେନ; ତାହାଦେର ହାସି ଓ ଚକିତ ଚାହନୀର ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଦେବୀ ଦର୍ଶନ ଘଟେ, ଧୂପ-ଧୂନ ଓ ବାଦ୍ୟେର ନିଶ୍ଚେତନ କରା ସ୍ମୃତି ଚାରିତାର ଭିତର କଦାଚିତ୍ କିଛୁ ପ୍ରସାଦଓ ଜୁଟିଯା ଯାଯ । ତାଇ ବଲିଯା ନାଦୁ? ତାହା ଯେ ଦୂରଧିଗମ୍ୟ,

କେବଳଇ କରତଳ ହିତେ ତୈଲ୍ୟୁକ୍ତ ନାରିକେଳ ମିଷ୍ଟତାର ସୁଗନ୍ଧ ଅତୀତ ହିତେ ଉଡ଼ାସିତ ହିଯା ଆବାର ଦୂରେ ମିଲାଇୟା ଯାଯ! ସାଦା, ବାଦାମୀ, କାଳୋ ନାଦୁର ଗଙ୍କେ ମନ ଆମାର ଉଚାଟନ ହିଯାଛେ । ନାରିକେଳେର ନାଦୁ, ତିଲେର ନାଦୁ, କ୍ଷୀରେର ନାଦୁ ... କତୋ ନା ସେଇ ନାଦୁର ରହି, ଖାଇବାର ଥେକେଓ ଦେଖିତେ ଓ ଦ୍ରାଣ ପାଇତେ କମ ଆନନ୍ଦ ଛିଲ ନା । ଦେଶେ ଥାକିତେ ସଖନ ମାତା ବାଁଚିଯାଇଲେନ, ପୂଜା ଶୂରୁ ହିତେ ନା ହିତେଇ ତିନି ନାଦୁ ପାକାଇଲେନ । ତାହାର କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର, ମାନେ ଭବଦୀୟ ଲେଖକ ବିଶିଷ୍ଟ ଭୋଜନ ରସିକ ଜାନିଯା ମାତା ସର୍ବଦାଇ ତାହାର ହତେ ପାକାନ୍ତେ ପ୍ରଥମ ନାଦୁର ଆସାଦନ ଆମାକେଇ କରିତେ ଦିଲେନ । ସେଇ ନାଦୁର ସ୍ଵାଦେ ଓ ଗଙ୍କେ ଆମାର କବିତାର ଲାବନ୍ୟ କି କିଛୁମାତ୍ର ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ନାହି? କିନ୍ତୁ, ହାଯ! ମାତାଓ ଗତ ହିଯାଛେନ, ଆମିଓ ଦେଶେ ନାହି; କୀ ଆର କରା, ନାଦୁର ସ୍ମୃତି ଲଇୟାଇ ଦିନଯାପନ କରିତେ ହିତେଛେ ।

ଶାନ୍ତ୍ରେ ବଲେ, “ଗତସ୍ୟଶୋଚନାନ୍ତି! □

ଚିନ୍ମୟା

Bansaree Indian Restaurant

ବାଂଶରୀ
ଇନ୍ଡିଆନ ରେଷ୍ଟୋରେଣ୍ଟ

Karan Chowdhury

Tel: 905-684-3411

ଶାରଦୀୟ ଜୁହେଛତ୍ରା

**Special discount for
Temple Cattering.
Please contact to
Bansaree at Karan Chowdhury**

Saturday Lunch	\$12.95 + tax
Lunch Special Starting At - (Monday to Friday)	\$5.95
Sunday Brunch (More than 50 items)	\$16.95 + tax
Take out 10% off and Free Delivery on Orders over	\$50 + tax
Student & Senior Discount	10%
Free Delivery on order (at St. Catharines)	\$50 + tax

www.bansareeindian.com

C- 905-380-6637

Take out + Delivery opens

LUNCH : 11:30 - 2:30

DINNER : 5:00 - 9:30 (7 DAYS OPEN)

Bansaree Indian Restaurant
342 St. Paul Street (East) St. Catharines, Ontario
L2R 3N2

ସନାତନ ଧର୍ମର ଆଲୋକେ ସୃଷ୍ଟିତତ୍ତ୍ଵ

ଶ୍ରୀ ବୁଲବୁଲ ଭୌମିକ

ଭୂମିକା : ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ ମାନବେର ମନେ ଜିଜ୍ଞାସାର ଅନ୍ତ ନେଇ । ଶୁଦ୍ଧମାତ୍ର ଖେଳୋ-ପରେ ମୃତ୍ୟୁର ମୁଖୋମୁଖୀ ହେଁଯାତେ ତାର ଶାନ୍ତି ନେଇ । ଅତ୍ଥ ହୁଦୁଯେ ଜ୍ଞାନେର ଅନ୍ବସଣେ ତାର ଆବହମାନ ପଥଚଳା- ହୁଯତୋବା ସେ କାରଣେଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ଯେଖାନେ ତାଦେର ଜନ୍ମକାଳେର ଚେଯେ ବେଶଦୂର ଅଗସର ହତେ ପାରେନି, ମାନୁଷ ସେକ୍ଷେତ୍ରେ ଚାଁଦେର ବୁକେ ତାର ପଦଚିହ୍ନ ଅନ୍ତିତ କରତେ ସକ୍ଷମ ହେଁଯେଛେ । କିନ୍ତୁ ଏଥାନେଇ ତାର ପଥ ଚଳାର ସମାପ୍ତି ଘଟେନି, ସେ ପାଡ଼ି ଦିତେ ଚାହେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହେଁବେ । ଅଧିକନ୍ତୁ, ସେ ଜାନନେ ଚାଯ ଯେ ତାର ଆବାସଭୂମି ଏ ପୃଥିବୀର ଅଭ୍ୟନ୍ୟ କିଭାବେ ଘଟେଛେ, ବିଶ୍ୱବନ୍ଧ୍ୱାଣ କିଭାବେ ସୃଷ୍ଟ ହେଁଯେ ।

ମାନୁଷ ତାର ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରେ ଦୁଁଟି ମୁଖ୍ୟ ମାଧ୍ୟମେ- ଧର୍ମ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନେର ସାହାଯ୍ୟେ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ସମଯେ ଧର୍ମ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନେର ମଧ୍ୟେ ରଯେଛେ ମତଭେଦ- ଏକେର ଜ୍ଞାନ ଅନ୍ୟେର ଜ୍ଞାନେର ସାଥେ ସହମତ ପୋଷଣ କରେ ନା । ମାନବ ସମାଜେ ଘଟେ ବିଭିନ୍ନି । କେଉଁ ଧର୍ମର ପ୍ରତି ଅବିଚଳ ଭକ୍ତି ରେଖେ ଧର୍ମର ଜ୍ଞାନକେ ହୁଦୁଯେ ସ୍ଥାଯୀ ଆସନ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ଆବାର ଅନ୍ୟପକ୍ଷ ଧର୍ମକେ ‘ଦୁର୍ବଲେର ଆଶ୍ରା’ ମନେ କରେ ବିଜ୍ଞାନେର ନିତ୍ୟ-ନତୁନ ଆବିକ୍ଷାରକେ ମାଥାଯ ସ୍ଥାନ ଦେଯ । ଅବଶ୍ୟ ଏ ଚିତ୍ର କିଛିମାତ୍ର ଅସ୍ଵାଭାବିକ ନଯ । ବାସ୍ତବେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରା ଯାଯ ଯେ, ବିଜ୍ଞାନ ତାର ନତୁନ ନତୁନ ଆବିକ୍ଷାରର ମାଧ୍ୟମେ କୋଣୋ କୋଣୋ କ୍ଷେତ୍ରେ ଧର୍ମର ଜ୍ଞାନକେ ମାନ୍ୟତା ଦିଲେଓ ଆବାର କୋଣୋ କୋଣୋ

କ୍ଷେତ୍ରେ ଧର୍ମର ପ୍ରଚଳିତ ଜ୍ଞାନକେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତିପନ୍ନ କରେ । ଶୁଦ୍ଧମାତ୍ର ତା-ଇ ନଯ, ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରେ ବିଜ୍ଞାନ ନତୁନ ଆବିକୃତ ଜ୍ଞାନେର ଦ୍ୱାରା ତାର ପୂର୍ବାବିକୃତ ଜ୍ଞାନକେ ଅଗ୍ରହ୍ୟଯୋଗ୍ୟ ବଲେ ଘୋଷଣା କରେ । ଯଦିଓ ଅନେକେ ଧର୍ମର ଜ୍ଞାନକେ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ବଲେ ମନେ କରେ, କିନ୍ତୁ ତା-ଓ ସର୍ବଦା ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ନଯ । କାଳପ୍ରବାହେ ଏକକାଳେ ଯେ ଖାଦ୍ୟ ଛିଲ ନିଯିନ୍ଦା, ତା-ଇ ହେଁ ଯାଯ ଅନୁମୋଦିତ । ଯେ ଆଚରଣ ବା ପୋଷାକ-ପରିଚଛଦ ଛିଲ ଧର୍ମୀୟଭାବେ ନିଯିନ୍ଦା ବା ସାମାଜିକଭାବେ ଅଗ୍ରହ୍ୟଯୋଗ୍ୟ, ତା-ଇ ସ୍ଥାନ ବା କାଳଭେଦେ ଗ୍ରହଣ୍ୟଯୋଗ୍ୟ ହେଁ ଉଠେ, ଆବାର ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରେ ବୈପରୀତ୍ୟଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରା ଯାଯ ।

କୌତୁଳୀ ମାନୁଷ ତାର ବାସଭୂମି ଏଇ ପୃଥିବୀ ଓ ବିଶ୍ୱବନ୍ଧ୍ୱାଣେର ଉତ୍ୱପତ୍ତି ସମ୍ପର୍କେ ଜାନନେ ଆଗ୍ରହୀ ହବେ- ତାତେ କୋଣୋ ବିଶ୍ୱଯ ନେଇ । ସ୍ଵାଭାବିକଭାବେଇ ଏ ବିଷୟେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଧର୍ମୀୟ ତତ୍ତ୍ଵରେ ମଧ୍ୟେ ମତାନ୍ତେକ୍ୟ ବା ବିଭାଜନ ରଯେଛେ । ଉତ୍ୱପତ୍ତି ବିଜ୍ଞାନଓ ଏ ବିଷୟେ ନିତ୍ୟ-ନତୁନ ତତ୍ତ୍ଵ ଆବିକ୍ଷାର କରି ତାର ପୁରାତନ ତତ୍ତ୍ଵକେ ଭୁଲ ବଲେ ପ୍ରମାଣ କରଛେ । ଅନ୍ୟଦିକେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଚଳିତ ଧର୍ମର ମଧ୍ୟେ ବିଶ୍ୱବନ୍ଧ୍ୱାଣେର ଉତ୍ୱପତ୍ତିର ବ୍ୟାପାରେ କୋଣୋ ମତେକ୍ୟ ନେଇ । ତବେ ଏ ପ୍ରବେଶେ ଶୁଦ୍ଧମାତ୍ର ସନାତନ (ହିନ୍ଦୁ) ଧର୍ମର ଆଲୋକେ ସୃଷ୍ଟିତତ୍ତ୍ଵ ଆଲୋଚନା କରାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରା ହବେ । ଆମରା ଦେଖିତେ ଚେଷ୍ଟା କରବୋ, ଏଇ ବିଶ୍ୱବନ୍ଧ୍ୱାଣେର ସୃଷ୍ଟିର ବ୍ୟାପାରେ ସନାତନ ଧର୍ମର ଶାସ୍ତ୍ରହାତ୍ତେ କୀ ବକ୍ତବ୍ୟ ପାଓଯା ଯାଯ ।

ସୃଷ୍ଟିର ପୂର୍ବାବହ୍ସାତେ ସୃଷ୍ଟିର ପୂର୍ବେ ନିଶ୍ୟଇଇ କେଉଁ ଛିଲେନ ବା କିଛି ଅବଶ୍ୟଇ ଛିଲ । ଆମରା ଏକ୍ଷେତ୍ରେ ବେଦେର ବିଖ୍ୟାତ ନାସଦୀୟ ସ୍ତରର ଆଶ୍ରାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରତେ ପାରି । “ସେକାଳେ ଯା ନେଇ, ତାଓ ଛିଲ ନା, ଯା ଆଛେ ତାଓ ଛିଲ ନା । ପୃଥିବୀଓ ଛିଲ ନା, ଅତ ଦୂରବିନ୍ଦାର ଆକାଶଓ ଛିଲ ନା । ଆବରଣ କରେ ଏମନ କି ଛିଲ? କୋଥାଯ କାର ସ୍ଥାନ ଛିଲ? ଦୁର୍ଗମ ଓ ଗଭୀର ଜଳ କି ତଥନ ଛିଲ? ତଥନ ମୃତ୍ୟୁଓ ଛିଲ ନା, ଅମରତ୍ତା ଓ ଛିଲ ନା, ରାତ୍ରି ଓ ଦିନେର ପ୍ରତ୍ୱେଦ ଛିଲ ନା । କେବଳ ସେ ଏକମାତ୍ର ବନ୍ଧ ବାୟୁର ସହକାରିତା ବ୍ୟତିରେକେ ଆତ୍ମ ମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନେ ନିଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ଵାସ୍ୟ ହେଁବା ଜୀବିତ ଛିଲେନ । ତିନି ବ୍ୟତିତ ଆର କିଛିଲ ନା ।” (ଖପ୍ରେଦ, ୧୦/୧୨୯/୧-୨) ଉପନିଷଦେଓ ଏ ବକ୍ତବ୍ୟେ ପ୍ରତିଧିନିଶ୍ୱାସ ଶୋନା ଯାଯ । “ସୃଷ୍ଟିର ପୂର୍ବେ ଏହି ନାମରଙ୍ଗେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଜଗଂ ଅବ୍ୟକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତରଙ୍ଗେଇ ଛିଲ । ସେଇ ଅସ-ଶବ୍ଦବାଚ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ଷ ହେଁ ଏହି ନାମରଙ୍ଗେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଜଗଂ ଉତ୍ୱପନ ହଲୋ । ତିନି ନିଜେଇ ଆପନାକେ ଏରାପ କରଲେନ- ଏ କାରଣେ ତାକେ ସୁକୃତ (ସ୍ୱର୍ଗକର୍ତ୍ତା) ବଲା ହୁଏ ।” (ତୈତୀରୀଯ ଉପନିଷଦ, ୨/୭/୧) ଏରାପ ଏକଇ ବକ୍ତବ୍ୟ ପାଓଯା ଯାଯ । ଶ୍ରୀମତ୍ତାଗବତେଓ ଏର ସମର୍ଥନ ଆଛେ । (ଶ୍ରୀମତ୍ତାଗବତ, ୩/୮/୧୦) ଶୋନା ଯାଯ ଯେ, ବେଦେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏ ଅବହ୍ସାକେ ଏକେବାରେ ଅବଜ୍ଞା ନା କରେ ବର୍ତ୍ତମାନକାଳେ ବିଜ୍ଞାନ କିଛିଟା ସହମତ ପୋଷଣ କରେ । “ଜ୍ୟୋତିରବିଜ୍ଞାନେର ମତେ, ମହାବିଶ୍ୱକେ ଯଦି ତାର ଏକେବାରେ ଆଦି ଅବହ୍ସାଯ ଫିରିଯେ

ଗୀତାଯ ଭଗବାନ ବଲେଛେ ଯେ, କଲ୍ପାନ୍ତେ ସମନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ଭଗବାନେର ପ୍ରକୃତିତେ ପ୍ରବେଶ କରେ ଏବଂ କଲ୍ପାନ୍ତେ ଆବାର ତାରା ପ୍ରକୃତିର ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ ହେଁ ଏବଂ ଏରାପ ସୃଷ୍ଟି-ଧର୍ବଂସ ସଜ୍ଜ ତ୍ରାଣକାରେ ଅବିରାମ ଘଟେଇ ଚଲେଛେ ।

ନିଯେ ଯାଓଯା ହୁଏ, ତାହଲେ ତା ପରମ ଏକାକିତ୍ରେ ଅବସ୍ଥାର ପୌଛାବେ ।” (ବିବେକଚୂଡ଼ାମଣି ଓ ତାର ମର୍ମବାଣୀ, ପୃ. ୨୩୮) । ବେଦେ ଯେ ଏକ ପ୍ରାଗେର (ଉପନିଷଦରେ ଭାଷାଯ ବ୍ୟକ୍ତେ) ଉଲ୍ଲେଖ କରା ହେଁଯେ, ତାଁକେଇ ଉପନିଷଦ ବଲେନ, “ଏକମେବାଦିତୀଯମ ।” ଅର୍ଥାତ୍ ତିନି ଶୁଦ୍ଧ ଏକଇ ନନ, ତିନି ଅନ୍ତିମିତୀଯ ବଟେ । (ଛାନ୍ଦୋଗ୍ ଉପନିଷଦ, ୬/୨/୧) ଉତ୍ୱପତ୍ତ, ତିନି “ପୂର୍ଣ୍ଣମ ।” ଅର୍ଥାତ୍ ତିନିଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ । (ଶାନ୍ତିପାଠ, ବ୍ୟାଦାରଣ୍ୟକ ଉପନିଷଦ) ପରବର୍ତ୍ତୀତେ ଏହି ବିଶ୍ୱବନ୍ଧ୍ୱାଣ ଏବଂ ପ୍ରାଣୀଜଗଂ ସୃଷ୍ଟି ହେଲେଓ ତାଁର ପୂର୍ଣ୍ଣ ରଯେ ଯାଯ ଅକ୍ଷତ । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳେ ଶ୍ରୀମତ୍ତାଗବତୀତାର ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟେ (ବିଭୂତି-ଯୋଗ) ଏବଂ ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟେ (ବିଶ୍ୱରପ-ଦର୍ଶନ-ଯୋଗ) ଏହି ତତ୍ତ୍ଵରେଇ ପ୍ରତିଫଳନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସବକିଛୁତେଇ ଭଗବାନ (ବିଭୂତି-ଯୋଗ) ଏବଂ ଭଗବାନେଇ ସବକିଛୁ (ବିଶ୍ୱରପ-ଦର୍ଶନ-ଯୋଗ) ।

ସୃଷ୍ଟିର କାରଣ : ତାହଲେ ପ୍ରଥମ ଜାଗେ, ଯିନି ଛିଲେନ ଏକ ଏବଂ ଅନ୍ତିମି ଏକାଧିକ (ଅର୍ଥାତ୍ ସୃଷ୍ଟିର ଆରାଣ କରତେ) ହେଁ ତାଇଲେନ କେଳ? ସ୍ଵରୂପତଃ ନିର୍ବିଶେଷ ହେଁଯେ କୋନାର ଏକ ଅଜ୍ଞାତ କାରଣେ ତିନି ଅନେକ ବୈଚିତ୍ରେର ସୃଷ୍ଟି କରେନ । (ଶ୍ଵେତାଶ୍ରମ ଉପନିଷଦ, ୪/୧) ସେଇ ଅଜ୍ଞାତ କାରଣଟି କୀ? -ସ୍ଵାନ୍ତାବାନନ୍ଦ? “ସ ବୈ ନୈବ ରେମେ ତ୍ୱମାଦେକାକୀ ନ ରମତେ ସ ଦିତୀଯମୋଛ୍ରେ ।” ଅର୍ଥାତ୍ ତିନି (ଏକାକୀ) ଆନନ୍ଦ ପେଲେନ ନା । ସେଜନ୍ କେଉଁ ଏକା ଥେକେ ଆନନ୍ଦ ପାଇୟ ନା । ତିନି ଦିତୀଯ ଚାଇଲେନ । (ବ୍ୟାଦାରଣ୍ୟକ ଉପନିଷଦ, ୧/୪/୨) ମନେ ମନେ ବହୁ ବ୍ୟାପାରେ ସନାତନ ଧର୍ମର ଶାସ୍ତ୍ରହାତ୍ତେ କୀ ବକ୍ତବ୍ୟ ପାଓଯା ଯାଯ ।

হবার আকাঙ্ক্ষা করলেন। “স্যোকাময়ত-বহু স্যাং প্রজায়েতি।” অর্থাৎ সেই পরমাত্মা কামনা করলেন, “আমি বহু হব।” (তেজিরীয় উপনিষদ, ২/৬/৩, ছান্দোগ্য উপনিষদ, ৬/২/৩)

ব্রহ্মার সৃষ্টি : সৃষ্টিকার্যে প্রয়োজন রজোগুণান্বিত ব্রহ্মার। “সেই পরমাত্মা স্বকীয় অব্যাকৃত শরীর হতে বিবিধ প্রজা সৃষ্টির ইচ্ছা করে চিন্তামাত্র প্রথম জলের সৃষ্টি করলেন এবং তাতে আপন শক্তিবীর্য অর্পণ করলেন। জলনিষিণ্ঠ সেই বীজ সূর্যের ন্যায় প্রভাবিশিষ্ট একটি অঙ্গে পরিণত হলো আর সে অঙ্গে তিনি স্বয়ংই সর্বলোকপিতামহ ব্রহ্মারপে জন্ম পরিষ্ঠ করলেন।” (মনুসংহিতা, ১/৮-৯; শ্রীমত্তাগবত, ৩/৮/১৫, ৩/১০/১৮) এ পর্যন্ত সাতবার ব্রহ্মার সৃষ্টি ও ছয়বার বিনাশ হয়েছে। প্রথমবার ব্রহ্মা ভগবান নারায়ণের ইচ্ছানুসারে তাঁর মুখ হতে বিনির্গত হলেন। দ্বিতীয়বার ব্রহ্মা নারায়ণের চক্ষু হতে বিনির্গত হল। অনন্তর ব্রহ্মা ভগবান নারায়ণের বাক্য হতে তৃতীয়বার জন্মগ্রহণ করেন। অতঃপর চতুর্থবার নারায়ণের কর্ণ হতে ব্রহ্মার জন্ম। অনন্তর ব্রহ্মা ভগবান নারায়ণের নাসিকা হতে পঞ্চমবার জন্মলাভ করেন। ষষ্ঠিবারে ব্রহ্মা ভগবানের অঙ্গ হতে অবিভূত হন। অনন্তর মহাত্মা ব্রহ্মা সপ্তমবার নারায়ণের নাভিপদ্ম হতে জন্মগ্রহণ করেন। (মহাভারত, শান্তিপর্ক/৩৪৯, পৃ. ৯১২-৯১৩)।

এখানে প্রত্যেক জন্মে ব্রহ্মার পরমায়ুর একটা হিসাব অপ্রাপ্যিক হবে না। এর ফলে আমরা ব্রহ্মার জীবনকালের ব্যাপকত্ব সম্বন্ধে একটা ধারণা পাবো। আমাদের ১ বছরে দেবতাদিগের ১ দিবা-রাতি। আমাদিগের ৩৬০ বছরে দেবতাদিগের ১ বছর।

$$\text{সত্যযুগ} = \text{মনুষ্যের } ১৭, ২৮, ০০০ \text{ বছর}$$

$$\text{ত্রেতাযুগ} = \text{মনুষ্যের } ১২, ৯৬, ০০০ \text{ বছর}$$

$$\text{ধাপরযুগ} = \text{মনুষ্যের } ৮, ৬৪, ০০০ \text{ বছর}$$

$$\text{কলিযুগ} = \text{মনুষ্যের } ৪, ৩২, ০০০ \text{ বছর}$$

$$\text{মেট} = \text{মনুষ্যের } ৪৩, ২০, ০০০ \text{ বছর যাকে বলা হয়}$$

চতুর্থুগ বা এক মহাযুগ। লক্ষণীয় যে, কলিযুগের দ্বিতীয় সময় দ্বাপরযুগ, কলিযুগের ত্রিতীয় সময় ত্রেতাযুগ এবং কলিযুগের চতুর্থুগ সত্যযুগ। এরূপ ১,০০০ চতুর্থুগে (অর্থাৎ ৪৩, ২০, ০০০ x ১০০০ = ৪৩২, ০০, ০০, ০০০ বা ৪৩২ কোটি বছর) ব্রহ্মার একদিন বা কল্প এবং সমরূপ ৪৩২ কোটি বছরে ব্রহ্মার এক রাত্রি বা প্রলয়। অর্থাৎ মানুষের ৮৬৪ (= ৪৩২ x ২) কোটি বছরে ব্রহ্মার এক দিন-রাত্রি। এরূপ ৩৬০ দিবা-রাত্রিতে ব্রহ্মার এক বছর এবং এরূপ ১০০ বছর ব্রহ্মার পরমায়ু। (শ্রীমত্তাগবতীতা, পৃ. ২৯৯) আরও উল্লেখ্য, ব্রহ্মার একশত বছরের মধ্যে অর্ধেক চলে গেছে। বর্তমানে চলছে দ্বিতীয় অর্ধেক অর্থাৎ ৫১ বছরের প্রথমদিন যাকে বলা হয় শ্বেতবরাহ নামক কল্প (ব্রহ্মার পরমায়ুর অর্ধেককে পরার্ধ বলা হয়)। এখন পর্যন্ত প্রথম পরার্ধ অতীত হয়েছে, সম্প্রতি দ্বিতীয় পরার্ধ চলছে। -শ্রীমত্তাগবত, ৩/১১/৩৩)। এবং এই কল্পের চৌদ্দ মন্ত্রের মধ্যে ৬ মন্ত্রের গিয়ে সপ্তম অর্থাৎ বৈবস্তু মন্ত্রের ৭১ মহাযুগের মধ্যে ২৭ মহাযুগ পূর্ণ হয়ে ২৮তম মহাযুগের অস্তর্গত কলিযুগের প্রথম পাদ অর্থাৎ চতুর্থ ভাগ এখন চলছে। ১৯৫৬ শ্রীষ্টাদে কলিযুগের ঠিক ৫,০০০ বছর অতীত হয়েছে। (গীতারহস্য, পৃ. ১৬৬) ব্রহ্মার দিনকে বলা হয় কল্প এবং রাত্রিকে বলা হয় প্রলয়। এক কল্পে বা ১,০০০ চতুর্থুগে ১৪ মন্ত্রের এবং প্রত্যেক মন্ত্রের ৭১.৪৩ চতুর্থুগ বা এক মহাযুগ। (শ্রীমত্তাগবতীতা, পৃ. ২৯৯) ২০০২ শ্রীষ্টাদে

গণনা করলে শ্বেতবরাহ কল্পের মধ্যে ১৯৭, ২৯, ৪৯, ১০৩ (একশত সাতানবই কোটি উনত্রিশ লক্ষ উনপঞ্চাশ হাজার একশত তিন) বছর গত হয়েছে। (হিন্দুশাস্ত্র-পরিচয়, পৃ. ২)

সৃষ্টিক্রম : ভগবানের রজোগুণাত্মক শক্তি ব্রহ্মা তাঁর প্রতি জন্মে একটি ক্রম অনুসারে এই বিশ্বব্রহ্মাণ্ডের সৃষ্টিকার্য আরম্ভ করেন।

১) প্রথম সৃষ্টি মহত্ত্ব (ত্রিগুণের ক্ষেত্রে অর্থাৎ আলোড়ন দ্বারা যে সৃষ্টি)।

২) দ্বিতীয় সৃষ্টি অহংকার (যার দ্বারা ক্ষিতি, অপ, তেজ, মরণ, ব্যোম ইত্যাদি পঞ্চ মহাভূত এবং জ্ঞানেন্দ্রিয় ও কর্মেন্দ্রিয়সমূহের উৎপত্তি হয় অর্থাৎ দ্রব্য, জ্ঞান ও ক্রিয়ার উদয় হয়)।

৩) তৃতীয় সৃষ্টির নাম ভূতসর্গ (যার মধ্যে বিদ্যমান থাকে পঞ্চ মহাভূতকে সৃষ্টিকারী তন্মাত্রবর্গ অর্থাৎ রূপ, রস, গন্ধ, শব্দ, স্পর্শ)।

৪) চতুর্থ সৃষ্টি হল ইন্দ্রিয়সৃষ্টি (যা জ্ঞান ও ক্রিয়াশক্তি দ্বারা নিষ্পত্ত হয়)।

৫) সাতিক্রি অহংকার থেকে উৎপন্ন ইন্দ্রিয়াধিষ্ঠাত্রী দেবতাগণ হলেন পঞ্চম সৃষ্টি (মনও এই সৃষ্টির অন্তর্গত)।

৬) পঞ্চবৃত্তিস্করণ অবিদ্যার সৃষ্টি হলো ষষ্ঠি সৃষ্টি (এর মধ্যে তামিস্ত, অন্ধতামিস্ত, তম, মোহ আর মহামোহ এই পাঁচটি পর্ব আছে।) এই অবিদ্যা অর্থাৎ অজ্ঞান জীবের বুদ্ধির আবরণ ও বিক্ষেপ ঘটায়।

এই ছয় প্রকার সৃষ্টি হলো প্রাকৃত সৃষ্টি। নীচে তিন প্রকার বৈকৃত সৃষ্টির উল্লেখ করা হলো।

৭) ছয় প্রকার প্রাকৃত সৃষ্টির পরে সপ্তম প্রধান বৈকৃত সৃষ্টি হলো ছয় প্রকারের স্থাবর বৃক্ষ (বনস্পতি : বট, অশ্বথ ইত্যাদি। ওষধি : ধান, গম ইত্যাদি। লতা : সীম, চালকুমড়া ইত্যাদি। তৃকসার : বাঁশ। বীরধি : ফুটি, তরমুজ ইত্যাদি। দ্রুম বা বৃক্ষ : আম, জাম ইত্যাদি।)

৮) তির্যগযোনির (পশু-পক্ষীর) সৃষ্টিই হলো অষ্টম। (এদের ভূত, ভবিষ্যৎ ও বর্তমানাদিকালের জ্ঞান নেই, তমোগুণের আধিক্যবশতঃ কেবল আহার, নির্দা ও মৈথুনই জানে।)

৯) নবম সৃষ্টি হলো মানুষ। (এদের একটিই প্রকার)। (শ্রীমত্তাগবত, ৩/১০/১৩-২৬)

উপরিউক্ত তিনটি বৈকৃত সৃষ্টিই স্তুলদেহধারী। স্তুলদেহ চার প্রকারের হয় : জরায়ুজ, অঙ্গজ, খেদজ ও উত্তিজ্জ। (বেদান্তসারঃ/১০৫)

এখন আমরা দেখবো কিভাবে ব্রহ্মার মাধ্যমে বিশ্বে প্রজাবৃদ্ধি হলো। ব্রহ্মা প্রথমে সনক, সনদন, সনাতন ও সনৎকুমার – এ চারজনকে সৃষ্টি করলেন। কিন্তু তারা নির্বাত্মাগাঁ এবং ব্রহ্মার আদেশ সত্ত্বেও প্রজাসৃষ্টি করতে প্রবৃত্তি হলেন না। (শ্রীমত্তাগবত, ৩/১২/১-৫) চার পুত্রের প্রতি অসম্প্রত হয়ে ব্রহ্মা সৃষ্টির জন্য সংকল্প (দেবতারা সংকল্প, বাক্য, দৃষ্টি, স্পর্শ ও প্রীতি-উৎপাদন এই পাঁচ প্রকারেই পুত্রোৎপাদন করতে পারেন। -মহাভারত, আশ্রমবাসিকপর্ক/৩০, পৃ. ১১২৪) করে দশটি পুত্রের জন্ম দিলেন। এই দশজন থেকে অনেক প্রজা সৃষ্টি হল। তাঁরা হলেন : মরীচি, অতি, অঙ্গিরা, পুলস্ত্য, পুলহ, ক্রতু, ভংগ, বশিষ্ঠ, দক্ষ এবং নারদ। (শ্রীমত্তাগবত, ৩/১২/২৩-২৪)

চিন্মুখী

মরীচি প্রভৃতি মহাবীর্যশালী খণ্ডিদের দ্বারাও সৃষ্টির বিস্তার বিশেষ হচ্ছে না দেখে ব্রহ্মা আবার চিন্তা করলেন। তখন অকস্মাত তাঁর শরীরটি দু'ভাগে ভাগ হয়ে গেল। ব্রহ্মার নাম 'ক'। তাঁর থেকে জাত হওয়ার ফলে শরীরকে 'কায়' বলা হয়। সেই বিভক্ত শরীরের দু'টি ভাগ থেকে স্তো ও পুরুষের এক মিথুন প্রকাশ হল। তার মধ্যে যিনি পুরুষ তিনি সার্বভৌম সন্মাট স্বায়ত্ত্বের মনু হলেন এবং যিনি স্তো, তিনি সন্মাট স্বায়ত্ত্বের মনুর মহারাণী শতরংগা হলেন। সেই থেকে মিথুনধর্ম দ্বারা প্রজাসকল বৃদ্ধিপ্রাপ্ত হতে লাগলো। (শ্রীমত্তাগবত, ৩/১২/৪৯-৫৬) তবে একটা বিষয় সতত স্মরণ রাখা আবশ্যিক যে, এই সৃষ্টিকার্যের পশ্চাতে আছেন স্বয়ং শ্রীভগবান। এ কথা স্পষ্টভাবেই ভগবান ঘোষণা করেছেন শ্রীমত্তগবদ্ধীতায়, “সকল প্রজাই আমার থেকে জাত। প্রকৃতি প্রজাদের জননীস্বরংগা এবং আমিই বীজ প্রদানকারী পিতা।” (গীতা, ১০/৬, ১৪/৩-৪)

(উপ)সংহার : যার আদি বা সৃষ্টি আছে, তার অত বা ধ্বংসও আছে। এই দেহ ক্রমে “বাসাংসি জীর্ণানি...।” অর্থাৎ জীর্ণ বস্ত্রের ন্যায় পরিণত হয়। (গীতা, ২/২২) “অস্তবন্ধৎ।” অর্থাৎ পরিগৃহীত দেহ বিনাশশীল। (গীতা, ২/১৮) “জাতস্য হি ধ্রুবো মৃত্যুঃ।” অর্থাৎ যার জন্ম হয়, তার মরণও নিশ্চিত। (গীতা, ২/২৭) “জন্মিলে মরিতে হব, অমর কে কোথা করবে?” (বঙ্গভূমির প্রতি, মধ্যসূদন রচনাবলী, পৃ. ৩২৭) মৃত্যু মানে বিনাশ, প্রলয়। গীতায় ভগবান বলেছেন যে, কল্পান্তে সমস্ত সৃষ্টি ভগবানের প্রকৃতিতে প্রবেশ করে এবং কল্পান্তে আবার তারা প্রকৃতির দ্বারা সৃষ্টি হয় এবং এরপে সৃষ্টি-ধ্বংস যজ্ঞ চক্রাকারে অবিরাম ঘটেই চলেছে। (গীতা, ৯/৭-৮) এমনকি, ভগবান স্বয়ং যখন এ ধরাধরে অবতীর্ণ হন, তখন তাঁকেও এই নশ্বর দেহ পরিত্যাগ করতে হয়। তাই জরা (অর্থাৎ বার্ধক্য?) নামক ব্যাধের শরাঘাতে ভগবান শ্রীকৃষ্ণ তাঁর দেহে পরিত্যাগ করেন। (মহাভারত, মৌসুলপৰ্ব/৪, পৃ. ১২৩৫) সুতরাং ভগবান থেকে উদ্ভূত ব্রহ্মারও যে বিনাশ বা প্রলয় হবে, তাতে আশ্চর্য হওয়ার কিছু নেই, বরং তা অবধারিত।

এখন আমরা দেখতে চেষ্টা করবো প্রলয় কত প্রকার। ব্রহ্মার এক দিনের বিস্তৃতি এক সহস্র চতুর্যুগ যাকে কল্প আখ্য দেয়া হয়। কল্পান্তে প্রলয়ও অনুরূপকাল পর্যন্ত স্থায়ী হয়। এই প্রলয়কেই ব্রহ্মার রাত্রি বলা হয়। তখন এই ত্রিলোক ও লীন হয়ে যায়, তারও প্রলয় হয়। এই হলো নৈমিত্তিক বা কল্প প্রলয়। ব্রহ্মা যখন, তাঁর হিসাব অনুসারে, একশত বৎসর সমাপ্ত করেন, তখন মহত্ত্ব, অহংকার ও পঞ্চতন্ম্যাত্মা -এই সপ্ত প্রকৃতি তাদের কারণ মূল প্রকৃতিতে লীন হয়ে যায়। এর নাম প্রাকৃতিক প্রলয়। প্রকৃতিই বিশ্চরাচেরের মূল কারণ। প্রকৃতি অব্যক্ত, অনাদি, অনন্ত, নিত্য ও অবিনাশী। এক সময় আসে যখন প্রকৃতি নিজ কার্যসমূহকে লীন করে সাম্যাবস্থা প্রাপ্ত হয়। তখন প্রকৃতিতে স্তুলনৃপে বা সৃষ্টিরূপে বাণী, মন, রংজোগুণ, তমোগুণ, মহত্ত্ব আদিবিকার, প্রাণ, বুদ্ধি, ইন্দ্রিয় এবং স্পন্দন, জাগ্রত ও সুযুক্তি -এই তিনি অবস্থাও থাকে না। আকাশ, জল, পৃথিবী, বায়ু, আগ্নি এবং সূর্যও থাকে না। সবাই যেন গভীর নিদামগ্ন মহাশূন্যবৎ থাকে। সেই অব্যক্তকেই জগতের মূলভূত তত্ত্ব আখ্য দেয়া হয়। এই অবস্থার নাম প্রাকৃত প্রলয় বা মহাপ্রলয়। বুদ্ধি, ইন্দ্রিয়ের বিষয়রূপে তার অধিষ্ঠান জ্ঞানস্বরূপ বস্তুকেই ভাসিত করে। সেই সকলের আদি-অস্ত দুই থাকে। তাই তারা

সত্য নয়। তাই এগুলি সর্বতোভাবে মিথ্যা-মায়ামাত্র। এই হলো আত্যন্তিক প্রলয় অর্থাৎ মোক্ষের স্বরূপ। অন্য কথায়, যখন জীব বিবেকরূপী খড়গ দ্বারা মায়াময় অহক্ষারের পাশ ছিন্ন করে, তখন সে নিজ একরস আত্মস্বরূপ পরমাত্মায় স্মিত হয়ে যায়। আত্মার এই মায়ামুক্ত স্থিতিকেই আত্যন্তিক প্রলয় বলা হয়। (শ্রীমত্তাগবত, ১২/৪/১-৩৫) অন্যান্য সকল প্রকার প্রলয়ের পরেও পুনর্জন্ম সম্ভব। কিন্তু আমাদের আত্যন্তিক প্রলয় হলেই মোক্ষ বা মুক্তি সম্ভব। তাই আমাদের সবারই লক্ষ্য হওয়া উচিত আত্যন্তিক প্রলয়। ভগবান শ্রীকৃষ্ণ নিজ মুখেই অভয়বাণী দিয়েছেন যে, বৈরাগ্যরূপ শস্ত্র দ্বারা সুদৃঢ়মূল অশ্বথবৃক্ষরূপ সংসারকে ছেদন করতে সক্ষম হলে জীবের আর পুনর্জন্ম হয় না। (গীতা, ১৫/৩-৪) □

সহায়ক গ্রন্থাবলী :

- ১) ঋগ্বেদ-সংহিতা, হরফ প্রকাশনী, কলকাতা, ২০১০ খ্রীষ্টাব্দ
- ২) উপনিষদ (অখণ্ড সংক্ষরণ) -অনুবাদ ও সম্পাদনা : অতুল চন্দ্র সেন, সীতানাথ তত্ত্বজ্ঞ, মহেশচন্দ্র ঘোষ, হরফ প্রকাশনী, ২০০০ খ্রীষ্টাব্দ
- ৩) বেদব্যাস বিরচিত শ্রীমত্তাগবত-মহাপুরাণ, গীতা প্রেস, গোরক্ষপুর, ২০১১ খ্রীষ্টাব্দ
- ৪) বেদব্যাস বিরচিত মহাভারত (রাজ সংক্ষরণ) -অনুবাদ : কালীপ্রসন্ন সিংহ, তুলি-কলম, কলকাতা, ১৪১৫ বঙ্গবন্ধ (২০০৮ খ্রীষ্টাব্দ)
- ৫) শ্রীমত্তগবদ্ধীতা (সুবৃহৎ সংক্ষরণ) -সম্পাদনা : জগদীশচন্দ্র ঘোষ, প্রেসিডেন্সী লাইব্রেরী, কলকাতা, ২০০৬ খ্রীষ্টাব্দ
- ৬) শ্রীমদ্ভগবদ্ধীতা রহস্য (কর্মযোগ শাস্ত্র) -বাল গঙ্গাধর তিলক (বঙ্গনুবাদ : জ্যোতিরিন্দ্রনাথ ঠাকুর), প্রোগ্রেসিভ বুক ফোরাম, কলিকাতা, ১৪১৪ বঙ্গবন্ধ (২০০৭ খ্রীষ্টাব্দ)
- ৭) বেদান্তসারঃ -শ্রীসদানন্দগীন্দ্রসরস্বতী প্রণীত। অনুবাদ ও টীকা : স্বামী অম্বৃতচন্দ্র, উদ্বোধন কার্যালয়, কলকাতা, ১৪০৪ বঙ্গবন্ধ (১৯৯৮ খ্রীষ্টাব্দ)
- ৮) মধ্যসূদন রচনাবলী (অখণ্ড সংক্ষরণ), পাত্রঁজ পাবলিকেশন, কলিকাতা, ১৯৯০ খ্�রীষ্টাব্দ
- ৯) বিবেকচূড়ামণি ও তার মর্মবাণী -স্বামী রঞ্জনাথানন্দ (বঙ্গনুবাদ : স্বরাজ মজুমদার), উদ্বোধন কার্যালয়, কলকাতা, ২০১৮ খ্রীষ্টাব্দ
- ১০) হিন্দুশাস্ত্র-পরিচয় -স্বামী অরূপানন্দ, ভারত সেবাশ্রম সভ্য, কলিকাতা, ২০১৫ খ্রীষ্টাব্দ

ଚିନ୍ମୟା

Bengal Financial Group

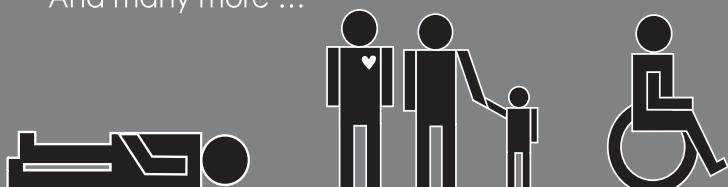
***Take out a life insurance!
Ensure a worry free happy life!***

We represent the most renowned
insurance companies in North America.

- AIG Life of Canada
- Empire Life
- Equitable Life
- Great-West Life
- Imperial Life
- Canada Life
- TransAmerica Life
- Industrial Alliance
- Manulife Financial
- Standard Life
- RBC Insurance
- And many more ...

You can also take advantage of
our other services that best suits
your requirements.

- Mortgage Insurance
- Health Insurance
- Travel Insurance
- Medical Insurance
- Critical Illness Insurance
- Disability Insurance

Take advantage of
20% to 40%
GRANTS

from the Government of
Canada
towards the
education of children

When you are buying a home, take a Mortgage Insurance.
It will protect your investment for your family.

SHAKTI DEB
Financial Adviser

2986 Danforth Ave. Suite 201, Toronto, ON M4C 1M6
Tel: 416-686-8749 (Off) 416-750-0555 (Res) 416-460-4338 (Cell)
Fax: 416-686-8751 Email: BengalFinancial@bellnet.ca
Website: www.BengalFinancial.com

An Experienced Agent,
devoted at your service
for long continuing

32 years.

The Four Vedas—Eternity in Words

Dr. Dilip Chakraborty

VEDA is the oldest and largest religious book in the world. It is supposed to be the religious text of the Hindus. But, in fact, Veda is not the book of only one religion, i.e Hinduism. It is the basic text of the whole mankind. It covered almost all the aspects of human life from cradle to grave.

In the world we are known as Hindus and our religion is known as Hinduism. But in fact, there was no religion known as Hinduism in the ancient time. Our religion was known as Vedic religion (as it was based on the Vedas), or Sanatan (Eternal) religion (as it was the oldest religion). But we are known as “Hindus”, because in the remote past, when the invaders came to India from the northwest and they first met the enormous Indus river. In India this river was known as “Sindhu river”. But those invaders pronounced “S” as “H” and in their utterance “Sindhu” became “Hindu”. And hence the people living in the basin of Sindhu river became known as “Hindu” and the religion was named as “Hinduism”. Thus we were known as Hindus.

Most of the main religions of the world have been named after the names of their founder— Christianity from its founder, Jesus Christ ; Mohammedan (Islam) from its founder, Peophet Muhammad, Buddhism from its founder, Goutam Buddha. But Hinduism has no such origin. And hence it is called Sanatan (Eternal) religion.

To understand the essence of Vedic religion, we are to understand the definition of “Dharma”, the Sanskrit version of religion. Dharma means which holds something and is the essential quality of that thing. Everything has its “Dharma”. The dharma of fire is to give heat, the dharma of water is to give coolness, the dharma of life is to live etc. In fact, the English equivalent word for dharma is religion. But the word religion is a poor substitute for dharma. “Dharma”, according to Indian heritage, is the justification of one’s existence in the cosmic pattern. But the word religion has been derived from the Latin word “religio”, which means “to control”, “to regulate.”

We can well understand the relevance of Vedic religion, if we just consider one one verse of Veda, which says that one should not blindly follow anything, simply because it is in the scripture. If we do not apply our intellect to understand the essence of that dictum, the very spirit of the dictum is lost.

Ancient Hindus did not have their authentic history. And hence we cannot say with precision the date of the Vedas or the total number of verses (slokas) in the Vedas. It is believed that originally Vedas had one lakh verses and now about twenty thousand are extant. Initially Veda was one book. But subsequently it was split into four by Krishna Dwaipayana Vyas. Hence Vyas is popularly known as Vedvyas, as he split the Veda. The four parts of Veda were namEd as RIKVED, SAMVED, YAJURVED AND ATHARVAVED. Rikved is the oldest and the longest. It mostly contains many “riks” (mantras or hymns). Samved is mostly musical. Yajurved is prayer and Atharvaved is mystic. Each Veda has three parts- Mantra, Brahman and Upanishad. Brahman is the explanation of the mantras and upanishad is the essence of Vedas. If Veda is tHe tree, Upanishad is its fruit. If Veda is the flower, Upanishad is its fragrance. If Veda is the cow, Upanishad is its milk.

Veda is derived from the Sanskrit word, Vid, which means knowledge. In ancient India, education was important and scholars were held in high esteem. One Vedic verse says that an emperor is honoured only within his kingdom, but a scholar is honoured throughout

the world. That is why ancient India had versatile scholars in many fields— we had Asoka, the great emperor, superb diplomat like Chanakya, outstanding grammarians like Panini and Patanjali, renowned physicians like Charak and Susrut, world famous playwright like Kalidas, thinkers like, Barahamihir, Bhababhuti, Aswaghosh, Gargi, Lopamudra and Paramita, to mention a few. □

চিকিৎসা

Markington FamilyCare & Walk In Clinic

Family Practice & **WALK-IN**

Eglinton & Markham

416-261-4446

Dr. Laila Afroz (Neela)
Family Physician MD, MCFP

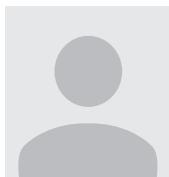

Dr. A S M Noorullah Tarun
Family Physician MD, CCFP

Call to Register
or WALK IN

Dr. Shubarna Amin
MD. FRCPC
Internal Medicine Specialist

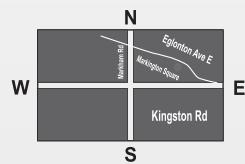

Dr. Sharmi Shafi
MD. FRCPC
EMG Board Certified, Neurology
& Neuromuscular specialist

Hour of Operation

7 days in a week
Effective from July, 2017

M-F 9am to 8pm
Sat 9am to 4pm
Sun 10am to 2pm

Markington Square
3227 Eglinton Ave. East
Unit-143-144
Scarborough, M1J 3M5

Cardiac Diagnostic & Consultation

Kanan Barua

M. Pharm, R.Ph.
Patient Impact Award Winner Pharmacist
Ontario Pharmacists Association (OPA)
pharmacistskanan@gmail.com

Female Gynecologist consulting regularly

- + Free Prescription Pick Up & Delivery
- + Accept All Public & Private Drug Insurance
- + Waive \$2.00 for all Drug Plans
- + 15% Senior Discount On All Thursdays
- + We Speak Bengali, English, Hindi & Urdu
- + Free Blood Pressure & Diabetes Check

ফার্মাসিস্ট কানন বড়ুয়ার নতুন ফার্মেসী
**KANAN'S
Guardian**
P H A R M A C Y™

416-264-1110

ଚିନ୍ମୟ

Knowledge and Humanity in the Light of the Bhagavad Gita

Nani Gopal Debnath

Abstract

This study is conducted to illustrate the relationship between knowledge and serving humanity. The Bhagavad Gita as a whole is the Song of the Spirit of truth-realization between man and the Creator. Research, dialogue, discussion and advanced acceptability of its practice are improving our lives. Human knowledge and desirability of human society need more research on the Gita globally. The subject-matter of this article has no new philosophy, nor has it been advanced in scholarly view. The writer was brought up in a family and association where texts of the Bhagavad Gita are used in regular worship and discussion on the Vedic philosophy. In this paper it may be hoped, readers will have an opportunity of coming in touch with the spirit of the songs as revealed in our sacred texts specially for knowledge and manifestation of humanity in our life. Many great expressions of man have to be judged not by the words but by the spirit - the spirit which evolves itself with the life in history. The writer has keenly observed profound relations between ancient Hindu philosophy and the development of science, arts and architectures in the present world. Specifically it has quoted from literary scholar T.S. Elliot's mention from the Gita in his poetry, Scientific inventor Nikola Tesla's interaction with the verses of the Vedas and the influence of the Gita.

The Bhagavad Gita, a vast treasure of knowledge, is one of the most widely translated books around the world. Since the Gita encloses most of the important aspects of knowledge of the Vedas like the membrane of anatomy, it is even relevant today as it was 5000 years ago. The eighteen chapters (700 verses) are highly philosophical in nature and the teachings are timeless. Although it is Indian philosophy, it has inspired many philosophers, scientists, architects and literary scholars across the world. The Bhagavad Gita is a divine message for the troubled humanity and it provides many solutions to human problems that we face in the present world. This idea can be elaborated focussing on some everyday experience.

When we were students in high school, we saw an organization named "Gita Sangha" in our village. We would follow their activities closely. The members usually would go to a fixed house of any member, sit down on a round stage facing each other and read some

chapters from the Bhagavad Gita unitedly, in a particular tune and rhythm. After completion of reading any chapter they would discuss the sum and substance of that chapter to have a clear understanding and meaning of the verses. This was called 'Alochana' i.e discussion. We could understand almost nothing while they were reading out the verses in Sanskrit. Although the listening was very sweet and touching, the discussion was very interesting to us and we would listen very carefully.

One day, a disciple asked the Guru, "We see the difference between 'light and darkness' or 'day and night' but generally you say knowledge is light. Then what is darkness?" The Guru replied, "I will tell you after sunset." Accordingly, after the sunset when darkness appeared, the Guru called the disciple. In the darkness the Guru showed the disciple another person further away and asked, "If someone provokes you to kill that person because he is a very dishonest man who is harmful to society, can you really go and kill him?" Thinking for a little while, the disciple replied very firmly, "this is not my duty, why should I kill him, as you have explained

from the 'KarmaYoga' i.e., the discipline of selfless action the other day." The Guru became very radiant and joyful, and while opening a small book asked the disciple to read out carefully. The disciple replied strangely, "Guru, in this darkness how can I read from

such a small book?" Then the Guru left the place but asked him to come the next day early in the morning. The next day with the rise of bright sun the Guru called the disciple and opened that same small book in front of him and again asked him to read. In the light the disciple read out loudly, "Knowledge is light, ignorance is darkness." The Guru became radiant and joyful again and said, "So be it; last night you could not read the book in the darkness, but in the same darkness your heart was enlightened, as such you knew what your real duty was and what it was not, and you refused to kill a dishonest man." The disciple touched the feet of the Guru and mentioned emotionally, "Yes Guru, now I realize some differences between light and darkness."

The Guru further explained that darkness is insubstantial, pathless and lifeless, whereas light is existent and full of vitality. In the morning with the sunrise we become revived. Light is pulsation, progress and enthusiasm.

Light has power, movement and is generous. Darkness does have nothing and can produce nothing, rather it causes us to stumble, and only light can remove darkness.

In the same way, only our knowledge can remove darkness from our hearts. A knowledgeable person who is sensitive and gracious can distribute knowledge to remove darkness from our society and save us from destruction. Since ignorance is like deadly darkness, a man without knowledge can trip back sliding easily.

Thus, we need a knowledgeable and enlightened person, not only a devout pious man. Ignorant religious madness has captured today's society. That is the reason for all evil in the world and we experience the destruction of human dignity.

In our student life while in the university, we would follow world events carefully. That was how we knew about Human Rights and Democracy. Human Rights, which is an ongoing discussion in today's world as well. The first Article of the Universal Declaration of Human Rights (1948) that urges us to do something says: "All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood."

We who were born during the 1940s and 1950s came to know about the above declaration of Human Rights, naturally took interest to know more regarding this declaration since our birth years coincided with a decade of such a great event. Even when we grew older, we slowly learned many religious teachings of the Hindu tradition, culture and rituals because of our family and community background. Thus, one day, we were surprised to read some religious texts which were as follows: "No one is superior or inferior; all are brothers; all should strive for the interest of all and progress collectively." (RigVeda, Mandala-5, Sukta-60, Mantra-5)

Immediately, what we read in the Human Rights Declaration of 1948 emerged in our mind and appeared analogous to us. The Vedas emphasized these a thousand years ago for the entire humanity, which today's world is aggressively trying to implement after 1948 as the Human Rights Declaration.

The Vedic and Upanishadic literature abound in ideas that proclaim universal oneness and universal well being. Hinduism is the essence of all that wisdom handed down to generation after generation. These ideas have shaped and guided the Hindu socio-religious life for millennia as it is shaping today's world of artificial intelligence.

In the light of the above, let us discuss how the Bhagavad Gita relates to human dignity or in what way we should do activities that uphold and teach humanity. Once in a temple in the discussion session one of our friends said, "God is omnipresent, we can pray at home, so then why do we visit the temple for prayer?" Some scholars

mentioned that there were two reasons why we should visit temples. First of all, generally after prayer the priest or some religious scholars discuss the foundation of the Vedic way of life, where many a time we have heard them say, "We pray for the well being of all human beings, nobody ever says well being only for the Hindus." This signifies that in our temple we pray for humanity, which to us is the root of Hinduism. Secondly, we experienced human dignity while we visited a temple, where there was always 'Alochana' i.e., discussions about the Vedas, the Upanishad and the Gita signifying humanity.

If we look at the essence of humanity and the hindu way of life, we can be judged from a different perspective and angle. The eternal truth is that all human beings follow a natural way of life subject to their traditions, history and culture. The ancient Hindu culture and traditions explained by great sages and found in texts of the Vedas and Upanishads are nothing but the Hindu way of life or the way of life, all humans can follow. Here, religion or 'Dharma' means the natural characteristics of a human being which Hinduism promotes; the virtues of truth, honesty, and 'Jnana' i.e., knowledge.

From all the discussion above it is obvious that as a human being we should promote truth, honesty and knowledge in our life to achieve human dignity, and a temple is a place where we can collectively organize for a cause as a community, selflessly to achieve that goal.

Here it could be mentioned the designs of architects, as explained in a book 'A Place in Mind' for designing cities for the 21st Century written by Avi Friedman, a professor of Architecture at McGill University, Montreal, Canada. He has written that the design of everything was hidden in the creation, the designers just picked and chose them to give them a visible shape. Going through the discussion by a learned figure like Friedman, we realized his ideas were so well shaped and nourished by his perception and vision. We were astonished by his words that all the designs were hidden in the primary carpet of creation, which was also looked upon as a Hindu philosophy of love and creation.

Thought is the primary ingredient of creation and then something is created with love by our perceptions selflessly and finally we want to establish our choices for human dignity.

Designers virtually do not own any of the buildings or their landscapes. Ownership brings limitations, but creation brings freedom and fulfillment. The houses the architects have created, the buildings have been erected, and the roads have been carpeted through the garden and parks all bearing their thoughts with love where an individual designer was there somewhere unseen and hidden. They didn't own them and never wanted to own them, but their

চিন্মুখী

unseen attachments were there. This was a kind of inner soul satisfaction which was incomprehensible by others and elusive. We wanted to understand their love and the freedom of creation over them as time pushed us towards the horizon. We looked forward to seeing the reflection of the Bhagavad Gita in this context.

Generally our nature is obscured by work done by the compulsion of want or fear. But working for love is freedom in action. This is the meaning of the teaching of disinterested work in the Gīta. Such as the mother reveals herself in the service of her children, so too our true freedom is not freedom from action but freedom in action, which can only be attained in the work of love.

While designing, architects study the effect of civilization and their inhabitants to reflect their uniqueness and the proliferation of sustainable development to protect the damage to future humanity. Aim to live with less. Cultivate landscapes to consider the importance of heritage and its many faces to the creation of a sense of a place. Historically they perceived ancient structures as a reflection of human continuity enduring extension of the past. We can imagine the past, present and future in the present time. We can observe the human interaction between the ages and universal progress in the light of humanity.

If we imagine a divine journey through the time wheel, we see time has no beginning, no middle, no end. Time doesn't stop, it doesn't wait. Time is eternal, there is neither an ultimate beginning nor a final end to it i.e., "Time is Timeless." In a way architects desire to reflect that in their creations too.

According to the Bhagavad Gita, "Past, present, and future all exist simultaneously in the material world to Maha Vishnu. He sees His dreams of the material universe in full the beginning, the middle and the end." (Bhagavad Gita, Chapter 11, Verse 7) Whatever you wish to see can be seen all at once in this body. This universal form can show you all that you now desire, as well as whatever you may desire in the future.

Similarly, we saw in the mind of literary scholar Nobel Laureate T. S. Eliot, the reflection of the philosophy of the Bhagavad Gita. In his famous "Four Quartets" four poems 'Burnt Norton', 'East Coker', 'Dry Salvages' and 'Little Gidding', which were written during World War II and the air-raids on Great Britain. They have appeared as a constituent of ideas and time, eternity, action, inaction, attachment and detachment, for a philosophical solution to the immediate problems of both emotion and intellect. A Hindu thought, as expressed in the Bhagavad Gita, became the central theme of the poems as Eliot's need of finding solace through the Vedic metaphysics. As such in the very first poem 'Burnt Norton I', mentioned the following:

"Time present time past
Are both perhaps present in time future,
And the future contained the past.
If all time is eternally present
All time is unredeemable."

Which in a great sense complied with the Bhagavad Gita, Chapter11, Verses 7.

Knowledge of the Gita and science about understanding of free energy was dominating the ancient ages as well as the modern era, here we would discuss how the Vedic philosophy influenced the concept of inventor Nikola Tesla (1856—1943) in this regard.

Tesla, a genius and great inventor who virtually lit the world by electrical power, explained how frequency, energy and vibration worked in accordance with nature. He invented great gifts for mankind, his imagination realized to supply the limitless, clean and affordable electro-magnetic energy to the entire humanity which helped the modern industrial development.

"All perceptible matter comes from a primary substance, or tenuity beyond conception, filling all space, 'akasha' or luminiferous ether, which is acted upon by the life giving 'prana' or creative force, calling into existence, in never-ending cycles all things and phenomena."- Nikola Tesla, Man's Greatest Achievement, 1930.

He used sanskrit worlds like 'akasha' i.e., space and 'prana'i.e., movement and described the force and matter that existed all around us. This Space is called akasa and through which things step into visible appearance, i.e., through which they possess extension. Akasa is derived from the root ' kas' i.e., 'to radiate', 'to shine', and has therefore the meaning of luminous ether which is conceived as the medium of movement. The principle of movement is 'prana', the breath of life, the all powerful, all pervading rhythm of the universe, in which world creations and world destructions follow each other. These words come from the Upanishads. Tesla was influenced by the Vedic knowledge and terminology he received from Swami Vivekananda(1863—1902) during their meetings in America.

Swami Vivekananda was an Indian Hindu monk and a key figure in the introduction of Indian philosophies of Vedanta and Yoga to the western world. He was one of the most influential philosophers and social reformers in his contemporary India and the most successful and influential missionaries of Vedanta to the Western world. In 1893 Swami Vivekananda began a tour to the west by attending the Parliament of Religions held in Chicago. During the three years that he toured the United States and Europe, Vivekananda met with many of the well known scientists of the time including Lord Kelvin and Nikola Tesla.

Free energy according to the Gita “Earth, water, fire, air, space, mind, intellect, and ego—these are eight components of my material energy.” (Bhagavad, Gita, Chapter 7, Verses 4)

According to the Vedic philosophy in general matter is seen as prakṛiti, or energy of God and eight divisions of this energy are mentioned in the above verse. We can understand how amazingly insightful this is in the light of the trend of modern science in the last century. In the present age, scientists proposed the Quantum theory, quantifying the dual particle-wave nature of matter. Then scientists have been looking for a unified field theory, which will allow all forces and matter in the universe to be understood in terms of a single field. What Shree Krishna presented to Arjun, some 5,000 years before the development of modern science, is the perfect unified field theory. He says, “Arjun, all that exists in the universe is a manifestation of my material energy.” It is just one material energy that has unfolded into myriad shapes, forms, and entities in this world.

Human minds are like parachutes. They work best when open. If we can gather more knowledge, opening up our minds, then we can work for Humanity as well. That is the reason in the Bhagavad Gita there was much emphasis for ‘Jnana’ i.e., knowledge.

Finally, we know that “discussion, dialogue bring good things to mind.” This great memorable phrase should be our motto and the root of our power to achieve our intended goal which is nothing but to serve humanity. Our ancient great sages by their dialogue and discussion left for us great verses in texts which today we would follow as the Bhagavad Gita as well as the Vedas and the Upanishads. □

References

- Universal Declaration of Human Rights (art. 1)(1948), UN General Assembly, Paris
- RigVeda, Mandala-5, Sukta-60, Mantra-5
- Eliot T.S. (1936), GB, Faber & Faber. London
- Friedman, A. (2016). A Place in Mind: Designing Cities for the 21st Century. Véhicule Press.Montréal.
- Tagore R.(1915).Sadhana-The realization of life.www.spiritualbee.com/spiritual-book-by-tagore/(29-08-2019)
- www.mysteryofindia.com/2015/01/nikola-tesla-influenced-swami-vivekananda.html (01-09-2019)
- <http://turingchurch.com/2015/12/02/mans-greatest-achievement-nikola-tesla-on-akashic-engineering-and-the-future-of-humanity/>(03-09-2019)

The English Plural

We'll begin with a box, and the plural is boxes,
But the plural of ox becomes oxen, not oxes.
One fowl is a goose, but two are called geese,
Yet the plural of moose should never be meese.
You may find a lone mouse or a nest full of mice,
Yet the plural of house is houses, not hice.

If the plural of man is always called men,
Why shouldn't the plural of pan be called pen?
If I speak of my foot and show you my feet,
And I give you a boot, would a pair be called beet?
If one is a tooth and a whole set are teeth,
Why shouldn't the plural of booth be called beeth?

Then one may be that, and three would be those,
Yet hat in the plural would never be hose,
And the plural of cat is cats, not cose.
We speak of a brother and also of brethren,
But though we say mother, we never say methren.
Then the masculine pronouns are he, his and him,
But imagine the feminine: she, shis and shim!

Let's face it - English is a crazy language.
There is no egg in eggplant nor ham in hamburger;
Neither apple nor pine in pineapple.
English muffins weren't invented in England.

We take English for granted, but if we explore its paradoxes,
We find that quicksand can work slowly, boxing rings are square,
And a guinea pig is neither from Guinea nor is it a pig.

And why is it that writers write, but fingers don't fing,
Grocers don't groce and hammers don't ham?

Doesn't it seem crazy that you can make amends but not
one amend?
If you have a bunch of odds and ends and get rid of all but
one of them,
What do you call it?

If teachers taught, why didn't preachers fraught?
If a vegetarian eats vegetables, what does a humanitarian eat?

Sometimes I think all the folks who grew up speaking English
Should be committed to an asylum for the verbally insane.
In what other language do people recite at a play and play
at a recital?

We ship by truck but send cargo by ship...
We have noses that run and feet that smell.
We park in a driveway and drive in a parkway.
And how can a slim chance and a fat chance be the same,
While a wise man and a wise guy are opposites?

You have to marvel at the unique lunacy of a language
In which your house can burn up as it burns down,
In which you fill in a form by filling it out,
And in which an alarm goes off by going on.

And in closing.....

If Father is Pop, how come Mother's not Mop???

Enjoy!!!!

Source : Internet

ଚିନ୍ମୟୀ

କୋନ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନେ କୀ ଫଳ ପାଓଯା ଯାଯା?

ଶିବଶକ୍ତର ଭାରତୀ

୧୯୮୦ ସାଲେର ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସେର କଥା । ଅଯୋଧ୍ୟା ଥିକେ ନୈମିଷାରଣ୍ୟେ ଆସାର ପଥେ ପରିଚଯ ହୁଏ ଏକଟି ପାଞ୍ଜାବି ମେଯେର ସଙ୍ଗେ । ସେଇ ଆମାର ମତୋ ସାରା ଦୁନିଆ ଭ୍ରମଣ କରେ ବେଡ଼ାଯା । ତାର ସଙ୍ଗେ ପରିଚଯେର ପର ସେଇ ଆମାର ସଙ୍ଗୀ ହେବୁ ଯାଏ । ସାରାଦିନ ଆମରା ଦୁଜନେ ନୈମିଷାରଣ୍ୟେର ବେଶ କରେକଟି ସ୍ଥାନ ଦର୍ଶନ କରି । ରାତେ ଥାକାର ଜ୍ଯାଗା ପାଇଁ ସ୍ଵାମୀ ନାରଦାନନ୍ଦ ତୀର୍ଥେର ଆଶ୍ରମେ ।

ସକାଳ ହଲ । ହୀନ ଦେଇ ଫେଲିଲାମ । ମେଯେଟିର ନାମ ପୁନମ । ତାର ମାନସିକ ଦୃଢ଼ତା, ମନେର ସାହସ ଆର ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବହାରେ ଘାଟିତି ନେଇ ଏତୁକୁ । ବୟସ ଆନ୍ଦୋଜ ଚରିଶ ଥିକେ ଛାବିଶ ହବେ । ଏଥିନ ବେଳା ପ୍ରାୟ ଏକ-ଟା ।

ପୁନମ ଆର ଆମି ବସେ ଗେଲାମ ସାଧୁଦେର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରସାଦ ପେତେ, ତବେ ଏକ ସାରିତେ ନଯ । ଆସନଟା ଆଲାଦାଭାବେ ପାତା । ଜଲେର ହ୍ଲାସ ଆର ପାତା ଦିଯେ ଗେଲେନ ଏକଜନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । ଆଶ୍ରମେର ଅନ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀରା ବସେଛେନ ନିଜେଦେର ଥାଳା ନିଯେ । ପ୍ରସାଦ ଏଳ ଶୁଦ୍ଧ ମଶଳା ଦିଯେ ମାଥା କଢ଼ିମୁଖୀ ଦେବେ ଆର ନାରକେଳ ଦିଯେ ସାବୁର ପାଯେସ । ଅପୂର୍ବ ସ୍ଵାଦ ! ଆମରା ଦୁଜନେର ପ୍ରସାଦ ଖେଲାମ ପରିତ୍ରଣିର ସଙ୍ଗେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀଦେର ଏକଜନକେ ଜିଜ୍ଞାସା କରେ ଜାନତେ ପାରିଲାମ ଆଜ ଏକାଦଶୀ ତିଥି । ତାଇ ଆଶ୍ରମେ ଅନୁଭବ ନିବିଦ୍ଧ ।

ଏକଟୁ ବିଶ୍ରାମେର ପର ଗେଲାମ ନିର୍ଲିଙ୍ଗ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସ୍ଵାମୀ ନାରଦାନନ୍ଦ ତୀର୍ଥେର ଘରେ । ଛୋଟ ଘର । ଆସବାବପତ୍ର ତେମନ କିଛୁ ନେଇ । ପୁରନୋ ଆମଲେର ସାଧାରଣ ଚାରପାଇଁ ଏକଟା ଖାଟ । ତାର ଉପର ଗରିବ ଘରେର କାଠା ଯେମନ, ତାଇ-ଇ ପାତା ଏକଟା । ଏକଟୁ ନିଚୁ ପାଯା ଛୋଟ ଖାଟେର ଉପରେ ବସେ ଆହେନ ତିନି ।

[ମାନୁଷେର ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ । ଦେବୀର ନାମ ଅନୁସାରେ ହେବେହେ ତିଥିର ନାମ । ଶାନ୍ତ ବଳେ, ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତପାଲନେ ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେର ସଂୟମ ହୁଏ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂୟତ ହଲେ ଜାଗାତିକ ରିପୁ ଆମାଦେର ବଶେ ଥାକେ । ଫଳତ ସଂୟତ ହୁଏ ଲୋଭ, ଦୀର୍ଘ, ଦୃଷ୍ଟ, ଆତ୍ମଅହଂକାର ଇତ୍ୟାଦି । ଆଜକେର ଦିନେ ସମାଜ ଓ ପରିବାରଗତଭାବେ ଯା ଏକାତ୍ମ ଜରୁରି । ୨୬ଟି ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତେର ସ୍ଵରୂପ କୀ, ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ କୀଭାବେ ଆବିର୍ଭୂତ ହଲେନ, ଏହି ତିଥି ପାଲନ କରଲେ କୀ ଫଳ ଲାଭ ହୁଏ ଯାଏ ? ଜାନାଲେନ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ଶିବଶକ୍ତର ଭାରତୀ ।]

ସ୍ଵାମୀଜି ଏଥିନ ଅସୁନ୍ଦର । ମାଥାଯ ଜଟା ନେଇ । ଗାୟେର ରଂ ବେଶ ମହିଳା । ଛୋଟ ଛୋଟ ଚୁଲ । ଶୀର୍ଘ ଚେହାରା । ଦେଖଲେ ମନେଇ ହୁଏ ନା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । ବରେସେର ଭାବେ ଏକେବାରେ ନୁହେ ପଡ଼େଛେନ ସାମନେ ଦିକେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଶିଷ୍ୟରା ତାଁ ସେବା କରେନ । ତେମନ ହାଁଟାଚଳା କରତେ ପାରେନ ନା । ଏଥିନ ବିଶ୍ରାମ ନିଚ୍ଛେନ । ଏକଟୁ ଆଗେ ପ୍ରସାଦ ପେଯେଛେନ । ସ୍ଵାମୀଜିର ବୟସ ୧୩୦ ବର୍ଷ । ଆମ ଆର ପୁନମ ପ୍ରଣାମ କରେ ନୀଚେ ମେବେତେ ବସଲାମ । ଆମାଦେର ମୁଖେର ଦିକେ ତାକାଲେନ ସ୍ଵାମୀଜି । କୋନଓ କଥା ବଲଲେନ ନା । ଏହିଭାବେ ବସେ ରହିଲାମ ମିନିଟ ପନ୍ନେରୋ । ଆମିଇ ପ୍ରଥମ କଥା ଶୁଣି କରିଲାମ ।

-ବାବା, ଯଦି ଅନୁମତି ଦେନ ତୋ ଏକଟା କଥା ବଲି ।

ସମ୍ମତି ଦିଲେନ ଘାଡ଼ ନେଡେ । ମୁଖେ ହାସି ନେଇ ତବେ ଗଣ୍ଠିରଙ୍ଗ ନଯ । ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖମଞ୍ଜଳ । ବଲଲାମ, ଆଜ ତୋ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତପାଲନ ହଚେ ଆଶ୍ରମେ । ଦୟା କରେ ବଲବେନ, ଏହି ବ୍ରତପାଲନ କରା ହୁଏ କେନ, ଏର ଫଳଟି ବା କୀ ?

ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣେ କୋନଓ କଥା ବଲଲେନ ନା ପ୍ରାୟ ମିନିଟ ପାଁଚେକ । ତାରପର ଅତି ଧୀରେ ଧୀରେ ଏକଜନ ଖୁବ ଅସୁନ୍ଦର ମାନୁଷ ଯେତାବେ, ଯେ ସୁରେ, ଯେମନ କରେ କଥା ବଲେନ ତେମନ କରେଇ ବଲଲେନ,

-ବେଟା, ଦେହାଦିର ବିଷୟ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନ । ଆବାର ମନ ଅପେକ୍ଷା ବୁଦ୍ଧି ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯିନି ବୁଦ୍ଧି ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ତିନିଇ ଆତ୍ମା । ମୂଳ କଥାଟି ହଚେ, ଆତ୍ମିକ ଉତ୍ସତିକଳେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣକେ ବଶୀଭୂତ ବା ଜୟ କରାର ଜନ୍ୟଇ କରା ହୁଏ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତପାଲନ ।

ଏକଟୁ ଚୁପ କରେ ରହିଲେନ । ଆମରା କୋନଓ କଥା ବଲଲାମ ନା । ଅପେକ୍ଷାଯ ରହିଲାମ ପରେର କଥା ଶୋନାର ଜଣ୍ୟେ । ମିନିଟ କରେକ ପର ବଲଲେନ, ମାନୁଷେର ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଯିନି, ତିନିଇ ହଲେନ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ । ଦେବୀର ନାମ ଅନୁସାରେ ହେବେହେ ତିଥିର ନାମ । ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତପାଲନେ ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂୟମ ହୁଏ ।

କଥାଟା ଶେଷ ହତେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲାମ,

-ବାବା, ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବଲତେ ?

চিলুঘাঁটা

স্বামী নারদানন্দ তীর্থ বললেন, বাচ্চা, কর্মেন্দ্রিয় পাঁচটি— বাক, হাত, পা, পায়ু ও উপস্থি। আর পাঁচটি হল জ্ঞানেন্দ্রিয়— চোখ, কান, নাক, জিহ্বা ও হত্ক। এই দশটি ছাড়াও আছে আরও একটি— অন্তরিন্দ্রিয় মন। এই নিয়েই একাদশ ইন্দ্রিয়, যা দিয়ে গঠিত আমাদের পাঞ্চতৌতিক দেহ। আর রূপ, শব্দ, গন্ধ, রস ও স্পর্শ— এই পাঁচটি হল জ্ঞানেন্দ্রিয়ের বিষয়মাত্র। তবে মনের সবটাই ইন্দ্রিয় নয়। মনের যে অংশ জ্ঞান ও কর্মেন্দ্রিয়ভিমুখী, তাই-ই ইন্দ্রিয় আবার অন্য দশ ইন্দ্রিয়ের কর্তাও মন। কিন্তু মনের যে অংশ বুদ্ধি বা মহত্বের অভিমুখী, তাকে ইন্দ্রিয় বলা যাবে না। সে অংশে চৈতন্যের প্রকাশ।

এই পর্যন্ত বলে থামতেই প্রশ্ন করলাম,
—একাদশী ব্রতপালনের নিয়মটা কী?

অতিবৃদ্ধ স্বামীজি একটু বিশ্রাম নিয়ে পরে বললেন, শুরু ও কৃষ্ণপক্ষের একাদশী তিথিতে ভোজন একেবারেই নিষিদ্ধ। জল পর্যন্ত গ্রহণ করা চলবে না। তবে কলিযুগে উপবাস নিষিদ্ধ। তাই অল্প ছাড়া আর যা কিছু নিরামিষ তা গ্রহণ করা চলে। স্মৃতিশাস্ত্রে চাল, ডাল, আটা, ময়দা ও সুজিকে বলা হয়েছে অল্প। এর কোনওটি গ্রহণ করলে একাদশী ব্রত ভঙ্গ হয়। কোনও ফল হয় না।

জিজ্ঞাসা করলাম, ফল বলতে?

আবার স্বামীজি বিশ্রাম নিলেন কিছুক্ষণ। পরে বললেন, সমস্ত তীর্থদর্শনে যে ফল, তা পাওয়া যায় নিরসু একাদশীর উপবাসে। সর্ববিধ পাপ বিনষ্ট হয় শুধু একাদশী ব্রতপালনে। একাদশীদেবী প্রসন্ন হলে ব্যবহারিক ও পারমার্থিক-উভয় কার্যই সিদ্ধ হয় সহজে। জাতিধর্ম নির্বিশেষে নারীপুরুষ-কুমারী, সধবা, বিধবা এই ব্রতপালন করতে পারে।

কথাটা শুনে পরিচিত অনেকের কথাই মনে পড়ে গেল। মনে মনে হাসলাম। হাসতে হাসতে বললাম, বাবা, একাদশীর দিন বাংলার ঘরে ঘরে প্রায়ই দেখি ঝটি, ঝুচি, পরোটা খেতে। এতে কি তাদের কোনও কল্যাণ হয়?

কথাটা শুনে তিনি মুচকি হাসলেন। কোনও উভয় দিলেন না। এতক্ষণ পর এবার আমাদের দুঁজনের পরিচয় জানতে চাইলেন স্বামীজি। পুনমের সঙ্গে আমার যোগাযোগ থেকে শুরু করে নেমিষারণ্যে পর্যন্ত আনুপূর্বিক সমস্ত ঘটনার কথা জানলাম। কথ গুলো শুনে বৃদ্ধ স্বামীজি মাথাটা অল্প দুলিয়ে হাসতে লাগলেন আপন মনে। এ হাসির রহস্য ভেদ করতে পারলাম না। পুনম অবাক হয়ে শুনছে আমাদের কথা। চোখ-মুখের ভাবটা দেখে বুঝলাম, ঈশ্বরে গভীর বিশ্বাসী হলেও আমার পাছ্বায় পড়ে ওর সাধুসঙ্গ হল এই প্রথম। এবার স্বামীজির হাসির কারণ আর মনে ওঠা একটা প্রশ্নের উভয় জানতে জিজ্ঞাসা করলাম, বাবা...

হাতের ইশারায় কথা থামিয়ে দিয়ে বললেন,

বাচ্চা, আজ কয়েকদিন হল শৰীরটা ভালো যাচ্ছে না। বলে চুপ করে বসে রইলেন। বুঝলাম বিশ্রাম নিচ্ছেন। কথা বলে বিরক্ত করলাম না। চেয়ে রইলাম মুখের দিকে। একটু পরে তিনি বললেন, এই বিশ্বসংসারে যা কিছু ঘটছে, যা কিছু ঘটেছে আর যা কিছু ঘটবে জানবি, তারমধ্যে কোনও না কোনও কারণ একটা আছেই। তবে কিছু কারণের উভয় আমরা খুঁজে পাই আর কিছুর মধ্যে পাই না। যেটা পাই না, জানবি সেটার কোনও উভয় আছে, তবে পাই না।

আবার একটু বিশ্রাম নিলেন। আমরা দুজনের হিঁর হয়ে বসে রইলাম। স্বামীজি বললেন, বেটা, জন্ম-জন্মান্তরের কোনও সম্পর্ক, পূর্বজীবনের কোনও যোগাযোগ সূত্র না থাকলে এ জীবনে কারও সঙ্গে কারও যোগাযোগ হওয়ার নয়। প্রতিদিন তুই যার সঙ্গে কথা বলছিস, যাকে দেখছিস, যার পাশে বসছিস, একেবারে সত্য জানবি, কোনও না কোনও জীবনে, কোনও না কোনও সম্পর্ক ছিলই। তবে তারমধ্যে কাউকে দেখলে যদি ভালো লাগে বুঝবি, তার সঙ্গে প্রীতির কোনও সম্পর্ক ছিল পূর্বজীবনে। আর কাউকে দেখে ভালো না লাগলে, কথা বলতে প্রবৃত্তি না হলে বুঝবি, সম্পর্ক একটা ছিল তবে সেটা সুসম্পর্ক নয়। এ কথা শুধু তোর ক্ষেত্রে নয়, মানুষ পশু-পাখি জীবজগতে সকলের ক্ষেত্রেই সত্য। তবে এই যোগাযোগটা ঠিক ঠিক সময়ে নিয়মমাফিক প্রকৃতিই করিয়ে দেন তাঁর সৃষ্টির উদ্দেশ্য সাধনের জন্য। এই কথাটুকুতেই

কেটে গেল কয়েক ঘটা। এতক্ষণ দয়া করে এত কথা বলেছেন, তার জন্য আমি ধন্য হলাম। শেষ প্রশ্ন করলাম—ইতনা সাল বীত গয়া বাবা, লেকিন আপকো কুছ মিলা?

স্বামীজি চুপ করে রইলেন। এমন কথায় অবাক হলেন বলেও বোধ হল না। তবে লক্ষ্য করলাম, তাবের কেমন যেন একটা পরিবর্তন হল মুখমণ্ডলে। ধীরে ধীরে যেন নেমে এল একটা পরম তৃষ্ণির ভাব। এ ভাব পার্থিব কোনও বস্তুপ্রাণির নয়। আমরা বসেই রইলাম কিন্তু কোনও উভয় নেই। এইভাবে কেটে গেল পাক্কা সাতাশ মিনিট। এবার প্রশান্ত গভীরকণ্ঠে স্বামীজি বললেন, বেটা, ইস জীবন মে মুঝকো মিলনে কা অউর কুছ বাকি নেহি।

শেষ প্রশ্নের শেষ কথাটা শুনলাম। আর কোনও কথা নয়। প্রণাম করলাম তাঁকে। বেরিয়ে এলাম ঘর থেকে। স্বামীজির কথাগুলোই শুধু ভাবছি।

এই ঘটনার বহু বছর পর মহাভারত এবং একাদশী তিথির বিষয়ে অন্যান্য অনেক কথা জানতে পারি বিভিন্ন গ্রন্থ পড়ে ও নানান সাধুদের সঙ্গ করে। এখানে তার সামান্য কিছু তুলে দিলাম।

ଚିନ୍ମୟ

‘ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଦେବୀ ଏକାଦଶୀ’ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆମାଦେର ଅନେକ ବିଷୟେ ସଠିକ ତଥ୍ୟାଦି ଜାଣା ନେଇ । ଏକାଦଶୀର ସ୍ଵରୂପ କି, ତିନି କୀଭାବେ ଆବିର୍ଭୃତ ହଲେନ, ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନ କରିଲେ କୀ ଫଳ ଲାଭ ହ୍ୟ, ଏଥିନ ସେ ସବେରାଇ କିଛି କଥା ।

ଦ୍ୱାପର ଯୁଗେର କଥା । ଏମନ କୋନଓ ପୁରାଗ ନେଇ ଯେଥାନେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକାଯ ଅବତାର ହନନି । ପଞ୍ଚପାଞ୍ଚବଦେର ଏକବାର କୋନଓ ବିଷୟେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିତେ ଗିଯେ ତିନି ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ବଲେଛିଲେନ, ସତ୍ୟଯୁଗେ ମୂର ବା ମୂର ନାମେ ଏକ ଦୈତ୍ୟ ଛିଲେନ । ବିଶାଳ ଦେହ, ଗାୟେର ରଂ ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ଅସମ୍ଭବ ହିଂସ୍ର ପ୍ରକୃତିର ଦାନବ । ତିନି ଛିଲେନ ଦାନବରାଜ ତିଲ ଜଞ୍ଜାର ପୁତ୍ର । ତାର ରାଜଧାନୀ ଛିଲ ଚନ୍ଦ୍ରବାତୀ ନଗରେ । ଏହି ଦାନବର ଅତ୍ୟାଚାରେ ସ୍ଵର୍ଗେର ଦେବତାରା ପାଲାଲେନ । ଶରଣାପତ୍ର ହଲେନ ମହାଦେବେର । ତାର ପରାମର୍ଶେ ଦେବତାରା ଗେଲେନ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁର କାହେ । ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁ ଅଭୟ ଦାନ କରିଲେନ ଭୀତ ଓ ସମ୍ରତ ଦେବତାଦେର ।

ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁର ଭୟ ଦାନବ ଗା ଢାକା ଦିଲେନ ତଥନକାର ମତୋ । ଏଦିକେ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁ ବିଶାମ ନିଲେନ କିଛିକଣେର ଜନ୍ୟ ବଦାରିକାଶମେ ପଥେ ସିଂହବତୀ ନାମେ ଏକଟି ଗୁହ୍ୟା । ତଥନ ଭଗବାନ ସୁଖନିଦ୍ରୟ ନିନ୍ଦିତ । ସୁଯୋଗ ବୁଝେଇ ସେଇ ସମୟ ବିଷ୍ଣୁକେ ବଧ କରତେ ମୂର ଢୋକେନ ଗୁହ୍ୟା, ତଥନ ସର୍ବାଳକ୍ଷାର ଓ ସମ୍ରତ ଅସ୍ତ୍ରଶତ୍ରେ ସଜ୍ଜିତା ଏକ ଦେବୀ ବହିଗର୍ତ୍ତ ହଲେନ ବିଷ୍ଣୁର ଦେବଦେହ ଥେକେ । ବଧ କରିଲେନ ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତିଶାଲୀ ଦୈତ୍ୟ ମୂରକେ ।

ଏରପର ଭଗବାନ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁ ଜାଗ୍ରତ ହ୍ୟେ ସାମନେ ଦାଁଡ଼ାନୋ ଦେବୀକେ ଦେଖେ ଯାରପରନାଇ ପ୍ରସନ୍ନ ହଲେନ । ପ୍ରସନ୍ନଚିତ୍ତେ ମନୋମତୋ ସମ୍ରତ ବରଇ ପ୍ରଦାନ କରିଲେନ ତାଙ୍କେ । ବଲେନ, ‘ହେ ଦେବୀ କଳ୍ପାଣୀ’ । ତୁମି ଯା ବଲେଇ, ତା ସଫଳ ହବେ, ଆମାର ଭକ୍ତି ତୋମାର ଭକ୍ତ, ତୁମି ଏକାଦଶୀ ତିଥିତେ ଆବିର୍ଭୃତ ହରେଇ, ତାଇ ତୋମାର ନାମ ହୋକ ‘ଏକାଦଶୀ’ । ଆର ଏହି ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ଯାରା ପାଲନ କରିବେନ, ତାଦେର ଶକ୍ତିଦେର (ସଡ଼ରିପୁ-ଅନ୍ତରେ ଓ ବାଇରେ) ବିନାଶ କରେ ମୁକ୍ତି ଦେବ ।’

ଏହି ସମୟ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଦେବୀ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁର କାହେ କରଜୋଡ଼େ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲେନ ଯେ, ଯାରା ପ୍ରତିଟା ଏକାଦଶୀ ତିଥି ନିଷ୍ଠା ଓ ଭକ୍ତିଭରେ ବିଧିସମ୍ମତଭାବେ ବିଷ୍ଣୁର ଯେ କୋନଓ ଏକଟି ରୂପେର ପୁଜୋ, ହୋମ୍ୟଙ୍ଗ, ଦାନ-ଧ୍ୟାନ, ରାତ୍ରି ଜାଗରଣେ ଭଗବଦ୍ କୀର୍ତ୍ତନେ ରତ ଥାକିବେନ, ତାରାଓ ଦେବୀର କୃପା ଓ କରତ୍ତାର ପାତ୍ର ହବେନ । ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁ ଏହି ମହାନ ପ୍ରାର୍ଥନା ମଞ୍ଜୁର କରିଲେନ ସାନଦେ । ମୋଟ ୨୬ୟ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ଯଥାୟଭାବେ ପାଲନ ଓ ପୁଜୋ ବନ୍ଦନା କରାର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହ୍ୟ ‘ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତି’ ।

ବରୁଥିନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି

ବୈଶାଖ ମାସେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହ୍ୟ ‘ବରୁଥିନୀ ଏକାଦଶୀ’ ତିଥି । ଏକଥାର ବିଶେଷ ଅର୍ଥ ହଲ, ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାର ଏକନିଷ୍ଠ ଭକ୍ତିକେ ସଡ଼ରିପୁର ପ୍ରଭାବ ଥେକେ ମୁକ୍ତ କରାର ଜନ୍ୟ ସବସମୟ କାହେ ଥେକେ ବର୍ମେର ମତୋ କାଜ କରେନ, ଓଇ ଭକ୍ତିକେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀବରୁଥିନୀ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ଜୀବନକେ ସୁନ୍ଦରଭାବେ ସୁପଥେ ପରିଚାଳନା କରେ ମୁକ୍ତ ଦାନ କରେନ । ଭାରତେର ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡେ ଏହି ଦେବୀ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ନାମେ ଅଭିହିତ ହଯେଛେ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଞ୍ଚବଦେର ଏକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରେ ବଲେଛେନ, ଏହି ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ଇହଲୋକ ଓ ପରଲୋକ ସୌଭାଗ୍ୟଦାୟକ । ବରୁଥିନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ସମ୍ରତ ପାପନାଶକ ଏବଂ ସଦାସର୍ବଦା ସୁଖଦାୟକ । ଏହି ବ୍ରତ ପାଲନକାରୀ ଭକ୍ତକେ ଜାଗତିକ ମୁକ୍ତିର ସୋପାନକ୍ରମ ତ୍ୟାଗେ ଶିକ୍ଷା ଦିଯେ ଥାକେ । ଯା ଏହି ବ୍ରତ ପାଲନକାରୀର ବିଷ୍ଣୁଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତିର ସହାୟକ ହ୍ୟ ।

ମୋହିନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି

ବୈଶାଖ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଏକାଦଶୀ ତିଥିର ନାମ ‘ମୋହିନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି’ ।

ଏହି ତିଥିତେ ଦେବୀର ଶରଣାଗତ ହଲେ ତିନି ତାଁର ଭକ୍ତର ମନେର ଅଞ୍ଜନ ଅନ୍ଧକାର ଦୂର କରେ, ଜାଗତିକ ଯା କିଛି ମୋହ ମାୟାର ପ୍ରଭାବ ତା ଥେକେ ମୁକ୍ତ କରେ ମୋକ୍ଷ ଦାନ କରେନ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ରେର ଏକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରେ ମହର୍ଷି ବଶିଷ୍ଠ ବଲେଛିଲେନ, ପୁରାଣେର କାଳେ ସରସ୍ଵତୀ ନଦୀର ତୀରେ ଭଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜା ଦ୍ୟୁତିମାନ ରାଜତ୍ତ କରିଲେନ । ତାଁର ରାଜତ୍ତେ ବାସ କରିଲେନ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ଧର୍ମପାଳ । ତାଁର କନିଷ୍ଠପୁତ୍ର ଧୃଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି ଛିଲେନ ଅଧାର୍ମିକ । ତାଇ ତାଁକେ ରାଜ୍ୟ ଥେକେ ତାଙ୍ଗିଯେ ଦିଲେନ ସକଳେ । ତିନି ତଥନ ଛନ୍ଦଚାଢ଼ା ଅବସ୍ଥାଯ ଘୁରତେ ଥାକେନ ପଥାର୍ଥି ହ୍ୟେ । ଏକମର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ମରଣାପନ୍ନ ଅବସ୍ଥାଯ ଏସେ ପୌଛିଲେନ କୌଣ୍ଡିଲ୍ ମୁନିର ଆଶ୍ରମେ । ଆଶ୍ରମ ନିଲେନ ସେଥାନେ । ମୁନିବର ତାଁର ପାପମର୍ଯ୍ୟ ଜୀବନେର କଥା ଶୁଣିଲେନ । ତାରପର କୌଣ୍ଡିଲ୍ ମୁନିର ଉପଦେଶେ ମୋହିନୀ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନ କରେ ଧୃଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି ଦିବ୍ୟଦେହ ଧାରଣ କରିଲେନ । ପରେ ସଡ଼ରିପୁ ଦାରା ଅର୍ଜିତ କର୍ମାଦି ଥେକେ ମୁକ୍ତ ହ୍ୟେ ଗଢ଼ର ବାହନେ ଗମନ କରେନ ବିଷ୍ଣୁଲୋକେ । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏର୍ଜନକେ ବଲେଛେନ, ନିଷ୍ଠାଭରେ ଏହି ତିଥି ପାଲନ କରିଲେ ଧୃଷ୍ଟବୁଦ୍ଧିର ମତୋ ଯେ କୋନଓ ଭକ୍ତ ପାରେନ ସଂସାର ବନ୍ଦନ ଥେକେ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିଲେ ।

ଅପରା ଏକାଦଶୀ

ଜୈଯେଷ୍ଠମାସେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଏକାଦଶୀ ତିଥି ଅପରା ଏକାଦଶୀ ନାମେ ଅଭିହିତ । ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାର ଅନୁଗତ ଭକ୍ତର ମନେର ଅବିଦ୍ୟା ଓ ଯେ କୋନଓ ପ୍ରତିକୁଳ ଅବସ୍ଥା ଥେକେ ମୁକ୍ତ କରେ ପୌଛେ ଦେନ ଆନନ୍ଦଧାମେ ତିନିଇ ହଲେନ ଶାସ୍ତ୍ରେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଅପରା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ । ତରେ ପାଞ୍ଚାବ ପ୍ରଦେଶେ ଏହି ଏକାଦଶୀକେ ବଲା ହଯେଇଁ ‘ଭଦ୍ରକଳୀ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ’ । ଆବାର ଓଡ଼ିଶାଯ ଏହି ଦେବୀର ଅନେକ ନାମ । ସେମନ ଜଳକ୍ରିଡ଼ା, ଅଚଳା, ପାଞ୍ଚବ, ବୈଷ୍ଣବ, ଗାନ୍ଧାରୀ ପ୍ରମୁଖ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ।’

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଞ୍ଚବଦେର ଜିଜ୍ଞାସାର ଉତ୍ତରେ ବଲେଛିଲେନ ଅପରା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନ କରିଲେ ଯାରା ଅପକର୍ମକାରୀ, ସମ୍ରତ ଧର୍ମ ଥେକେ ବଚ୍ଚିତ, ପ୍ରତିଜ୍ଞାଭନ୍ତକାରୀ, ଗୁରୁଜନ ଓ ସାଧୁଦେର ନିନ୍ଦା କରେ, ଏମନ ମାନୁମେରା କଲ୍ୟାଣ ହ୍ୟ । ବିଭିନ୍ନଭାବେ ତୀର୍ଥକ୍ଷେତ୍ରେ ଦାନ ଦକ୍ଷିଣା କରିଲେ ଯେ ଫଳ ଲାଭ ହ୍ୟ ତାରଚେଯେ ଓ ମହତ୍ୱରେ ଅପରା ଏକାଦଶୀ ତିଥି ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିରକେ ବଲେଛିଲେନ, ରାଜା, ଅପରା ଏକାଦଶୀ ନିଷ୍ଠା ଓ ଭକ୍ତିଭରେ ପାଲନ କରିଲେ ଏବଂ ଏକାର୍ଥଚିତ୍ତେ ଏର ମାହାତ୍ୟକଥା ଶ୍ରବଣ କରିଲେ ଯେ କୋନଓ ମାନୁଷ ଦେବଲୋକେ ଗମନ କରେ ।

ଚିଲ୍ପାଦୀ

ନିର୍ଜଳା ଏକାଦଶୀ

ଜୈଷ୍ଠମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହ୍ୟ ନିର୍ଜଳା ଏକାଦଶୀ ।

ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର କୃପାପାତ୍ର ସନ୍ତାନ ବା ଭକ୍ତଦେର ମନେ ନିର୍ଜଳା ଅର୍ଥାତ୍ ବିଶୁଦ୍ଧ ଐଶ୍ୱରିଙ୍କ ସନ୍ତ୍ରା ପ୍ରଦାନ କରେ ପାରମାର୍ଥିକ ପଥେ ନିଯେ ଗିଯେ ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରେନ, ତିନିଇ ହଲେନ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ନିର୍ଜଳା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ । ଏହି ଏକାଦଶୀ ‘ତୈମୀ’ ବା ‘ଭୀମା’ ପ୍ରମୁଖ ନାମେ ସୁଖ୍ୟାତ ।

ପୌରାଣିକ କାହିନିର କଥାଯ ସତ୍ୟବତୀର ପୁତ୍ର ବିଶାଲବୁଦ୍ଧି ବ୍ୟାସଦେବ ବାୟୁପୁତ୍ର ଭୀମମେନକେ ବଲେନ ନିର୍ଜଳା ଉପବାସ କରତେ । କୁନ୍ତୀ ଦ୍ରୋପଦୀସହ ରାଜପରିବାରେର ସକଳେ ନିଷ୍ଠାର ସଙ୍ଗେ ଏହି ଏକାଦଶୀ ବ୍ୱର୍ତ୍ତ ପାଲନ କରଲେଓ ଏକମାତ୍ର ଭୀମ ତା କରେନନି । କାରଣ ତାଁର କୁନ୍ତାତ୍ତ୍ଵା ଛିଲ ଅତ୍ୟଧିକ । ବ୍ୱର୍ତ୍ତର ପ୍ରତି ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରେ ବଲେନ, ତାର ପେଟେ ସର୍ବଦାଇ ଅଣ୍ଟି ପ୍ରଜ୍ଞାଲିତ । ତିନି ଅତ୍ୟଧିକ ଆହାର ନା କରେ ପାରେନ ନା । ତାଇ ତାର ପକ୍ଷେ ଉପବାସ କରା ଅସଭ୍ବ ।

ଅଭ୍ୟ ଦିଲେନ ସତ୍ୟବତୀ ନନ୍ଦନ ବ୍ୟାସଦେବ । ତଥନ ଆନନ୍ଦିତ ମନେ ଭୀମମେନ ଜଳ ପାନ ନା କରେଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନାହାରେ ଥେକେ ପାଲନ କରଲେନ ଏହି ବ୍ୱର୍ତ୍ତ ।

ଏକଦା ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଞ୍ଚବଦେର ବଲେଛିଲେନ, ନିର୍ଜଳା ଏକାଦଶୀ ବ୍ୱର୍ତ୍ତ ପାଲନ କରଲେ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟଂ ନାରାୟଣ ପାଲନକାରୀର ପ୍ରତି ଅତିଥିସଙ୍ଗ ହନ । ଅନ୍ତିମକାଳେ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟଂ ବିଷ୍ଣୁଦୂତ ଏସେ ତାଁକେ ନିଯେ ଯାନ ବିଷ୍ଣୁଲୋକେ ।

ଯୋଗିନୀ ଏକାଦଶୀ

ଏହି ଏକାଦଶୀ ତିଥି ପଡ଼େ ଆଷାଢ଼ ମାସେର କୃଷ୍ଣପକ୍ଷେ ।

ଯେ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ପାଲନ କରଲେ ଦେବୀ ସାଧକ ବା ଭକ୍ତେର ମନେ ସଂୟମ ଅର୍ଥାତ୍ ଚିତ୍ତବ୍ରତ ରୋଧ କରେ ତାକେ ପୌଛେ ଦେନ କୈବଲ୍ୟଧାମେ, ତିନିଇ ହଲେନ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଯୋଗିନୀ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ।

ପୁରାଣେର କାଳ । ଅଲକାପୁରୀର ରାଜା ଛିଲେନ ଶିବଭକ୍ତ କୁବେର । ତାଁର ସେବାକାର୍ଯ୍ୟେ ନିଯୁକ୍ତ ଛିଲେନ ହେମମାଲୀ ଯକ୍ଷ । ଏକଦିନ ତିନି ସଂସାରେ ଅତିରିକ୍ତ ଆସନ୍ତିର ଜନ୍ୟ ଆସତେ ପାରେନନି କରମକ୍ଷେତ୍ରେ । ତଥନ କୁବେରେର ଅଭିଶାଗେ ହେମମାଲୀ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହନ କୁଠରୋଗେ । ଏହି ସଙ୍ଗେ ହନ ରାଜ୍ୟଚ୍ୟତ । କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ ଶକ୍ତରେର ପ୍ରତି ଛିଲ ତାଁର ଅଟଲ ଓ ଅଗାଧ ବିଶ୍ୱାସ । ଏବାର ତାଁର ପଥଚଳା ହଲ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ । ଏକଦିନ ଭ୍ରମଣ କରତେ କରତେ ଉପର୍ତ୍ତି ହଲେନ ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ମୁନିର ଆଶ୍ରମେ । ହେମମାଲୀ ଆନୁପୂର୍ବିକ ସମ୍ମତ ଘଟନାର କଥା ଜାନାଲେନ ମୁନିବରକେ । ତଥନ ମୁନିବର ଯୋଗିନୀ ଏକାଦଶୀ ବ୍ୱର୍ତ୍ତ ପାଲନେର କଥା ଜାନାଲେନ ହେମମାଲୀକେ ।

ଶାନ୍ତିଯ ନିଯମେ ସେହି ଏକାଦଶୀ ବ୍ୱର୍ତ୍ତ ପାଲନ କରେ କୁଠରୋଗ ମୁକ୍ତ ହେଁ ଫିରେ ଗେଲେନ ସ୍ଵରାଜ୍ୟେ । ଅନ୍ତିମେ ତିନି ଲାଭ କରେଛିଲେନ ବିଷ୍ଣୁଲୋକ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗେ ସହଦେବକେ ବଲେଛେନ, ଯୋଗିନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ପାଲନ କରଲେ ଭଗବାନ ସମ୍ମତ ପାପ ଥେକେ ମୁକ୍ତ କରେ ନିଯେ ଯାନ ସେହି ନିତ୍ୟଧାମେ ସେଥାନେ ଗେଲେ ମାନୁଷ ଆର ଫେରେ ନା ।

ଶୟନୀ ଏକାଦଶୀ

ଆଷାଢ଼ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ‘ଶୟନୀ ଏକାଦଶୀ’ ତିଥି ନାମେ ଶାନ୍ତ୍ରେ ଅଭିହିତ ।

ଜାଗତିକ ଯତ ତମବିକାର ଆଛେ, ଏହି ଦେବୀ ତା ନାଶ ବା ଦୂର କରେ ଓ ଏହି ଭକ୍ତକେ ମୁକ୍ତି ଦାନ କରେନ । ସେହିଜନ୍ୟ ଏହି ଦେବୀ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଶୟନୀ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ନାମେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରେଛେ ।

ଆରା ଏକଟା ବିଷୟ, ଏହି ଶୟନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ଥେକେ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସେର ଶୁକ୍ଳା ଏକାଦଶୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୀର ସମ୍ମଦ୍ରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁ ଆରୋହଣ କରେନ ଶେଷନାଗ ରାଚିତ ଶୟାୟ । ସେହିଜନ୍ୟ ଏହି ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ‘ଶୟନୀ ଏକାଦଶୀ’ ବଲେ । ଏହାଡାଓ ଏହି ଦେବୀର ଆରା ନାମେର ମଧ୍ୟେ ଆଛେ ‘ଦେବଶୟନୀ’, ‘ବିଷ୍ଣୁଶୟନୀ’, ‘ଶ୍ରୀହରିଶୟନୀ’ ଇତ୍ୟାଦି । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସୁଧାର୍ଥିରକେ ବଲେଛେନ, ରାଜା ଏହି ଏକାଦଶୀ ବ୍ୱର୍ତ୍ତ ପାଲନ କରଲେ ପାଲନକାରୀ ମାନୁଷେର ମୁକ୍ତିଲାଭେର ସହାୟକ ହବେ ।

କାମିକା ଏକାଦଶୀ

ଶ୍ରାବଣ ମାସେର କୃଷ୍ଣପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହ୍ୟ ‘କାମିକା’ ବା ‘କାମଦା ଏକାଦଶୀ’ ।

କାମିକା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ଅନୁଗତ ଓ ଆଶ୍ରୟ ପାର୍ଥିର ବିଷୟ କାମନା-ବାସନା ଦୂର କରେ ପ୍ରଦାନ କରେନ ଦିବ୍ୟ ଚେତନା, ତିନିଇ ହଲେନ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀକାମନା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ।

ପୁରାଣେର କାଳେ ଏକସମୟ ପାଞ୍ଚବଦେର ଏହି ତିଥି ପ୍ରସଙ୍ଗେ ଜିଜ୍ଞାସା କରଲେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉତ୍ତରେ ବଲେନ, ତିନି ପ୍ରଜାପତି ବ୍ରକ୍ଷା ଓ ଦେବର୍ମନାରୁଦେର ଶୂତ୍ର ଧରେ ଜାନିଯେଛେନ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯତଗୁଲି ଏକାଦଶୀ ଆଛେ ସେଗୁଲି ଧର୍ମଜଗତେର ଯାତ୍ରୀଦେର ସହାୟକ ଶୁଦ୍ଧ ନଯ, ପରମ ମଙ୍ଗଲଦାୟକ ଏବଂ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ବଟେ । ଶାନ୍ତିଯ ବିଧାନ ମେନେ ନିଷ୍ଠାଭରେ ଯାରା ଦେବୀର ବ୍ୱର୍ତ୍ତ ପାଲନ ଓ ବ୍ୱର୍ତ୍ତକଥା ଶୋନେ, ତାରା ବିଷ୍ଣୁଲୋକ ଲାଭ କରେ ।

ପବିତ୍ରା ଏକାଦଶୀ

ଶ୍ରାବଣ ମାସେର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହ୍ୟ ପବିତ୍ରା ଏକାଦଶୀ ତିଥି । ଏହି ତିଥିକେ ପଦ୍ମା ଏକାଦଶୀ ବା ପୁତ୍ରା ଏକାଦଶୀ ତିଥିଓ ବଲା ହେଁ ଥାକେ ।

‘ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ପବିତ୍ରା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ’ ତାଁର ଶ୍ରୀଚରଣବନତ ଭକ୍ତ ବା ସାଧକେର ମନେର ବିଷୟାସକ୍ତ ବାସନାକେ ଦୂର କରେ ମନକେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଭଜନେର ଆଲୋକେ ଆଲୋକମ୍ୟ କରେ ଭଗବାନ କୃପା ଓ କରଣାଲାଭେ ସହାୟତା କରେ ଥାକେନ । ପୁରାଣେର କାଳେ ଦ୍ୱାପରଯୁଗେ ଶୁରୁତେ ମାହିମିତିପୁରେର ରାଜା ଛିଲେନ ମହୀଜିତ । ତିନି ଛିଲେନ ନାନା ସଦଗୁଣ ସମ୍ପନ୍ନ । ତା ସନ୍ତ୍ରେ ଓ ତାଁର ମନେ ବିଷୟେର ପ୍ରତି ଅତିମାତ୍ରା ଆସନ୍ତିର ଜନ୍ୟ ତାର ସଦାସର୍ବଦା ଛିଲ ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଅଭାବ । ଏର କାରଣ ନିର୍ଗୟେର ଜନ୍ୟ ତାଁରଇ

ଚିନ୍ମୟୀ

ରାଜେର ଅପର ଏକପାତ୍ର ଅବହିତ ଲୋମଶ ମୁନିର ଆଶ୍ରମେ ଯାନ ।
ଜାନତେ ଚାନ ମନେର ବିଷୟାସକ୍ତିର କାରଣ ।

ଲୋମଶ ମୁନି ସ୍ୟାନେ ଜାନତେ ପାରେନ, ପୂର୍ବଜନ୍ମେ ତିନି ଛିଲେନ ଏକଜନ ଚଲମାନ ବ୍ୟବସାୟୀ । ତଥନ ତାଁର ମନ ଛିଲ ଅପସଂକୃତିତେ ଭରା । କୋନ୍‌ଓ ଏକଦିନ ରାଜା ମହିଜିତ ଜଳପାନେର ଜନ୍ୟ ଆସା ଏକ ସରବଂସ ଗାଭୀକେ ତାଡ଼ିଯେ ଦିଯେଛିଲେନ । ଏତେ ତାଁର ପାପ ହୟ ଗୁରୁତର । ସେଇ କାରଣେ ବର୍ତ୍ତମାନେ ତାଁର ଏହି ଦୁଃଖଜନକ ପରିସ୍ଥିତିର ସୃଷ୍ଟି ହେଁବେ ବଲେ ଜାନାନ ଲୋମଶ ଝାମି ।

ଏରପର ଏହି ଅସ୍ଥିକର ଅବସ୍ଥା ଥେକେ ମୁକ୍ତିଲାଭେର ଜନ୍ୟ ତିନି ରାଜା ମହିଜିତକେ ଉପଦେଶ ଦେନ ପବିତ୍ରା ଏକାଦଶୀ ପାଲନେର । ଏହି ବ୍ରତ ପାଲନ କରେ ତାଁର ମାନସିକ କଷ୍ଟ ଦୂର ହୟ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୟ ମନେର ଇଚ୍ଛା ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହି ଘଟନାର କଥା ସବିନ୍ତାରେ ବଲେଛିଲେନ ପାଞ୍ଚବଦେର । ଏହି ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତରେ ପାଲନ ଓ ମାହାତ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ପାଞ୍ଚବଦେର ବଲେନ, ଯାରା ଈଶ୍ୱରର ଚିନ୍ତାଭାବନା ନିଯେ ଇହଲୋକ ଓ ପରଲୋକେ ଆନନ୍ଦେ ଥାକତେ ଚାନ ତାଁରା ନିର୍ଣ୍ଣାର ସଙ୍ଗେ ଭକ୍ତିଭରେ, ଶାନ୍ତିବିଧି ମେନେ ଏହି ବ୍ରତ ପାଲନ କରବେନ ।

ଅଜା ଏକାଦଶୀ

ଭଦ୍ରମାସେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ‘ଅଜା ତିଥି’ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି ତିଥି ‘ଅନ୍ନଦା ଏକାଦଶୀ’ ନାମେଓ ଥ୍ୟାତ ।

ଏହି ଏକାଦଶୀ ତିଥିତେ ଦେବୀ ଏକାଦଶୀ ତାଁର ଅନୁରାତ ଭକ୍ତ ଓ ସନ୍ତାନଦେର ଅଜା ଅର୍ଥାଂ ଆଦ୍ୟାଶକ୍ତି ମହାମାୟା ରଙ୍ଗେ ବିରାଜିତ ଥେକେ ପ୍ରତିନିଯିତ ନିତ୍ୟଧାମେ ଏଗିଯେ ନିଯେ ଯାଓୟାର ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରେ ଥାକେନ ।

ପୌରାଣିକ ଯୁଗେର କଥା । ଧର୍ମରଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀଭଗବାନ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ରାଜା ତ୍ରିଶକ୍ତର ପୁତ୍ର ହରିଶଚନ୍ଦ୍ରକେ ସାମନେ ରେଖେ ଏକଟି ପରିକଳ୍ପନା କରେଛିଲେନ ଜଗତର ମାନୁଷକେ ଏକ ସୁଶିଳ୍ମା ଦେଓୟାର ଜନ୍ୟ । ସଥାନିଯମେ ରାଜା ହରିଶଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀ ସନ୍ତାନକେ ନିଯେ ହେଲେନ ରାଜାଚ୍ୟତ । ଶୁଶାନବାସ କରିଲେନ ଚଞ୍ଚଳେର ସଙ୍ଗେ ।

ଏକଦିନ ଶୁଶାନେର ପାଶ ଦିଯେ ଯାଇଛିଲେନ ଗୌତମମୁନି । ରାଜା ତାଁକେ ଆନୁପୂର୍ବିକ ସମ୍ମତ ଦୂରବହୁର କଥା ବଲେନ । ଏ ଥେକେ ମୁକ୍ତି ପାଓୟାର ଜନ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲେନ ମୁନିବରେର କାହେ । ତଥନ ମୁନିବରେର ପରାମର୍ଶ ଦିଲେନ ଅଜା ଏକାଦଶୀ ପାଲନେର । ଏହି ବ୍ରତ ପାଲନ କରେ ରାଜା ହରିଶଚନ୍ଦ୍ର ଫିରିରେ ଏଲେନ ପୂର୍ବାବସ୍ଥାୟ । ଅନ୍ତିମେ ଗମନ କରେନ ବିଷ୍ଣୁଲୋକେ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚପାଞ୍ଚବେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ବଲେଛିଲେନ, ଭକ୍ତି ଓ ନିର୍ଣ୍ଣାର ସଙ୍ଗେ ଏହି ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନ କରିଲେ ମାନୁଷ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରେ ଥାକେନ ।

ପଦ୍ମା ଏକାଦଶୀ

ଭଦ୍ରମାସେର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହୟ ପଦ୍ମା ଏକାଦଶୀ ।

ଏହି ଦେବୀ ତାଁର ଭକ୍ତେର ଅନ୍ତରେ ଲଞ୍ଛି ଦେବୀ ଅର୍ଥାଂ ପଦ୍ମରଙ୍ଗେ ବିରାଜମାନ ଥେକେ ସତ୍ତ୍ୱଦେଶ୍ୱର ଦାନ କରେନ ବଲେଇ ତିନି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଦ୍ମା ଏକାଦଶୀ ନାମେ ଥ୍ୟାତ ।

ପୁରାଣେ କଥାଯ, ବିଷ୍ଣୁଗତ ପ୍ରାଣ ପ୍ରହାଦେର ପୌତ୍ର, ବିରୋଚନେର ପୁତ୍ର, ବାଗେର ପିତା ଏବଂ ଦୈତ୍ୟଦେର ରାଜୀ ଛିଲେନ ବଲି । ତାଁର ଅତ୍ୟାଚାରେର ଫଳେର ସ୍ଵର୍ଗ୍ୟୁତ ହେଲେ ଦେବତାରା । ତାଁରା ଆଶ୍ରୟ ନିଲେନ ନାରାୟଣେର ଆଶ୍ରଯେ । ନାରାୟଣ ଭଗବଦ ଭଙ୍ଗଦେର ରକ୍ଷା କରତେ ବାମରନ୍ଧର ଧାରଣ କରେ ଦୈତ୍ୟରାଜ ବଲିକେ ପଦଭାର ପାଠାଲେନ ପାତାଳେ ।

ଏକହି ସଙ୍ଗେ ବଲିକେ ଜାନାଲେନ ପଦ୍ମା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନ କରତେ । ବଲିରାଜ ପାତାଳବାସୀ ହଲେଓ ପାଲନ କରିଲେନ ଏହି ବ୍ରତ । ସମ୍ମତ ପାପ ଥେକେ ମୁକ୍ତ ହୟ ଦିବ୍ୟଦେହ ପ୍ରାଣ ହେଲେନ ତିନି ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଁର ପାର୍ଵତ ଓ ପାଞ୍ଚବଦେର ବଲେଛେ, ଏହି ବ୍ରତ ବିଧିବିଂ ଏକାର୍ଥିତେ ପାଲନ କରିଲେ ମାନୁଷେର ଅଶେଷ କଲ୍ୟାଣ ତୋ ହେବେଇ, ତାରା ଅନ୍ତିମେ ସାନନ୍ଦେ ଦେବଲୋକେ ଗମନ କରତେ ପାରବେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଆ ଏକାଦଶୀ

ଆଶ୍ଵିନ ମାସେର କୃଷ୍ଣପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ଶାନ୍ତି ବଲା ହେଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିଆ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ।

ସେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ଭକ୍ତ ଓ ଅନୁଗତଜନଦେର ଅନ୍ତରେ ସଦାସର୍ବଦା ମାତ୍ରର ବିରାଜ କରେ ତାଁକେ ଇନ୍ଦ୍ରିଆ ତଥା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଐଶ୍ୱର ପଦାନ କରେ ଗୌରବାନ୍ତିତ ଓ ମହିମାନ୍ତିତ କରେନ, ତିନିଇ ‘ଇନ୍ଦ୍ରିଆ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ’ ନାମେ ଥ୍ୟାତ ।

ସତ୍ୟଯୁଗେର କଥା । ତଥନ ଇନ୍ଦ୍ରଦେଶେ ଛିଲେନ ମାହିସୁତିପୁରେର ରାଜା । ତିନି ଛିଲେନ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ । ତାଁର କୋନ୍‌ଓ ଅଭାବଇ ଛିଲ ନା । ଏକବାର ଦେବରୀ ନାରଦମୁନି ଏଲେନ ରାଜାର କାହେ । ମୁନିବରକେ ସାଦର ଅଭ୍ୟର୍ଣ୍ଣା କରେ ବସାଲେନ ରତ୍ନମଣିତ ସିଂହାସନେ । ସନ୍ତ୍ରଷ୍ଟ ହୟ ମୁନିବର ନାନାନ ବିଷୟେ ସାତଟି ମଙ୍ଗଳାଦିର କଥା ବଲିଲେନ । ତାରପର ଦେବରୀ ନାରଦ ତାଁର ଆଗମନେର କାରଣ ଜାନିଯେ ବଲେନ, ରାଜାର ପିତା ଅସମ୍ଯେ ବ୍ରତ ଭଙ୍ଗେର କାରଣେ ଯମଲୋକବାସୀ ହୟ ଅଶେଷ ସତ୍ରଗା ଭୋଗ କରିଲେନ । ଏଥିନ ରାଜା ଯଦି ଦେବରୀର ଉପଦେଶ ମତୋ ଶାନ୍ତିଯ ବିଧି ମେନେ ଇନ୍ଦ୍ରିଆ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନ କରେନ ତାହଲେ ସଥା ସମଯେ ଇନ୍ଦ୍ରଦେଶେର ପୁଣ୍ୟଫଳେ ତାଁର ପିତୃଦେଶେ ଗମନ କରିବେ ବୈକୁଞ୍ଚଲୋକେ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ ଅର୍ଜୁନକେ, ହେ ପାର୍ବତ, ପୁଣ୍ୟମଯ ଏହି ବ୍ରତ ଭକ୍ତି ଓ ନିର୍ଣ୍ଣାର ସଙ୍ଗେ କେଟୁ ପାଲନ କରିଲେ ତାଁର ଶୀଘ୍ରାତ୍ମି ଈଶ୍ୱରପ୍ରାପ୍ତି ହେବେ ।

ପାଶାଙ୍କୁଶା ଏକାଦଶୀ

ଆର୍ଥିନ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚେର ଏକାଦଶୀ ତିଥି ଅଭିହିତ ହେଁଛେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ପାଶାଙ୍କୁଶା ଏକାଦଶୀ ତିଥି ନାମେ ।

ଅର୍ଥାଂ ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ଆଶ୍ରିତ ଭକ୍ତଜନ ବା ସନ୍ତାନକେ ଭବବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ କରେ ପରମାର୍ଥଲାଭେ ସହାୟତା କରେନ, ତିନିଇ ହେଲେନ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀପାଶାଙ୍କୁଶା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ । ଏହି ଦେବୀ ‘ପାପହାରିଣୀ’ ବା ‘ପାପମୋଚିନୀ’ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ନାମେ ସୁଖ୍ୟାତ ।

ମହାଭାରତେର କଥାଯ, ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏହି ଦେବୀର ବିଷୟେ ଜାନତେ ଚାନ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର କାହେ । ତିନି ଉତ୍ତରେ ରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିରକେ ବଲେନ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ରତଗୁଲିର ମତୋ, ଏହି ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ଉତ୍ସମ ଫଳଦାୟକ । ଏହି ବ୍ରତ ରୋଗ ଆରୋଗ୍ୟ ଓ ବିକାରମୁକ୍ତ କରେ । ଏକଇ ସଙ୍ଗେ ବିଷୟ ବାସନା ମୁକ୍ତ କରେ ମୃତ୍ୟୁକାଳେ ଏହି ବ୍ରତେର ସାଧକକେ ନିଯେ ଦେବୀ ଗମନ କରେ ବିଷ୍ଣୁଲୋକ ।

ରମା ଏକାଦଶୀ

କାର୍ତ୍ତିକ ମାସେର କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚେର ଏକାଦଶୀ ତିଥି ଅଭିହିତ ହେଁଛେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ରମା ଏକାଦଶୀ ତିଥି ନାମେ ।

ଏହି ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ଏକାନ୍ତ ଏକନିଷ୍ଠ ଓ ସତ୍ୟବାଦୀ ଭକ୍ତେର ମନେ ରମା ଅର୍ଥାଂ ଆନନ୍ଦରାତ୍ରେ ଅବସ୍ଥାନ କରେ ଦାନ କରେନ କୈବଲ୍ୟ । ଏହି ଦେବୀଇ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ରମା ଏକାଦଶୀ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରେଛେ । ଏହି ତିଥିକେ ‘ରଷ୍ଟା ଏକାଦଶୀ ତିଥି’-ଓ ବଲା ହେଁ ଥାକେ ।

ଏହି ବ୍ରତ ଉପଲକ୍ଷେ ଛୋଟ ଏକଟା କାହିନି ଆହେ । ବରଣ, ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରମୁଖେର ମିତ୍ର ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ମୁଚୁକୁନ୍ଦ ଛିଲେନ ମାନ୍ଦାତ୍ ରାଜପୁତ୍ର । ତିନି ଛିଲେନ ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞ ଓ ସଥାରୀତି ଏହି ବ୍ରତେ ପାଲନ କରନେନ ।

ଶୁଭକର୍ମେ ଯାତେ କୋନ୍ତା ଭୁଲ-କ୍ରାଟି ନା ହୁଏ, ସେ ଜନ୍ୟ ବ୍ରତ ଶୁରୁର ତିନିଦିନ ଆଗେ ଥେକେ ଢାକଟୋଲ ପିଟିଯେ ସକଳକେ ସତର୍କ କରେ ଦିନେନ । ଏକବାର ରାଜକନ୍ୟା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ଓ ତାଁର ସ୍ଵାମୀ ଚନ୍ଦ୍ରସେନେର ପୁତ୍ର ଶୋଭନ ଏକାଦଶୀର ତିନିଦିନ ଆଗେ ଥେକେ ଅବସ୍ଥାନ କରଲେନ ରାଜପ୍ରାସାଦେ । ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ସ୍ଵାମୀକେ ଜାନାଲେନ ତିନି ଯଦି ଉପବାସେ ନା ଥାକେନ ତାହଲେ ସମାଜେ କଳକ୍ଷ ରଟବେ । ପ୍ରାୟ ଅନିଚ୍ଛା ସନ୍ତ୍ରେଷ ବାଧ୍ୟ ହେଁ ଶୋବନ ଉପବାସ କରଲେନ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତ ପାରଣେର ଦିନ ଅର୍ଥାଂ ଦ୍ୱାଦଶୀ ତିଥିତେ ଶୋଭନ ଦେହରକ୍ଷା କରଲେନ । ସଥାରୀତି ଶ୍ରାଦ୍ଧକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହଲ । ଏର କିନ୍ତୁଦିନ ପର ରାଜପଣ୍ଡିତ ସୋମନାଥ ଶର୍ମୀ ବେରଲେନ ଭରମେ । ବହୁ ନଗର ଓ ତୀର୍ଥ ପରିତ୍ରକମା କରେ ରାଜ୍ୟେ ଫେରାର ପଥେ ସହସା ଦେଖିତେ ପେଲେନ ବାମଦେବ ମୁନିର ଆଶ୍ରମେର କାହେ ମନ୍ଦରାଚଳ ପର୍ବତେ ରାଜ୍ୟ କରଛେ ଶୋଭନ । ତାରପର ସୋମନାଥ ଶର୍ମୀ ଓଖାମେ ପୌଛଲେନ ଶୋଭନେର ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାକେ ନିଯେ । ଶୋବନ ତଥନ ବଲଲେନ, ଦେବୀ ରମା ଏକାଦଶୀର ଏକାନ୍ତ କରଣୀ ଓ ମଙ୍ଗଲମୟ ପ୍ରଭାବେ ଏହି ଘଟନା ଘଟେଛେ, ମୃତ୍ୟୁର ପର ତାର ମୁଖର ପର ତାଁର ବିଷ୍ଣୁଲୋକ ଲାଭ ହବେ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଣ୍ଡବଦେର ବଲେଛେ, ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ରମା ଏକାଦଶୀର ବ୍ରତ ପାଲନ ଏବଂ ପୁଣ୍ୟ କାହିନି ଶ୍ରବଣ କରଲେ ମାନୁଷେର ଦେବଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ ।

ପ୍ରବୋଧିନୀ ଏକାଦଶୀ

କାର୍ତ୍ତିକ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହୁଏ ପ୍ରବୋଧିନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ।

ଏହି ଏକାଦଶୀ ତିଥି ତାଁର ଭକ୍ତ ଓ ସାଧକେର ମନେର ସମସ୍ତ ମୋହ ଅପସାରଣ କରେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନ କରେନ, ଯେ ଜ୍ଞାନ ହୁଏ ମୋକ୍ଷଲାଭେର ସହାୟକ । ପ୍ରବୋଧ ଶବ୍ଦେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ବୋବାଯ । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ପ୍ରବୋଧିନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ଆରା ନାନା ନାମେ ଅଲକ୍ଷ୍ମି ହେଁଛେ ଯେମନ, ‘ହରିବୋଧିନୀ’, ‘ଉଥାନେକାଦଶୀ’, ‘କୌଶିକୀ’, ‘କାର୍ତ୍ତିକୀ’ ପ୍ରମୁଖ ।

ପ୍ରସଂଗକ୍ରମେ ବଲି, ଭଗବାନ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁ ଆଷାଢ଼ ମାସେର ଶାୟନୀ ଏକାଦଶୀତେ ନିଦ୍ରା ଯାନ, ତିନି ନିଦ୍ରା ଥେକେ ଉତ୍ସିତ ହନ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚେର ପ୍ରବୋଧିନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥିତେ ।

ମହାଭାରତୀୟ ଯୁଗେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଁର ପ୍ରାଣଶିଖ ପାଣ୍ଡବଦେର ଏହି ତିଥି ପ୍ରସଂଗେ ବଲତେ ଗିଯେ ସ୍ମରଣ କରେନ ପିତାମହ ବ୍ରକ୍ଷା ଏବଂ ଦେବର୍ଷି ନାରଦକେ । ତାଁଦେର କଥା ସ୍ମରଣ କରେ ଦେବର୍ଷି ନାରଦକେ ପିତାମହ ବ୍ରକ୍ଷା ବଲେଛେ, ଏହି ଦିନ ନାରାୟଣେର ପୂଜା-ବନ୍ଦନା କରା ଉଚିତ ଶାନ୍ତ ମେନେ ତଫାଂ ଶୁଦ୍ଧ ଏଟୁକୁଇ ଥାକବେ, ଏହିଦିନ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣକେ ବିଲ୍ପପତ୍ର ଦିଯେ ପୂଜା-ଅର୍ଚନା କରା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ପିତାମହ ବ୍ରକ୍ଷା ଦେବର୍ଷି ନାରଦକେ ସମ୍ବୋଧନ କରେଛେ ‘କଲିବର୍ଦ୍ଧନ’ ବଲେ । ଏହି ସଙ୍ଗେ ପୁଜୋର ବିଧାନ ଦିଯେ ବଲେଛେ, ଏହିଦିନ ନାରାୟଣ ଶିଳାଯ ତୁଳସୀ ପାତା ମଞ୍ଜୁରୀ ସମେତ ଦେଓୟା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ, ଏହି ବ୍ରତ ଉପବାସ ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତେ ନିଷ୍ଠାର ସଙ୍ଗେ କରଲେ ସାଧକ ବା ଭକ୍ତେର ପୁଣ୍ୟଲାଭ ହୁଏ ଅଫୁରନ୍ତ । ମୃତ୍ୟୁର ପର ତାର ଅବସ୍ଥାନ ହୁଏ ଦେବଲୋକେ ।

ଉଂପନ୍ନା ଏକାଦଶୀ

ଶ୍ରୀଭଗବାନେର ପ୍ରିୟମାସ ବଲେ ଅଗ୍ରହାୟନ ମାସକେ ‘ମାସଶୀର୍ଷ’ ବଲା ହେଁ ଥାକେ । ଏହି ମାସେ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହୁଏ ‘ଉଂପନ୍ନା ଏକାଦଶୀ’ ତିଥି ।

ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ପ୍ରିୟ ଭକ୍ତ ସନ୍ତାନ ବା ସାଧକେର ମନେର ଯତ କୁଟୁମ୍ବା ଓ ବିତରକେର ଅବସାନ କରିଯେ ଭଗବଦ ପଦ ଲାଭେର ଶୁଭ ଇଚ୍ଛାର ଜନ୍ୟ ଦେନ, ତିନିଇ ହେଲେ ‘ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଉଂପନ୍ନା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ’ । ଏହି ଦେବୀ ‘ଉଂପନ୍ନି’ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ନାମେଓ ଥ୍ୟାତ ।

ଚିନ୍ମୟା

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହିସବ ତଥ୍ୟାଦି ସବିଷ୍ଟାରେ ତାଁର ଭକ୍ତଦେର ଜାନିଯେଛେ ଯେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନେର ମତୋ ଏହି ଏକାଦଶୀର ବ୍ରତ ପାଲନ କରିଲେ ପୁଣ୍ୟଫଳ ପ୍ରଦାନ କରେ ଥାକେନ । ଆର ଅନ୍ତିମେ ଦେବଲୋକ ପ୍ରାଣୀ ହୁଯ ସେଥାନେ ଗୁରୁର ଧବି ଭଗବାନ ନାରାୟଣ ବିରାଜ କରେନ ତାଁର ନିଷ୍ଠାବାନ ଭକ୍ତଜନେର ଜନ୍ୟ ।

ମୋକ୍ଷା ଏକାଦଶୀ

ଅଗ୍ରହାୟଣ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହୁଯ ମୋକ୍ଷା ଏକାଦଶୀ ତିଥି ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ଏକାନ୍ତ ଅନୁରାଙ୍ଗ ଓ ଅନୁଗତ ଭକ୍ତ ବା ସାଧକକେ ଜାଗାତିକ ସମସ୍ତ କାମନା ବାସନା ଥେକେ ମୁକ୍ତ କରେ ପରମପଥେର ଅର୍ଥାତ୍ ମୋକ୍ଷର ପଥେ ପୌଛେ ଦେନ, ତିନିଇ ମୋକ୍ଷା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ, ‘ମୌଳୀ’ ଏକାଦଶୀ ନାମେଓ ତିନି ଖ୍ୟାତ ।

ପୁରାଣେର ମତେ, ପ୍ରାଚୀନକାଳେ କୋନାଓ ଏକସମୟ ଚମ୍ପକ ନଗରେ ବାସ କରିତେନ ବୈଥନାସ ନାମେ ଏକ ରାଜା । ତିନି ଛିଲେନ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖେଇ ଜୀବନ କାଟଛିଲ ତାଁର ।

ରାଜା ଏକଦିନ ରାତେ ଏକଟି ଭୟକ୍ଷର ସ୍ଵପ୍ନେ ଜାନତେ ପାରିଲେନ ଯେ, ତାଁର ପିତୃଦେବ ନିଦାରଣ ନରକ ଯତ୍ନା ଭୋଗ କରିଛେ । ତଥନ ରାଜା ପିତୃଦେବର ବୈକୁଞ୍ଚବାସେର ଜନ୍ୟ ଗେଲେନ ପର୍ବତମୁନିର ଆଶ୍ରମେ । ମୁନିବର ଧ୍ୟାନ ଯୋଗେ କୋନାଓ ଏକ ଅପକର୍ମେର କଥା ଜାନତେ ପେରେ ଉପଦେଶ ଦିଲେନ, ବୈଥନାସ ସମ୍ପରିବାରେ ଶାନ୍ତିଯ ବିଧାନ ମେନେ ‘ମୋକ୍ଷା ଏକାଦଶୀ’ ବ୍ରତ ପାଲନ କରିଲେ ତବେଇ ତାଁର ପିତୃଦେବ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବେନ । ତଥନ ସେଇ ବ୍ରତ ପାଲନ କରେ ଏକ ଗୁରୁ ଜଳଯୋଗେ ପିତୃଦେବେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୁଣ୍ୟଫଳ ପ୍ରଦାନ କରିଲେ ତିନି ସଦଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହନ । ଅନ୍ତିମେ ରାଜା ବୈଥନାସ ନିଜେଓ ଗମନ କରିଲେନ ବୈକୁଞ୍ଚଲୋକେ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏ କଥା ବଲେଛେ ନକୁଳ ସହଦେବ ପ୍ରମୁଖ ପାଞ୍ଚବଦେର । ତିନି ଏକଥାଓ ବଲେନ, ମୋକ୍ଷା ଏକାଦଶୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପବାସେର ମତୋ ପୁଣ୍ୟଫଳ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଅନ୍ତିମେ ସାଧକ ବା ଭକ୍ତଜନେର ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତି ହୁଯ ।

ସଫଳା ଏକାଦଶୀ

ପୌଷମାସେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହୁଯ ‘ସଫଳା ଏକାଦଶୀ ତିଥି’ ।

ଏହି ଏକାଦଶୀ ତିଥି ସାଧକ ବା ଭକ୍ତକେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରେନ ତ୍ୟାଗ ଓ ବୈରାଗ୍ୟେ । ଏବଂ ଭଗବଦ ସାଧନାକେ ସଫଳକାମ କରେ ପୌଛେ ଦେନ ବିଷ୍ଣୁଲୋକ ତଥା ପରମଧାରେ । ତାଇ ‘ସଫଳା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ’ ନାମେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକେ ତିନି ସୁଖ୍ୟାତ ।

ପୁରାଣେର କଥା । ସୁଦୂର ଅତୀତେ ଭଦ୍ରାବତୀ ନାମେ ଏକ ରାଜ୍ୟ ଓ ଧର୍ମପାରାୟନ ରାଜ୍ୟ ରାଜତ୍ୱ କରିତେନ ଚମ୍ପାବତୀ ନଗରେ । ତାଁର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ଛିଲ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁରାଚାରୀ । ସକଳେ ତାଁକେ ଲୁଭ୍ରକ ବଲେ ସମ୍ମୋଧନ କରତ । କାଳେର ନିଯମେ ଏକସମୟ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ରାଜପୁତ୍ର ରାଜ୍ୟଚୁର୍ଯ୍ୟ ହଲେନ । ପରେ ରାଜ୍ୟର ବାହିରେ ଗିଯେ ଏକ ଜଙ୍ଗଲେର ମଧ୍ୟେ ବିଶାଳ ଏକଟି ବୃକ୍ଷେର ନିଚେ ବାସ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଥାଯ ପ୍ରତିଦିନ ରାତେ ଚୁରି-ଡାକାତି କରିତେନ । ଦିନେର ବେଳାଯ ନ୍ଦ୍ରା ଯେତେନ ବୃକ୍ଷେର ତଳାଯ । କଥନାଦ୍ରା ପଡ଼ିଲେ କମବେଶି ଦଣ ପେତେନ ।

ଏକଦିନ ତିନି ଦେଖିଲେନ ଓହ ବୃକ୍ଷକେ ଅସଂଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେବତାଙ୍କପେ ପୁଜୋ କରାର ଜନ୍ୟ ଏସେହେ । ପୁଜୋ କରିଛେ ଦେବତା ଜ୍ଞାନେ । ସଂବାଦ ନିଯେ ଜାନିଲେନ ଯେ, ଓରା ସଫଳା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ଉପବାସ ପାଲନ କରିଛେ, ଓହୁର ଏହି ଏକାଦଶୀ ମାହାତ୍ୟ କଥା ଶୁଣେ ଲୁଭ୍ରକ ଓହ ବ୍ରତ ଶୁରୁ କରିଲେନ ପରମ ନିଷ୍ଠାର ସଙ୍ଗେ । କାଳେର ନିଯମେ ତିନି ଦୁର୍ଦ୍ଶାମୁକ୍ତ ହଲେନ ସଫଳା ଏକାଦଶୀ ପାଲନ କରେ । ତାରପର ଏକଦିନ ଫିରି ଗେଲେନ ନିଜରାଜ୍ୟ । ତାର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନେ ସକଳେ ତାଁକେ ବରଣ କରିଲେନ ସାଦରେ । ବ୍ରତେର ପୁଣ୍ୟଫଳେ ଧନ୍ୟ ହଲ ଜୀବନ ମନ । ନିର୍ବାଗଳାଭ କରିଲେନ ଅନ୍ତିମେ ।

ପୁତ୍ରଦା ଏକାଦଶୀ

ପୌଷମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀକେ ବଲେ ‘ପୁତ୍ରଦା ଏକାଦଶୀ ତିଥି’ ।

ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ‘ନିତ୍ୟାନିତ୍ୟବଞ୍ଚିବଚାର’ କରେ ତାଁର ସାମନେ ଆସା ଭକ୍ତେର ମନେ ଜନ୍ୟ ଦେନ ବୈରାଗ୍ୟେର ଏବଂ ମାତ୍ରବଂ ସଦାସର୍ବଦା କାହେ ଥେକେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିପର୍ଯ୍ୟ ଥେକେ ରକ୍ଷା କରେ ପୌଛେ ଦେନ ନିତ୍ୟଧାରେ, ତିନିଇ ହଲେନ ଶ୍ରୀତ୍ରୀପୁତ୍ରଦା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ । ଏହି ତିଥି ‘ବୈକୁଞ୍ଚ ଏକାଦଶୀ’ ନାମେଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

ପୁରାଣେର କଥା । ସୁଦୂର ଅତୀତେ ଭଦ୍ରାବତୀ ନାମେ ଏକ ରାଜ୍ୟ ଛିଲ । ସେଇ ରାଜ୍ୟର ରାଜ୍ୟ ଛିଲେନ ସୁକେତୁମାନ, ରାନ୍ନି ଚମ୍ପା । ଉଭୟେଇ ପ୍ରକୃତ ଧାର୍ମିକ ଛିଲେନ । ପ୍ରଜାଦେବ ଦେଖିଲେନ ସତ୍ତାନଭାବେ, ତବେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଲନାର ଜନ୍ୟ ବିଶ୍ଵତ ପୁତ୍ରବଂ କର୍ମୀର ବଡ଼ ଅଭାବ ଛିଲ । ରାଜଦମ୍ପତ୍ତି ଅନିଶ୍ଚିତ ଭବିଷ୍ୟତେର କଥା ଭୋଗ କରେ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଗେଲେନ ବିଶ୍ଵଦେବ ମୁନିର କାହେ । ତାଁର ଶରଗାପନ୍ନ ହୟେ ଆନୁପୂର୍ବିକ ଜାମାଲେନ ସମସ୍ତ ଘଟନାର କଥା ।

ତଥନ ମୁନିବର ଶାନ୍ତିଯ ବିଧି ମେନେ ପୁତ୍ରଦା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନେର ପରାମର୍ଶ ଦିଲେନ ରାଜଦମ୍ପତ୍ତିକେ । ଏତେ ରାଜ୍ୟ ଓ ରାନ୍ନିର ମନ୍ଦିରାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଲ । ଦେହତ୍ୟାଗେର ପର ତାଁଦେର ସ୍ଥାନ ହଲ ଅମୃତଲୋକେ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିରସହ ପାଞ୍ଚବଦେର ବଲେଛେ, ‘ଶ୍ରୀତ୍ରୀପୁତ୍ରଦା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ’ ପାଲନ କରିଲେ ମାନୁଷେର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଯ । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀହରି ସହାୟକ ହଲ ସାଧକେର ।

ସ୍ଟଟିଲା ଏକାଦଶୀ

ମାଘମାସେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହୁଏ ‘ସ୍ଟଟିଲା ଏକାଦଶୀ’ ତିଥି । ପରିବର୍ତ୍ତ ଏହି ତିଥିତେ ବ୍ରତେର ସମୟ ତିଲେର ବହୁବିଧ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ।

ତିଲଯୁକ୍ତ ଜଳେ ମୂଳ, ଦାନପାତ୍ରେ ତିଲ, ଆହାରେ ଓ ପାନୀୟ ଜଳେ ତିଲ, ଗାୟେ ତିଲତେଲ ମର୍ଦନ, ହୋମେ ତିଲ-ଏହି ଛୟଟି କ୍ଷେତ୍ରେ ତିଲେର ବ୍ୟବହାର ବିଧେୟ ।

ଅର୍ଥାଏ ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ଏକନିଷ୍ଠ ଭଙ୍ଗ ବା ସାଧକେର ଅନ୍ତରେ କାମାଦି ସ୍ଟଟଣକେ କ୍ଷଫେ କ୍ଷଫେ (ତିଲେ ତିଲେ) ସଙ୍ଗେହେ ପରିଣତ କରେନ ସତ୍ତଣଗେ ଏବଂ ଯିନି ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଲାଭେ ସହାୟକ ହୁଏ, ତିନିଇ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଷ୍ଟଟିଲା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରେଛେ ।

ପୁରାଣେର କଥାଯ, ପୁରାକାଳେ ଏକବାର ସ୍ଟଟିଲା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତେର ଆଲୋଚନା ହିଚିଲ ପୁଲଞ୍ଜ୍ୟମୁନିର ସଙ୍ଗେ ଦାଲଭ୍ୟଧ୍ୟର । ଦାଲଭ୍ୟଧ୍ୟର ଏକ ପଶ୍ଚେର ଉତ୍ତରେ ପୁଲଞ୍ଜ୍ୟ ମୁନି ବଲେଛେନ ଯେ, ଏହି ପୁଣ୍ୟଦିନେ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁର ପୂଜା-ଅର୍ଚନା କରତେ ହେବ ଦିନେ, ଆର ହୋମକାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ କରତେ ହେବ ରାତ ଜେଗେ ।

ଏରପର ମୁନିବର ଆରା ଜାନିଯେଛେନ, ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଁର ଏକଜନ ଶରଣାଗତ ଭକ୍ତେର ପରିକ୍ଷା ନିତେ ଗିଯେ କପିଲ ନାମକ ଏକଜନ ବ୍ରାହ୍ମଣେର ରୂପ ଧରେ ଓହ ଭଙ୍ଗକେ ଉପଦେଶ ଦିଯେଛିଲେନ ସ୍ଟଟିଲା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତେର ।

ତିନି ଆରା ବଲେଛେନ, ଏହି ବ୍ରତେର ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟ ହଲ, ତ୍ୟାଗ ଓ ସଂୟମ । ନିଷ୍ଠା ଓ ଏକାର୍ଥଚିନ୍ତନେ ଯାରା ସ୍ଟଟିଲା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନ କରେନ, ତାଁଦେର ସାଂସାରିକ ଓ ପାରଲୋକିକ ଜୀବନେ ଦୁଃଖ-କଟ୍ଟ ଓ ଦୂର୍ଭୋଗେର ଅଧିନ ହେବ ହୁଏ ନା । ତାଁର ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଫଳଲାଭ କରେନ ଅନ୍ତିମେ । ଏ କଥାର ଉତ୍ୱେଖ ଆଛେ ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣେ ।

ଜୟା ଏକାଦଶୀ

ମାଘ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥି ଅଭିହିତ ହେବେହେ ଜୟା ଏକାଦଶୀ ନାମେ ।

ଅର୍ଥାଏ ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ପଦାଶ୍ରିତ ଏକନିଷ୍ଠ ସାଧକ ବା ଭଙ୍ଗକେ ସାଧନ ପଥେର ବାଧା ଅତିକ୍ରମ କରାର ଶକ୍ତି ଦିଯେ ଅନ୍ତିମେ ବୈକୁଞ୍ଚଲୋକେ ପୌଛେ ଦେନ ତିନିଇ ହଲେନ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଜୟା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ । ପୁରାଣେର କଥା । ପୁରାଣେର କାଳେ କୋନାଓ ଏକସମୟ ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ରେର ରାଜସଭାଯ ନାଚ ଓ ଗାନେର ଜଳ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନେ ଆଗତ ଗନ୍ଧର୍ବେର ପୁଅ ମାଲ୍ୟବାନ ପୁଞ୍ଜଦାତ ଏବଂ ଚିତ୍ରସେନ ଗନ୍ଧର୍ବେର କଳ୍ୟା ପୁଞ୍ଜବତୀର ଛନ୍ଦପତନ ଘଟେ । ତଥନ ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ରେର ଅଭିଶାପେ ତାଁର ବିତାଡିତ ହୁଏ ରାଜସଭା ଥେକେ । ଏହା ଦୁଃଜନେଇ ଛିଲେନ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ । ତାଇ ପିଶାଚେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହଲେ ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତା କରତେ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁ । ଏକଦିନ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁ ଦୈବବାଣୀ ଯୋଗେ ଜାନାଲେନ, ତାଁର ଜୟା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନ କରଲେ ସର୍ବ ପାପମୁକ୍ତ ହେବେନ । ଅନ୍ତିମେ ହେବେନ ବୈକୁଞ୍ଚଲୀକେ ଗମନ କରେନ ।

ଏହିସବ ଘଟନାର କଥା ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଦେର ଜାନିଯେ ବଲେଛେନ, ଏହି ପୁଣ୍ୟମୟ ବ୍ରତ ପାଲନ କରଲେ ମାନୁଷେର ସମତ ମନୋକାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ବୈକୁଞ୍ଚଲୀକେ ଗମନ କରେନ ।

ବିଜ୍ୟା ଏକାଦଶୀ

ଫାଲ୍ଗୁନ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥି ବିଜ୍ୟା ଏକାଦଶୀ ତିଥି ନାମେ ଥ୍ୟାତ ।

ଅର୍ଥାଏ ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ସମାଗତ ଭକ୍ତେର ଅସହନୀୟ ବ୍ୟାକୁଲଭାବକେ ଶାନ୍ତ କରେ ସମତ ପ୍ରତିକୁଳତାର ମଧ୍ୟେ ଥେକେ ଉଦ୍ଧାର କରେ ସର୍ବତ୍ର ବିଜ୍ୟୀ କରେ ଅବଶ୍ୟେ ଯାବତୀୟ ଭବବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ କରେନ, ତିନିଇ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀବିଜ୍ୟ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ।

ପୁରାଣେର କଥା । ଦେଵର୍ଷି ନାରଦେର ସଙ୍ଗେ ପିତାମହ ବ୍ରକ୍ଷାର ଏକସମୟ କଥେ ପାପକଥନେ ନାରଦେର ଜିଜ୍ଞାସାର ଉଭ୍ୟରେ ପିତାମହ ବଲେଛେନ, ଅପହତ ସୀତାର ଖୋଜେ ବେରିଯେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରେ ସେବକରା ବାଧା ପେଲେନ ସମୁଦ୍ରେ କିନାରେ ଏସେ । କାରଣ ତାରା ଲଙ୍ଘାଯ ଯେତେ ପାରଛିଲେନ ନା ସମୁଦ୍ରେ ଉପର ଦିଯେ । ତଥନ ତିନି ପରାମର୍ଶ ନିଲେନ ଦାଲଭ୍ୟମୁନିର । ଏରପର ସମାର୍ଘଦ ଶାନ୍ତିଯ ବିଧାନ ମେମେ ପାଲନ କରଲେନ ବିଜ୍ୟା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀର ବ୍ରତ । ତାରପରଇ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜ୍ୟ କରଲେନ ସମୁଦ୍ରକେ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହି ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ବଲେଛେନ, ଏହି ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ପାଲନ କରଲେ ସାଧକ ବା ଦେବୀର ଭକ୍ତଜନେର ଇହଲୋକ ଓ ପରଲୋକେ ବିଜ୍ୟଲାଭ କରତେ ପାରେନ । ଶୁଦ୍ଧ ତାଇ ନୟ, ମୋକ୍ଷଲାଭ ହୁଏ ଅନ୍ତିମେ । ଏଟାଇ ବିଜ୍ୟା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତେର ବିଶେଷ ତାଂପର୍ୟ ।

ଆମଲକୀ ଏକାଦଶୀ

ଫାଲ୍ଗୁନ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହୁଏ ଆମଲକୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ।

ଅର୍ଥାଏ ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ଭଗବଦ ଉପାସକେର ମନେର ଯାବତୀୟ ମଳିନତା ଓ ଚିତ୍ରେ ଦୁଷ୍ଟତାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରେ ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଫଳଲାଭେର ପଥ ପ୍ରଶନ୍ତ କରେ ଦେନ ତିନିଇ ପୁରାଣେ “ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଆମଲକୀ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ” ।

ବୃଦ୍ଧକ୍ରମ ପୁରାଣେର କଥାଯ, ଦେବୀ ପାର୍ବତୀ ଏକବାର ପ୍ରବାସେ ଗିଯେଛିଲେନ ସଖୀଦେର ନିଯେ । ସେଥାନେ ଗିଯେ ସକଳେ ମୁଖରିତ ହେଯ ଓର୍ତ୍ତେନ ଭଗବାନ ଶିବର ଜୟଗାନେ । ସେହି ସମୟ ସେଥାନେ ପଡ଼େଛିଲ ସକଳେର ଆନନ୍ଦ ଅଶ୍ରୁ । ଯଥାସମୟେ ସେହି ଅଶ୍ରୁ ଥେକେ ଉଂପନ୍ତ ହୁଏ ଯେ ବୃକ୍ଷ- ତାର ନାମଇ ହୁଏ ଆମଲକୀ ବୃକ୍ଷ ବା ଆଦିଭୂତ ବୃକ୍ଷ । ପାନ୍ଦୁପୁରାଣେର କଥାଯ, ଏହି ବୃକ୍ଷର ଉଂପନ୍ତି ହୁଏ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁର ମୁଖ ଥେକେ ।

ଚିନ୍ମୟୀ

ଏই ବୃକ୍ଷରେ ମୂଳେ ବିରାଜ କରେନ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁ, ତାର ଉପରେ ପିତାମହ ବ୍ରଙ୍ଗା, କାଣେ ରହ୍ମା, ପାତାଯ ବସୁ ଏବଂ ଫଳେ ପ୍ରଜାପତି ପ୍ରମୁଖ । ବ୍ରଙ୍ଗାଓ ପୁରାଗେର କଥା; ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ, ଯେ କୋନେ ସାଧକ ଭକ୍ତିଭରେ ଆମଲକୀ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନ କରଲେ ନିଃସନ୍ଦେହେ ତିନି ଗମନ କରେନ ବିଷ୍ଣୁଲୋକେ ।

ପାପମୋଚନୀ ଏକାଦଶୀ

ଚୈତ୍ରମାସେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହ୍ୟ ‘ପାପମୋଚନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି’ ।

ଯେ ଦେବୀ ତାଁର ଶ୍ରୀଚରଣେ ଆଗତ ଭକ୍ତିମାନ ଓ ଶାନ୍ତାବନତ ସାଧକେର ପାର୍ଥିବ ଜୀବନେର କାମଳା ବାସନା ପାପକର୍ମ ଥେକେ ମୁକ୍ତ କରେ ଅର୍ଥାଏ ଭବବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ କରେ ମୋକ୍ଷଦାନ କରେନ, ତିନିଇ ହଲେନ ‘ଶ୍ରୀଶ୍ରୀପାପମୋଚନୀ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ’ । ମତାନ୍ତରେ ଦେବୀ ‘ପାପମୋଚନିକା’ ନାମେଓ ଆଖ୍ୟାତ ।

ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନେର କଥାଯ, ରାଜୀ ମାନ୍ଦାତାର ପ୍ରଶ୍ନେର ଉତ୍ତରେ ମୁଣୀନ୍ଦ୍ର ଲୋମଶ ଜାନାଲେନ, ଏକବାର ଏକ ବସନ୍ତ ଝୁତେ କୁବେର ତାଁର ‘ଚୈତ୍ରରଥ’ ନାମକ ବନ-ଉଦ୍ୟାନେ ଆୟୋଜନ କରେଛିଲେନ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟେ । ସେଖାନେ ଉପାସ୍ତିତ ହେଁଛିଲେନ ନାନା ଦେଶେର ରାଜୀ ପ୍ରଜା ମୁନି-ଝ୍ଵଳି ପ୍ରମୁଖ । ଓହ ନୃତ୍ୟାନ୍ତାନେ ଭଗବଦ ମନନେର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୟ ଦାଁଡ଼ାୟ ଅନ୍ତରା ମଞ୍ଜୁଘୋଷ ଓ ଚ୍ୟବନପୁତ୍ର ମେଧାବୀ ମୁନି ।

ଏକସମୟ ପରିସମାପ୍ତି ହ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନେର । କିନ୍ତୁ ତାଁଦେର ଅନୈତିକ ଅଭିନ୍ୟା ଚଲତେ ଥାକେ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରେ । ତାରପର ଏକସମୟ ଅନ୍ତରା ମଞ୍ଜୁଘୋଷ ଫିରେ ଯେତେ ଚାଇଲେ ତାଁକେ ଅଭିଶାପ ଦିଯେ ଓ ମାନ୍ଦା ରୂପେ ପରିଣତ କରେନ ମେଧାବୀ ମୁନି । ଏରପର ପିତା ଚ୍ୟବନେର ପରାମର୍ଶ ମେନେ ତାଁରା ଉତ୍ତରେଇ ଭକ୍ତିଭରେ ପାଲନ କରେନ ‘ପାପମୋଚନୀ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ’ । ଏରଫଳେ ତାଁରା ଦୁ’ଜନେଇ ମୁକ୍ତ ହଲେନ ଅଶ୍ଵତ ଓ ଅନୈତିକ କର୍ମେର ପ୍ରଭାବ ଥେକେ । ବିଷ୍ଣୁପଦ ଲାଭ କରେନ ଅନ୍ତିମେ ।

ଲୋମଶ ମୁନି ଆରା ବଲେଛେ, ଯେ ମାନୁଷ ଏଇ ପବିତ୍ର ବ୍ରତ ଶାନ୍ତିଯ ବିଧି-ନିଯେଧ ମେନେ ପାଲନ କରବେ, ସେ ପରମପଦଲାଭ କରବେ । ସମ୍ମତ ଅଶ୍ଵତ କର୍ମେର ପ୍ରଭାବ ଥେକେ ମୁକ୍ତ ହବେ । ଏତେ କୋନେ ସନ୍ଦେହ ନେଇ ।

କାମଦା ଏକାଦଶୀ

ଚୈତ୍ରମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହ୍ୟ କାମଦା ଏକାଦଶୀ ତିଥି ।

ଏଇ ଦେବୀର ଶରଣେ ଆଗତ ନିଷ୍ଠାବାନ ସାଧକ ବା ଭକ୍ତେର ହଦୟେ ଜନ୍ମ ଦେନ ସଦକାମନାର, ସର୍ବଦା ପରିଚାଳିତ କରେନ ମୁକ୍ତିଲାଭେର ପଥେ । ସେଇ ଜନ୍ମଇ ଏଇ ଦେବୀ ‘ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ କାମଦା ଏକାଦଶୀ’ ନାମେ ସୁଖ୍ୟାତ ।

ପୁରାଗେର ମତେ, ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜୀ ଛିଲେନ ଦିଲୀପ । ତିନି ଏକବାର ତାଁର ଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠକେ ପ୍ରଶ୍ନ କରେ ଜେନେଛିଲେନ, ନାଗପୁର ମତାନ୍ତରେ ରତ୍ନପୁରେର ରାଜୀ ଛିଲେନ ପୁଣ୍ୟକ । ତିନି ଛିଲେନ ଧାର୍ମିକ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ଏବଂ ସଂଗୀତତ୍ତ୍ଵୀୟ । ଏକବାର ରାଜୀ ପୁଣ୍ୟକ ସମାର୍ଦ୍ଦ ନୃତ୍ୟାନ୍ତେର ଅନୁଷ୍ଠାନେର ଆୟୋଜନ କରେ ତା ଉପଭୋଗ କରେନ । ସେଇ ସମୟ ରାଜୀର ଚିତ୍ତ ବିକ୍ଷେପେର ଜନ୍ୟ ଗନ୍ଧର୍ବ ଲଲିତେର ଛନ୍ଦପତନ ହ୍ୟ ଫଳେ ଅଭିଶାପଗ୍ରହଣ ହ୍ୟ ତିନି ରୂପାନ୍ତରିତ ହ୍ୟ ପିଶାଚେ । ତାରପର ଯଥା ନିଯମେ ସନ୍ତ୍ରୀକ୍ଷା

ପାହାଡ଼େ, ପଥେ ପ୍ରାନ୍ତରେ, ନାନା ଜନପଦେ ଭ୍ରମଣ କରେ ଯାରପରନାଇ ସନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରେ ଏକସମୟ ଆସେନ ବିନ୍ଦ୍ୟାଚଳ ପର୍ବତେର ଶିଖରେ । ତାରା ଶୃଙ୍ଗମୁନିର ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରେନ ସେଖାନେ । ତଥନ ତାଁରଇ ପରାମର୍ଶେ ପାଲନ କରେନ କାମଦା ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ । ଏଇ ଶୁଭ ଫଳେ ଲଲିତ ସନ୍ତ୍ରୀକ୍ଷା ଫିରେ ପାନ ପୂର୍ବରପ । ଅନ୍ତିମେ ଗମନ କରେନ ବୈକୁଞ୍ଚେ ।

ବରାହପୁରାଗେ ମୁନିରାଜ ବଶିଷ୍ଠର କଥାଯ, ଯେ କାମଦା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀର ବ୍ରତ ନିଷ୍ଠାର ସଙ୍ଗେ ଶାନ୍ତମତେ ପାଲନ କରବେ ସେ ସାଧକ ବା ଭକ୍ତ ଦିବ୍ୟଧାମେ ଗମନ କରବେ ସର୍ବପାମମୁକ୍ତ ହ୍ୟ ।

ପରମା ଏକାଦଶୀ

ପୁରମୋତ୍ତମ ମାସ/ମଲ ମାସେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହ୍ୟ ପରମା ଏକାଦଶୀ ତିଥି ।

ଅର୍ଥାଏ ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ଚରଣେ ଆଶ୍ରିତ ବା ଆଗତ ଏକନିଷ୍ଠ ଭକ୍ତ ବା ସାଧକେର ମନ ଥେକେ ଅନିତ୍ୟ ଜଗତ ସଂସାରେର ଡଳନ ପରିହାର କରେନ ଏବଂ ଓହ ଭକ୍ତ ବା ସାଧକେର ପରମ ଗତି ତଥା ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତିର ସହାୟକ ହନ ତିନିଇ ହଲେନ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀପରମା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ । ପୁରାଗେର କାଳେ କୋନେ ଏକ ସମୟ ଅବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତିପୁରେ ଛିଲେନ ଶିବଶର୍ମା ନାମେ ଏକ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ । ତିନି ଛିଲେନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ । ତାଁର ପାଂଚଟି ପୁତ୍ରେର ମଧ୍ୟେ ପଦ୍ମମ୍ଭାଟି ଛିଲ ଦୂରାଚାରୀ । ସେ ଏକସମୟ ବିତାଢ଼ିତ ହ୍ୟ ସମାଜ ଥେକେ । ଧର୍ମକର୍ମେ ଏତୁକୁଓ ମନ ଛିଲ ନା ଦୂରାଚାରୀ ଏହି ପୁତ୍ର ଜୟ ଶର୍ମାର ।

ଦୀର୍ଘଦିନ ପଥେ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅନାହରେ ଅନିଦ୍ୟ ଜୀବନ ପ୍ରାୟ ସଂଶୟେର ପଥେ । ଶେଷକାଳେ ତିନି ପ୍ରଯାଗେ ମୁନି ହରିମିତ୍ରେର ଶରଣାପନ୍ନ ହନ । ମୁନିବରେର କାହେ ତାଁର କୁକୀର୍ତ୍ତିର ସମ୍ମତ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରେନ ସବିନ୍ତାରେ । ତଥନ ମୁନିବର ତାଁକେ ପରମା ଏକାଦଶୀ ଦେବୀର ବ୍ରତ ପାଲନେର ପରାମର୍ଶ ଦେନ । ସଥା ନିଯମେ ଜୟ ଶର୍ମା ନିଷ୍ଠାର ସଙ୍ଗେ ସେଇ ବ୍ରତପାଲନ କରଲେନ । ତାତେ ତାଁର ପରମ କଳ୍ୟାନ ହଲ । ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁର ଆଦେଶେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଲଙ୍ଘୀ ଦେବୀ ତାଁକେ ଦର୍ଶନ ଦିଯେ ବାଞ୍ଛିତ ବର ଦାନ କରେନ ଏବଂ ପ୍ରଯାଗକାଳେ ତିନି ଗମନ କରେନ ଆନନ୍ଦଲୋକ ତଥା ବିଷ୍ଣୁଧାମେ ।

ପଦ୍ମପୁରାଗେ ଏଇ କାହିନିର କଥା ସବିନ୍ତାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେନ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ତିନି ଜାନିଯେଛେ, ଯାରା ନିଷ୍ଠାଭରେ ଶାନ୍ତିଯ ନିଯମେ ଏଇ ବ୍ରତ ପାଲନ କରବେ, ତାଦେର ଦୁର୍ଲଭ ମାନବ ଜନ୍ୟ ସାର୍ଥକ ହ୍ୟ । ଶୁଦ୍ଧ ତାଇ ନୟ, ତାର ଭଗବଦ ପ୍ରାପ୍ତି ହ୍ୟ ।

ପଦ୍ମନୀ ଏକାଦଶୀ

ପୁରମୋତ୍ତମ ମାସ/ମଲ ମାସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଏକାଦଶୀ ତିଥିକେ ବଲା ହ୍ୟ ପଦ୍ମନୀ ଏକାଦଶୀ ତିଥି ।

ଅର୍ଥାଏ ଯେ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ତାଁର ଏକାନ୍ତ ଅନୁଗତ ଭକ୍ତ ବା ସାଧକକେ ପରାଜାନ ଏବଂ ପରମାଗତି ପ୍ରଦାନ କରେନ ତିନିଇ ହଲେନ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀପଦ୍ମନୀ ଏକାଦଶୀ ଦେବୀ ମତାନ୍ତରେ ସୁଭଦ୍ରା ଏକାଦଶୀ ।

ପୁରାଗେର ମତେ ଦେବିଷ ନାରଦେର ଏକ ପ୍ରଶ୍ନେର ଉତ୍ତରେ ପୁଲତ୍ୟମୁନି ବଲେନ, ତ୍ରେତାୟୁଗେ ମାହିସ୍ମିତିପୁରେ ହେହ୍ୟ ବଂଶେର ରାଜୀ ଛିଲେନ କୃତ୍ୱିର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ରାନି ପଦ୍ମନୀ । ତାରା ଦୁ’ଜନେଇ ରାଜ୍ୟେର ସକଳେର ଛିଲେନ ଶାନ୍ତାଭାଜନ । ତବେ ତାଁଦେର ମନେ ବିଶେଷ କୋନେ କାରଣେ କଷ୍ଟ ଛିଲ । କିନ୍ତୁ କେଉଁହି

କୋନ୍ତେ ସୁଚିତ୍ତିତ ପରାମର୍ଶ ଦିତେ ପାରଛିଲେନ ନା । ଫଳେ ଏକ ସମୟ ଗନ୍ଧମାଦନ ପର୍ବତେ ଉଭୟେ କଠୋର ତପସ୍ୟା କରେ କର୍ଦମ ଖ୍ୟାତିର କନ୍ୟା ଅନୁୟାର ଦୃଷ୍ଟି ଆରକ୍ଷଣ କରେନ । ପରେ ଅନୁୟାର ପରାମର୍ଶେ ନିଷ୍ଠାର ସଙ୍ଗେ ପାଲନ କରେନ ‘ପଦ୍ମନୀ ଏକାଦଶୀ’ । ଏତେ ରାଜା ଓ ରାନୀ ଉଭୟରେଇ ଅପାର ଆନନ୍ଦଲାଭ କରେନ ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୟ ସାବତୀୟ ମନୋକାମନା । ଏକାଦଶୀର ଏହି ବ୍ରତେର ପୁଣ୍ୟ ଫଳେ ଅନ୍ତିମେ ତାଁରା ପରମାଗତି ଲାଭ କରେନ ।

ଏହି ଘଟନାଗୁଲିର ସମନ୍ତ କଥା ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସବିଷ୍ଟାରେ ବଲେଛିଲେନ ପଦ୍ମପାଞ୍ଚବଦେର । ଏହି ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ଶାନ୍ତ ବିଧି ମେନେ ପାଲନ କରଲେ ପରମ କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ ଅନ୍ତିମେ ଶ୍ରୀହରିପଦ ପ୍ରାଣ୍ତି ହୟ ।

ଉପବାସ ବିଧି

ପୁରାଣସମେତ ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ରେ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନେର ଉପବାସ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ବଲା ହେଁଲେ । ଏହି ସୁକଠିନ ବ୍ରତେର ଦିନ ସାଧକ ଜଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରବେ ନା । ଯଦିଓ ମ୍ଲାନ ଆଚମନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟେ ଜଳ ବ୍ୟବହାର ଚଲବେ । ଏକେ ବଲା ହୟ ‘ନିର୍ଜଳା’ ବ୍ରତ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଶରବତ, ଦୁଧ, ଡାବେର ଜଳ ଇତ୍ୟାଦି ସାଧକ ବା ବ୍ରତକାରୀ ଗ୍ରହଣ କରତେ ପାରେନ ଶାରୀରିକ ଅକ୍ଷମତାର ଜଣ୍ୟ । ଏକେ ବଲେ ‘ଉପବାସ’ ବ୍ରତ ।

ତୃତୀୟତ ଶୁଦ୍ଧ ରାତ୍ରିତେ ଫଳାହାର ଯଦି ହୟ, ତବେ ତାଁକେ ‘ନକ୍ତ’ ବ୍ରତ ବଲା ହୟ ।

ଚତୁର୍ଥତ ଉପବାସେର ଦିନେ ଯେ କୋନ୍ତେ ସମୟେ ଯଦି ଫଳାହାର କରା ହୟ, ତବେ ତାକେ ‘ଏକଭୋତ୍ତ’ ବ୍ରତ ବଲେ । ଯା କିଛି ଗ୍ରହଣ କରା ହବେ ତା ଈଶ୍ୱରେ ଅର୍ପଣ କରେ ତାଁର ପ୍ରସାଦ ହିସେବେ ଗଣ୍ୟ ହବେ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରୀମତ୍ତଗବଦ୍ଗୀତାର ଅର୍ଜନକେ ବଲେଛେନ, ଯା କିଛି ଆହାର କରବେ, ତା ଯେନ ତାଁକେ ପ୍ରଥମେଇ ସମର୍ପଣ କରା ହୟ ।

ବାୟୁପୁରାଣେ ମତେ ରାତେ ହବିମ୍ୟାନ୍, ଫଳ, ଦୁଧ, ତିଲ, ଜଳ, ଘୃତ ଇତ୍ୟାଦି । ଯଜ୍ଞକର୍ତ୍ତା ପୁରୋହିତେର ଉପଦେଶ ପ୍ରଶନ୍ତ ବଲେ ପରିଗଣିତ ହୟ । ଏସବ ଦ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ସମେତ ବ୍ରାହ୍ମଣ-କାମନା, ଗୁରୁବାକ୍ୟ ଏବଂ ଓଷ୍ଠଦ୍ଵାରା ଗ୍ରହଣ ଇତ୍ୟାଦିକେ ବ୍ରତନାଶକ ବଲା ହୟ ନା । ଆଟ ବଛରେର ନୀଚେ ଶିଶୁ ଏବଂ ଅଶୀତିପର ବୃଦ୍ଧ, ଅଶକ୍ତ, ଅପଟୁ, ରୋଗୀ ଓ ଉତ୍ୟାଦ ପ୍ରମୁଖ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଲନେର ପକ୍ଷେ ଅନୁପଯୋଗୀ ବଲେ ଗଣ୍ୟ କରା ହୟ ।

କୃଷ୍ଣପକ୍ଷେର ଏକାଦଶୀତେ ରବିବାର, ସଂକ୍ରାନ୍ତି, ବ୍ୟତୀପାତ ଯୋଗ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିବସେ ଗୃହସ୍ଥ ସାଧକ ଉପବାସ କରବେ ନା ।

ଏକାଦଶୀ ତିଥି ପାଲନେ ଆରା ଅସଂଖ୍ୟ ଶାନ୍ତ୍ରୀୟ ବିଧି ନିୟମ ନିଯେଥ ଓ ପୁଜୋପାଠେର କଥା ବଲା ହେଁଲେ ମହାଭାରତ ଓ ବିଭିନ୍ନ ପୁରାଣେ । ସେ ସବ କଥା ଅନେକ କଥା । ଶେଷ କଥାଟୀ ଶେଷ କରି ଠାକୁର ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣପରମହଂସଦେବେର କଥା ଦିଯେ,

‘କଲିତେ ଅନ୍ତଗତ ପ୍ରାଣୀ । ଉପବାସୀ ଥାକଲେ ଈଶ୍ୱରେର ଦିକେ ମନ ଯାଇ ନା ।’ ମିଛରିର ଜଳ, ଶରବତ ଖେତେ ବଲତେନ । ବଲତେନ ‘ଏକାଦଶୀ କରା ଭାଲୋ, ତବେ ଖାଇ ଦୁଧ ଖାବେ କେମନ । ଖାଇ ଦୁଧ ସାତ୍ତ୍ଵିକ ଆହାର, ଖୁବ ଭାଲୋ ।’

କୃତଜ୍ଞତା ଶ୍ଵିକାର- ଏ ଲେଖ୍ୟ ମହାଭାରତମ- ଶ୍ରୀହରିଦାସ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବାଗୀଶ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ୟ, ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଦେବୀ ଓ ତିଥି ରାଜ୍ଣେ ଏକାଦଶୀ, ଶ୍ଵାମୀ ନିତ୍ୟାଆନନ୍ଦ ଏବଂ ‘ଆହାରେ ଅନନ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ’ ଗୌରୀ ମିତ୍ରେର ଗଢ଼େର ସାହାଯ୍ୟ ନିୟେଛି କୋଥାଓ ହ-ବହୁ, ଆବାର କୋଥାଓ ଭାଷା ବାନାନେର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରେ । □

“ସବସମୟ କାରୋ ଦୋଷ
ଖୁଁଜେ ବେରିଓ ନା । ପାରଲେ
ତାକେ ସମାଧାନେର ପଥଟା
ଦେଖିଯେ ଦିଓ ।”

-ଚାନକ୍ୟ

ରକ୍ଷା ହରିନାମ

ଶୁଭା ଶିଉଲୀ ସାହା

ଅଫିସେ ଆମାର କଲିଗ ଥାଇଁ ବଲେ- ତୁମି ଆଛୋ ବଲେଇ ପ୍ରତିଦିନ କାଜେ ଆସତେ ଇଚ୍ଛେ କରେ । ପରିଚିତ ସ୍ଵର୍ଗଦେର କାଛ ଥେକେ ଏହି ସବ ଛୋଟ ଛୋଟ ଦେଉ, ଭାଲୋବାସାର ପ୍ରାଣିତେ ଆମାର ଜୀବନେ ବଞ୍ଚି ସୁନ୍ଦରେର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦାନ, ଏହାଡ଼ା ଆର ତେମନ କୋନୋ ବଲବାର ମତୋ ଅର୍ଜନ ନେଇ । ସେବାର ରଘୁନାଥପୁରେର ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଥେକେ ପ୍ରଭୁର ଏକଥାନା ଯିନା କରା ପ୍ରତିକୃତି କିମେ ଗଲାଯ ପରେଛିଲାମ । କେଉ କେଉ ଜାନତେ ଚାଯ ତୋମାର ଗଲାର ଚେଇନେ ଓଟା କାର ଛୁବି? ବଲି ଓଟା ଆମାର ବଞ୍ଚି ସୁନ୍ଦର, ଆମାର ଲର୍ଡ, ଆମାର ଗଢ । ବୟସ ଘାଡ଼େ ଚାପଛେ, ପେଛନେ ତାକିଯେ ଅତୀତେର ଦିନଙ୍ଗଲୋ ଫିରେ ଦେଖିତେ ବେଶ ଭାଲୋ ଲାଗେ ଆଜକାଳ । ଆମାର ଶୋବାର ଘରେ ଜାନାଲା ଦିଯେ ଆକାଶେ ତାକିଯେ ତାରାର ଆଲୋକେ, ସିଂହ ଅନ୍ଧକାରେ, ଅନ୍ତରେ ନିଷ୍ଠକଲୋକେ ପ୍ରଭୁକେ ଖୁଜି ପରମ ଶାନ୍ତିତେ । ସଥି ଅନ୍ତ ଆକାଶେ ଅନିମେଷ ନେତ୍ରେର ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ କେମନ ଯେନ ପରମ ଶାନ୍ତି ଅନୁଭବ କରି ପ୍ରଭୁର ଅସୀମ କୃପାତେ ।

ପ୍ରଭୁ ବଞ୍ଚି ସୁନ୍ଦରେର ସାଥେ ପରିଚିଯ ସେଇ ଶୈଶବ ଥେକେ ପାରିବାରିକ ଧାରାବାହିକତାଯ । ତଥନ ଆମି

ମେ ଶ୍ରେଣୀତେ ପଡ଼ି, ମାୟେର ସାଥେ ଗିଯୋଛିଲାମ ବାଲୋକାଠି ହରିନାମାଯ । କାନାଯ କାନାଯ ଲୋକେ ଲୋକାରଣ୍ୟ । ଆସରେର ମାଝେ ଦାଁଡିଯେ ବକ୍ତ୍ତା ଦିଚ୍ଛିଲେନ ଡ. ମହାନାମବ୍ରତଜୀ । କଥାଙ୍ଗଲୋ କାନେ ଆସଛିଲ ଠିକଇ କିନ୍ତୁ ତା ବୁଝିତେ ପାରାର ମତୋ ବୋଧ-ବୁଦ୍ଧି କୋନୋଟାଇ ଛିଲ ନା । ଶୁଦ୍ଧ ଏକଟି ଶବ୍ଦ ‘ମହାଉଦ୍ଧାରନ’ ମାଥାଯ ଛିଲ । ପରେ ମାକେ ବଲଲାମ ମା ଏହି ପ୍ରଭୁ କେ, ମହାଉଦ୍ଧାରନ ମାନେ କି? ମା ବଲଲୋ, ଏହି ପ୍ରଭୁର କୃପାତେଇ ଆମାର ଚଲଛି, ପୃଥିବୀତେ ଫୁଲ ଫୋଟେ, ତାରାଙ୍ଗଲୋ ଜୁଲଛେ । ପ୍ରଭୁ ଚେଯେ ଆହେ ଆକାଶ ଭରେ, ନିଶିଦିନ ଅନିମେଷ ଦେଖିଛେ ଆମାଦେର । ତିନି ଆହେନ ଅନ୍ତରେର ମାର୍ବାଥାନେ । ତାର କୃପାତେଇ ତାଙ୍କେ ଉପଲବ୍ଧି କରା ଯାଯ । ତାର ସାଥେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ସମ୍ପର୍କ ହ୍ରାପନ କରିଲେଇ ତାଙ୍କେ ପାଓୟା ଯାଯ । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଜେଲଖାନାୟ ବସେ ଭଗବାନେର ଦର୍ଶନ ପେଯେଛିଲେନ, ରାମପ୍ରସାଦ ପେଯେଛିଲେନ ନିଜେର ମେଯେର ମତୋ କରେ । ଏହି ମହାଉଦ୍ଧାରନ ଥେକେଇ ଏସେହେ ମହାନାମ । ପ୍ରଭୁର ଅସୀମ କରଣାଧନ କୃପା ଧନ୍ୟ ମା ତାର ସାରାଜୀବନ କାଟିଯେଛେ ପ୍ରଭୁକେ ସଙ୍ଗେ ନିଯେ । ପରଦିନ ସକାଳେ ମା

ଆମାକେ ନିଯେ ଦେଖା କରତେ ଗେଲେନ ଗୁରୁଦେବେର ସାଥେ, ପ୍ରଣାମ କରେ ସବିନ୍ୟେ ବଲଲ, ବାବା ମେଯେଟାକେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରଣ ଯେନ ଭକ୍ତି, ଭାନ, ବିଦ୍ୟା ଅର୍ଜନ କରତେ ପାରେ । ମେ ପରିକ୍ରମାୟ ଗୁରୁଦେବେର ସଙ୍ଗେ ଛିଲେନ ଡ. ଉଜ୍ଜ୍ଵଳା କୁଣ୍ଡ, ତାଙ୍କେ ବଲଲେନ ଆମାକେ ୧୦୮ ବାର ହାତେ କର ଗୋନା ଶିଖିଯେ ଦିତେ, ତାରପର ତିନି ଆମାଯ ନାମ ଦିଲେନ । ଡାକଲେନ ପ୍ରେମା ବଲେ । ସେଇ ଥେକେ ପ୍ରଭୁକେ ଅନ୍ତରେ ଧାରଣ କରେ ପଥ ଚଲଛି- ସବସମୟ,

ସବଖାନେ । ସେଇ ଏକମାତ୍ର ସାଥୀ । ଜୀବନେର ଯେକୋନୋ ସଂକଟେ ପ୍ରଭୁ ଆଲୋ ଦେଖାନ । ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀତେ ବୃତ୍ତି ପରୀକ୍ଷାର ଫଳ ପ୍ରକାଶରେ ପର ଆମାର ଏକ ସହପାଠୀ ବଲଲୋ ଆମାର ନାମ ନାକି ନେଇ, ସେ କି ମନ ଖାରାପ । ମା ବଲଲୋ ହତେଇ ପାରେ ନା ଗୁରୁଦେବ ତୋକେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରେଛେ, ତୁହି ସାଧ୍ୟମତ ଚେଷ୍ଟା କରେଛିସ ନିଶ୍ଚଇ ତୋର ନାମ ଥାକବେ । କି ଅବକ କାଣ! ଠିକ ତାଇ, ଅବଶ୍ୟେ ଜାନଲାମ ହ୍ୟ ପ୍ରଭୁର କୃପା ଆମି ବୃତ୍ତି ପେଯେଛି ।

ଆମାର ବିଯେର ପର ଆଶୀର୍ବାଦ ଚେଯେ ଗୁରୁଦେବକେ ଚିଠି ଲିଖେଛିଲାମ । ସେ ଚିଠିର ତିନି ଉତ୍ତର ପାଠିଯେଛିଲେନ ଆମାକେ ‘ପ୍ରେମା’ ନାମେ ସମ୍ବୋଧନ କରେ । ଅର୍ତ୍ୟାମୀ ଗୁରୁଦେବର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଠିକାନାବିହୀନ ଚିଠିଖାନା ଅନେକଟା ଅଲୋକିକଭାବେଇ ପୌଛେଛିଲ ଆମାର ବରେର ଅଫିସେ ତାରପର ଆମାର କାହେ । ତାକେ ନିଯେ ଏକଦିନ ଢାକାର ଟିକାଟୁଲୀର ମଠେ ଗୋଲାମ, କାନ୍ତି ବଞ୍ଚି ମାମା କୀ ଯେ ଅମୃତସମ ପ୍ରସାଦ ଖାଓୟାଲେନ ତା ଭୋଲାର ନଯ । ସେଇ ଥେକେ ପ୍ରଭୁର ସଙ୍ଗେ ପରିଚିଯ ଆମାର ବରେର । ଅଥଚ ଏହି ମଠେର

ସାମନେର ରାନ୍ତା ଦିଯେ ଆମାର ବର ପ୍ରତିଦିନ ମଟରସାଇକେଲେ କରେ ସାଇଟେ ଯାତ୍ରାତ କରତୋ ।

ଢାକା-ମାଓୟା ରୋଡେ ତଥନ ସେ ଜୁନିଯନ ଇଞ୍ଜିନିୟାର । ତାର ଠିକ ଦୁଇଦିନ ବାଦେ ସେଇ ମଠେର ସାମନେ ଦିଯେ କାଜ ଥେକେ ଫେରାର ସମୟ ମୋଟରସାଇକେଲ ଚାଲାତେ ଚାଲାତେ ଘୁମେ ତନ୍ଦ୍ରାର ମତୋ ହେୟେଛି, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ

ଟ୍ରୋକେର ଧାକାଯ ଏକଦମ ମଠେର ସାମନେ ପଡ଼େ ଗେଲୋ । କିନ୍ତୁ ଏକଦମ ଅକ୍ଷତ, ଟ୍ରୋକ ଡ୍ରାଇଭାର ବେରିଯେ ଏସେ ବଲଲେନ, ଆପନି ବେଚେ ଆହେନ କି କରେ? କୀ ବିଚିତ୍ର ପ୍ରଭୁର ଲୀଲା । ଏଭାବେ ପ୍ରଭୁ ଉଦ୍ଧାର କରେ ତାର ଭକ୍ତକେ । ଚାରିଦିକେ ସବ୍ରାନିପୁର ହାନାହାନି, ତାଙ୍ଗବଲୀଲା ଚଲେଛେ; କିନ୍ତୁ ଏତୋ ବେସୁର ଏସେ ସୁରକ୍ଷାକୁ ଲୁଣ୍ଡ କରତେ ପାରେ ନା! ସକଳ ବିରୋଧ, ସକଳ ବିପାଦ, ସକଳ ଯୁଦ୍ଧବିଗ୍ରହର ଭିତର ଦିଯେ ଏହି ସୁର ବେଜେ ଉଠେ । ଜଗଂ ସଂସାରେ ଯେ ଯାର କାଜେ ବ୍ୟନ୍ତ- ବାଜାର କରଛେ, ଖେଳା କରଛେ, ଆରାଓ କତୋ କି । ପ୍ରଭୁ ଖନିର ଭିତର ଥେକେ ରତ୍ନକେ ଉଦ୍ଧାର କରତେ ଚାନ, ତିନି ବିରୋଧେର ଏହି କୋଲାହଲେର ମଧ୍ୟ ଥେକେଇ ତାର ଭକ୍ତକେ ଉଦ୍ଧାର କରେନ ।

ବଞ୍ଚି ସୁନ୍ଦରେର କୃପାୟ ଦୁଇ ଛେଲେର ଜନନୀ ହଲାମ, ସବସମୟ ପ୍ରଭୁର କାହେ ମିନତି ଜାନାଇ ଓରା ଯେନ ଭଗବତମୁଖୀ ହ୍ୟ । ଏକଦିନ ଓଦେର କୁଳ ଥେକେ ଫେରାର ସମୟ ଦୁଇ ଶିଶୁ ସନ୍ତାନକେ ନିଯେ ଢାକାର ମହାପ୍ରାକାଶ ମଠେ ଯେତେଇ ଦେଖା ହେଲୋ ହଲୋ ଜଗତ୍ରନ ବ୍ରକ୍ଷଚାରୀର ସାଥେ । କିମ୍ବା ପରେଇ ରାତା ହିଚି କାନାଡାର ପଥେ, ଆମାର ସବ କଥା ଶୁଣେ ବଲଲେନ- କାଳ ଭୋରେ ଓଦେର ନିଯେ ଆସୁନ ଓଦେର ଦୀକ୍ଷା ଦେଇର ଆମୋଜନ

କରବୋ । ସେଇ କଥା ସେଇ କାଜ । ଆନନ୍ଦ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ପ୍ରଭୁ ଜଗଦ୍ଦ୍ରଶ୍ମୁ ସୁନ୍ଦରେର ମହାନାମ ଦେଯା ହଲୋ ଓଦେର କାନେ । ପ୍ରଭୁର ଅସୀମ କୃପାୟ ଆଜ ଓରା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଥେକେ ଗ୍ରାଜ୍ୟୋଶନ ଶେଷ କରେ ଏଥିନ ପୁରୋପୁରି କର୍ମଯୋଗୀ ।

ଏହି କୋଲାହଲେର ଜୀବ ମାନୁଷ ଶାନ୍ତି ପାଇ ତଥନ- ସଥନ ସେ ପ୍ରଭୁକେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରେ । ସେ ଶାନ୍ତି ଆର କୋଥାଓ ନେଇ, ଜନହୀନ ସମୁଦ୍ରେ ନେଇ, ମରଣ୍ଭମିର ସ୍ତରତାୟ ନେଇ, ପର୍ବତେର ଦୁର୍ଗମ ଶିଖରେ ନେଇ ।

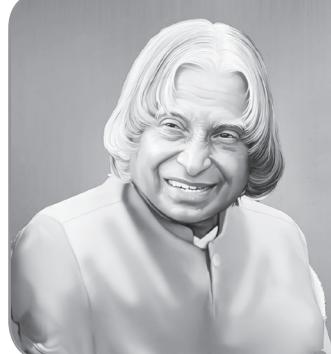
ଆଆର ମଧ୍ୟେ ସେଇ ଗଭୀର ଶାନ୍ତି ।

ଚାରିଦିକେର କୋଲାହଲ ତାକେ ଆକ୍ରମଣ କରତେ ଗିଯେ ପରାତ ହ୍ୟ; କୋଲାହଲେର ଭିତରେ ନିବିଡ଼ରାପେ ସୁରକ୍ଷିତ ସେଇ ଶାନ୍ତି । ହାଟ ବସେ ଗିଯେଛେ, ବେଚା-କେନାର ରବ ଉଠେଛେ; ତାରଇ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନୁଷ ତାର ଆପନାର ଆଆର ଭିତରେ ପ୍ରଭୁ କୃ

ପା ଧାରଣ କରଛେ । ସଡ଼ରିପୁର କ୍ଷେତ୍ର-ବିକ୍ଷେତ୍ର-ବିରୋଧେର ମାଝଥାମେ ଅକ୍ଷତ ଶାନ୍ତି । ସେଥାମେ ଆମରା ପ୍ରଭୁର ନାମେ ପ୍ରଦୀପ ଜ୍ଞାଲି, କୋନୋ ଅଶାନ୍ତ ବାତାସ ତାକେ ନେଭାତେ ପାରେ ନା । ଫଲେର ଗର୍ତ୍ତେ ଶସ୍ୟ ଯେମନ ତିକ୍ତ ଆବରଣେର ଭିତରେ ଥେକେ ରକ୍ଷା ପାଇ, ସେଇନପ କୋଲାହଲେର ଦ୍ୱାରାଇ ବୈଷିତ ହୟେ ଚିରକାଳ ମାନୁଷେର ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷା ପେଯେ ଏସେଛେ ।

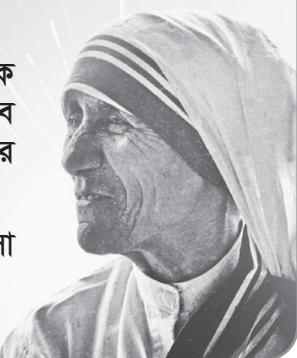
**ଏହି କୋଲାହଲେର ଜୀବ ମାନୁଷ ଶାନ୍ତି ପାଇ ତଥନ-
ସଥନ ସେ ପ୍ରଭୁକେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରେ । ସେ ଶାନ୍ତି
ଆର କୋଥାଓ ନେଇ, ଜନହୀନ ସମୁଦ୍ରେ ନେଇ,
ମରଣ୍ଭମିର ସ୍ତରତାୟ ନେଇ, ପର୍ବତେର ଦୁର୍ଗମ ଶିଖରେ
ନେଇ । ଆଆର ମଧ୍ୟେ ସେଇ ଗଭୀର ଶାନ୍ତି ।**

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ମତୋ କରେ ବଲତେ ଇଚ୍ଛ ହ୍ୟ, ଜୀବନେର ହାଟେ-
ସେଥାମେ କେନାବେଚାର ବିଚିତ୍ର ଲୀଲା ଚଲେଛେ, ଏହି ମଧ୍ୟେ, ଏହି ମୁଖର
କୋଲାହଲେର ମାଝେ ଅନ୍ତରେ ସଦାଇ ପ୍ରଭୁର ନାମ ବାଜଛେ । ନିଜେକେ
ସମ୍ପେ ଦେଇ ପ୍ରଭୁର ନାମେ ସେଥାମେ କୋନୋ କୋଲାହଲ ନେଇ, ଭାଡି ନେଇ,
ଠେଲାଠେଲି ନେଇ; କତୋ ଯୁଦ୍ଧବିଗ୍ରହ ବିରୋଧ ସଂଘାମେର କତୋ ବିଚିତ୍ର
ସୁର ଶବ୍ଦ ବାଂକୃତ ହ୍ୟେ, ତାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟେର ସୀମା ନେଇ । କିନ୍ତୁ ଏହି
ସମସ୍ତ ବୈଚିତ୍ର୍ୟେର ମଧ୍ୟେ, ବିରୋଧେର ମଧ୍ୟେ, ଶାନ୍ତିର ସୁର ବାଜେ । ପ୍ରିୟ
ଭଙ୍ଗରା ତାର ବୈଷୟିକତାର ବୁକେର
ଉପର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରେହେ ପ୍ରଭୁକେ ।
ସେଥାମେଇ ମୁଣ୍ଡି, ଭଙ୍ଗି ଆଛେ, ଯାର
ଭଙ୍ଗି ନେଇ, ବିଷୟୀ ବ୍ୟବସାୟୀ ପାପୀ,
ସକଳେରଇ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଭୁର କୃପା ବର୍ଷିତ
ହ୍ୟେ । ତିନି ମହା ଉଦ୍‌ଧାରକାରୀ, ରକ୍ଷା
କରଛେ ସବାଇକେ ସେଇ ରକ୍ଷା ହରିନାମ
ଦିଯେ । □

“ମେଧାବୀ ହ୍ୟେ ଅଧିକ
ଗର୍ବ କରାର କିଛୁଇ ନେଇ ।
ଶୟତାନ୍ତା କିନ୍ତୁ ମେଧାବୀ
ଛିଲ । ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏବଂ ସତତ
ନାଥାକଳେ ମେଧା ଘୃଣିତ! ”

-ଏ ପି ଜେ ଆଦୁଲ କାଲାମ

“ଯଦି ତୁମି ଦୃଶ୍ୟମାନ ମାନୁଷକେ
ଭାଲୋବାସତେ ନା ପାରୋ, ତବେ
ଅଦୃଶ୍ୟ ଈଶ୍ୱରକେ କି କରେ
ଭାଲୋବାସବେ! ”

-ମାଦାର ତେରେସା

পুরাণ : ধর্ম ও ভূগোল

সুব্রত দাসগুপ্ত

“পুরাণ অপিলব্রম” পুরানো হয়েও যা নতুন তাই হলো পুরাণ। সৃষ্টি, প্রলয়াত্তে নতুন সৃষ্টির বিকাশ, দেবতা ও খৰিকুলের বংশ বর্ণনা, মনুগণের শাসনকাল, রাজন্যমণ্ডলীর বংশের ইতিহাস যে গ্রন্থে
বর্ণিত তাই হলো পুরাণ।

মিথ বা পুরাতত্ত্ব নিয়ে বর্তমানে প্রচুর লেখালেখি হচ্ছে। আধুনিক যুক্তিবাদী এবং বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভঙ্গির আলোকে পুরাণকে বিচার বিশ্লেষণ করা হচ্ছে। পুরাণ হচ্ছে ইতিহাস। পুরাণ পাঠকালে পাঠকের মনে রাখা দরকার যে কয়েক হাজার বছর পূর্বে পুরাণ রচনাকারীরা পুরাণ লিখিতভাবে জনগণের নিকট পেশ করেননি। পুরাণ লিখিত আকারে এসেছে হাজার দেড়েক বছর পূর্বে। ফলে কালের পরিবর্তনের সঙ্গে সঙ্গে পুরাণের বিষয়বস্তুর মধ্যে অনেক অলৌকিকতা প্রবেশ করেছে। মনে রাখতে হবে হাজার হাজার বছর পূর্বের বহু স্থানের নামের পরিবর্তনের সঙ্গে সঙ্গে আবাহণয়া পরিবর্তন, থাকৃতিক বিপর্যয়ের কারণে ভৌগলিক পরিবেশের পরিবর্তন হয়েছে। উদাহরণস্বরূপ বলা যায় যে, বৈদিক যুগের প্রধান নদী সরস্বতী এখন পুঁথিসাহিত্য বিদ্যমান, বাস্তবে নেই। অনেক দেশের নাম স্থানের নাম পরিবর্তিত হয়ে গিয়েছে। যেমন সিংহল হলো শ্রীলংকা, বার্মা হলো মায়ানমার, হিন্দুস্থান হয়ে গিয়েছে পাকিস্তান, ভারত বাংলাদেশ।

পৃথিবীর ভৌগলিক পুরাণসমূহ আলোচনা করে সম্পদীপ্যময়ী (৭টি মহাসাগরের উপর ভিত্তি করে) প্রক্ষেপ, শামল, কুশ, ক্লে

প্রসঙ্গত উল্লেখ করা যায় যে, বেদের পাঠ সম্পূর্ণ শুন্দি ও অবিকৃত
রাখার জন্য সংহিতা পাঠ, পদপাঠ, জনাপাঠ, ঘনপাঠ প্রভৃতি
দশরকম পাঠ প্রথা যে যুগের খণ্ডিত চালু করে রেখেছিলেন ফলে
বেদে কোনো শব্দ প্রক্ষিপ্ত হতে পারেনি। কিন্তু পুরাণ পাঠে সেরকম
কোনো বাধ্যবাধকতা না থাকায় বিভিন্ন পুরাণে একই ঘটনা বিভিন্ন
রকমে এসেছে, এসেছে অলৌকিকতা, এসেছে অতিমানবিক কাজ,
অকল্পনীয় বয়স ইত্যাদি। পুরাণে এতবিচিত্র বিষয় নিয়ে আলোচনা
হয়েছে যে, তাদের মধ্যে সাম্যের ঐক্য বেঁধে দেওয়া সম্ভব নয়।
তারপরও বলতে হবে পুরাণ সাহিত্য ভারতীয় মনিয়ার এক উজ্জ্বল
সৃষ্টি। ভারতীয় ধর্মের যে সরল ও সনাতন রূপ পুরাণে পাওয়া
যায় আপামর জনসাধারণ তা সহজেই বুঝতে পারে। এই সনাতন
ধর্মের স্বরূপ, ঈশ্বর, আত্মা, সৃষ্টি ও মানব জীবনের চরম লক্ষ্য কি
-এ সমস্ত বিষয়ই পুরাণে আলোচিত হয়েছে। মানবধর্মকে সুদৃঢ়
ভিত্তির উপর স্থাপন করা, মানবতার জয়গান রচনা করা পুরাণের
অন্যতম বৈশিষ্ট্য।

পৌরাণিক ধর্মের অন্যতম উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট হলো, ভারতবর্ষের বিভিন্ন সম্প্রদায়কে এক্য সূত্রে বেঁধে দেওয়ার প্রয়াস এই পুরাণ সাহিত্যে দেখতে পাই। বিশাল ভারতবর্ষের বিস্তীর্ণ ভৃত্যে জড়ে রয়েছে নানা নগর, নদ-নদী, বন-পর্বত, উপত্যকা ইত্যাদি। পুরাণ এইসব স্থানের মাহাত্ম্য প্রচার করে ভারতবাসীর মনে এদের প্রতি মহাত্ম্যবোধ এবং শ্রদ্ধাবোধ জাগিয়েছে। যেকোনো সম্প্রদায়ের লোকই হোন, শৈব কিংবা শাক্ত, বৌদ্ধ বা জৈন নিজ অস্তকরণ শুন্দি রহস্য এইসব স্থান দর্শন করেন। পুরাণ পাঠের ফলে এইসব স্থান জনসাধারণের কাছে তীর্থক্ষেত্রে পরিগণিত হয়েছে। গঙ্গা নদীর পুণ্য গাঁথা, মানস সরবরারের পবিত্র কাহিনী, নৈমিত্যারন্যের মাহাত্ম্য, হিমালয়ে পবিত্র দেবস্থানের বিবরণ পুরাণকার-রা দিয়েছেন।

ভারতবর্ষের এক প্রান্তকে অন্য প্রান্তের সঙ্গে সমান গুরুত্ব ও মর্যাদার
প্রয়াস পুরাণকার-রা করেছেন। বৈদিক সাহিত্য প্রধানতঃ ব্রাহ্মণ
ধারার ইতিহাসকেই বহন করে। সে যুগে বেদ ছিল মুনি-খৰ্ষি
ও শিক্ষিত উচ্চবর্ণের ব্যক্তিবর্গের
কাছে সীমাবদ্ধ। সাধারণ
জনসাধারণ ও নিম্নবর্ণের লোকদের
বেদমার্গে পাঠের, এমনকি শ্রবণ
করার অধিকার ছিল না। এই দিক
দিয়ে বিচার করলে বৈদিক ধর্মকে
আমজনগণের ধর্ম বলা চলে না।
পুরাণ সেই ধর্মকে লোকশিক্ষার
বাহনরূপে সাধারণ মানবের অন্তর্ভুক্ত

প্রচার করলো। সেইজন্য দেখা যায় ভাষার কাঠিন্যকে দূর করে, শুক্ষ কর্মকাণ্ডকে ভঙ্গিরসে সজীবিত করে বৈদিক ধর্মের এক নবীন ভাষ্য পুরাণে বর্ণিত হয়েছে। সনাতন ভারতীয় ধর্মের এই যুগোপযোগী সাহিত্যরচনা ব্যাসদেরেই অন্যতম কীর্তি। ব্যাসদের ও তাঁর অনুগামী খণ্ডিদের প্রচেষ্টার ফলে বৈদিক খণ্ডিদের সাধনালক্ষ এক অখণ্ড ব্রহ্ম পৌরাণিক প্রেমের দৃষ্টিতে ভঙ্গির মধুময় স্পর্শে অনেক হয়ে উঠল। একটিই পরমতত্ত্ব ভিন্নরূপ ও নামে বিচিত্র শক্তিসম্পন্ন, সামর্থ্যযুক্ত এবং সৌন্দর্যমণ্ডিত হয়ে নিজেকে বিকশিত করলো একই সৃষ্টির জীলাবিলাস বলে। ইতিহাস বর্ণনা পুরাণের অন্যতম লক্ষ্য হলেও এর প্রধান উদ্দেশ্য সমস্ত সংসার শ্রীভগবানের জীলাবিলাস একথা প্রতিপন্ন করা।

পশ্চিমদের মধ্যে পুরাণের মোট সংখ্যা নিয়ে যেমন বিভেদ দেখা যায় না তদুপ নাম নিয়েও তীব্র বিরোধ নেই। বিভিন্ন পুরাণে ও অন্যান্য গ্রন্থে পুরাণের যে তালিকা পাওয়া যায় তা হলো নিম্নরূপ :

- (১) ব্রহ্মপুরাণ (২) পদ্মপুরাণ (৩) বিষ্ণুপুরাণ (৪) বায়ুপুরাণ
 (শিবপুরাণ) (৫) ভাগবত পুরাণ (৬) নারদ পুরাণ (৭) মার্কণ্ডেয়

ପୁରାଣ (୮) ଅଣ୍ଠି ପୁରାଣ (୯) ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ (୧୦) ବ୍ରକ୍ଷବୈବେର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ (୧୧) ଲିଙ୍ଗ ପୁରାଣ (୧୨) ବରାହ ପୁରାଣ (୧୩) କ୍ଷନ୍ଦ ପୁରାଣ (୧୪) ବାମନ ପୁରାଣ (୧୫) କୂର୍ମ ପୁରାଣ (୧୬) ମଂସ ପୁରାଣ (୧୭) ଗରୁଡ୍ ପୁରାଣ (୧୮) ବ୍ରକ୍ଷଣ ପୁରାଣ । କୋଣୋ କୋଣୋ ପଣ୍ଡିତ ଏହି ୧୮ଟି ପୁରାଣକେ ଢଟି ଶ୍ରେଣୀତେ ବିଭକ୍ତ କରେଛେ ସେମନ ସାନ୍ତ୍ରିକ ପୁରାଣ, ସେ ପୁରାଣମୂଳେ ବିଷ୍ଣୁର ମାହାତ୍ୟ ବର୍ଣନ କରା ହେବେ । ରାଜସ ପୁରାଣେ ବ୍ରକ୍ଷାର ମାହାତ୍ୟ ଓ ତାମସ ପୁରାଣେ ଶିବ ମାହାତ୍ୟ ପ୍ରଚାର ହେବେ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗେର ମୂଳେ ଏମନ କୋଣୋ ତାତ୍ପର୍ୟ ନେଇ ଯାର ଜୟ ମନେ ହତେ ପାରେ ଯେ ସାନ୍ତ୍ରିକ ପୁରାଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ରାଜସ ମଧ୍ୟମ ଓ ତାମସ ପୁରାଣମୂଳ୍ୟ ନିକଟ୍ । ମନେ ରାଖିବେ ହେବେ ସନ୍ତ୍ର, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଏହି ତିନାଟି ଗୁଣଟି ଅଧିଳ ବିଶ୍ୱଜଗତେର ଉପାଦାନ । ପରମେଶ୍ୱର ଏହି ତିନାଟିର ଦ୍ୱାରା ମିଲିତ ହେଇ ବ୍ରକ୍ଷା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶ୍ୱର ଏହି ତିନ ଦେବେର ଏକ ମିଲିତ ମୂର୍ତ୍ତି ପରମେଶ୍ୱର । ପ୍ରାଚୀନ ତାମିଳିତ୍ଥାତେ ପୁରାଣମୂଳ୍ୟ ପାଞ୍ଚଟି ଶ୍ରେଣୀତେ ବିଭକ୍ତ । ବ୍ରକ୍ଷାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଅନୁସାରେ ବ୍ରକ୍ଷ ପୁରାଣ ଓ ପଦ୍ମପୁରାଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ଅନୁସାରେ ବ୍ରକ୍ଷବୈବେର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ, ଅଣ୍ଠିର ବ୍ୟାପକତା ଅନୁସାରେ ଅଣ୍ଠି ପୁରାଣ, ଶିବ ସେଇଥାନେ ପ୍ରଧାନ ସେଣ୍ଟଲୋ ବାଯୁ (ଶିବ ପୁରାଣ), କ୍ଷନ୍ଦପୁରାଣ, ଲିଙ୍ଗ ପୁରାଣ, କୂର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି; ବିଷ୍ଣୁର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଅନୁସାରେ ନାରଦ, ଗରୁଡ୍, ଭାଗବତ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣ ।

ଆଧୁନିକକାଳେ ପୁରାଣେ ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ କରା ହେବେ ତବେ ମୂଳକଥା ଏହି ଯେ, ପୁରାଣମୂଳ୍ୟ ଏତବିଚିତ୍ର ବିଷୟ ନିଯେ ଆଲୋଚନା ହେବେ ଯେ ତାଦେର ମଧ୍ୟେ କୋଣୋ ସାମ୍ଯେର ଐକ୍ୟସ୍ତ୍ର ବାଁଧା ସଭବ ନଯ । ବ୍ରକ୍ଷା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ ଏହି ତିନ ପ୍ରଧାନ ଦେବତାର କଥାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ପୁରାଣେ ଆଲୋଚନା ହେବେ ବଲେ କୋଣୋଭାବେଇ ପୁରାଣେ ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ ସଭବ ନଯ ।

କୋଣୋ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ଓ ସଂକ୍ଷିତ ବିଷୟେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରତେ ହଲେ ଏହି ଦେଶର ଭୂଗୋଳ ଆଲୋଚନା କରା ଦରକାର ହେବେ ପଡ଼େ । ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରେ ସେବ ନଦୀ-ନଦୀ, ପାହାଡ଼-ପର୍ବତ ଇତ୍ୟାଦିର କଥା ବଲା ହେବେ ସେଣ୍ଟଲୋର ମଧ୍ୟେ ଅନେକଣ୍ଟଲୋର ନାମ କାଳେର ଗତିର ସଙ୍ଗେ ପରିବର୍ତ୍ତି ହଲେଓ ସେଣ୍ଟଲୋର ସଠିକ ଅବସ୍ଥାନ ଜାନତେ ପାରଲେ, ଏହିସବ ହାନେର ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ମାହାତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କେ ପାଠକେର ମନେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଭାବ ଜାଗରିତ ହୟ ।

ଝାଞ୍ଚେଦେଇ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଭାରତ ଓ ବୃତ୍ତତମ ଭାରତେର ଭୂ-ସଂହାପନେର କିଛି ପରିଚୟ ପାଓୟା ଯାଯ । ତବେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତ ଓ ତଥନକାର ପୃଥିବୀର ଭୋଗଲିକ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନେ ପୁରାଣକାରେ ଏହି ସବଚେଯେ ବେଶି କୃତିତ୍ତେର ଦାବୀ କରତେ ପାରେନ । ପୁରାଣେ ଭୂଗୋଳ ପର୍ଯ୍ୟାଳୋଚନାଯ ପ୍ରଥମେଇ ମେରୁପର୍ବତେର କଥା ଆସେ । ମେରୁ ପର୍ବତଟି ଆସିଲେ କୋଣ ପର୍ବତ ?

ପୁରାଣକାରେର ବର୍ଣନା ଅନୁସାରେ ପୃଥିବୀର କେନ୍ଦ୍ରେ ଅବସ୍ଥିତ ମେରୁ ପର୍ବତେର ସ୍ଵରୂପ ନା ଜାନଲେ ପୁରାଣେ ଭୂଗୋଳ ଜ୍ଞାନ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥେକେ ଯାବେ । ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ମେରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତନ୍ତ ପର୍ବତ, ବ୍ରକ୍ଷାର ନାଭିବନ୍ଧନ ଥେକେ ଏହି ପର୍ବତେର ଉତ୍ତନ୍ତି ବହୁ ବିସ୍ତୃତ ଏର ଆୟତନ । ଅଣ୍ଠି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣେ ବିବରଣ ଅନୁସାରେ ଜନ୍ମୁଦ୍ଵିପେର (ଏଶିଆ ମହାଦେଶ) କେନ୍ଦ୍ରଭାଗେ ଅବସ୍ଥିତ ଇଲାବୃତ ବର୍ଷର ମଧ୍ୟେଇ ମେରୁ ପର୍ବତେର ଅବସ୍ଥାନ । ବିଭିନ୍ନ ପୁରାଣେ ବର୍ଣିତ ମେରୁପର୍ବତେର ଭୋଗଲିକ ଅବସ୍ଥାନେର ଉପର ଭିତ୍ତି କରେ ଏର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରା ଖୁବ କଠିନ ନଯ । ପଣ୍ଡିତଦେର କିଛି ଅଂଶ ପାମୀର ମାଲଭୂମିକେ ମେରୁପର୍ବତ ବଲେ ମନେ କରେନ । ତାଦେର

ଏରକମ ଧାରଣାର କାରଣ ହଲୋ ପାମୀର ପିଠ ଥେକେ ଚାରଦିକେ ପର୍ବତମାଳା ପ୍ରସାରିତ । ଅବଶ୍ୟ ଅନେକେର ମତେ ଉତ୍ତର ଏଶିଆ, ସାଇବେରିଆ ଓ ମଙ୍ଗୋଲିଆର ଅବସ୍ଥିତ ଆଲତାଇ ପର୍ବତମାଳାଇ ପ୍ରାଚୀନ ମେରୁପର୍ବତ । “ଆଲତାଇ” ଶବ୍ଦଟି ପ୍ରାଚୀନ ମଙ୍ଗୋଲିଆ ଶବ୍ଦ “ଆଲତେନ ଉଲା” ଥେକେ ଏସେହେ ଯାର ଅର୍ଥ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପର୍ବତ । ପ୍ରାୟ ସବ ପୁରାଣେଇ ମେରୁ ପର୍ବତକେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନିମ୍ନିତ ବଲା ହେବେ । ପୌରାଣିକ ବସନ୍ତ ଅନୁସାରେ ହିମାଲୟେର ଉତ୍ତରେ ହେମକୁଟ, ତାର ଉତ୍ତରେ ନିଷଧ ଏବଂ ତାରଇ ଉତ୍ତରେ ମେରୁ ପର୍ବତ ଅବସ୍ଥିତ । ବର୍ତ୍ତମାନେ ହିମାଲୟ ଓ ଆଲତାଇ ପର୍ବତରେ ମଧ୍ୟ ଥିବାନଶଳ ଏବଂ କୁନ୍ଦନଲୁନ ପର୍ବତମାଳା ରହେ । ଅତଏବ ବଲା ଯେତେ ପାରେ ଯେ, ପ୍ରାଚୀନ ହେମକୁଟଟି ବର୍ତ୍ତମାନେର ଥିବାନଶଳ ଓ କୁନ୍ଦନଲୁନ । ପୁରାଣେ ମେରୁ ପର୍ବତରେ ଯେ ଭୋଗଲିକ ବିବରଣ ଦେଓୟା ହେବେହେ ତା ଅନେକ ଅଂଶେଇ ଆଲତାଇ ପର୍ବତରେ ଚାରଦିକେ ଅବସ୍ଥାନେର ସଙ୍ଗେ ମିଳେ ଯାଯ ।

ପୃଥିବୀର ଭୋଗଲିକ ବିନ୍ୟାସ ସମ୍ପର୍କେ ଯେ ପୁରାଣମୂଳ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରେହେ ତାଦେର ପ୍ରତ୍ୟେକଟିଇ ସଞ୍ଚାରିପମୟୀ (୭ଟି ମହାଦେଶ!) ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତରେ ଆଛେ । ବାୟୁପୁରାଣ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡେଯ ପୁରାଣେ ପ୍ରାଣ ତଥ୍ୟର ଉପର ଭିତ୍ତି କରେ ସାତଟି ଦ୍ୱାପ ହଲୋ ଜମ୍ବୁ, ପ୍ଲଙ୍କ, ଶାମଲ, କୁଶ, କ୍ଲୋପ୍ତି, ଶାକ ଓ ପୁକ୍ରାର । ଏହି ସାତଟି ଦ୍ୱାପରେ ମଧ୍ୟେ ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱାପଟି ପ୍ରଧାନ । ପୁରାଣେ ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱାପ ସମ୍ପର୍କେ ବିଭାଗିତ ବିବରଣ ଦେଓୟା ହେବେହେ ଏବଂ ବିବରଣ ଦେଖେ ମନେ ହୟ ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱାପ ହଲୋ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଶିଆ ମହାଦେଶ । ଏହାଡାଓ ଆରା ଡ୍ୱ୆ଟି ଦ୍ୱାପ ତାଦେର ମଧ୍ୟେ କୁଶ ଓ ଶାକଦ୍ୱାପ ସମ୍ପର୍କେ ପୁରାଣେ କିଛି ତଥ୍ୟ ପାଓୟା ଯାଯ । ସଭବତ: କୁଶ ଓ ଶାକଦ୍ୱାପ ବର୍ତ୍ତମାନେର ଇଉରୋପ ଓ ଆଫ୍ରିକା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ୪ଟି ଦ୍ୱାପରେ ବିବରଣ ସମ୍ପର୍କେ ନୀରବ । ଏତେ ମନେ ହୟ ଏହି ୪ଟି ମହାଦେଶର ଅନ୍ତିତ୍ରେ କଥା ଜାନଲେ ବିଶଦ ବିବରଣ ଜାନା ଛିଲ ନା । ପୁରାଣକାରଗଣ ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱାପକେ ଆବାର ମୋଟ ୯୭ ଟି ବର୍ଷେ ଭାଗ କରେହେ ତାର ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ୟତମ ଭାରତବର୍ଷ । ଯେ ୯୭ ଟି ବର୍ଷେର ବିବରଣ ଦେଓୟା ହେବେହେ ତାର ସବଙ୍ଗିଳ ଏଶିଆ ମହାଦେଶେ ବଲେ ଚିହ୍ନିତ କରା ଯାଯ । ଭାରତବର୍ଷକେ ଆବାର ୯୭ ଟି ବିଭାଗେ ଭାଗ କରା ହେବେହେ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଅନେକ ପୁଣ୍ୟ, ଲିଖିତ ଦଲିଲ ୧୧ ଶତାବ୍ଦୀ ହତେ ସାଧିନତାର ପୂର୍ବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦେଶି ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଓ ଶାସକଦେର ଆମଲେ ମନ୍ଦିର, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଲୁଣ୍ଠନ କରାର ସମୟ ଧ୍ୱନି କରା ହେବେହେ ।

ବକ୍ତୀଯାର ଖିଲଜୀ କର୍ତ୍ତକ ନାଲାନ୍ଦା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଲାଇବ୍ରେରିତେ

ସଂଘରକ୍ତ କରେକ ହାଜାର ପୁଣ୍ୟ ଆଣ୍ଟନେ ପୁଢାତେ ବେଶ କରେ କଂଦିନ ସମୟ ବ୍ୟୟ ହେଲାଛି ।

ପରିଶେଷେ ବଲା ଯାଯ ପ୍ରାୟ ୭ ଶତାବ୍ଦୀ ବିଦେଶୀ ଶାସନକାଳେ ସେବ ମୂଲ୍ୟବାନ ପ୍ରାଚୀନ ପୁଣ୍ୟ ବିନିଷ୍ଟ କରା ହେବେହେ ତା ନା ହଲେ ପୁରାଣ ସାହିତ୍ୟ ଆରା ତଥ୍ୟବଳ୍ଲ ସମ୍ମନ ହତୋ । □

ତଥ୍ସ୍ତ୍ର : ବିଭିନ୍ନ ପୁରାଣ ।

খনার বচন কি আজও মেলে?

তাপসী দত্ত দাস, গুণ্ডন ঘোষ ও ডা. সুবল কুমার মাইতি

ক্ষণজন্মা খনা

তাপসী দত্ত দাস

তাঁর গল্পটা অনেক পুরনো, কিংবদন্তির ঘেরাটোপে বন্দি। তবু যেটুকু খুঁজে পাওয়া যায় তাতে জানা যায় তিনি এক বিদূষী জ্যোতিষী। স্বামী মিহিরের মতোই। খনার বচনের সঙ্গেও জুড়ে আছে মিহিরের নামটি। তাঁর বচনে রয়েছে, ‘ডাক দিয়ে বলে মিহিরের স্তু, শোন পতির পিতা / ভদ্র মাসে জলে মধ্যে নড়েন বসুমাতা।’ রাজ্য নাশে, গো নাশে হয় অগাধ বান / হাতে কাটা গৃহী ফেরে কিনতে না পান ধান / ফাল্বনে আট, চৈত্রের আট / সেই তিল দায়ে কাট।’ কৃষিবিষয়ে এই ছড়াই বলে খনা ছিলেন পণ্ডিত। জ্যোতিষশাস্ত্রেও তাঁর ছিল অগাধ জ্ঞান।

খনার শুশুরমশাই ছিলেন যশস্বী জ্যোতিষী বরাহ। পুত্রজায়ার যশ, খ্যাতি ও বিদ্যার প্রভাব সন্দর্শনে বরাহের হীনমন্যতা ও দীর্ঘী। পুরুষের এই ঈর্ষাটুকু বোঝা ততটা কঠিন নয়। কঠিন থাকেওনি। শুশুরের নির্দেশে লীলাবতীর জিহ্বা কেটে নেওয়া ও তাঁর ‘খনা’ হয়ে উঠার গল্প পেরিয়েছে প্রজন্মের সীমানা। তাই একবিংশ শতকেও হাতড়ে বেড়ানো খনার বচন। বাংলা সাহিত্যের প্রথম নারী কবি তিনিই। ছোট ছোট বাক্যে ছড়া আকারে রচিত কৃষি ও স্বাস্থ্যসম্পর্কিত খনার বচন আজও বাংলার অমূল্য লোকশাস্ত্র।

[খনার বলতে মনে ভাসে এক ক্ষণজন্মা কিশোরীর মুখ। মাত্র সাত-আট বছর বয়সেই নিজের আশ্চর্য বচনে তাক লাগিয়ে দিয়েছিলেন তিনি। বচন বানাতেন মুখে মুখে। জীবনের প্রতিটি ক্ষেত্রে আগাম পরিণতি বলে দেওয়ায় খনার বচনের কদর ছিল ঘরে ঘরে। তিনি এদেশের নারীদের কাছে হয়ে আছেন এক উজ্জ্বলতম তারা। অথচ কৌ নিদারণ জীবন তাঁর! রাজসভায় দশম রাত্ত হিসেবে স্থান পাওয়ার আগেই শুশুর বরাহের নির্দেশে স্বামী মিহিরের হাতে তাঁর জিভ কাটা যায়। যা খনার মৃত্যুর কারণ হয়ে দাঁড়ায়। শেষ হয়ে যান বাংলার প্রথম আবহাওয়াবিদ। খনা তাঁর অসাধারণ প্রক্ষিণ ও জ্ঞানের আলোকে বাংলার কৃষিব্যবস্থায় সংযোজন করেছিলেন নতুন দিকনির্দেশ। জ্যোতিষ গণনার ক্ষেত্রে তাঁর যোগ্যতা ছিল প্রশংসনীয়। যুক্তিবাদী মন মানতে না চাইলেও খনা কালজয়ী। তাঁর বচন আজও প্রাসঙ্গিক। তাঁর জীবন ও বচনের কথা বলেছেন—
তাপসী দত্ত দাস, গুণ্ডন ঘোষ ও ডা. সুবল কুমার মাইতি]

এই কাহিনী এগিয়েছে চন্দ্রকেতু গড়কে কেন্দ্র করে। যেখানে আজও রয়েছে খনা-মিহিরের ঢিবি। লক্ষ্মান্তি থেকে খনা মিহিরকে সঙ্গে করে পৌঁছে দেন তাঁর পিতা বরাহের কাছে। বরাহ তখন দেউলানগর বা দেউলনগরের রাজা ধর্মকেতুর রাজজ্যেতীয়।

পুত্র মিহিরের জন্মকোষ্ঠী ভুল গণনা করে তাঁকে ভাসিয়েছিলেন বিদ্যাধীর জলে। সেই মিহিরকে নিয়েই পরে খনা হাজির হন শুশুর বরাহপঞ্জির সামনে, ভুল প্রমাণ করেন তাঁর গণনা। ধর্মকেতুর রাজসভায় পরিচিত হন মিহির ও লীলাবতী। রাজসভাসদ পদও লাভ করেন। বরাহ মেনে নিতে পারেন না পুত্রবধুর এই উত্থান।

অন্যদিকে খনা তখন নতুন দেশের নতুন মানুষদের সঙ্গে মিশে যান বাঁধনহারাভাবে। অন্যার্যদের কাছে জ্যোতিষবিদ্যা অধ্যয়ন করে আসেন। প্রশংস হয়ে দাঁড়ান শাসককুলের সামনে। তবে আপন রচনায় মংশ মহিয়সী খনা, এ সব সামাজিক ভাবনায় আবদ্ধ নন। তিনি তখন নিন্দা-মন্দ, ভয়কে সরিয়ে গেঁথে চলেছেন একের পর এক কৃষি সংক্রান্ত বচন। যা বেঁচে আছে আজও বাংলার কৃষকদের মুখে মুখে। লীলার প্রজায় দীষ্মান্তি হয়ে, তাঁর কাছে তর্কে হেরে গিয়ে, তাঁকে দমিয়ে রাখার জন্য, চিরকালের জন্য তাঁর মুখ বন্ধ করে দেওয়ার জন্য ক্রুদ্ধ বরাহ পুত্রকে আদেশ করেন খনার জিহ্বা কর্তন করে তাঁকে উৎসর্গ করতে।

ঘটনাক্রমে সেই জিহ্বার কাটা অংশ খেয়ে ফেলে একটি টিকটিকি। ফেলে টিকটিকিটি খনার জ্ঞান লাভ করে। ভালো-মন্দ, সঠিক-বেষ্টিক, সত্য-মিথ্যা যাচাই করতে পারে। জ্ঞান লাভ করলেও মানুষের মতো কথা তো আর বলতে পারে না। তাই মানুষের কোনও কথায় সত্যতা খুঁজে পেলে তাতে সমর্থন করে টিক-টিক-টিক শব্দের মাধ্যমে।

চিলায়ী

এরপর ধীরে ধীরে ওই টিকটিকির বংশধর বাড়তে থাকে এবং খনার জ্ঞানসম্পন্ন টিকটিকিতে দেশ হেয়ে যেতে থাকে। বর্তমানে যেসব টিকটিকি দেখতে পাই তার সবই নাকি সেই খনার জিব খাওয়া টিকটিকির বংশধর। তারা উপযুক্ত সময়ে টিক টিক শব্দের মাধ্যমে জানিয়ে দেয় সত্যের সমর্থন। এই ঘটনা তো স্বেফ একটি উপকথা বা লোকবিশ্বাস ছাড়া আর কিছুই নয়। ঘটনা সত্য হোক কিংবা মিথ্যা, খনা নামে যে একজন জ্ঞানী নারীর অঙ্গত্ব ছিল তা অস্বীকার করার উপায় কই!

ইতিহাস বলছে, মাত্র সাত-আট বছর বয়সেই নিজের মেধাবী বচনে তাক লাগিয়ে দিতেন খনা। নিজে শ্লোক বানাতেন মুখে মুখে। আজও গ্রামগঞ্জে কদর সেই খনার বচনের; ‘কলা রংয়ে না কেটো পাত / তাতেই কাপড় তাতেই ভাত।’ অর্থাৎ, কলার চারাটি রংয়ে চাষিরা যেন ফলন শেষে গোড়াটি সুন্দো কেটে না ফেলে। তাতেই সারা বছর ভাত, কাপড় জুটবে চাষার ঘরে।

এভাবেই প্রতিটি ঝুতুর বিষয়ে ও আগাম ভবিষ্যৎ সচেতনতা রূপে খনার বচনের কদর ঘরে ঘরে বেড়েছে সেই কবেই খনা এদেশে কল্যাজনের একটি উজ্জ্বলতম তারার মতো। যেন অলোকিক। খনা বলতে ভাস্ত্র হয় আলোকদৃতিময় এক ক্ষণজন্মা কিশোরী কল্যান বিদূষী জ্যোতিক্ষসম মুখ।

দুনিয়ার তাবড় তাবড় কৃষি বিজ্ঞানীরা যা জানতে বছরের পর বছর কালঘাম ছুটিয়ে দেন, শ্লোকের ঢঙে সেসব জটিল তথ্য সেই কবেই বলে গিয়েছেন খনা।

‘যোল চাষে মূলা,
তার অর্ধেক তুলা;
তার অর্ধেক ধান,
বিনা চাষে পান।’

যোলোটি চাষ করে মূলো বপন করলে ফলন পাওয়া যাবে ভালো। তুলো চাষ করতে হলে এর অর্ধেক চাষ অর্থাৎ আটটি চাষ করলেই

হবে। ধান রোপণে এত চাষের প্রয়োজন নেই, মূলোর অর্ধেক পরিমাণ অর্থাৎ চারটি চাষ করলেই যথেষ্ট। অন্যদিকে পান উৎপাদন করলে কোনও চাষেরই প্রয়োজন নেই।

‘শীষ দেখে বিশ দিন
কাটতে মাড়তে দশ দিন।’

অর্থাৎ, চাষি যখন তাঁর ধানের গাছে শীষ দেখতে পাবে তার ঠিক কুড়ি দিন পরেই যেন সেই ধান কাটে। শীষ বের হওয়ার কুড়ি দিন পর ধান কাটার এবং মাড়াই করার উপযুক্ত সময়।

খনা শোনালেন,

‘শুনরে বাপু চাষার বেটা
মাটির মধ্যে বেলে যেটা
তাতে যদি বুনিস পটল
তাতে তোর আশা সফল।’

বেলে মাটিতে যদি পটল চাষ করা হয় তাহলে চাষি তাঁর আশা অনুরূপ ফলন পাবে।

আবহাওয়া নিয়ে খনার পূর্বভাস-

‘পুরে ধনু নিত্য ঝরা
পচিমে ধনু নিত্য খরা।’

অর্থাৎ, আষাঢ়-শ্রাবণ মাসে পুর আকাশে রংধনু দেখা দিলে বৃষ্টি হবে এবং পশ্চিমে দেখা গেলে খরা হবে। লোককথায় এরকম আরও শত শত খনার বচন প্রচলিত আছে। খনার এইসব বচনের মধ্যে টিকে থাকা শত বছরের আগের জল, মাটি, ফসল আর মানুষের গন্ধ মাথা জ্ঞান আর সত্যটুকু কি সত্য লীলাবতীর? না কি এই সত্য-তথ্য সবই এই ভুখের বৃষ্টি জল হাওয়ার সঙ্গে মিশে থাকা যুগ যুগান্তরের সমষ্টিগত জ্ঞানের সংকলন?

খনার জন্মের সময় সঠিক জানা যায় না। তিনি আদৌ বাংলার নারী ছিলেন কি না এই সম্পর্কেও বহু মতভেদ রয়েছে। তবে বাংলার পথ-ঘাট, শস্যক্ষেত, ফল-ফুল, জল-বৃষ্টি, আবহাওয়া, পুষ্টি, রোগবালাই নিয়ে খনা যেসব ছাড়া তৈরি করে গেছেন, তা এতটাই বাংলাদেশের মাটি, জলের সঙ্গে সম্পৃক্ত যে এখানে বাস না করলে এগুলো লেখা সম্ভব নয়।

তাই মনে করা হয়, তাঁর শৈশবের একটা অংশ সিংহল বা উজ্জয়নীতে কাটলেও সাবালিকা বা জীবদ্ধার একটা বড় অংশ কেটেছে এই বাংলায়।

কথিত আছে, খনার জন্ম হয়েছিল তৎকালীন বাংলার চরিশ পরগণা জেলার বারাসতের দেউলি গ্রামে। দেউলির আদি নাম ছিল কেতুগাম। খনার বাবার নাম অটনাচার্য। তবে অটনাচার্যই যে তাঁর বাবা, এর প্রামাণ্য কোনও ভিত্তি নেই। শুধু খনার একটি বচনে তাঁর উল্লেখ আছে মাত্র। বচনটি হল : ‘আমি অটনাচার্যের বেটি / গোলা-বাছায় কারে বা আঁটি।’

এই যদি তাঁর পরিচয় হয়ে থাকে তাহলে এই ধারণা অনুসারে খনা বেড়ে উঠেছিল রাজা ধর্মকেতুর আমলে। রাজা ধর্মকেতুর

চিন্মুঘৃ

প্রগৌত্র রাজা চন্দ্রকেতুর রাজত্বকালে রাজ্যটি সম্পূর্ণভাবে বিধ্বস্ত হয়। সেই এলাকায় মাটি খনন করে বেশ কিছু প্রাচীন নির্দশন পাওয়া গিয়েছে। ধারণা করা হয় এগুলোই রাজা ধর্মকেতুর রাজ্যে চন্দ্রকেতুর ধ্বংসাবশেষ। এখানে একটি টিবির মতো অংশ খুঁজে পাওয়া যায়। স্থানীয় মানুষ জায়গাটিকে চিহ্নিত করে ‘খনা-মিহিরের টিবি’ বলে। কিন্তু সত্যিই কি তাই?

উত্তর ২৪ পরগণার বেড়াচাঁপার চন্দ্রকেতুগড়ের ইতিহাস পুরোপুরি আজও জানা যায়নি। আগে নাকি এই অঞ্চলে খনার বচনের পুঁথি পাওয়া যেত। আজ যা বিলুপ্ত কালের গর্ভে।

তবে খনার উপাখ্যানে রাক্ষস সম্মুদ্রের সঙ্গে তাঁর যোগসূত্রের কাহিনীও উঠে এসেছে। এই কথা-কাহিনী শুনে একে নিছক পুরাকালের পরমকথা বলে হেসে উড়িয়ে দেওয়ার উপায় নেই।

গঙ্গার তীরে বাংলার দুর্দর্শ গঙ্গারিধি জাতি বহুবার থামিয়ে দিয়েছিল বহিরাগত শক্তির বিজয় অভিযান, পরাক্রমশালী আলেকজান্ডারও সাহস করেননি এই এলাকায় অভিযানের, আর্যরাও চুক্তে পারেনি বহুকাল, আর তাই বহিশক্তির ব্যর্থ মনোরথ হয়ে অপমান-ক্ষেত্রে প্রায়ই বাংলার মানুষকে তাদের সাহিত্যে আখ্যা দিয়েছে রাক্ষস, দানব, বানর হিসেবে। তাই এই খনা উপাখ্যানে বর্ণিত রাক্ষসকুল হয়তো লক্ষ্মা অর্থাৎ সিংহলের নয়। এই মহীয়সী নারী বাংলারই জল-হাওয়ায় লালিত পালিত।

আবার একটি প্রাচীন সিংহলি পালি গ্রন্থে পাওয়া যায়, লীলাধিপতি অর্থাৎ রাজাধিপতি সিংহবাহুর পুত্র বিজয়সিংহ পিতৃপ্রতিযক্ত হয়ে তৎকালীন বিখ্যাত বাণিজ্যকেন্দ্র সিংহলে বাণিজ্য করতে গিয়ে ক্রমে দারণ প্রতিপত্তিশালী হয়ে সেখানকার অধিপতি হয়ে বসেন। তাঁর প্রতিষ্ঠিত রাজবংশ সিংহলে বহু শতাব্দী রাজত্ব করে। অতঃপর গণ-অভ্যুত্থানে এই রাজবংশের অবসান ঘটে। অনেক পণ্ডিতের মনে খনা হয়তো এই বংশেরই কোনও দুর্ভাগ্য কল্যা। বংশ পরম্পরায় যার মাত্রাত্বাবলী ছিল বাংলা। তাহাড়া সিংহলী ভাষার সঙ্গে বাংলা ভাষার মিলটাও লক্ষণীয়।

দক্ষিণ ভারতের চোল বংশের ইতিহাসে পাওয়া যায় যে, প্রথম রাজারাজ চোল ৯৯৩ সালে সিংহল আক্রমণ করেন। তখন সিংহলে পথও মাহিন্দারের শাসন চলছিল। খনার কিংবদন্তিতে পাওয়া গেছে সিংহলে বহিরাক্রমণের কথা। মনে করা হয়, তা হয়তো প্রথম রাজারাজ চোল দ্বারা সংঘটিত আক্রমণ। অর্থাৎ খনার জীবনকাল প্রায় ৯০০ থেকে ১০০০ অব্দের ভেতরে এই কিংবদন্তি ঐতিহাসিক সত্য। তবে সিংহলে বাঙালি রাজবংশটি কতকাল রাজত্ব করেছিল, সে সম্পর্কে অবশ্য কিছু জানা যায় না।

‘খনার বচন’ এর বৈশিষ্ট্যগুলি লক্ষ্য করলে বোঝা যায় সেগুলি প্রায় গুণ্ট সাম্রাজ্যের সমসাময়িক। গুণ্ট সাম্রাজ্যের সময়কাল ৩২০ খ্রিষ্টপূর্ব থেকে ৬০০ অব্দ পর্যন্ত ধরা হয়। ইতিহাস বলে, খনা পথও শতাব্দী বা স্বষ্ট শতাব্দীর প্রথমার্ধের মহিলা কবি। কাল গণনায় তিনি বরাহ, কালিদাস, চাণ্যক্য এবং বিক্রমাদিত্যের সমসাময়িক। এই সময় খনা ছাড়াও আরও দু'জন মহিলা কবির কথা জানা যায়—

যাঁরা খনার মতোই ছড়া রচনা করতেন। তবে এঁদের ছড়ার ভাষা অনেকটা খনার মতো হলেও ছন্দ এবং ব্যাকরণের সুষ্ঠু প্রয়োগের অভাব লক্ষ্য করা গেছে। ভাবক ও নারায়ণ লক্ষ্মী নামক এই দুই মহিলা কবির অনেক ছড়া খনার বচনের সঙ্গে একাকার হয়ে গেছে বলে গবেষকরা অভিমত প্রকাশ করেছেন।

এখানেই প্রশ্ন উঠছে যে, পথও শতাব্দীতে রচিত খনার বচন কী করে এত পরিশীলিত বাংলার রূপ পেল? তা হলে কি পথও শতাব্দীতেও উজ্জয়নীতে বাংলা ভাষার প্রচলন ছিল?

এই ধারণার স্পষ্টকে গবেষকদের জোরালো সমর্থন না থাকলেও গবেষণায় দেখা গেছে সম্ম শতাব্দীর পূর্বে বাংলাদেশে সংস্কৃত

ভাষায় রচিত কোনও গ্রন্থ নেই, দেবনাগরীতে রচিত গ্রন্থের সন্ধানও দুর্লভ। তাই মনে করা হয় সেসময়ে দেবনাগরী ভাষা বাংলায় প্রচলিত ছিল কি না তাই নিয়েও রহস্য রয়েছে। যদিও অসমর্থিত তথ্যের ভিত্তিতে দাবি করা হয় যে, দেবনাগরী খ্রিস্টীয় জন্মের আগেও নাকি বাংলায় প্রচলিত ছিল।

গবেষকদের দাবি, আর্যরা মগধী ভাষাকে ঘৃণা করত। তাই মগধী ভাষাকে তাঁরা এড়িয়ে গিয়ে দেবনাগরী এবং সংস্কৃত ভাষার গুণগান করেছেন। ফলে মগধী এবং আর্য মগধী ভাষার সঙ্গে নিবিড় সম্পর্কযুক্ত ভাষা বাংলা তাদের কাছে ‘পক্ষীর ভাষা’ বলে বিবেচিত হয়েছে।

আর্যদের কাছে বাংলা ভাষা ‘পক্ষীর ভাষা’ রূপে বিবেচিত হওয়ার কারণ বোধ হয় এর দুর্বোধ্যতা। আর্যরা বাংলা ভাষা বুবাতেন না বলেই একে ‘পক্ষীর ভাষা’ বলেছেন। অথচ মগধী ভাষাই ভারতের ভাষাসমূহের মূল বলে ভাষাতাত্ত্বিকরা অভিমত দিয়েছেন। এ কারণেই বোধ হয় ওড়িয়া এবং বাঙালিরা উভয়েই খনার বচনকে তাদের নিজস্ব সম্পদ বলে মনে করে। ওড়িয়া ভাষায় খনার বচনের সংখ্যা ও প্রচলন বাংলা ভাষার চেয়ে বেশি। মৈথেলী ভাষাতেও খনার বহু বচনের ব্যবহার দেখা যায়। নেপালেও খনার বচনের ব্যবহার রয়েছে।

চিত্পুরী

এ হেন খনার জীবন ও জন্মভূত্ব রহস্যে মোড়া। তাঁর কাহিনীর পরতে পরতে রয়েছে মিথ, কল্পনা, কিংবদন্তি। তাঁর জীবনভূত্ব সম্বন্ধে অনেক প্রবাদ আছে। রয়েছে বহুজনের বহু মত।

কিংবদন্তি বলছে, মহারাজ বিক্রমাদিত্য যখন উজ্জয়নীর রাজা ছিলেন, তখন মালাবার প্রদেশের চুঙ্গি নামে খণ্ড গ্রামে বিখ্যাত জ্যোতিষাচার্য বরাহের ওরসে ধরাদেবীর গর্ভে মিহির জন্ম নেন। পুত্র ভূমিষ্ঠ হওয়ার সঙ্গে সঙ্গে বরাহ গণনা করে দেখেন, তাঁর পুত্রের আয়ু মাত্র এক বছর। জ্যোতিষশাস্ত্রে বিচক্ষণ ব্যক্তি বরাহ পুত্রের আয়ু মাত্র এক বছর জানতে পেরে দুঃচিন্তায় নিমগ্ন হলেন। আবার গণনা করে দেখলেন অবিকল আগের মতো তথ্যই মিলছে।

বরাহপঞ্জি ভাবলেন, এই পুত্রকে বৃথাই লালন-পালন করে মায়ামোহের পাশে আবদ্ধ হয়ে কোনও লাভ নেই। তাই অনেক চিন্তার পর মায়া কাটিয়ে সদ্যোজাত শিশুকে একটি তাত্পৰাত্মে করে সমুদ্রের জলে ভাসিয়ে দিলেন। সেই পাত্রটি জলে ভাসতে এসে হাজির হয় একেবারে সিংহল বা লক্ষ্মা দ্বীপে। তখন সিংহলের অধিপতি ছিলেন ময়দানব।

দুর্বল রাক্ষসগণ বিজয়সিংহকে নিধন করে তাঁর একমাত্র গুণবত্তী ও রূপবত্তী কন্যাকে জীবিত রেখেছিলেন। তাঁরা জানতেন, অজস্র মায়াজাল এবং জ্যোতির্বিদ্যা। খনাকে কন্যা হিসেবে লালন-পালন করে তাঁকে জ্যোতির্বিদা শিক্ষা দিয়েছিলেন তারাই। খনা ক্রমে রক্ষকুলের অনুকম্পায় জ্যোতির্বিদ্যায় অশেষ পারদর্শিতা লাভ করে তাঁদের আশ্রয়ে পালিতা হয়ে বড় হতে থাকেন। এদিকে তাত্পৰাত্মি যখন ভোসে ভোসে সিংহলের সমুদ্র তীরে গিয়ে হাজির হল তখন খনা কয়েকজন রাক্ষসী রমণীর সঙ্গে সাগরজলে স্নান

করতে গিয়েছিলেন। খনা ভাসমান পাত্রে একটি সুন্দর শিশুকে দেখে তার পরমায়ু গণনা করে দেখেন, এই শিশুর আয়ু একশো বছর। অমবশত তার পিতা বরাহ তাঁকে পরিত্যাগ করেছেন। ক্রমে ক্রমে রাক্ষসদের ও খনার আশ্রয়ে থেকে তাঁদের লালন-পালনে মিহির বড় হল। এ লোককাহিনী প্রমাণ করে খনা শৈশব থেকেই জ্যোতিষশাস্ত্রে পারদর্শী এবং মিহিরের থেকে বয়সে খনা বড়।

বয়স বাড়ার সঙ্গে সঙ্গে মিহিরও রাক্ষসীদের কাছে জ্যোতিষশাস্ত্র শিক্ষা করে ব্যৃত্পিণি লাভ করলেন। তারপর রাক্ষসীগণ মিহিরকে যোগ্য পাত্র স্থির করে তাঁদের সকলের একমাত্র আদরের কণ্যা খনাকে বিয়ে দিলেন। এভাবে মিহির ও খনার বাল্যকাল থেকে যৌবনকাল রাক্ষসদের আশ্রয়ে অতিবাহিত হয়।

কয়েকদিন পরে জ্যোতিষত্ত্ব মাধ্যমে মিহিরের নিজের পূর্ব বৃত্তান্ত অবগত হন। স্বদেশে জন্মভূমিতে ফিরে যাওয়ার জন্য তাঁর মন চাঢ়ল হয়ে ওঠে। কিন্তু এই বিশাল জলধিবেষ্টিত রাক্ষসদ্বীপ থেকে কেমন করে ফিরবেন তাই নিয়ে চিন্তায় পড়ে গেলেন। স্বামীর বিষণ্ণতা দেখে খনা বিচার করে বুঝাতে পারলেন, তাঁর স্বামীর মন চাইছে নিজের মাত্রভূমিতে ফিরতে। তাই খনা একদিন মিহিরকে ডেকে বললেন, এখন মাহেন্দ্রক্ষণ উপস্থিতি, আমাদের যাত্রা করার শুভ সময়। এই সময় যাত্রা করলে কোনও রকম বাধা বিঘ্ন দেখা দেবে না। রাক্ষসধান সব কথা শুনে বললেন, তাঁরা মাহেন্দ্রক্ষণে যাত্রা করেছে। সুতরাং, তাঁদের আর কোনও বিঘ্ন ঘটিতে পারে না। তিনিই ভূত্যকে আদেশ করলেন, দুঁজনকে সমুদ্রের পারে রেখে এসো। তখন মায়াবী রাক্ষস মায়াবলে কাঠের জলযানে ভারতের উপকূলে তাঁদের পোছে দিল। এভাবে সুন্দর সিংহল থেকে ভারতে ফিরে এসে তাঁরা সোজা চলে যান তাঁদের পিতা বরাহের কাছে। প্রথমে বরাহ তাঁদের কথা বিশ্বাস করতে পারলেন না। কারণ, আবার তিনি গণনা করে দেখলেন, মিহিরের আয়ুকাল মাত্র এক বছর। বরাহের গণার বিষয় লক্ষ্য করে খনা বললেন—

কিসের তিথি কিসের বার / জন্ম নক্ষত্র কর সার। / কি কর শুশুর
মতিহীন / পলকে আয়ু বারো দিন...।

খনার জ্যোতির্বিদ্যার অভ্যুত ক্ষমতা দেখে বরাহ অবাক হয়ে গেলেন। আর কালবিলম্ব না করে বরাহ পুত্র ও গুণবত্তী বধূমাতাকে সাদরে গৃহে স্থান দিলেন। সেই থেকে খনাদেবী শুঙ্গরালয়ে স্বামীসহ সুখে শান্তিতে বসবাস করতে থাকেন।

এদিকে ক্রমে ক্রমে মিহিরও পিতার মতো মহারাজ বিক্রমাদিত্যের রাজসভায় বিশেষ প্রতিপত্তি লাভ করে জ্যোতিষবিদ্যায় যশস্বী হয়ে উঠলেন। সভায় তিনি নবরত্নের মধ্যে অন্যতম রত্নরপে পরিগণিত হলেন। একদিন রাজা বিক্রমাদিত্য পণ্ডিত রত্নদের মধ্যে এক প্রশ্ন ছুঁড়ে দিলেন, আকাশে নক্ষত্র সংখ্যা কত? কোনও পণ্ডিত হিসাব করে কোনও কিছু বলতে সাহস পেলেন না। তখন বরাহ ও মিহির পিতাপুত্র নানা প্রকার গণনা করে যথাযথ উত্তর না দিতে পেরে মহারাজের কাছে মাত্র একদিনের সময় নিয়ে ঘরে ফিরে এলেন। মহাগুণবত্তী খনা শুশুর ও স্বামীর মুখে গোটা বৃত্তান্ত শুনে অনায়াসে

চিন্মুঘৃ

তা গণনা করে বলে দিলেন। মিহির গিয়ে রাজার কাছে সঠিক উত্তর দিতেই রাজা খুশি ও আনন্দিত হলেন। তবে কীভাবে এই গণনা করলেন তাঁর সদৃশুর দিতে পারলেন না। রাজা বিক্রমাদিত্য গুপ্তচরের মাধ্যমে গুণবত্তী খনার কাহিনী জানতে পেরে আরও কঠিন কঠিন প্রশ্ন করতে থাকে বরাহ-মিহিরকে। খনা সমস্ত প্রশ্নের সঠিক উত্তর বলে দিতেন।

অল্পকালের মধ্যে খনার যশ ও খ্যাতির সৌরভ চারদিকে ছড়িয়ে পড়ে। রাজা বিক্রমাদিত্য খনাকে তাঁর সভার জনৈকে রত্ন করে রাখবেন বলে ঘোষণা করলেন। বরাহকে আদেশ করলেন খনাকে রাজসভায় আনতে। বরাহ ভাবলেন, বাড়ির বউকে রাজসভায় দেখলে সমাজ মন্দ বলবে ও কলক্ষে দেশ ভরে যাবে। সুতরাং,

খনা সেখানে থাকলেও যাতে কথা না বলতে পারেন, সে জন্য তাঁর ‘জিহ্বা কর্তন’ করাই ভালো।

বরাহ কলক্ষের ভয়ে ছেলেকে খনার বাকশতি লোপ করার জন্য তাঁর জিহ্বা কর্তন করতে আদেশ দিলেন। পিতার নিরাগ্ন আদেশ শুনে মিহির আর স্থির থাকতে পারেননি। তাঁর মাথায় যেন আকাশ ভেঙ্গে পড়ে। পিতার আদেশ পালন করতে ইতস্তত করতে লাগলেন।

তখন খনা স্বামীর মনের অবস্থা উপলক্ষ্মি করে বললেন, ‘আমার মৃত্যুকাল আসন্ন স্বামী। আপনি আপনার পিতার আদেশ পালন করতে ইতস্তত রয়েছে।

এখানেই খনার জীবন নাটকের যবনিকা পতন ঘটে। কিন্তু মহামতি খনা তাঁর অমর সৃষ্টি ‘খনার বচনের’ মধ্যে দিয়েই বেঁচে থাকেন মানুষের হৃদয়ে। তাঁর নাম কীভাবে খনা হল তা নিয়েও মতভেদ রয়েছে। প্রচলিত ধারণা অনুসারে লীলাবতীর জন্ম হয়েছিল এক শুভক্ষণে। এজন্য তিনি ক্ষণ। এখান থেকেই পরিবর্তিত হয়ে খনা নামটি এসেছে। আরেকটি ধারণানুসারে খনা নামের উৎপত্তি সঙ্গে জড়িয়ে রয়েছে তাঁর নির্মম ভাগ্যহীনতার ইতিহাস। উড়িয়া ভাষায় খোনা মানে হল বোৰা। মিহির লীলাবতীর জিব কেটে দেওয়ায় তিনি বোৰা হয়ে যান বলে সেখান থেকে তাঁর নাম খোনা বা খনা হয়ে থাকতে পারে।

বিভিন্ন নথিতে স্পষ্ট, তিনি বাঙালি সনাতন হিন্দুধর্মাবলম্বী বিবাহিত নারী। শাস্ত্রবতী ও হাস্যোজ্জ্বল ছবি। বিদূষী এই নারীর চুল কালো ও দীর্ঘ। সব ছবিতেই এই নারী তাঁর ডান হাত বরাভয়ের মুদ্রা নিয়ে উপস্থাপিত। রং তুলিতে আঁকা এই নারীই খনা। তবে সব ছবিতেই খনাকে একটি বৃত্তের ভিতর আঁকা হয়েছে। কোথাও এই বৃত্তে

পৃথিবী এবং কোথাও সৌরমণ্ডল হিসেবে দেখানো হয়েছে। খনার চারদিকে শনি, মঙ্গল গ্রহ ও নক্ষত্রাজি ঘূরে বেড়াচ্ছে। খনা বিষয়ে গরিব, নিম্নবর্গের চিন্তাজগতে যে রূপ তৈরি হয়েছে, তাই উপস্থাপিত হচ্ছে এসব চিত্রের ভিতর। কিংবা অন্যভাবে দেখলে খনার এই চিত্র আমাদের গরিব, নিম্নবর্গের খনাবিষয়ক এক রূপকল্প।

শ্রেণীবিভাজিত সমাজের নিম্নবর্গ মানুষেরা তাদের নিজেদের জায়গা থেকে খনাকে গ্রহণ করেছে আপন লড়াইয়ের প্রতীক হিসেবে। তাই অধিপতি ধারার বিরুদ্ধে খনার এই রূপচিত্র হয়তো গরিব মানুষের সমাজের পাল্টা হাতিয়ার। হয়তো তাই, বিদূষী নারী খনা তাঁর অসাধারণ প্রত্তা ও জ্ঞান দিয়ে বাংলার কৃষিব্যবস্থায় সংযোজন করেছিলেন নতুন দিকনির্দেশ।

খনার বচন আবর্তিত হয়েছে সমাজ সংসারকে ঘিরে। খনার এমন কোনও বচন নেই, যেখানে তা ধর্মের আশ্রয়ে আশ্রিত হয়েছে। তাই তো খনার বচন কোনওভাবেই হিন্দু কী মুসলমান, বাঙালি কী আদিবাসীর আখ্যান হয়ে দাঁড়ায়নি।

চাষপদ্ধতিতে তাঁর বচন প্রয়োগ করে অভিজ্ঞ হয়েছিল কৃষক এবং সাফল্য এনেছিল তাদের ফসল উৎপাদনে।

বিশেষজ্ঞরা অনুমান করেন, বাংলাদেশে কৃষির সূচনাপর্বে খনা তাঁর বচন রচনা করেছিলেন। খনা

কৃষকদের কাছে হয়ে উঠলেন আপনজন। দ্রুত জনপ্রিয় হয়ে উঠেছিলেন তিনি। উপিন্দুর সিং (২০০৮) তাঁর আ হিন্দু অব অ্যানশিয়েন্ট অ্যান্ড আর্লি মেডিয়াভাল ইভিয়া : ফ্রম দ্য স্টেচন এজ টু দ্য ১২ সেপ্টেম্বর বইতে খনাকে বরাহমিহিরের পুত্রবধূ হিসেবে পরিচয় দিয়ে ডাক ও খনার বচনকে ‘প্রাচীন বাংলার জনপ্রিয় কৃষি ভাষ্য’ হিসেবে উল্লেখ করেছেন।

প্রচলিত খনার বচনের ভাষা লক্ষ্য করলে এমন একটা ধারণা জন্মায় যে, ওই ভাষা আনুমানিক দু’শো বছর আগের গ্রামবাংলার ভাষা। খনার যে বচনগুলি কৃষি, আবহাওয়া, খাদ্য সম্বন্ধে সেগুলো গ্রাম বাংলার মানুষ আপন করে নিয়েছিল। যেহেতু বচনগুলো লেখা হয়নি তাই মানুষের মুখে মুখে প্রচারিত হওয়ার সময় কালের নিয়মে পরিমার্জিত ও পরিবর্তিত হয়েছে। আর সময়ের সঙ্গে সঙ্গে হারিয়ে না গিয়ে ভাষাগত পরিবর্তনের মধ্যে দিয়ে আজ লোকসাহিত্যের অঙ্গ হয়ে রয়েছে।

তবে খনার জন্ম কিংবা বেড়ে ওঠা সিংহল, উজ্জয়নী, চন্দ্রকেতুর গড় যেখানেই হোক না কেন, খনা সমাজ ও পরিবেশে, রাজনীতিকে তাঁর অধ্যয়নের বিষয়ে করে তুলেছিলেন। খনার বচনের ভিত্তি তাই কঠিন বাস্তব। কোনও অস্তিত্বীন ঘূর্ণিঝূল বিষয়ের বেড়াজালে তিনি তাঁর বচনকে আবদ্ধ করেননি। তাই হয়তো কালের গভি পেরিয়ে আজও সমানভাবে প্রাসঙ্গিক।

খনা তাঁর কালজয়ী বচনে কৃষিতত্ত্বজ্ঞানকে সমাজের সামনে বেদবাণীর মতোই উপস্থাপিত করেছেন। এককালে তা অশোক অনুশাসনের মতো কিংবা চাণক্য-গ্রোকের মতো ব্যাপকভাবে প্রচার করা হয়েছিল কিনা কে জানে। তা না হলে গোটা পূর্ব ভারতে এক ক্ষণজন্ম্য মহিলার কথা মানুষের কাছে এত ব্যাপক ও সুশৃঙ্খলভাবে ছড়াল কীভাবে? কে

না জানে, খনার বচন এককালে গীত হয়ে উঠেছিল এবং পরবর্তী সময়ে বিভিন্ন জায়গায় খোদাই করে রাখা হয়েছিল।

খনার বচন বা সরল জ্যোতিষ বচন (যদিও মলাটে পুস্তকটির নাম লেখা হয়েছে শুধু খনার বচন) নামে কলকাতা থেকে পণ্ডিত রামপদ ভট্টাচার্যের সংকলিত একটি বই প্রকাশিত হয়। বইটিতে ১৭২টি খনার বচনসহ খনার জীবনী, যাত্রাকালীন শুভাশুভ বিচার, শস্য রোপণ প্রণালী, বাড়বৃষ্টি, অনাবৃষ্টি, বর্ষগণনা, ভূমিকম্প, দুর্ভিক্ষ ও মড়ক, ধর্মার্থে উপবাসের দিন, অতিবৃষ্টি, অতিবন্যা, শনির অবস্থানভেদে চৈত্র মাসের ফল, স্বামী-স্ত্রীর অং-পশ্চাত্য মৃত্যুগণনা, গর্ভস্থ সন্তান পরীক্ষা, জন্মলগ্নের শুভাশুভ গণনা, পরমায়ু গণনা, প্রশ্ন গণনা, অরূপাশন, বিদ্যারভ, উপনয়ন, বিবাহের শুভাশুভ কথন, আদ্যাখ্যাতুর বারফল, নক্ষত্রফল, গ্রহাদির গোচরফল, জন্মতিথি, ক্ষেত্রের কর্মাদি ও কর্ণবেধ, হাঁচি, টিকটিকির ফল, তিলতত্ত্ব, যতুকতত্ত্ব ও স্বপ্নতত্ত্ব বর্ণনা করা হয়েছে।

তবে খনার বচন প্রসঙ্গে আলোচনার মূল বিষয় হয়ে দাঁড়ায় ‘কৃষিবৃত্তি’, ‘আবহাওয়া’ ও ‘লোকসংকৃতি’।

ভাদরে আশ্বিনে না রুয়ে ঝাল
যে চাষা ঘুমিয়ে কাটায় কাল
পরেতে কার্তিক অস্ত্রান মাসে
যদি বুড়ো গাছ খেতে পুঁতে আসে
সে গাছ মরিবে ধরিবে ওলা
পাবে না মাল চাষার পোলা।

খনার বচনের অর্থটি এমন যে, ভদ্র-আশ্বিন মাসে লক্ষ্মার চাষ করলে ফল ভালো হয়। তা না করে যদি আলস্যে সময় কাটিয়ে কার্তিক-অস্ত্রান মাসে চাষ করা হয়, তাহলে ধসা রোগে গাছ নষ্ট হয়ে যায়। লক্ষ্ম করলে দেখা যায়, বৈশাখ মাসকে কেন্দ্র করে খনার খুব বেশি বচন নেই। কারণ, বৈশাখ মাস ফল-ফসলের তেমন মাস নয়, রবিশস্যেরও নয়। সেই কারণেই বৈশাখকে নিয়ে বচন তৈরি করার তেমন কোনও সুযোগ ছিল না খনার। কিন্তু শীতের সময় চাষবাস নিয়ে রয়েছে তাঁর বচনে। – ‘যদি বর্ষে মাঘের শেষ, ধন্যি রাজার পুণ্য দেশ। যদি বর্ষে ফাল্বনে, রাজা যায় মাণ্ডনে।’

মাঘ মাসের অকাল বৃষ্টি চাষের পক্ষে ভালো। আবার যদি বৃষ্টি হয় ফাল্বন মাসে তবে তা খরার কারণ হতে পারে।

বাংলার জমিদারি সমাজকাঠামোর গরিব চাষি, নিম্নবর্গের কথা বলেছেন তাঁর বচনে, বলেছেন তাঁদের রূচি-রূজির কথা। আর এখানেই খনার বচন হয়ে উঠেছে সার্থক সমাজ বিজ্ঞান।

প্রশ্ন হল, খনার বচন কি বিজ্ঞান? খনার সব বচনই সীমাবদ্ধতা থেকে মুক্ত নয়। বিশেষত জ্যোতিষশাস্ত্র ও জ্যোতিবিজ্ঞানের সঙ্গে কৃষির সম্পর্ক নিয়ে তাঁর অনেক বচনকে বৈজ্ঞানিকভাবে প্রমাণ করা কঠিন। আবার খনার বচনের বিজ্ঞানভাবনা ও দর্শন নিয়ে কিছু বিচ্ছিন্ন চিন্তাও কখনও কখনও প্রকাশ করেছেন অনেকে।

কিন্তু, এটা না মেনে উপায় নেই, খনাই এ দেশে সর্বপ্রথম কৃষি ঐতিহ্য গড়ে তুলেছিলেন তাঁর বচনের জাদুকরি স্পর্শে। বলাবাহ্ল্য, আজও পল্লীবাংলায় খনার বচনই ‘কৃষি দর্শন’ হিসেবে গণ্য হয়ে আসছে। বাংলার কৃষকরা এই দর্শনের উপর ভিত্তি করেই ফসল বোনেন, লাগান ও কাটেন। কৃষি ঐতিহ্য এই বিদ্যুতী নারীরই অবদান।

খনার বচন আবর্তিত হয়েছে সমাজ সংসারকে ধিরে। খনার এমন কোনও বচন নেই, যেখানে তা ধর্মের আশ্রয়ে আশ্রিত হয়েছে। তাই তো খনার বচন কোনওভাবেই হিন্দু কী মুসলমান, বাঙালি কী আদিবাসীর আখ্যান হয়ে দাঁড়ায়নি।

প্রতিষ্ঠিত জ্যোতিষ বরাহ যখন নিজ পুত্রের আয় এক বছর গণনা করেন, প্রচলিত নিয়মানুসারে এটিই বিশ্বাস করার কথা। কিন্তু খনা তা বিশ্বাস করেননি। কারণ, মিহিরের বেঁচে থাকার জীবনকালের সত্য তাঁকে বাধ্য করেছিল প্রতিষ্ঠিত গণনা-প্রক্রিয়া নিয়ে প্রশ্ন তুলতে। খনা তাই বারবার গণনার সত্য ব্যাকরণকে উদ্বার করার চেষ্টা করেছেন এবং গণনার সত্য উপায়টি খুঁজে বের করেছেন। পুস্তকি-গরিমা আর গ্রাহগিরিকে খনা তুমুলভাবে প্রত্যাখ্যান করেছেন তাঁর বিজ্ঞান-প্রক্রিয়ার ভিত্তির দিয়ে।

খনার পরিচয় ধিরে তৈরি হয়েছে এক দীর্ঘ বৈষম্যের গণিত ও উপস্থাপনের রাজনৈতি।

খনা যে সময়ে জীবিত ছিলেন (আনু: ৮০০-১২০০) তখন ভারত ছিল পুরুষ শাসিত সমাজ। সেকালে নারীদের তেমন মর্যাদা দেওয়া হত না। তবে এমন নয়তো যে, খনার কবিতা, জ্যোতিষ চর্চা, গাণিতিক জ্ঞান সেকালের পুরুষ শাসিত সমাজ সর্বসমক্ষে প্রচার করতে চাননি। তাই কোনও গ্রন্থে খনার নাম উল্লেখ করেননি। মহাকবি কালিদাস রচিত ‘জ্যোতির্বিদ্যা ভরণ’ গ্রন্থে দ্বিতীয় চন্দ্রগুণের রাজসভার নবরত্নদের নাম পাওয়া যায়- ধ্বন্তির, ক্ষপণক, অমরসিংহ, শঙ্কু, বেতালভট্ট, ঘটকপর, কালিদাস, বরাহমিহির, বরচূণ। এঁরা প্রত্যেকেই পুরুষ। তবে সম্পূর্ণ দেশে একজন নারী রঞ্জ ছিল না? এর কোনও উভয় নেই।

চন্দ্রগুণ বা বরাহমিহিরের সমগ্র জীবনের কথায় খনার উল্লেখ পাওয়া যায় না। তাই কোনও কোনও গবেষক খনাকে পুরুষ বলে প্রমাণ করার চেষ্টা করেন। পুরুষের উর্ধ্বে কোনও নারীর এত জ্ঞান তো মানা যায় না, এ-ই ছিল তাঁদের দৃষ্টিভঙ্গি।

পুরুষতন্ত্রের হাতে নারীর প্রজ্ঞা মুছে ফেলার আরও প্রমাণ এই যে, ভারতীয় জ্যোতিষশাস্ত্রের ইতিহাসে বিদ্যুতী খনার উল্লেখ নেই। খনার বচনকে ‘খনার বচন’ করে তোলার ক্ষেত্রে রয়েছে তাঁর নিজের হার না মানা লড়াই। রাক্ষসপুরী থেকে রাজপুরী। কোথাও খনার স্বাধীন উপস্থিতি ছিল না। প্রতিটি পদক্ষেপই তাঁকে শরীর ও মগজ দিয়ে অর্জন করতে হয়েছে। তাই খনা তাঁর শারীরিক মৃত্যুকে মেনে নিয়েছেন, কিন্তু বিজ্ঞান-দর্শনের মৃত্যুকে মেনে নেননি। মৃত্যুর আগে পর্যন্ত তাঁই তিনি তাঁর জ্ঞান ছড়িয়ে দেওয়ার চেষ্টা করে গেছেন। স্বামী মিহিরের কাছে প্রার্থনা করেছেন তাঁর শেষ ইচ্ছা হিসেবে বচনগুলি উচ্চারণ করার।

ଚିନ୍ମୟା

ଖନା ପ୍ରକୃତିକନ୍ୟା । ପ୍ରକୃତିର ମତୋଇ କଥନଓ ଚଢ଼ଳ-ଅଛିର, କଥନଓ ବା ସୌମ୍ୟ-ଶାନ୍ତ । ସଖନ ଯେ ବିଚାର କରେ ଗ୍ରହ-ନକ୍ଷତ୍ରାଜି ତଥନ ସେ ଏକରକମ । ସଖନ ସାଧାରଣ ମାନୁଷେର ସଙ୍ଗେ ମିଶେ ତଥନ ଆରେକ ରକମ । କୃଷକେର ସେଂଦାମାଟିର ଗନ୍ଧେ ପାଗଲପାରା ଖନା ସର୍ବରାପେ ଆବିର୍ଭୂତ ହବ ଆମାଦେର ସମ୍ମୁଖେ ।

ତାଇ ଖନା ବଲେଛେ, ‘ମେଘେର ଦେଖ ଜଲେର ରେଖା ।’ ଖନା ମେଘବିଜାନେର ସୂତ୍ର ମେଘେର ଭିତରେଇ ରହେଛେ, ଏଟା ଉପଲାକୀ କରତେ ଶିଖିଯେଛେ । ମୂଲତ ଖନା ପ୍ରକୃତିର ସଙ୍ଗେ ବିଜାନେର ସମ୍ପର୍କ ଓ ସୂତ୍ରକେ ତାଁ ବିଜାନ-ଦର୍ଶନ ହିସେବେ ହାଜିର କରେଛେ । ଆର ଏସବ କାରଣେଇ ଖନାକେ ଇତିହାସ ଥେକେ ଇତିହାସେ କ୍ଷମତାଶାଳୀଦେର ଚୋଥ ରାଙ୍ଗନି ଏବଂ ଦୂରେ ସରିଯେ ରେଖେଛେ ।

ତାଇ ଏଖନଓ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖନାର ବଚନେର କୋନଓ ପୂର୍ଣ୍ଣଙ୍ଗ ଦଲିଲ ଆମାଦେର ନାଗାଳେ ନେଇ । ଶୁଦ୍ଧମାତ୍ର ଗ୍ରାମୀଣ କୃଷକ ସମାଜେର ମୌଖିକ ସଂରକ୍ଷଣ-ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଓପର ଯାବତୀୟ ଦାୟଦାୟିତ୍ବ ଛେଡ଼େ ଦିଯେଛି ।

ଉପନିବେଶିକ ଆମଲେ ତ୍ରକାଳୀନ ଇଂରେଜ ଶାସକ ଓ ପଣ୍ଡିତରା ବାଂଲା ଲୋକସାହିତ୍ୟ ସଂଗ୍ରହେ ଏତ ଆହୁତୀ ହଲେବ ଖନାର ବଚନ ସଂଗ୍ରହେର ପ୍ରତି ତାଁଦେର ତେମନ ଉତ୍ସାହ ଦେଖା ଯାଇନି । ଖନାର ବଚନକେ ଦାବିଯେ ରାଖାର ଉପନିବେଶିକ ସ୍ଵାର୍ଥ ଛିଲ ବାଂଲାର ଗ୍ରାମୀଣ ଜଗଂ ଥେକେ କୃଷିର ଆପନ ରୀତି ଓ ଦାର୍ଶନିକ ଭିତ୍ତି ଗାୟେବ କରେ ଦେଓୟା, ଯାତେ ଉପନିବେଶିକ ନିୟମଣ ଓ କ୍ଷମତାଗିରି ଆରା ସକ୍ରିୟ ଓ ବୈଧ ହତେ ପାରେ । ହ୍ୟାତୋ ତାଇ ।

‘ଥୋଡ଼ ତିରିଶେ, ଫୁଲୋ ବିଶେ
ଘୋଡ଼ାମୁଖେ ତେରୋ ଜେନ,
ବୁଝେ ସୁରୋ କାଟୋ ଧାନ୍ ।’

ଖନାଇ ତୋ ବାଂଲାର ଗରିବ ଚାଷଦେର ଶିଖିଯେ ଗିଯେଛିଲେନ, ଥୋଡ଼ ଜନ୍ୟାନୋର ତିରିଶ ଦିନ ପରେ, ଫୁଲ ବାର ହେଁଯାର କୁଡ଼ି ଦିନ ପରେ, ଶିଷ ନତ ହେଁଯାର ତେରୋ ଦିନ ପରେ ଧାନ କାଟିତେ ହବେ । ଅନ୍ୟଥାଯ ଲାଭେର ଆଶା ଥାକେ ନା ।

‘ଯଦି ନା ହ୍ୟ ଆଗନେ ବୃଷ୍ଟି
ତବେ ନା ହ୍ୟ କାଠାଲେର ସୃଷ୍ଟି
ସକାଳ ଶୋଯ ସକାଳ ଓଡ଼ିତେ
ତାର କଡ଼ି ନା ବୈଦ୍ୟ ଲୁଟେ
ଆଲୋ ହାୟା ବେଁଧୋ ନା
ରୋଗେ ଭୋଗେ ମରୋ ନା ।
ଗାଛଗାଛାଲି ଘନ ରବେ ନା ।
ଗାଛ ହବେ ତାର ଫଳ ହବେ ନା
ବାମୁନ ବାଦଲ ବାଣ
ଦର୍କିଣା ପେଲେଇ ଯାନ୍ ।’

ଆବାର ଖନା କଥନଓ ବଲେଛେ,

‘ବ୍ୟାଙ୍ଗ ଡାକେ ଘନ ଘନ
ଶୀତ୍ର ହବେ ବୃଷ୍ଟି ଯେନ ।’

ଏହି ବଚନ ବଲେ ଯେ, ବ୍ୟାଙ୍ଗେର ଡାକ ବୃଷ୍ଟି ହେଁଯାର ଲକ୍ଷଣ । ଆସଲେ ଖନାର ବଚନେ ଆହେ କୃଷିକାଜେର ବିବିଧ ରୀତି-ପଦ୍ଧତି ଓ ନିୟମ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

ହାଲ, ଚାଷ, ବଲଦ, ଭୂମି, ବୀଜ, ଫଳନ, ବୃଷ୍ଟି, ବନ୍ୟା, ଶିଲା, ଘଞ୍ଚା, ମାସ, ଖାତୁ ଓ ସଙ୍ଗାହେର ବିଭିନ୍ନ ବାର ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ବନ୍ଦେ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଏଣ୍ଟଲୋର ମଧ୍ୟେ ପାଓୟା ଯାଯା । ବୃଷ୍ଟି ଓ ଆବହାୟା ସମ୍ପର୍କେ ରଚିତ ବଚନେ ସାଧାରଣତ ବୃଷ୍ଟି, ବନ୍ୟା, ଖରା, ସମ୍ପର୍କେ ଭବିଷ୍ୟଦାନୀ ଥାକେ । ବର୍ଷା ବୃଷ୍ଟି ହଲେ କୃଷକ ଚାଷ କରବେ, ବୀଜ ବୁନବେ, ଚାରା ରୋପଣ କରବେ, ଫଳନ ଫଳାବେ । ସେଇ ସଙ୍ଗେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରାଖିବେ ବନ୍ୟାଯ ନା- ଭେଦେ ଯାଯ ଫସଳ ।

କୋନ ଫସଲେର ସଙ୍ଗେ ବା ପାଶେ କୋନ ଫସଳ ଉତ୍ପନ୍ନ କରଲେ ଫଳନ ଭାଲୋ ହବେ, କତ ଦୂରେ ଦୂରେ ଚାରା ରୋପଣ କରତେ ହବେ, ସବାଇ ବିଭାଗିତ ବଳା ହେଁଯେ ଖନାର ବଚନେ । ବଚନଗୁଲୋ ତାଇ ବାଂଲାର ‘କୃଷିଦର୍ଶନ’ ।

ଜୀବନେର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶ ନିଯେବ କମ ବଚନ ରେଖେ ଯାନନି ଏହି ଅନନ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ । ଅନେକ କଥାଇ ତୋ ଆମରା ସବାଇ ପ୍ରତିନିଯତ ବ୍ୟବହାର କରି, କିନ୍ତୁ ଜାନି ନା ଯେ ଏହି ଖନାର ବଚନ ।

ଯେମନ- ‘ସୂର୍ଯ୍ୟର ଚେଯେ ବାଲି ଗରମ! ନଦୀର ଚେଯେ ପ୍ଯାକ ଠାଙ୍ଗା!’

ଅଥବା ‘ସମାନେ ସମାନେ କୁଣ୍ଡି, ସମାନେ ସମାନେ ଦୋଷି ।’

କର୍ମଫଳ ନିଯେ ତିନି ଯେନ ଏହିଥାନେ ଦାଁଡିଯେଇ ଉପଦେଶ ଦିଚେନ, ‘ଯା-ଇ କରିବେ ବାନ୍ଦା ତା-ଇ ପାଇବେ / ସୁଇ ଚାରି କରିଲେ କୁଡ଼ାଲ ହାରାଇବେ ।’

ତରୁ ମାତ୍ର କୃଷିନାମା, ଆବହାୟା, ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର ଥେମେ ଥାକେନି ଏହି ନାରୀର ଜ୍ଞାନେର ପରିଧି । ସାମ୍ଭ୍ୟ ସମ୍ପର୍କିତ ତାଁ ବଚନଗୁଲୋ ଆଜଓ ସମାନଭାବେ ପ୍ରାସାଦିକ ।

‘ଜର ଭିଟାଯ ତୁଲେ ଘର,
ସେ ଆସେ ତାରଇ ଜର ।’

ଅର୍ଥାତ୍ ଅପରିଚିତ ସଂ୍ଯାତ୍ସଂ୍ଯାତେ ଜାଯଗାଯ ଘର କରଲେ ସେ ଘରେ ଅସୁଖ ବିସୁଖ ଲେଗେଇ ଥାକେ ।

‘ପୀତେ ଡୁଁ ମେରେ ଖାଲ,
ତାର ଦୁଃଖ ଚିରକାଳ ।’

ଅର୍ଥାତ୍ ଘରେର ମେରେ ଚାରଦିକେର ଭିଟେର ଚାଇତେ ନିଚୁ ହଲେ ସେ ଘର ସାମ୍ଭ୍ୟସମ୍ମତ ନନ୍ୟ ।

ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର ଯେ କଥା ଆଜ ବଲେ ସେ କଥାଇ ବହୁକାଳ ଆଗେ ଖନା ବଲେ ଗେହେନ ସହଜ ଛଡ଼ାର ବୁନୁନେ ।

ଉନା ଭାତେ ଦୁନା ବଲ,

ଅତି ଭାତେ ରସାତଳ ।

ଅତିରିକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ଗ୍ରାହଣ ସାହେର ପକ୍ଷେ କ୍ଷତିକର ।

ବାରୋ ମାସେ ବାରୋ ଫଳ,

ନା ଖେଲେ ଯାଯ ରସାତଳ ।

ଖନା ବଲେଛେନ, ସବ ମୌସୁମେଇ କିଛୁ କିଛୁ ମୌସୁମ ଫଳ ଖେତେ ହ୍ୟ । ଯେ କଥା ଆଜଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଜାନେର କଳ୍ୟାନେ ଆମରା ଆଷ ବାକ୍ୟେ ମତୋ ମେନେ ଚଲି ତା ତିନି ବଲେ ଗେହେନ ସହଜ ସରଲ ଛନ୍ଦେ ।

ପ୍ରଭାତକାଳେ ଉଠେ ଯେ ଖାବେ ଠାଙ୍ଗା ଜଳ,

ତାହାର ଘରେ ବଦିୟ ନା ଯାବେ କୋନ କାଳ ।

ଖନାର ବଚନ ବଲେ ସକାଳେ ଉଠେ ଠାଙ୍ଗା ଜଳ ପାନ କରତେ ହ୍ୟ ।

ଏହିସବ ଶୁଦ୍ଧ ଆଖୁନିକ ନୟ, ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ । ଆର ଆଜଓ ଆମରା ଏଣ୍ଟଲି ମେନେ ଚଲି । କି ସହଜ ଅଥଚ ଜୀବନବୋଧେ ଟାଇଟ୍‌ସ୍ମୁର ଖନାର ବଚନ, ଯେଣ ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ଗାଁଥା ଜୀବନେର ମାନେ! ବାଙ୍ଗାଲି ଲୋକସାହିତ୍ୟେର ବୃତ୍ତ ଖନାର ବଚନ ଛାଡ଼ା ସମ୍ପର୍ଗ ନୟ । ଏଟି ଏକଟି ନିର୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟେ ରଚନା କରା ହେଁଛେ ଠିକଇ, କିନ୍ତୁ ଏର ଆବେଦନ ଆଟିକେ ଥାକେନି ଶୁଦ୍ଧ ସେଇ ସମୟଟିତେଇ । ଆଜଓ ଖନାର ବଚନ ପଡ଼ିଲେ ଆପନି ଆନମନେ ବଲେ ଉଠିବେନ- ‘ଠିକଇ ତୋ!’ ଆର ସେଇ ମିଥ ମେନେ ଚଳା ଟିକଟିକିଟି ଓ ଖନାର ବଚନ ଶୁନେ ଆଜ ଏକବାର ବଲେ ଉଠିତେଇ ପାରେ- ‘ଠିକ ଠିକ’!

ତବେ ଖନାର ବଚନେ ବିଶ୍ଵଯକରଭାବେ ଅନୁପସିତ ନାରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ କିଂବା ଅବଦମନେର ଇଞ୍ଜିତ ଅଥବା ପୌରସ୍ତ୍ରର ଆକ୍ଷଳନ । ଖନାର ପ୍ରଚାଳିତ ବଚନଗୁଲୋର ମଧ୍ୟେ କେବଳ ଦୁଟି ବଚନେ ନାରୀ-ନିନ୍ଦାର ଆଭାସ ରଯେଛେ । ଅନେକେଇ ମନେ କରେନ ଖନାର ବଚନ ସଂସକ୍ରମିତ ଚାର୍ବାକ ବା ଲୋକାୟତ ଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ । ଚାର୍ବାକରା ବସ୍ତ୍ରବାଦୀ ଓ ନିରୀଶ୍ଵରବାଦୀ । ଚାର୍ବାକଦେର ଜୀବନଚର୍ଚା ଓ ଭାରତ ଉପମହାଦେଶେ ଏହି ଲୋକାୟତ ଦର୍ଶନେର ଧାରଣା ଓ ପ୍ରଚାରେର ସୂଚନା ଅନେକ ଆଗେଇ, ପ୍ରାୟ ଝାପେଦେର ସମୟ । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ପୁନର୍ଜୀଗରଣେର ଜୋଯାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକଜ ବିଶ୍ଵାସେର ସଙ୍ଗେ ଚାର୍ବାକ ଦର୍ଶନକେତେ ସ୍ଵମୂଳେ ଉତ୍କାତ କରା ହୁଏ । ଆର ଏକଇ କାରଣେ ତାଦେର ଉଚ୍ଛ୍ଵେଦେର ପର ଚାର୍ବାକଦେର କୋନାଓ ଗ୍ରହ, ପ୍ରଚାରପତ୍ର, ପରାମର୍ଶ ବା ଉପଦେଶେର ଚିହ୍ନ ରାଖେନି ତାରା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳେର ଜନ୍ୟେ ।

ତବେ ଅଷ୍ଟମ ଶତକେ ଆବାର ସଂଘବନ୍ଦ ହେଁଛିଲ ଚାର୍ବାକ ବା ଲୋକାୟତ ବିଶ୍ଵାସେର ଲୋକେରା । ଯାରା ମୃତ୍ୟୁର ପର ଆତ୍ମା ବେଚେ ଥାକାର କଥା ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରେ; ଯାରା ପ୍ରମାଣ ଛାଡ଼ା କୋନାଓ କିଛିତେ ବିଶ୍ଵାସ ସ୍ଥାପନ କରେ ନା, ଈଶ୍ୱର ବା ପରଲୋକ ମାନେ ନା, ହିତ୍ୟାଦି । ଇହଲୋକିକ ଭୋଗ ବାସନାୟ ଏବଂ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜାଗତିକ ବ୍ୟାପାରେ ଓ ବସ୍ତଗତ ବିଷୟେ ନିଜେଦେର ଓ ଅପରେର ଉତ୍ସତି ସାଧନେ ତାରା ସର୍ବଦା ସତର୍କ ଛିଲ । ଖନାର ବଚନେର ରଚନାକାଳ, ଓ ଖନାର ଜୀବନ ୮୦୦-୧୧୦୦ ସାଲେର ମଧ୍ୟେ ବଲେ ସ୍ଵାକ୍ଷତ । ଅନେକେଇ ମନେ କରେନ ଖନା ହୟତୋ ଚାର୍ବାକ ଦର୍ଶନେର ଅନୁରାଗୀ ଛିଲେ ।

ଶୁଦ୍ଧାଇ କି ଏକଜନ ନାରୀ ବଲେ ତାର ପରିଗାମ ନିର୍ମମ, ନା କି ତିନି ନାରୀ ହେଁ ମିଶେଛିଲେ ‘ଚାଷାଭୂଷୋର ସନ୍ନେ’, ସେଇ ତାର କାଳ? ପୁରୁଷତତ୍ତ୍ଵ, ନା ଶ୍ରେଣୀ କାଠାମୋ? ନା, ସମାଜ ଖନାର ବିପ୍ରତୀପେ?

କାରାଓ ପରୋଯା ନା କରା ଜୀବନ ତାଗୀ ନେଶାର ଘୋର ତାଁକେ ନିଯେ ଯାଯ ଦିଗନ୍ତେର ଓପାର । ଖନାର ସତ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ଥେକେ ଯାଯ କୃଷକେର ମୁଖେ । ତବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଥାକେ, ଖନାର ସତ୍ୟାଇ କି ଏକକ ସତ୍ୟ? ନା କି ଆଜକେ ନିର୍ଭୁଲ, ଯା କାଳ ତା ହତେ ପାରେ ଅସତ୍ୟ? ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ୟେର ପକ୍ଷେ ଦାଢ଼ାନୋର ଯେ ମୃତ୍ୟୁନେଶା ତାର, ସେଇ ନେଶା କି ଏକରୋଥା ଜେଦ? ଖନା ନିଜେଇ ନିଜେକେ ପ୍ରଶ୍ନ କରେଛେ ।

ଖନା ବନ୍ଦି ଜୀବନ ମେନେ ନେଯାନି । ପ୍ରକୃତିର ସଙ୍ଗେ ବେଢେ ଓଠା ମେଯେ ଯା ସତ୍ୟ ତାଇ ବଲେଛେ । ତାର ଶ୍ଵର ଜ୍ୟୋତିଷୀ ବରାହ ତାର ହେଲେ ମିହିରକେ ଦିଯେ ଖନା ତଥା ଲୀଲାବତୀକେ କ୍ଷମା ଚାଇତେ ବଲେଛେ କିନ୍ତୁ ଖନା ତାଁର ସିଦ୍ଧାତ୍ତେ ଅଟଳ, ସ୍ତର, ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ । ଯା ସେ ସତ୍ୟ ବଲେ ମେନେଛେ ଜେନେଛେ ତାଇ ସେ ବଲେଛେ । ତାଁର ହତ୍ୟାର ପରିକଳ୍ପନା ସେ ଜୋନତ! ତବୁ ସେ ସତ୍ୟ ଥେକେ ସରେ ଆସେନି । ସ୍ଵାମୀ ମିହିରକେ ଭାଲୋବେଶେଇ ବିଯେ କରେଛେ । କିନ୍ତୁ

ସେଇ ଭାଲୋବାସାର ମାନୁଷଟିଇ ପିତା ବରାହେର ହକ୍କମେ ଖନାର ଜିବ କେଟେ ଦିଯେଛିଲେ! ଶ୍ଵର ବରାହ ଓ ସ୍ଵାମୀ ମିହିର ସୁଯୋଗସନ୍ଧାନୀ, କୁଟକୌଶଳୀ । ଛଳେ-ବଳେ-କୌଶଳେ ନିଜେର ଆସନ ଥରେ ରାଖାତେଇ ତାଁଦେର ବୀରତ୍ତ । ମିହିରର ମତୋ ମାନୁଷେରା କୋନ୍‌ଓକାଲେଇ ନା ପ୍ରେମିକ, ନା ସ୍ଵାମୀ । ଏଦେର ଏକଟାଇ ପରିଚୟ, ଏରା ଦାଙ୍ଗିକ, ଆତ୍ମକେନ୍ଦ୍ରିକ ଓ ସ୍ଵାର୍ଥପର । ଆସଲେ ପୁରୁଷବାସିତ ସମାଜେର ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ନାରୀର ପ୍ରତିଚ୍ଛବି ଶୁଦ୍ଧ ନୟ, ଖନା ଏକଇ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ଚରିତ୍ରେର ପ୍ରତିଭୂ ।

ଖନାର କାଳ୍ପା ଶୁଦ୍ଧ ଏକଜନ ନାରୀର କାଳ୍ପା ନୟ, ତାର କାଳ୍ପା ରଯେଛେ ସତ୍ୟ ହାରାନୋର ବେଦନା । ରଯେଛେ ସ୍ଵାମୀର ବିଶ୍ଵାସଭଙ୍ଗେର ଚାତୁରୀପନା । ଦେଶକେ ଭାଲୋବାସାର ଶାନ୍ତି ତିନି ପେଯେଛେନ ଆପନଜନେର କାହିଁ ଥେକେ । ଖନା ସାହସୀ । ନିର୍ଭୀକ । ଆର ଏହି ସ୍ଵାଧୀନସନ୍ଧାନର ଜନ୍ୟ ଖନା ହେଁ ଓଠେନ ପ୍ରାଚେର ସକ୍ରେଟିସ ।

ଖନା ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଯ, କୃଷକେର ସ୍ଵାର୍ଥରକ୍ଷାୟ, ପ୍ରକୃତିକେ ଭାଲୋବେସେ, ଶ୍ରେଣିଶଂଖାମକେ ଆବରକ୍ଷ ଧାରଣ କରେ ଜୀବନ ବିସର୍ଜନ ଦିଯେଛେ । ଯାର ତୁଳନା ମେଲେ କେବଳ ସକ୍ରେଟିସେର ହେମଲକ ପାନେର ସଙ୍ଗେ । ଜୀବନ-କର୍ମ ଓ ଦର୍ଶନେର ନିରିଥେ ଖନା କୋଥାଓ ଯେଣ ସକ୍ରେଟିସେର ଉତ୍ତରସ୍ତରି । ଯିନି ଜୀବନ (ଜିବ କେଟେ ଫେଲା ହେଁଛିଲ ତାଁର) ଦିଯେ ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରେ ଗେଛେ, ଅମରତ୍ତ ଦିଯେ ଗେଛେ ସକ୍ରେଟିସେର ମତୋଇ ତାଁର ବିଶ୍ଵାସକେ । ତାଇ ଶତକ-ସହସ୍ରକେର ଚୌକାଠ ପେରୋନେର ପରା ଆଜଓ ଖନାର ବଚନ କୃଷକେର କାହିଁ ଅମୃତତୁଳ୍ୟ-

‘ଯଦି ବର୍ଷେ ମୁଷଲଧାରେ, ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ରେ ବଗା ଚରେ । ଯଦି ବର୍ଷେ ଛିଟ୍ଟେଛେଟା, ପରତେ ହୁଯ ମୀନେର ଘଟା । ଯଦି ବର୍ଷେ ରିମିବିମି, ଶ୍ରେଷ୍ଠେ ଭାର ନା ସହେ ମେଦିନୀ ।’

‘ହେସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବସେନ ପାଟେ, ଚାଷାର ବଲଦ ବିକୋଯ ହାଟେ ।’

‘ଥେକେ ଗରୁ ନା ବାଯ ହାଲ, ତାର ଦୁଃଖ ଚିରକାଳ । ଥୋଡ଼ ତିରିଶେ ଫୁଲ ବିଶେ, ଘୋଡ଼ାମୁଖେ ତେରୋ ଦିନ ଦେଖେ ଶୁନେ ଧାନ କିନ୍ ।’

‘ଆଶାଡ଼େ ରୋଯା ଶ୍ରାବଣେ ପୋଯା, ଭାଦ୍ରେ ଯୁବା, ଆଶିନେ ବୁଡ଼ା, କାର୍ତ୍ତିକେ ଦେଇ ଉଡ଼ା । ଉତ୍ସମ କ୍ଷେତ୍ର ଯେ ହାଲ ଚରେ, ମଧ୍ୟମ କ୍ଷେତ୍ର ଯେ ହାଲ ରହେ । ଘରେ ବସେ ପୁଛେ ବାତ, ଇବାର ଯା-ତା ଉବାର ହାଭାତ ।’

ଏସବ କି ଶୁଦ୍ଧାଇ କଥାର କଥା? ନାକି ପ୍ରତିଟି ବାକ୍ୟ ଏକେକଟି ଦର୍ଶନ । ଯେ-ଦର୍ଶନେ କୃଷକ ଖୁଜେ ପାଇ ତାର କରଣୀୟ ସମ୍ପର୍କେ । ଯଦିଓ ଶାନ୍ତବିଦରା ଖନାକେ ଦେଇ ନା ଦାଶନିକେ ମହିମା ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ।

ତବୁ ପ୍ରଜନ୍ୟ ଥେକେ ପ୍ରଜନ୍ୟେ ଖନାର ବଚନ ଥେକେ ଯାଯ । ଏଥାନେଇ ଖନାର ବିଶ୍ଵିଷ୍ଟତା । ଖନାର ନିର୍ମମ ସତ୍ୟ ଆସଲେ ସମାଜ ଓ ସଂକ୍ଷାରେ ନାମେ ଏକ ବିଦ୍ୟୀ କନ୍ୟାଜନ୍ୟେର ଇତି!

ତଥ୍ୟସୂତ୍ର :

“Varahamihira : The ancient astrologer, astronomer and mathematician” by Meera Sashithal; The Free Press Journal; (Weekly News Paper); Oct 3; 2015 ।

କିଂବଦ୍ଵାରୀ ଖନା ଓ ଖନାର ବଚନ; ଲେଖିକା ପୂର୍ବୀ ବସୁ ।

ଭାରତବରେ ଇତିହାସ (ଆଦି ଯୁଗ); ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ସିନ୍ହା ।

ସିଂହଳ ବିଜୟ କାବ୍ୟ : ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମଚରଣ ଶ୍ରୀମାନୀ ।

ପାଚିନ ବାଂଲାର ଗୌରବ : ଶ୍ରୀ ହରପ୍ରସାଦ ଶାକ୍ରୀ ।

Bhaskaracharya's Lilavathi by Nithin Nagaraj.

ଚିନ୍ମୟା

କୃଷି ନିଯେ ଖନାର ବଚନ

ଡା. ସୁବଲ କୁମାର ମାଇତ୍ତି

ବିଭିନ୍ନ ସୂତ୍ର ଥେକେ ଜାନା ଯାଏ, କୃଷି ବିଜ୍ଞାନେ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରେଛିଲେଣ ଖନା । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ହୁଲ, କୃଷି ବିଷୟେ ଛଢାର ଆକାରେ ଖନା ଯେ ସମସ୍ତ କଥା ବଲେ ଗିଯେଛେ, ସେଇ ସବ କଥା ଚାରୀରା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରେ ଆସିଛନ ବହୁ ଯୁଗ ଧରେ । ଚାଷବାସ ନିଯେ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣାଓ କିନ୍ତୁ ଖନାର ବଚନଗୁଲିକେଇ ସମସ୍ତରେ କରାଇଛେ, ଯେମନ—

ଖନା ବଲଛେ,

‘ଆସାଟେ କାଡ଼ାନ ନାମକେ, ଶ୍ରାବଣେ କାଡ଼ାନ ଧାନକେ,
ଭାଦ୍ରେ କାଡ଼ାନ ଶିଷକେ, ଆଶ୍ଵିନେ କାଡ଼ାନ କିସକେ ॥’

ଅର୍ଥାତ୍, ଆସାଟ ମାସେ ଧାନ ରଙ୍ଗିଯେ ଦିଲେ ଚାଷ ଭାଲୋ ହେବେ ନା! ଶ୍ରାବଣେ
ହେଲେ ଧାନ ଭାଲୋ ହୟ । ଭାଦ୍ରେ ଚାଷ କରିଲେ ‘ଶିଷ’ ହୟ ମାତ୍ର । ଆଶ୍ଵିନେ ଧାନ
ରଙ୍ଗିଲେ କୋଣଓ ଫଳ ପାଓଯା ଯାଏ ନା । ପ୍ରସଂଗତ ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡ୍, ଖନାର ସମୟକାଳେ
ଧାନେର ଚାରା ରଙ୍ଗିଯେ ଦେଉୟାର ପ୍ରକରଣକେ ବଲା ହତୋ ‘କାଡ଼ାନ’ ।

ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନଓ ବଲଛେ, ଶ୍ରାବଣ ମାସେ ଧାନ ରୋଯା ଶୁରୁ କରେ ଭାଦ୍ର
ମାସେର ପ୍ରଥମେ ଶେଷ କରେ ଦିତେ ହେବେ । ତବେଇ ଧାନେର ଫଳନ ଭାଲୋ ହେବେ ।

ଖନା ଆର କୀ ବଲଛେ?—

‘କୋନ ପାତଳା ଡାଗରଣ୍ଟି, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବଲେ ସେଥାଇ ଆଛି ॥’

ଅର୍ଥାତ୍ ଜମିତେ ପାତଳା କରେ ଧାନେର ଗୋଛା ନିଯେ ରଙ୍ଗିତେ ହେବେ ।
ଗୁଛି ମାନେ ଅନେକଗୁଲି ଧାନେର ଚାରା । ସେଇ ଚାରା ଏକସଙ୍ଗେ ଗୋଛ
କରେ ଜମିତେ ପୁତେ ଦିତେ ହେବେ । ଏରା କାରଣ ରଯେଛେ । ଦିକ୍ଷିଣବିରୁଦ୍ଧ
ମାଝେମଧ୍ୟେ ଅତିବୃତ୍ତିର କାରଣେ ସବ ଧାନ ଚାରା ବାଁଚେ ନା । କିନ୍ତୁ ‘ଗୁଛିତେ’
ଅନେକଗୁଲି ଧାନେର ଚାରା ରାଖିଲେ ବେଶିରଭାଗ ବେଚେ ଥାକବେ । ଆର
ପାତଳା କରେ ରଙ୍ଗିଲେ ଚାରାଗୁଲି ବେଡେ ଓଠାର ପର୍ଯ୍ୟାଣ ଜାଯାଗା ପାବେ,
ବାଢ଼ ହେଁ ଧାନଗାଢ଼ ବଡ଼ ହେବେ, ଧାନଓ ଥୁର ହେବେ ।

ଚାମେର ସମୟ ନିଯେ ସତର୍କବାର୍ତ୍ତାଓ ରଯେଛେ ଖନାର—

ଧାନାଦି ରୋପଣ ପୁରୋ ଶ୍ରାବଣ ମାସ ଏବଂ ଭାଦ୍ରେର ୧୨ ତାରିଖେର ମଧ୍ୟେ
ଶେଷ କରା ଉଚିତ । ବିଜ୍ଞାନଓ ସେଇ ବକ୍ତବ୍ୟ ସମସ୍ତରେ କରାଇଛେ । ହଁ,
ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ କଠୋରଭାବେ ୧୨ ତାରିଖେର ସୀମାରେଖା ନା ଦିଲେଓ,
ଭାଦ୍ର ମାସେର ୧୫ ତାରିଖେର ମଧ୍ୟେ ଯେ ରୋପଣ ଶେଷ କରା ଦରକାର ସେଇ
ନିଯେ ଦିମତ ପୋଷଣ କରେ ନା ।

ଆବାର—

‘ଦିନ ରୋଦ, ରାତେ ଜଳ,
ଦିନ ଦିନ ବାଡ଼େ ଧାନେର ଫଳ ॥’

ଅର୍ଥାତ୍ ଧାନେର ଜମିତେ ରାତେ ବୃଷ୍ଟି ହେଲେ, ଆର ସାରାଦିନ ରୋଦ ପେଲେ
ଧାନେର ଫଳନ ଭାଲୋ ହୟ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଲେଷଣଓ କିନ୍ତୁ ଏହି ମତେର
ସମସ୍ତରେ କରାଇବା ହେବେ । ରାତେ ବୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲେ ଧାନେର ପାତା ପରିଷକାର ହେବେ ଥାକେ ।
ଦିନେର ବେଳାଯ ସେଇ ପାତା ରୋଦ ପଡ଼େ ସାଲୋକସଂଶୋଷ ପ୍ରକରଣ
ତୁରାପିତ ହୟ ଓ ଗାଛେର ବେଡେ ଉଠିବେ ସୁବିଧା ହୟ ।

ଶୁଦ୍ଧ ଧାନ ନଯ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫସଲେର ଚାଷ ନିଯେଓ ତାଁ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଛିଲ ସ୍ପଷ୍ଟ—

‘ଘୋଲୋ ଚାଷେ ମୂଳା, ତାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ତୁଲା,
ତାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଧାନ, ବିନା ଚାଷେ ପାନ ॥’

ଅର୍ଥାତ୍ ମୂଳା ଚାଷ କରତେ ହେଲେ ଲାଙ୍ଗଲ ଦିଯେ ଜମି ଚୟତେ ହେବେ ୧୬ ବାର ।
ତୁଲା ଚାଷ କରତେ ହେଲେ ୮ ବାର । ଧାନ ଚାଷେ ୪ ବାର । ଆର ପାନ ଚାଷ
କରତେ ହେଲେ ଲାଙ୍ଗଲ ନା ଦିଲେଓ ଚଲବେ ।

ଏବାର ଏକ ଜାଯଗାଯ ଦେଖା ଯାଚେ, ତିନି ବଲଛେ—

‘ସରିଷା ବୁନେ କଲାଇ-ମୁଗ,
ବୁନେ ବେଡ଼ାଓ ଚାପଡ଼େ ବୁକ ॥’

ଅର୍ଥାତ୍, ଏକଇ ଖେତେ ସର୍ବେ ଓ କଲାଇ-ମୁଗ ଚାଷ କରା ଯାଏ । ଫଳେ
ଏକଇସଙ୍ଗେ ଦୁଟି ଶସ୍ୟ ଚାଷୀ ଘରେ ତୁଲାତେ ପାରେ । ତଥନ ଆନନ୍ଦେ ବୁକ
ବାଜାତେ ପାରେ କୃଷକ ।

‘ଆଶିନେର ଉନିଶ-କାର୍ତ୍ତିକେର ଉନିଶ,
ବାଦ ଦିଯେ ମଟର କଲାଇ ବୁନିସ ॥’

ଅର୍ଥାତ୍ ଆଶିନ ମାସେର ଶେଷ ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସେର ପ୍ରଥମ ୧୯ ଦିନ ବାଦ
ଦିଯେ ଟାଟର-କଲାଇଯେର ଡାଲ ବୁନତେ ହେବେ । ତବେଇ ଭାଲୋ ଫସଲ
ପାଓଯା ଯାବେ ।

‘ଫାନ୍ଦୁନେର ଆଟ, ଚୈତ୍ରେର ଆଟ,
ସେଇ ତିଲ ଦାଯେ କାଟ ॥’

ଅର୍ଥାତ୍ ଫାନ୍ଦୁନ ମାସେର ଶେଷ ୮ ଦିନ ଓ ଚୈତ୍ର ମାସେର ଶେଷ ୮ ଦିନ, ମୋଟ
୧୬ ଦିନେର ମଧ୍ୟେ ତିଲ ବୁନତେ ହେବେ । ତବେଇ ତିଲେର ଫଳନ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ
ହେବେ ଓ କାସ୍ତେ ଦିଯେ କେଟେ ଘରେ ତୋଳା ଯାବେ!

ତିନି ଆରଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେଛିଲେ—

‘ମାଛେର ଜଳେ ଲାଉ ବାଡେ, ଧେନୋ ଜମିତେ ବାଲ ବାଡେ ॥’

ଅର୍ଥାତ୍ ଲାଉଗାଛେର ଗୋଡ଼ାଯ ମାଛ ଧୋଯା ଜଳ ଦିଲେ ସରେସ ଲାଉ ମେଲେ ।
ଆର ଧାନେର ଜମିତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚାଷ କରିଲେ ତୃଷ୍ଣିଦାୟକ ଫଳନ ହୟ ।

ଏହି ଯେ ବାଜାରେ ଏତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାଓଯା ଯାଏ, ତା କିନ୍ତୁ ଧାନେର ଜମିତେଇ
ଚାଷ କରା ହୟ ।

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖନାର ବଚନ ଶୁଦ୍ଧ କତକଗୁଲେ ଛଢା ନଯ । ବରଂ ନିବିଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ
ବଲାଇ ଶେଯ! ଶତ ଶତ ବହୁ ଆଗେ ଯଥନ ଆବହା ଓୟା ଅଫିଲ୍ ଛିଲ ନା,
ତଥନ, ଖନାର ଏହି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣଗୁଲିଇ ଛିଲ ଗାରିବ କୃଷକେର ଏକମାତ୍ର
ଅବଲମ୍ବନ! ଲିପିବନ୍ଦ ଯୁଗଜୟୀ ସେଇ ଦର୍ଶନ ଯେ ଭୁଲ ଛିଲ ନା, ତାର ପ୍ରମାଣ
ଆଜି ମିଳିଛେ । ଆର ସେଇନେଇ ଖନାର ବଚନେର ସାର୍ଥକତା ।

ତଥ୍ୟ ସହାୟତାଯ : ଭାରତ ସରକାରେର ଆୟୁର୍ବେଦ ଗବେଷଣା ବିଭାଗେର
ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନୀ, ଅଧ୍ୟାପକ

ଅନୁଲିଖନ : ସୁପ୍ରିଯ ନାୟକ

ଖନାର ବଚନ ଆଜିଓ ପ୍ରାସଞ୍ଜିକ

ଗୁଣ୍ଠନ ଘୋଷ

ଖନା କି ସତର୍ଦୟା, ନାକି କ୍ରାନ୍ତଦଶୀ?

ଖନା ସେକାଳେର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ, ଉଦ୍ଦାରମନା ଏକ ନାରୀ ଯିନି ସତେର ମୁଖୋମୁଖୀ ହତେ ଭୟ ପାନନି । ସେ ଯୁଗେର ନିରିଖେ ଯା ବୈପ୍ଲାବିକ ସେଟୋଇ ଖନା କରେ ଦେଖିଯେଛିଲେନ, ଶ୍ଵଶୁରେର ଭୁଲ ଧରିଯେ ଦିଯେ ।

ମହା ବ୍ୟକ୍ତି ଆର ଶାନ୍ତମୁଖେ ସତ୍ୟ ଲାଭ କରେ ଧୈର୍ୟ ଧରେ ଥାରଙ୍କଣ୍ଠାଙ୍କେ କରାଇ ସଥିନ ଗୃହୀର ଧର୍ମ, ସେଇକାଳେ ଖନାଇ ପ୍ରଥମ ଏହି ପ୍ରଥାର ବାହିରେ ଗିଯେ ଦେଖିଯେଛିଲେନ ମାନବତାବାଦାଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ସେକାଳେ ଖନାର ମତୋ ଏମନ ସମାଜବିଜ୍ଞାନ ମନଙ୍କତାଓ ଆର ଦେଖା ଯାଇନି । ଆର ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାର କ୍ଷେତ୍ରେ ତାର ଯୋଗ୍ୟତା ଛିଲ ପ୍ରଶାନ୍ତିତ । ତିନି ଯେନ ଏହି ଶାନ୍ତ୍ରେର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଛିଲେନ । ତାକେ ବଲା ହ୍ୟ- ‘ହୋରାଶାନ୍ତପାରଗମନେ ନୂନଂ ସମର୍ହୀ ମହାନ / ପାଟ୍ୟାର୍ଥ୍ୟେ ଗଣିତେ ଚ ବୀଜଗଣିତେ / ଯୋ ଦର୍ଭଗ୍ରାର୍ଥ୍ୟଧୀରଃ । / ସିନ୍ଦାନ୍ତ ସ୍ଫୁଟ ବାସନା ପ୍ରକଥନନୈଭୌଦୈନେକୈରୁତେ: / ଗୋଲେ ସ୍ୟାଂ କୁଶଳଃ ସ ଏବ ଗନକୋ / ଯୋଗଫଳଦେଶକଃ ॥’

ଜ୍ୟୋତିଶାନ୍ତ୍ରେର କିଛୁ ଶୁଣାବଳୀ ଯେମନ, ହୋରାଶାନ୍ତ, ବିଭିନ୍ନ ଗଣିତ, ଭୂଗୋଳ, ଗ୍ରହ-ନକ୍ଷତ୍ରେର ସ୍ଫୁଟ ଗଣନାଯ ତିନି ସିନ୍ଦହନ୍ତ । ତିନି ଏହି ବିଦ୍ୟାର ସହଜାତ ଶୁଣଗୁଲି ନିଯେ ଜନ୍ମେଛିଲେନ ।

ସିଂହଳ ରାଜକନ୍ୟାର ଏକ ମହାଶୁଭକ୍ଷଣେ ଜନ୍ୟ ବଲେ ତାର ନାମ ହଲ କ୍ଷଣା । କ୍ରମେ ତା ଥେକେ ଖନା । ବାଙ୍ଗାଲିର ଭୀଷଣ କାହେର ଜନ ଖନା । କିଂବଦନ୍ତି ହଲ, ସିଂହଲେ ଦାନବରାଜେର କାହେ ଲାଲିତ ଖନାର ବିଯେ ହ୍ୟ ବରାହ ପ୍ରଣିତର ଛେଲେ ମିହିରେର ସଙ୍ଗେ । ଜନ୍ମସମୟେ ମିହିରେର ଭାଗ୍ୟ ଗଣନା କରେ ବରାହପ୍ରଣିତ ଦେଖିଯେଲେନ ପୁତ୍ରେର ଆୟୁ ମାତ୍ର ଏକ ବଚ୍ଚର । ଅତ୍ୟବ୍ରତ, ମାୟା ନା ବାଢ଼ିଯେ ପୁତ୍ରକେ ପାତ୍ରେ ରେଖେ ସମୁଦ୍ରେ ଭାସିଯେ ଦେନ । ସେଇ ପାତ୍ର ଭାସତେ ଭାସତେ ସିଂହଲେ ପୌଛିଲେ ଦାନବରାଜାର ଲୋକଜଳ ମିହିରକେ ଉଦ୍ଧାର କରେ ଲାଲନପାଲନ କରେ । ବଡ଼ ହଲେ ତାର ସଙ୍ଗେ ଖନାର ବିଯେ ହ୍ୟ । ଜ୍ୟୋତିଷେର କ୍ଷଣଜନ୍ମା, ପ୍ରାଜ୍ଞ ମାନବୀ ଖନା ସ୍ଵପ୍ନିତିଭାବ ବଲେ ଏହି ବିଦ୍ୟା ଆୟତ୍ତ କରେଛିଲେନ ।

ଅନେକେ ବଲେ ଥାକେନ, ଖନାର ଜନ୍ୟଇ ଜ୍ୟୋତିଷ ମର୍ଯ୍ୟାଦାପାଞ୍ଚ ହ୍ୟ । ସେଇ ଯୁଗେ ଖନାର ଜ୍ୟୋତିଷ ପାରଦଶୀତାର ସଙ୍ଗେ କେଉଁଇ ଏହେ ଉଠିତେ ପାରତେନ ନା । ଆର ଏହି ଖନାକେ ଚିନେ ନିତେ ଭୁଲ ହ୍ୟ ନା ରାଜା ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟେର । ତିନି ଦୂତ ମୁଖେ ଶୁଣେଛିଲେନ ବରାହପ୍ରଣିତର ଏହି ଶୁଣବତୀ ପୁତ୍ରବଧୂର ବିଦ୍ୟାବନ୍ତା ଓ ପ୍ରତିଭାର କଥା । ରାଜା ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ କୌଶଳ କରେ ଦୁରାହ ଏକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୁଖେ ଠେଲେ ଦିଯେଛିଲେନ ପିତାପୁତ୍ର ବରାହ-ମିହିରକେ । ପ୍ରଶ୍ନଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଟିଲ ଏବଂ ଖାଲିକଟା ଅବିଶ୍ୱାସ୍ୟରେ ବଟେ । ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ଆକାଶେ କତ ତାରା ଆଛେ? ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟେର ପ୍ରଶ୍ନଟି ଛିଲ ଏଟିଇ । ଭରା ରାଜସଭାଯ ପିତାପୁତ୍ର କେଉଁଇ ଏର ସଠିକ ଉତ୍ତର ଦିତେ ପାରେନନି । ଉତ୍ତର ଦେଓଯାର ଜନ୍ୟ କିଛୁଟା ସମୟ ଚେଯେଛିଲେନ ତାରା । ଗୃହେ ଫିରେ ଖନାର କାହେ ସାହାୟ ଚେଯେଛିଲେନ ।

ଖନାଇ ବଲେ ଦେନ ସଠିକ ଉତ୍ତର । ରାଜାକେ ସେଇ ଉତ୍ତର ବରାହ-ମିହିର ଜାନାଲେ ରାଜା ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ତୁଟ୍ଟ ଯେମନ, ତେମନଇ ଏର ପେଛନେ କାର ହାତ ଆଛେ ସେଟିଓ ଜେନେ ଯାନ । ଏକଦିନ ତିନି ଖନାକେ ରାଜସଭାଯ ଆନାର ଆଦେଶ ଦିଲେନ । ଏଇଖାନ ଥେକେଇ ମର୍ଯ୍ୟାଦିକ ଘଟନାର ପୂର୍ବାଭାୟ ପାଓଯା ଗେଲ ।

ନାରୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ଯେମନ ବରାହେର ଭୟରେ ଏକଟି କାରଣ, ପାଶାପାଶି ରାଜବୃତ୍ତେ ନିଜେର ପ୍ରତିପତ୍ତିହାନିର ଭୟରେ ପ୍ରଣିତ ଅଶନି ସଂକେତ ଦେଖିଲେନ । ପୁରୁଷଶାସିତ ସେକାଳେର ଏକରୋଥା ସମାଜେର ଏକଜନ ଶକ୍ତିଶାଲୀ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସେବେ ବରାହପ୍ରଣିତ ଅତ୍ୱୁତ ଏକଟା ଚାଲ ଚାଲିଲେନ । ରାଜାର ଅବାଧ୍ୟ ନା ହ୍ୟେ ସାନନ୍ଦେ ପୁତ୍ରବଧୂକେ ରାଜସଭାଯ ଯାଓଯାର ଅନୁମତି ଦିଲେନ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯାତେ କୋନାଓ କଥା ବଲତେ ନା ପାରେ ତାର ଜନ୍ୟ ଖନାର ଜିଭଟି କେଟେ ନେଇୟାର ଆଦେଶ ଦିଲେନ । ସେଇ ଅମାନବିକ କାଜଟି କରିବେ ପୁତ୍ର ମିହିର । ଏହି ସତ୍ୟବ୍ରତେର କଥା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଏଲ ନା । ଯଥାରୀତିର ଖନାର ଜିଭ କାଟା ଗେଲ । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେଇ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ହ୍ୟ । ଖନା ତାର ମୃତ୍ୟୁ ସମୟ ଗଣନା କରେ ଯା ଦେଖିଲେନ ସ୍ଵାମୀ ହାତେ ଅକାଳେ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ହ୍ୟ । ଏବାର ସତ୍ୟଇ ତା ହ୍ୟବି ମିଳେ ଗେଲ । ଏକଟା କଥା ବଲା ଦରକାର, ଏହି କିଂବଦନ୍ତିର ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟତା ନିଯେ ନାନାଜନେର ନାନା ମତ ।

ଅନେକ ପ୍ରଣିତ ବଲେନ ବରାହେର ପୁତ୍ର ମିହିର ଏଟି ଐତିହାସ ସ୍ବୀକୃତ ନନ୍ୟ । ତାରା ବଲେନ ବରାହମିହିର ଏକଇ ବ୍ୟକ୍ତି । ଖନାର ବଚନଗୁଲି ବାଂଲାଯ ଲେଖା । ଏର ଭାସା ଥେକେ ଅନୁମାନ କରା ଯାଇ ସେଗୁଲି ଚାରଶୋ ବଚରର ବେଶ ନନ୍ୟ । ବରାହମିହିରର ଆବିର୍ଭାବକାଳ ପ୍ରାୟ ଦେବ ହାଜାର ବଚର ଆଗେକାର । ବରାହମିହିରର ‘ଜାତକାଦି ଜ୍ୟୋତିଷ’ ଏହେର ସଙ୍ଗେ ଖନାର ବେଶକିଛୁ ବଚନେ ଅତ୍ୱୁତ ମିଳ ଦେଖା ଯାଇ । ହ୍ୟତେ ଏହି କାରଣେର ଜନ୍ୟ ଅନେକେ ବରାହମିହିରର ସଙ୍ଗେ ତାକେ ମିଶ୍ୟେ ଫେଲେନ । ଆବାର ଆରା ଏକ ବିଶ୍ୱରେ ବ୍ୟାପାର, ତିନି ବଚନ ବଲତେନ । ଲିଖତେନ ନା । ତାଇ କୋନାଓ ପୁଣି ନେଇ । ଶୁଣି ନିର୍ଭର ହ୍ୟେ ରଯେ ଗେହେ ଖନାର ଏହି ବଚନଗୁଲି ।

କୋନାଓ କୋନାଓ ଐତିହାସିକ ମନେ କରେନ ଖନା ଆସଲେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ କେଉଁଇ ନନ । ଶ୍ରାମବାଂଲାର ଚାରଣକବିଦେର ପ୍ରକୃତିନିର୍ଭର ଛାଡ଼ା ଯା ପ୍ରାଚୀନ ବାଂଲା ସାହିତ୍ୟର ଆଦିରପ । ଏକାଧିକ ଚାରଣଛାଡ଼ାକାରଦେର ମିଲିତ ସୃଷ୍ଟିଇ ଖନା ନାମେର ସଙ୍ଗେ ଜୁଡ଼େ ଦେଓଯା ହେବେଚେ । ଏହି ତତ୍ତ୍ଵ ନିଯେଓ ବିଷ୍ଟର ବିତର୍କ ଆଛେ । ମହାକବି କାଲିଦାସେର ‘ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟଭରଣ’

ଚିନ୍ମୟୀ

ଗହେ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟର ନବରତ୍ନ ସଭାର ଯେ ବିବରଣ ଆଛେ ତା ଥେକେ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ବରାହ, ମହିର ବାସ୍ତବିକ ଚରିତ୍ର ।

ଖନା ତାଁର ବଚନେ ସିଦ୍ଧ ବିଶେଷତ ଚାଷବାସ, ଆବହାସ୍ୟା, ପ୍ରାକୃତିକ ଦୂର୍ଘୋଗ, ଆୟୁ ଗଣନା, ସ୍ଵାମୀ-ଶ୍ରୀର ମୃତ୍ୟୁଗଣନା, ଜନ୍ମଲଙ୍ଘ ଶୁଭ ଅଶୁଭ ଗଣନା, ବିଦ୍ୟାରଭ୍ର, ଗ୍ରହନକଟକଳ, ତିଲ ଓ ଜଡୁଲତତ୍ତ୍ଵ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟେ । ତାଁର ବଚନ ଚିରକାଳୀନ । ଚାଷବାସେର କ୍ଷେତ୍ରେ ଏହି ଇନ୍ଟାରନେଟେର ଯୁଗେଓ ଗ୍ରାମେ କୃଷିଜୀବୀରା ଏଥନ୍ତି ନିର୍ଭର କରେନ ପୂର୍ବପୁରସ୍ତଦେର କାହେ ଶୋନା ଓ ଶେଖା ‘ପଟଳ ବୁନଲେ ଫାଣ୍ଟନେ, ଫଳ ବାଡ଼ବେ ଦିଣ୍ଠନେ / ଫାଣ୍ଟନେ ନା ବୁନଲେ ଓଳ, ଶେଷେ ହୁଏ ଗଞ୍ଗଗୋଲ / ଖନା ବଲେ ଚାଷାର ପୋ, ଶର୍ଣ୍ଣ ଶେଷେ ସରମେ ରୋ । / ସରମେ ବୁନେ କଲାଇ ମୁଗ, ବଲେ ବେଡ଼ାଓ ଚାପଡ଼େ ବୁକ । / କାର୍ତ୍ତିକେର ଉନୋ ଜଲେ, ଦୁନୋ ଧାନ ଖନା ବଲେ ।’

ଏ ତୋ ଆଜଓ ଅସ୍ତ୍ରୀକାର କରାର ଉପାୟ ନେଇ ‘ବାଦଳ, ବାମୁନ, ବାନ / ଦକ୍ଷିଣାତେଇ ଯାନ ।’ କିଂବା ‘ମଙ୍ଗଲେ ଉଷା ବୁଧେ ପା, ସଥା ଇଚ୍ଛା ତଥା ଯା ।’

ଖନାର କୃତିତ୍ତ କୋଥାଯା? ଆଜଓ ବହୁ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ସ୍ଵିକାର କରେନ ତାଁର ପରମାୟୁତତ୍ତ୍ଵର ଗୃହ ରହସ୍ୟେ । ଏଇ ପେଛନେଓ ସେଇ କାହିନୀ । ସୁଦୂର ସିଂହଲ ଥେକେ ସ୍ଵାମୀ ମହିରେର ସଙ୍ଗେ ଶ୍ଵଶୁରବାଡିତେ ଏସେହେନ ଖନା । କିନ୍ତୁ ଶ୍ଵଶୁର ବରାହ ବେଜାଯ ଅଖୁଶି । ତିନି ଆବାର ପୁତ୍ରେର ଆୟୁ ଗଣନା ଆରଭ୍ର କରଲେନ । ଖନା ତଥନ ଶ୍ଵଶୁରର ଗଣନା ପଦ୍ଧତିର ଭୁଲ ଧରିଯେ ଦିଯେ ଗୃହ ରହସ୍ୟଟି ଭେଦ କରଲେନ ଏହି ବଲେ ।

‘କୀସେର ତିଥି କୀସେର ବାର । ଜନ୍ମ-ନକ୍ଷତ୍ର କର ସାର ॥
କି କର ଶ୍ଵଶୁର ମତିହୀନ । ପଲକେ ଆୟୁ ବାରୋଦିନ ॥
ନରା ଗଜା ବିଶେ ଶୟ । ତାର ଅର୍ଧ ବାଁଚେ ହୁଁ ॥
ବାଟିଶ ବଲଦା ତେର ଛାଗଳା । ତାର ଅର୍ଧ ବରା ପାଗଳା ॥’

ଏହି ହିସେବ ଦେଖେ ବରାହପୂଣ୍ଡିତ ନିଜେର ଭୁଲ ଧରତେ ପାରଲେନ । ସ୍ଵାମୀ ଶ୍ରୀର ଅଗ୍ରପଞ୍ଚାଂ ମୃତ୍ୟୁ ଗଣନା ଏହି ବିଷୟଟି ସାମାଜିକଭାବେ ସେକାଳେ ଭିଷଣ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଛିଲ । ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ଆଜକେର ଦିନେ କି ପ୍ରାସାଦିକ ନୟ? ଖନା ଜାନାଚେନ-

‘ଅନ୍ଧର ଦିଣ୍ଠନ, ଚୌଣ୍ଠ ମାତ୍ରା । ନାମେ ନାମେ କରି ସମତା ॥
ତିନ ଦେଯେ ହରେ ଆନ । ତାହେ ମରା ବାଁଚା ଜାନ ॥
ଏକ ଶୂନ୍ୟେ ମରେ ପତି । ଦୁଇ ରହିଲେ ମରେ ଯୁବତୀ ॥’

ଏମନ୍ତ ଅନେକ ମାନୁଷ ଆଛେନ ଯାଁରା ଆଜଓ କୋଥାଓ ଯାଓସାର କ୍ଷେତ୍ରେ ଯାତ୍ରାର ଶୁଭଶୁଭ ବିଚାର କରେନ । ଖନା ଏଥାନେଓ ସୋଚାର । ମଜାର ବ୍ୟାପାର ହଲ, ଯାତ୍ରାକାଳୀନ କ୍ଷେତ୍ରେ ତିନି ଯେସବ ଶୁଭଶୁଭ ଲକ୍ଷଣଗୁଲିର କଥା ବଲେହେନ ତା କାକତାଲୀୟ ମନେ ହଲେଓ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରେ ବହୁ ମାନୁଷେର କାହେ ସତ୍ୟ ହେଁ ଦାଁଢ଼ାଯ । ଯେମନ-

‘ଶୂନ୍ୟ କଲସି ଶୁକନା ନା । ଶୁକନା ଡାଲେ ଡାକେ କା ॥’
‘ଭରା ହତେ ଶୂନ୍ୟ ଭାଲୋ ଯଦି ଭରତେ ଯାଯ ।
ଆଗେ ହତେ ପିଛେ ଭାଲୋ ଯଦି ଡାକେ ମାଯ ॥’
‘ଯଦି ଦେଖ ମାକୁନ୍ଦ ଚୋପା । ଏକ ପା ନା ବାଡ଼ାଓ ବାପା ॥’
‘ମରା ହତେ ଜ୍ୟାତ ଭାଲୋ ଯଦି ମରତେ ଯାଯ ।
ବାଁଯେ ହତେ ଡାଇନେ ଭାଲୋ ଯଦି ଫିରେ ଚାଯ ॥’

‘ଖନା ବଲେ ଏରେଓ ଠେଲି । ଯଦି ସାମନେ ନା ଦେଖି ତେଲି ॥’

ଅତିବୃଷ୍ଟି କିଂବା ଅନାବୃଷ୍ଟି ପ୍ରକୃତିର ଏହି ଖାମଖେଯାଲିପନାୟ ଲୋକଦରଦି

ଖନା ତାଁର ବଚନ ଦିଯେ କୃଷିଜୀବୀଦେର ଚିନ୍ତାମୁକ୍ତ କରେଛେ-

‘ପାଁଚ ରବି ମାସେ ପାଯ ବାରାଯ କିଂବା ଖରାଯ ।’

ଶନି ମହାରାଜକେ କେ ନା ଭଯ ପାଯ । ତାଁର କୋପ ଥେକେ ବାଁଚତେ ରାଜା-ମହାରାଜ ଥେକେ ନଗଣ୍ୟ ମାନୁଷ ତୃପତ । ଖନା ସେଖାନେଓ ତାଁର ନିଦାନ ଦିଯେ ଗେଛେ-

‘ମଧୁମାସେର ଅଯୋଦ୍ଧି ଦିନେ ଯଦି ହୁଁ ଶନି ।

ସେ ବକ୍ଷସର ଶ୍ୟାହନି ବଲେ ଖନା ଗନି ॥’

ଆଦ୍ୟ-ଝାତୁର ନକ୍ଷତ୍ର ଫଳେ ବୋବା ଯାଯ ସେକାଳେର ଜ୍ୟୋତିଷ ଚର୍ଚା କରିଥାନି ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ବ୍ୟାପକ ଛିଲ । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗେ ଖନା ଜାନାଚେନ- ‘ତ୍ରିପୂରୀ ଭାଗୀ ଆଦ୍ରା ଫଣିତେ ବିଧବା । ମେବେ ଶୋକ ପୁନର୍ବସୁ ବନ୍ଦବୀ ଜାନିବା ॥ କୃତିକା ଅଥବା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ନକ୍ଷତ୍ର ହଇଲେ । ଦରିଦ୍ର ନିଶ୍ଚୟ ଇହା ଜ୍ୟୋତିଷରେ ବଲେ ॥’

ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରିଣୀ ଖନା ଜ୍ୟୋତିଷ ସଂହିତା, ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଏବଂ ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷେ ବିଶେଷ ପାରଦଶୀ ଛିଲେନ । ଏର ମଧ୍ୟେ ତାଁର ଖ୍ୟାତିଲାଭ ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷେଇ ।

ସାଧାରଣଭାବେ ନବରତ୍ନ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାର କ୍ଷେତ୍ରେ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରେ । ତୁମ୍ଭୀ ଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଖନାର ବଚନ ଆଜଓ ଯଥେଷ୍ଟ ମାନ୍ୟତା ପେଇୟ ଆସଚେ । ଯେମନ-

ରବି-ମେବେ ଯବେ ଥାକେ ଦିବାକର, ସୋନାଯ ରମ୍ପାଯ ଭରେ ଘର । / ଭୂମିଧନ ବିଶ୍ଵାମିଧାମ, ପଣ୍ଡିତ ହୁଁ ଯାଯ ମାନ । / ଯୋଗେ ଜ୍ଞାନେ ହୁଁ ସିଦ୍ଧି, ପଥେ

পড়িয়া পায় নিধি / নাট দেখে গীত শুনে, হাসে খেলে আপন মনে ॥
চন্দ্ৰ-বৃষের চন্দ্ৰে তুঙ্গ ফল, উদৱ ডাগৰ কলেবৱ । / আটা আঁখি
পায়ে পাদুক, ডাগৰ মাথা বড় বুক । / বাপেৱ ধন ভাই খায়, আপন
কাজ সিদ্ধি পায় । / সৰ্বকাল স্থিৱ মনা, এই তুঙ্গ বলে খনা ॥

কুজ-মকৱে মঙ্গল উচ্চ স্থান, অঞ্চলকালে সহে মান ।
রাজায় প্ৰজায় বলে ভালো, নিজ বলে ঠাকুৱ ভালো ।
নাট্য গীত সুখে যায়, রূপাৱ দোলায় পাও ফেলায় ।
ঘোড়াৱ ফৌজে উনমতা, মাথায় ধৰে ধৰল ছাতা ।
নহে গোৱা নহে কাল, শ্যাম সুন্দৱ দেখি ভাল ।
জ্যেষ্ঠ কনিষ্ঠেৱ মান পায়, আপন বুদ্বে সুখে যায় ।
সকল কাল শুন্দৱমনা, এই তুঙ্গ বলে খনা ॥

বুধ-কন্যাৱ বুধ ভাগ্যে পাই, শতেক বৎসৱ হয় পৱমাই ।
শব্দ কৱি বোলে রাজা, গিয়ে কুটুম্বে কৱ পূজা ।
জ্যেষ্ঠ শ্ৰেষ্ঠ বাপে মায়, ধৰ্ম কৱে তীর্থ যায় ।
নানা সুখে পায় মান, পুণ্য হয় স্থানে স্থান ॥

গুৱং-কৰ্কটে জীৱা বেদ বাখানে, বিনা পড়নে আখৱ চিনে ।
অঞ্চল খায় বিস্তৱ আনে, ঘৱে বসিয়া গীত শুনে ।
ধন হয় সৰ্ব কাল, আগে পাছে দেখে ভাল ।
শুক্ৰ-মীনে শুক্ৰ উচ্চ ফল, মহাশক্তি মহাবল ।
এহেন তুঙ্গ বাখান না যায়, বোলে খনা সকল পায় ॥

শনি-তুলায় শনি মহাভোগ, রাজাৱ তুলনা তাহা ভোগ ।
নৱেৱ মধ্যে সেনেৱ পতি, শতেক হয় কুল যুবতী ।
চট বাড়িতে পড়ে ধন, কিবা ঘৱ কিবা বন ।
লক্ষ্মাৱ ধন তাহাৱ ঘৱে, খায় বিলায় পৱে পৱে ।
দুধ ভাত কাঁকুড় খায়, শতেক বৎসৱ হেলায় খুয়ায় ॥
রাহু-রাহু মিথুনে আগে দেখি, পৌৱৰ্ষ সম্পদ মহালক্ষ্মী ।
পঁঁথি পাঁজি পড়ে সু হয়, রাশি রাশি বৈসা খায় ।
শতেক দেখে সুন্দৱীৱ মুখ, শতেক বৎসৱ তাহাৱ সুখ ॥

তুঙ্গ গ্ৰহ সম্বন্ধে খনাৱ এই বচনগুলি আজও গ্ৰহণীয় ।
যুক্তিবাদী মন মানতে না চাইলেও খনা কালজয়ী । তাঁৰ বচন আজও
প্ৰাসংগিক বলে মনে কৱেন অনেকেই । □

মা দুর্গা সকলেৱ মঙ্গল কৱক

Honesty is My Main Policy

Cell : 416 721 1497

E-mail : mitonkanti@yahoo.ca

MITON KANTI PARIAL
M. Com., Smrititirtha

- Mortgage Agent & Real Estate Sales Person
- Accountant and Tax Return Preparer
- Hindu Priest and Pandit

ତୃ-ତୃମ୍-ଆସି

ସ୍ଵାମୀ ଯୁକ୍ତାନନ୍ଦ

ଚାର ବେଦେ ଚାରଟି ମହାବାକ୍ୟ ଆଛେ । ସେଣ୍ଠି ହଲ-ଅଯମାତ୍ରା ବ୍ରକ୍ଷ, ଅହଂ ବ୍ରକ୍ଷାସ୍ମି, ସୋରହଂ ଓ ତତ୍ତ୍ଵମସି । ଅର୍ଥାଏ ଏହି ଆଆଇ ବ୍ରକ୍ଷ, ଆମିଇ ବ୍ରକ୍ଷ, ଆମିଇ ସେଇ ଓ ତୁମି ହଚ୍ଛ ସେଇ ପରମାତ୍ମା ।

ଏଇ ମଧ୍ୟେ ଏହି ‘ତତ୍ତ୍ଵମସି’ ସମ୍ପର୍କେ ଖ୍ୟାତ ଉଦ୍ଦାଳକ ଆରଣ୍ଗି ତାର ପୁତ୍ର ଶ୍ଵେତକେତୁକେ ଶିକ୍ଷା ଦିତେ ଗିଯେ ବଲଛେନ- ଯିନି ଅଗୁର ଚେଯେଓ ଅଗୁ, ଯିନି ସୂକ୍ଷ୍ମ ହତେଓ ସୂକ୍ଷ୍ମତମ, ସେଇ ତିନିଇ ଏହି ବିଶ୍ୱ-ଜଗତେ ନାନା ରୂପ ଧରେ ଆଛେନ । ଏ ସବହି ତାରଇ ବିକାଶ, ତାରଇ ପ୍ରକାଶ । ତିନି ସତ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟରପ । ତିନି ହଚେନ ଆତ୍ମା । ତୃ-ତୃମ୍-ଆସି-ତୁମିଇ ତିନି ।

ଶ୍ଵେତକେତୁ ଯେଣ କଥାଟା ଠିକ ମତ ବୁଝାତେ ପାରଲେନ ନା । ତାଇ ତିନି ପିତାକେ ଆବାର ଉପଦେଶ ଦିତେ ବଲଲେ ଖ୍ୟାତ ବଲେନ-

ହେ ସୌମ୍ୟ, ମୌମାଛିରା ସଥନ ମଧୁ ସଂଘର କରେ ତଥନ ତାରା ନାନା ରକମେର ଗାଛେର ଫୁଲ ଥିକେ ମଧୁ ଏଣେ ଏଣେ ମୌଚାକେ ସଂଘର କରେ । ସେଇ ମଧୁ ସଥନ ଢାକ ଥିକେ କେଉଁ ଭେଙ୍ଗେ ନିଯେ ଆମେ ତଥନ ଯଦି ତାକେ ଜିଜ୍ଞାସା କରା ହୟ- ଏଟା କୋନ ଫୁଲେର ମଧୁ, କୋନ ଗାଛେର ମଧୁ? ତାହଲେ ତା କି ବଲା ସମ୍ଭବ? ସମ୍ଭବ ନଯ । ସୁତରାଂ ସେ ବଲବେ ଏଟା କୋନ ଗାଛେର, କୋନ ଫୁଲେର ମଧୁ ତା ତୋ ବଲା ସମ୍ଭବ ନଯ । ତବେ ଏଟା ଯେ ମଧୁ ତା ନିଯେ ସନ୍ଦେହ ନେଇ । ତେମନି

ପ୍ରାଣୀ ସଥନ ଘୁରତେ ଘୁରତେ ଏକସମୟ ଗଭିର ଘୁମେ ଡୁବେ ଯାଯ, ଅର୍ଥାଏ ସୁଯୁଷ୍ଟିତେ ମଗ୍ନ ଥାକେ ତଥନ ବୁଝାତେଇ ପାରେ ନା ଯେ ସେ ସଂସକରଣପେର ସଙ୍ଗେ ଏକ ହେଯେଛି । ତାଇ ଘୁମ ଭେଙ୍ଗେ ଯେତେଇ ତାର ବିଚାର ଶୁରୁ ହେୟ ଯାଯ କେ ବାଘ, କେ ସିଂହ, କେ ଶୂରୁର, କେ କାଟ-ପତ୍ର, କେ ଦଂଶକ-ମଶକ ଇତ୍ୟାଦି । କାରଣ ତଥନ ତାରା ତାଦେର ସୁଯୁଷ୍ଟିର ସମୟର ଯେ ଆସଲ ପରିଚୟ ସେଟୀ ଭୁଲେ ଗେଛେ । ସେଇ ଯେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଥିକେ ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ବସ୍ତ ଏହି ହଲୋ ସେଇ ସଂବନ୍ଧ । ତିନିଇ ପରମାର୍ଥ ସତ୍ୟ, ତିନିଇ ଆତ୍ମା ।

ଶ୍ଵେତକେତୁ ତୃ-ତୃମ୍-ଆସି-ତୁମି ସେଇ ସଂ ।

ଶ୍ଵେତକେତୁ ବ୍ୟାପାରଟା ଆରୋ ଭାଲୋଭାବେ ବୁଝାତେ ଚାଇଲେ ଆରଣ୍ଗି ବଲେନ- ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ର ଦେଖେ । ସମୁଦ୍ର ଥିକେଇ ସୃଷ୍ଟି ହୟ ନଦୀର । ଆବାର ନଦୀ ଗିଯେ ମିଶେ ସେଇ ସମୁଦ୍ରେଇ । ପୂର୍ବବାହିନୀ ନଦୀଗୁଣି ପୂର୍ବଦିକେ ଯାଚେ । ଆର ପଶ୍ଚିମବାହିନୀ ନଦୀଗୁଣି ପଶ୍ଚିମ ଦିକେ ବୟେ ଚଲେଛେ । କିନ୍ତୁ ଯେ ଯେଦିକ ଦିଯେଇ ପ୍ରବାହିତ ହୋକ ସେଇ ଏକ ସମୁଦ୍ରେଇ ଗିଯେ ସକଳେ ଲୀନ ହଚେ, ସବ ଏକ ହେୟ ଯାଚେ । ନଦୀ ସମୁଦ୍ରେ ମିଶେ ଯାଓଯାର ପର ସେଇ ଜଲେର କୋନଟା ସମୁଦ୍ରର ଆର କୋନଟା ନଦୀର ଜଲ ତା ଯେମନ ବଲା ଯାବେ ନା, ତେମନି ବଲା ଯାବେ ନା କୋନଟା କୋନ ନଦୀର ଜଲ ମେ କଥାଓ । ସେରକମିଇ ଏହି ଜଗତେର ସକଳ ଜୀବଗଣ ଏସେହେ ସେଇ ସଂ ଥିକେ । ଆବାର ତାରା ମୃତ୍ୟୁର ପର ଗିଯେ ମିଶବେଓ ସେଇ ସଂ-ତେଇ । କିନ୍ତୁ ଯତଦିନ ତାରା ବେଁଚେ ଥାକେ ତତଦିନିଇ ତାରା ପୃଥକ ପୃଥକ ବା ବାଘ, ସିଂହ, ଶୂରୁର, କାଟ-ପତ୍ର ପ୍ରଭୃତିର ମତ ସୁଯୁଷ୍ଟି ଥିକେ

ଜେଗେ ଉଠେ, ଯେ ଯା ଛିଲ ତାଇ ନିଯେଇ ବିଚାର କରେ । ତାଦେର ଯେ ସୃଷ୍ଟି କୋଥା ଥିକେ ଏବଂ କୋଥାଯ ଗିଯେ ପୁନରାୟ ମିଲତେ ହବେ ତା ତାର ଭୁଲେଇ ଯାଏ ।

ତାଇ ପୁତ୍ର! ସେଇ ଯେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଥିକେ ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ବସ୍ତ ଏହି ହଲ ସେଇ ତିନିଇ ପରମାର୍ଥ ସତ୍ୟ । ଶ୍ଵେତକେତୁ, ତୃ-ତୃମ୍-ଆସି-ତୁମି ସେଇ ସଂ ।

ଶ୍ଵେତକେତୁ ବିଷୟଟିକେ ଆରା ସହଜଭାବେ ବୁଝାତେ ଚାଇଲେ ଖ୍ୟାତ ବଲେନ-

ଓହି ଯେ ତୋମାର ସାମନେ ଖୁବ ବଡ ଗାହ୍ଟାକେ ଦେଖିତେ ପାଚି, ଯଦି ଗାହ୍ଟାର ଗାୟେ କେଉଁ କୁଠାର ଦିଯେ କୋପ ମାରେ ତାତେ ଗାହ୍ଟାର ଗା ଥିକେ ରମ ବେର ହବେ । ଗାହ୍ଟାର ଅନ୍ୟ ଯେ କୋନ ଜାୟଗାୟ କୋପ ମାରଲେଓ ଏକଇ ଅବହ୍ଳା ହବେ । କିନ୍ତୁ ଗାହ୍ଟା ମରବେ ନା । ପରମ୍ପରା ଗାହ୍ଟା ଯେମନ ଛିଲ ତେମନଭାବେଇ ବେଁଚେ ଥାକବେ । କେନନା ଗାଛେର ମଧ୍ୟେ ସୂକ୍ଷ୍ମରପେ ଯେ ଆତ୍ମା ଆଛେନ- ତିନି ଅକ୍ଷତ । କେଉଁ ଗାହ୍ଟାର ଏକଟା ଡାଳ କେଟେ ଫେଲେ, ସେ ଡାଳଟା ଶୁକିଯେ ଯାବେ । ତାରପର ଆବାର ଏକଟା ଡାଳ କାଟିଲେ ସେଟାଓ ଶୁକିଯେ ଯାବେ । ଏଭାବେ ଯଦି ଗୋଟା ଗାହ୍ଟାରଇ ଗୋଡାୟ କେଟେ ଦେଓଯା ହୟ ତବେ ପୁରୋ ଗାହ୍ଟାଇ ଶୁକିଯେ ଯାବେ ।

କିନ୍ତୁ ଗାହ୍ଟଟି ଶୁକିଯେ ଗେଲେଓ ଆତ୍ମାର ମୃତ୍ୟୁ ନେଇ । ଆତ୍ମା ଯଥନ ଜୀବଦେହ ଛେଡେ ଚଲେ ଯାଯ, ତଥନ ଦେହଟାଇ ମାରା ଯାଯ । ଆତ୍ମା ମାରା ଯାଯ ନା । ସେଇ ଯେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହତେଓ ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ବସ୍ତ ତିନିଇ ପରମାର୍ଥ ସତ୍ୟ, ତିନିଇ ଆତ୍ମା । ଶ୍ଵେତକେତୁ, ତୃ-ତୃମ୍-ଆସି-ତୁମିଇ ସେଇ ସଂ । ତୁମିଇ ସେଇ ଆତ୍ମା ।

ବିଷୟଟି ଜଟିଲ, ତାଇ ଶ୍ଵେତକେତୁ ଆରା ଭାଲୋଭାବେ ତା ବୁଝାତେ ଚାଇଲେନ ।

ଖ୍ୟାତ ବଲତେ ଶୁରୁ କରଲେନ । ତାଦେର ସାମନେଇ ଥାକା ବିରାଟ ବଟଗାଛ ଥିକେ ଏକଟି ଫଳ ତୁଲେ ଆନଳେ ଖ୍ୟାତ ବଲେନ ଓଟିକେ ଟୁକରୋ କର । ଶ୍ଵେତକେତୁ ଟୁକରୋ କରଲେ ଆରଣ୍ଗି ଜିଜ୍ଞାସା କରେନ- ଓତେ କି ଦେଖିଛ? ଶ୍ଵେତକେତୁ ବଲେନ, କତକଗୁଣି ଅତି ଛୋଟ ଛୋଟ ଅଗୁର ମତ ବିଜ । ଆରଣ୍ଗି ଏବାର ବଲେନ ଓତେ ବିଜଗୁଲୋର ମଧ୍ୟ ଥିକେ ଏକଟାକେ ନିଯେ ଭାଙ୍ଗ । ଶ୍ଵେତକେତୁଓ ତା ଭାଙ୍ଗେ । ଏବାର ଖ୍ୟାତ ଜିଜ୍ଞାସା କରେନ ଓତେ କି ଦେଖିଛୋ । ତିନି ବଲେନ- କିଛିଇ ଦେଖିଛି ନା ।

ଆରଣ୍ଗି ବଲେନ- ନା, ଓତେ ବିଜର ମଧ୍ୟେ ଯେ ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ଅଂଶଟି ଚୋଥେ ଦେଖିତେ ପାଚି ନା ଏହି ଯେ ବିରାଟ ବଟଗାଛଟା ହେୟଛେ ଓଟା କିନ୍ତୁ ତା ଥିକେଇ । ଶ୍ଵେତକେତୁ ବିଷୟଟିକେ ଆରା ସହଜ କରେ ବୁଝାତେ ଚାଇଲେ ଖ୍ୟାତ ଏବାର ବଲେନ-

চিত্তাদ্যী

এক হ্লাস জলে কিছুটা নুন দিয়ে রাখতে বললেন। শ্বেতকেতু তাই করলেন। পরদিন তিনি আরংগির কাছে গেলে তিনি বলেন, কাল রাত্রে জলের মধ্যে যে নুনটা দিয়ে রাখতে বলেছিলাম সেই নুনটা এখন নিয়ে এস। শ্বেতকেতু ঝৰির কথামত নুনটা খুঁজে আনতে গিয়ে নুন খুঁজেই পেলেন না। কারণ সেটা তো গলে জলের সঙ্গে মিশে গেছে। সুতরাং ফিরে পাওয়ার কোন উপায় নেই। তাই নুন না নিয়েই ফিরে এলেন তিনি। ঝৰি বলেন— নুন পেলে না-তো! আচ্ছা, ওই হ্লাসের ওপর থেকে একটু জল পান কর। তিনিও তাই করলেন। ঝৰি জিজ্ঞাসা করলেন— কি? কেমন লাগল? শ্বেতকেতু বলেন, নোনতা।

আরংগি বলেন— তাহলে এবার হ্লাসের মাঝখান থেকে একটু জলপান কর।

তিনি তাই করে এলে ঝৰি জিজ্ঞাসা করলেন— কেমন লাগলো? শ্বেতকেতু বলেন, নোনতা।

ঝৰি বলেন— এবার তাহলে হ্লাসের নীচ থেকে একটু জলপান করে এস। তিনি তাই করে এলে ঝৰি জিজ্ঞাসা করেন, এবার কেমন লাগল? শ্বেতকেতু বলেন, নোনতা।

এরপর আরংগি বলেন— দেখ, হ্লাসের জলটা আগে কি নোনতা ছিল? ছিল না। কিন্তু পরে নোনতা হয়ে গেল। কারণ, ওই জলের সঙ্গে নুন মিশিয়েছিল। আর নুনটা জলে মিশে যাওয়ার জন্যই তুমি নুনটাকে খুঁজে পাওনি। পুরো জলের সঙ্গেই নুনটা মিশে জলকেই নোনতা করে ফেলছে। সেজন্য নুনটাকে চোখে দেখা যাচ্ছে না। তাই বলে তুমি বলতে পার না যে, নুনটা নেই। সেরকম আমাদের এই শরীরের সেই সৎ-স্বরূপ আত্মা সূক্ষ্মরূপে সব সময়ই আছেন। তুমি তাকে শুধু দেখতে পাচ্ছে না। এই যে সূক্ষ্মরূপে যিনি বর্তমান তিনিই আত্মা। তিনি সত্য, তিনিই নিত্য। শ্বেতকেতু তৎ-তত্ত্ব-অসি-তিনিই পরমার্থ সত্য, তুমিই সেই সৎ।

এরপরও আরংগি শ্বেতকেতুকে বোানোর জন্য বলতে থাকেন— গান্ধার দেশ থেকে কোন একটি লোকের চোখ বেঁধে নিয়ে গিয়ে দূরে এক নির্জন জায়গায় ছেড়ে দেয়। লোকটির তখন বাড়ি ফেরার অঘৃহ খুবই। কিন্তু চোখ বাঁধা থাকায় সে কিছুই বুঝতে পারছে না। তাই কোন দিকে, কিভাবে যাবে তাও ঠিক করতে পারছে না। শুধু এখানে সেখানে ঘুরছে। তখন হয়তো সে চিংকার করে তাকে ডেকে নিজের অবস্থার কথা বলে বাঁধন খুলে দেওয়ার জন্য বলে। তারপর বাঁধন খুলে দিলে লোকটি নানা লোককে জিজ্ঞাসা করতে করতে এক সময় এসে ঠিক নিজ বাড়ি গান্ধারে এসে পৌঁছে যায়। সেরকম যাঁরা ব্রহ্মজ্ঞান লাভ করতে চান, তারা গুরুর উপদেশ মত চলে ব্রহ্মজ্ঞান লাভ করেন। যতক্ষণ পর্যন্ত তার দেহবোধ না যায়, অর্থাৎ দেহ থেকে তিনি মুক্ত না হন ততক্ষণ তিনি ব্রহ্মে লীন হতে পারেন না বা ব্রহ্মলাভ হয় না। অর্থাৎ তার ব্রহ্মত্ব প্রাপ্তি ঘটে না। দেহবোধ গেলেই তিনি গান্ধারবাসীর মতো নিজের দেশে চলে যান।

শ্বেতকেতু তৎ-তত্ত্ব-অসি-তুমিই সেই সৎ। তুমিই সেই আত্মা।

বিষয়টি কঠিন হলেও শ্বেতকেতু তা বুঝতে পারছেন, তাই মনে আনন্দ হচ্ছে এবং তিনি ঝৰির কাছে আরও শোনার ইচ্ছা প্রকাশ করেন। ঝৰি বলতে থাকেন—

একটি লোক খুবই জটিল রোগে আক্রান্ত। তার প্রাণ যায় যায় অবস্থা। সেই সময় তার আত্মায় ও বন্ধুজন সবাই তাকে ঘিরে জিজ্ঞাসা করছে— আমাকে চিনতে পারলে? যতক্ষণ পর্যন্ত ওই লোকটির বাক মনে, মন প্রাণে, প্রাণ তেজে, তেজ পরম দেবতায় বিলীন না হচ্ছে ততক্ষণই সে সকলকে চিনতে পারছে। কিন্তু যখনই বাক মনে, মন প্রাণে, প্রাণ তেজে, তেজ পরম দেবতায় লীন হয়ে গেল, তখন সে হয়ে গেল নিষ্প্রাণ। তখন আর সে কাউকেই চিনতে পারে না।

এই যে সূক্ষ্মস্বরূপ আত্মা— তিনিই সারা জগতের আত্মা। তিনিই সৎ-স্বরূপ সত্য। শ্বেতকেতু, তৎ-তত্ত্ব-অসি— তিনিই পরমার্থ সত্য। তুমিই সেই।

শ্বেতকেতুর শোনার আগ্রহ আরও বেড়ে উঠলে ঝৰি ও বলতে থাকেন।

একটি লোককে চোর বলে সন্দেহ করা হচ্ছে। সুতরাং তাকে পরীক্ষা করার জন্য আগুনে কুড়োল গরম করতে বলা হলো। রাজকর্মচারীরা যাকে চোর বলে সন্দেহ করে এনেছে, সে চুরি করেও অস্বীকার করতেই পারে। আর সে চুরি করে অস্বীকার করার জন্য বা মিথ্যা বলার জন্য ওই শাস্তি পাবে এবং লোহার গরম কুড়োল তার ক্ষতি করবে। কিন্তু যদি সে সত্যই চুরি না করে, তাহলে সে সত্য কথাই বলবে এবং সে সত্যকে আশ্রয় করে থাকার জন্য লোহার গরম কুড়োলও তার কোন ক্ষতি করবে না। তখন সে স্বভাবতই দোষ থেকে মুক্ত হয়ে যায়।

এই যে লোকটি যেমন সত্যকে আশ্রয় করে থাকার জন্য তাকে লোহার গরম কুড়োলে কিছুই ক্ষতি করতে পারলো না, সত্যই তাকে রক্ষা করলো। তেমনি লোকে এই সত্য বলেই আত্মাবান হয়। জগতের এই সমষ্টই সেই সত্য, তিনিই আত্মা। তিনিই সেই তৎ-তত্ত্ব-অসি। তুমিই সেই।

এভাবেই ব্রহ্মজ্ঞ পিতা উদ্বালক আরংগির কৃপায় শ্বেতকেতু জেনেছিলেন সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম সেই সৎ-স্বরূপকে। আর মন-প্রাণ ভরে তাকে উপলব্ধি করে ধন্য হয়েছিলেন। ধন্য হয়েছিলেন তিনিই যে সেই তৎ-তত্ত্ব-অসি তা অনুভব করে। এতকাল বেদ মুখস্থ করেও তিনি পাননি।

উপনিষদের এই দৃষ্টান্তের সার কথাই যেন স্বামী প্রণবানন্দজীর কঠে প্রতিধ্বনিত। তিনি বলছেন—

আত্মানুভূতি ও আত্মাদর্শন— এই অবস্থা মানুষ চায়। কিন্তু এই আত্মানুভূতি ও আত্মাদর্শন কেবলমাত্র গুরুর কৃপায় ও গুরুর প্রসাদেই লাভ হয়ে থাকে। তাই বীর সন্ন্যাসী একমাত্র গুরুর আদেশ-উপদেশকেই জীবনের প্রধান সাধনা ও তপস্যা বলিয়া ধরিয়া থাকে। □

-ছান্দোগ্য উপনিষদ থেকে

ଉପନିଷଦ ସମ୍ପଦ-ପ୍ରାକ୍-କଥନ

କାଲିକାନନ୍ଦ ଅବଧୂତ

ଉପନିଷଦ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ବେଦ ଦୁଇ ଭାଗେ ବିଭିନ୍ନ । ମନ୍ତ୍ର ବା ସଂହିତା ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଯଜ୍ଞ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରଗୁଲିର ସଂଘର ହଲୋ ମନ୍ତ୍ର ବା ସଂହିତା । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଂଶେ ଉପନିଷଦ । ଉପନିଷଦ ବେଦେର ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡ । ବେଦେର ଶୈଖ ଅଂଶେ ବା ଅତେ ଏହି ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡ ଥାକେ ବଲେ ଏର ଆବା ଏକ ନାମ ‘ବେଦାନ୍ତ’ । ଉପନିଷଦ ଶବ୍ଦଟିର ଅର୍ଥ-ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନିଯୋଗ ଅନେକ ରକମ ମତ ଆଛେ । ଅନେକେ ବଲେନ, ଗୁରୁର
ସମୀପେ (ଉପ) ଏସେ ତାଁର ପଦଥାନ୍ତେ ଉପବେଶନ କରେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ବିଦ୍ୟାରୀ ବ୍ରକ୍ଷବିଦ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କରତେନ, ତାଇ ବଲା ହୁଯ ଉପନିଷଦ । ଆବାର କାରାଓ ମତେ, ବ୍ରକ୍ଷବିଦେର ନିକଟ ଉପଶ୍ରିତ (ଉପ) ହେଁ ନିଶ୍ଚଯେର ସଙ୍ଗେ ଅନୁଶୀଳନ କରଲେ ଅବିଦ୍ୟାଦି ସଂସାରବନ୍ଧନ ବିନଶାପାଣ୍ଡ ହୁଯ (ସଦ୍), ତାଇ ଏକେ ଉପନିଷଦ ବଲେ ।

ଉପନିଷଦେର ଅପର ଅର୍ଥ ‘ରହସ୍ୟ’ । ଅତି ଦୁର୍ଲଭ ଏବଂ ଗୋପନୀୟ ଏହି ବ୍ରକ୍ଷଜ୍ଞାନ ଗୁରୁ ସକଳକେ ନିର୍ବିଚାରେ ଦାନ କରତେନ ନା, ପ୍ରକୃତ ଅଧିକାରୀଙ୍କେଇ ଏକମାତ୍ର ଦେଓୟା ହତ । ତାଇ ‘ରହସ୍ୟ’ ବଲା ।

ଉପନିଷଦସମୂହକେ ଚାର ଶ୍ରେଣୀତେ ଭାଗ କରା ଯାଇ ।

ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ : ଗଦ୍ୟେ ରଚିତ ହୟଥାନି ଉପନିଷଦ- ଏତରେ, କୌଷିତକି, ତୈତ୍ରିଆୟ, ବୃଦ୍ଧାରଣ୍ୟକ, ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଏବଂ କେନ । ରଚନାକାଳ ସଂଖ୍ୟାତଃ ପାନିନି ପୂର୍ବୟୁଗ ଅର୍ଥାତ୍ ଖୃଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪୮୩ ଶତାବ୍ଦୀର ଶୈଖ ଭାଗ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ : ପଦ୍ୟେ ରଚିତ । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ରଚନାକାଳେର ପରେ ରଚିତ, ତବେ ବୌଦ୍ଧ ଯୁଗେର ପୂର୍ବେ (ସଂଖ୍ୟତ ଖୃଷ୍ଟପୂର୍ବ ୫୬୩ ହତେ ଖୃଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪୮୩) । ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଉପନିଷଦଗୁଲି ସଂଖ୍ୟାୟ ପାଂଚଟି- କଠ, ଶ୍ଵେତଶ୍ଵତର, ଈଶ, ମୁଣ୍ଡକ ଏବଂ ମହାନାରାୟଣ (ତୈତ୍ରିଆୟ ଆରଣ୍ୟକେର ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରପାଠକ) ।

ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ : ଗଦ୍ୟେ ଏବଂ ପଦ୍ୟେ ବୌଦ୍ଧଭାବର କାଳେ ରଚିତ ତିନଟି ଉପନିଷଦ- ପ୍ରଶ୍ନ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ ଏବଂ ମୈତ୍ରାୟନୀ ।

ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ : ବୁଦ୍ଧ ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳେର ଅସଂଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ । ବେଦେର ସଙ୍ଗେ ତାଦେର ସମ୍ପର୍କ ଗୌଣ । ଏହି ସର ଉପନିଷଦ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ବ୍ରକ୍ଷତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତିପାଦକ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପଦାଯ କେବଳ ନିଜ ନିଜ ମତକେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ଏଣୁଳି ଉପନିଷଦ ନାମେ ପ୍ରଚାର କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରେଛେ । କଯେକଟି ଆବାର ପ୍ରଧାନତଃ ପୁରାଣ ଓ ତପ୍ରେର ଅନୁଗାମୀ । ଏହିଭାବେ ଶାଙ୍କ, ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ସାମ୍ପଦାଯିକ ଉପନିଷଦେର ଉତ୍ସବ ହେଁଛେ, ଯୋଗ, ସନ୍ନ୍ୟାସ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ଆଲୋଚିତ ହେଁଛେ, ଏମନ କି ମୋଗଲ ଯୁଗେ ରଚିତ ‘ଆଲ୍ଲୋପନିଷଦ’ ନାମେଓ ଏକଥାନି

ଉପନିଷଦ ପାଓୟା ଗିଯେଛେ । ଏହି ସକଳ ଗ୍ରହକେ କୋନଭାବେଇ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଉପନିଷଦ ବଲେ ମେନେ ନେଓୟା ଯାଇ ନା । ଆଚାର୍ୟ ଶକ୍ତର ବୈଦିକ ଉପନିଷଦରେ ଯେ ତାଲିକା କରେ ଗିଯେଛେନ ତାତେ କେବଳ ବାରୋଟି ଉପନିଷଦ ରହେଛେ- ପ୍ରଶ୍ନ, ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, କେନ, ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ, ଈଶ, ବୃଦ୍ଧାରଣ୍ୟକ, କଠ, ତୈତ୍ରିଆୟ, ଶ୍ଵେତଶ୍ଵତର, ଏତରେଯ ଏବଂ କୌଷିତକି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପନିଷଦ ସମ୍ପଦ-ତେ ଉପରେର ବାରୋଟି ଛାଡ଼ାଓ ଆରା ଦୁଟି ବ୍ରକ୍ଷ ପ୍ରତିପାଦକ ବିଷୟକ ଉପନିଷଦ- ‘ମୈତ୍ରାୟନୀ’ ଏବଂ ‘କୈବଲ୍ୟ’ ସଂଘୋଜିତ ହେଁଛେ । କୃଷ୍ଣ-ଯଜ୍ଞବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ ମୈତ୍ରାୟନୀ ଏବଂ ଅର୍ଥବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ କୈବଲ୍ୟୋପନିଷଦେ ବ୍ରକ୍ଷ ଉପଲକ୍ଷ ଏବଂ ସାଧନାର କଥା ଏବଂ ତତ୍ତ୍ଵ ଆଛେ । ଅଞ୍ଚଲମୁନିର ପୁତ୍ର ପଣ୍ଡିତ ଆଶ୍ଵଲାୟନ ସାଧନ-ସିଦ୍ଧ ହେଁବା ବ୍ରକ୍ଷ ଉପାସନା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଦେଶାଦି ଦିଯେଛେ କୈବଲ୍ୟୋପନିଷଦେ ଏବଂ ବ୍ରକ୍ଷସମାଜ କର୍ତ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ କୃଷ୍ଣଯଜ୍ଞବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ ମୈତ୍ରାୟନୀ ଉପନିଷଦେଓ ବ୍ରକ୍ଷସମ୍ବନ୍ଧେ ଚିନ୍ତା ଭାବନା ରହେଛେ । ବିଷୟବନ୍ଧୁତା ଏହି ଦୁଟି ଉପନିଷଦ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ୧୨ ଟି ଉପନିଷଦେର ଖୁବ କାହାକାହି । ତାଇ ‘ଉପନିଷଦ ସମ୍ପଦ’-ଏ ଏହି ଦୁଟି ସଂଘୋଜିତ ହେଁଲା ।

ଉପନିଷଦେ ଆଛେ ଆତ୍ମବିଦ୍ୟାର ଆଲୋଚନା । ଆଆଇ ବ୍ରକ୍ଷ, ତାଇ ଆତ୍ମବିଦ୍ୟାଇ ବ୍ରକ୍ଷବିଦ୍ୟା । ଉପନିଷଦ ଅନୁଯାୟୀ ବିଦ୍ୟା ଦୁଇ ପ୍ରକାରେ- ପରା ଓ ଅପରା । ଉପନିଷଦ ବ୍ରକ୍ଷଜ୍ଞାନ ସଂଖ୍ୟର କରେ, ତାଇ ଏହି ଏଟି ପରାବିଦ୍ୟା । ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନର ମୂଳ ତତ୍ତ୍ଵଗୁଲିର ଅଧିକାଂଶେରଇ ଭିନ୍ନ ଏହି ପରାବିଦ୍ୟାଯୁକ୍ତ ଉପନିଷଦ । ଏକେ ଅବଲମ୍ବନ କରେଇ ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳେ ଅଦେତବାଦ, ବିଶିଷ୍ଟଦୈତବାଦ, ଶୁଦ୍ଧଦୈତବାଦ, ଦୈତବାଦ ପ୍ରଭୃତି ମତବାଦେର ଉତ୍ସବ ହେଁଛେ ।

ଉପନିଷଦେର ତାତ୍ପର୍ୟ ବିଚାରାରେ ବହୁ ଗ୍ରହ ରଚିତ ହେଁଛି । ଏଦେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ରକ୍ଷସୂତ୍ର । ଉପନିଷଦ, ବ୍ରକ୍ଷସୂତ୍ର ଏବଂ ଶ୍ରୀମତ୍ତଗବନ୍ଦୀତାକେ ଏକତ୍ରେ ବଲା ହୁଯ ପ୍ରଥମନ୍ୟ ବା ତ୍ରୟୀବିଦ୍ୟା ।

ଉପନିଷଦେର କାବ୍ୟସୁଷମାବୃତ ଶ୍ଲୋକଗୁଲିତେ ରୂପକେର ମାଧ୍ୟମେ ମାନୁଷକେ ଦୈତଭାବ ଥେକେ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଅଦେତଭାବେ ନିଯେ ଯାଓଯାଇ ଯେ ଇଞ୍ଜିଟ ଆଛେ ଶ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ତା ବିସ୍ତୃତଭାବେ ବ୍ୟାଖ୍ୟ କରେ ଆବେଗଭାବେ ଲିଖେଛେ- “ଉପନିଷଦେର ଏହି ଅପୂର୍ବ କବିତା ମହତ୍ତରେ ଚିତ୍ର, ମହୋଚ୍ଚ ଭାବସମୂହ ଦେଖାଇବାର ଜନ୍ୟ ଶତ ଶତ ଉଦ୍‌ବହରଣ ଉଲ୍ଲେଖ କରା ଯାଇତେ ପାରେ । ଉପନିଷଦେର ଭାବା, ଭାବ ସବ କିଛିରାଇ ଭିତର କୋନ କୁଟିଲ ଭାବ ନାହିଁ, ଉହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାଇ ତରବାରୀ ଫଳକେର ମତୋ, ହାତୁଡ଼ିର

ଘାସେର ମତୋ ସାକ୍ଷାତ୍ଭାବେ ହସଦେ ଆଘାତ କରେ । ଉହାଦେର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାର କିଛିମାତ୍ର ଭୁଲ ହିଁବାର ସନ୍ଧାବନା ନାହିଁ- ସେଇ ସଙ୍ଗିତେର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଶୁରେର ଏକଟା ଜୋର ଆହେ, ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବ ହସଦେ ମୁଦ୍ରିତ କରିଯା ଦେଯ । କୋନ ହେରଫେର ନାହିଁ, ଏକଟିଓ ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରଳାପ ନାହିଁ, ଏକଟିଓ ଜଟିଲ ବାକ୍ୟ ନାହିଁ, ଯାହାତେ ମାଥା ଗୁଲାଇୟା ଯାଯ । ଉହାତେ ଅବନତିର ଚିହ୍ନମାତ୍ର ନାହିଁ, ବେଶ ରୂପକ-ବର୍ଣନାର ଚେଷ୍ଟା ନାହିଁ । ବିଶେଷଗେର ପର ବିଶେଷ ଦିଯା ଭାବଟିକେ କ୍ରମାଗତ ଜଟିଲତାର କରା ହିଁଲ, ପ୍ରକୃତ ବିଷୟଟି ଏକେବାରେ ଚାପା ପଡ଼ିଲ, ମାଥା ଗୁଲାଇୟା ଗେଲ, ତଥନ ସେଇ ଶାସ୍ତ୍ରରୂପ ଗୋଲକ ଧାଁଧାର ବାହିରେ ଯାଇଁବାର ଆର ଉପାୟ ରହିଲ ନା- ଉପନିଷଦେ ଏ ଧରନେର ଚେଷ୍ଟାର କୋନ ପରିଚାଯ ପାଓଯା ଯାଯ ନା । ସଦି ଇହା ମାନବ-ପ୍ରଣୀତ ହୁଏ, ତବେ ଇହା ଏମନ ଏକ ଜାତିର ସାହିତ୍ୟ, ଯେ ଜାତି କଥନାତେ ତାହାର ଜାତୀୟ ତେଜବୀର୍ୟ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ଓ ହାରାଯ ନାହିଁ । ଇହାର ପ୍ରତି ପୃଷ୍ଠା ଆମାଦିଗକେ ତେଜବୀର୍ୟର କଥା ବଲିଯା ଥାକେ ।” ଉପନିଷଦ ସାହିତ୍ୟର ବ୍ୟବହାତ ସଂକ୍ଷିତ ଭାଷା ଓ ତାର ଭାବେର ଏମନ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ମୂଲ୍ୟାଯଣ ସ୍ଵାମୀଜୀ ଛାଡ଼ା ଆର କେଉଁ ଏମନଭାବେ କରେଛେ କିନା ସନ୍ଦେହ । ସ୍ଵାମୀଜୀର ମତେ, ଜଗତେ ଉପନିଷଦର ମତ ‘ଅପୂର୍ବ କାବ୍ୟ’ ଆର କିଛି ନେଇ ।

ବେଦ ଉପନିଷଦ କାଦେର ରଚନା :

ବେଦ ହଚେ ସନାତନ ଭାରତବର୍ଷେ ସମାଜ ଏବଂ ଅଧ୍ୟାତ୍ମଚେତନାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦଲିଲ । ପ୍ରଥମ ଆସେ ବେଦ ଲିଖେଛେନ କାରା? ଏ ବିଷୟେ କୋନ ସନ୍ଦେହ ନେଇ ଯେ ବେଦରେ ଶ୍ରଷ୍ଟା ସେ ଯୁଗେର ଭାରତୀୟ ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀରା । ବିଦେଶୀ ଇତିହାସବିଦ୍ରାବ ଭାରତେର ଗୌରବମୟ ଅତୀତ ସହ୍ୟ କରତେ ପାରେନନି, ହ୍ୟତୋ ବା ଧାରଣାତେବେ ଆନତେ ପାରେନନି । ତାଇ ଗଲ୍ଲ ଖାଡ଼ା କରେଛେନ ଯେ ପଶ୍ଚିମ ଏଶ୍ୟା ଥିକେ ଆର୍ୟରା ଏଦେଶେ ଏସେ ଆର୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ପନ୍ତନ କରେ ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାର ଉନ୍ନୟେ ଘଟିଯେଛିଲ । କିନ୍ତୁ ଏ ଧାରଣା ଭାସ୍ତ । ତଥାକଥିତ ଆର୍ୟରା ଏବଂ ତ୍ରକାଳୀନ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନୀରା ଏ ଦେଶେରେ ଛିଲେନ । ଭୁଲେ ଗେଲେ ଚଲବେ ନା ତଥନକାର ଭାରତବର୍ଷ ବା ଜମ୍ବୁଦ୍ଵୀପ ବର୍ତମାନ ଭାରତେର ଭୌଗୋଳିକ ସୀମାରେଖାର ମଧ୍ୟେ ସୀମାବନ୍ଧ ଛିଲ ନା । ଦକ୍ଷିଣ ରାଶିଯାର କିଯାନଦିଶ, ପଶ୍ଚିମ ପାକିସ୍ତାନ, ଆଫଗାନିସ୍ତାନ ପ୍ରଭୃତି ଜମ୍ବୁଦ୍ଵୀପର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଛିଲ । ହିଟିଲାର ଯେମନ ଜାର୍ମାନିକେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିରାପେ ପରିଗଣିତ କରାର ଜନ୍ୟ ଉଠେପଡ଼େ ଲେଗେଛିଲେନ, ବିଦେଶୀ ଐତିହାସିକରାଓ ସେଇ ଏକଇ ରକମ ଭାବେ ତ୍ରକାଳୀନ ଭାରତୀୟଦେର ବନ୍ୟ, ଅନାର୍ୟ, ରାକ୍ଷସ ଜାତି ଇତ୍ୟାଦି ଆଖ୍ୟାୟ ଭୂଷିତ କରେ ବହିରାଗତଦେର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରତିପନ୍ନ କରତେ ସଚେଷ୍ଟ ଛିଲେନ । ତା ନା ହଲେ କିମେର ଭିନ୍ତିତେ ତାଁରା ଲେଖେନ ଯେ ପଶ୍ଚିମ ଏଶ୍ୟା ଥିକେ ପୁରନ୍ଦରେର (ଇନ୍ଦ୍ର) ନେତୃତ୍ବେ ଏକଦଲ ଆର୍ୟ ସିନ୍ଧୁସଭ୍ୟତାର ପନ୍ତନ କରେନ ଏବଂ ଶ୍ଵାନୀୟ ଅଧିବାସୀଦେର ଯୁଦ୍ଧେ ହାରିଯେ ବିତାଡି କରେନ? ପୁରନ୍ଦର ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ର ଏକଇ ବ୍ୟକ୍ତି । ଅର୍ଥଚ ଇନ୍ଦ୍ରେ ଅନ୍ତିତ୍ବ ଆମରା ବେଦେ ପାଇ, ଯେଥାନେ ବଲା ହେଁଯେ- “ଯେହେତୁ ପରମାତ୍ମା ଜୀବଦେହେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେଁୟେ ଆପନାକେ ଇନ୍ଦ୍ର ରୂପେ (ଆମି ଇହା, ଆମି ବ୍ରନ୍ଦ) ଅପରୋକ୍ଷ ଦର୍ଶନ କରେଛିଲେନ ସେଇ ହେଁ ତିନି ଇନ୍ଦ୍ର ନାମେ ଅଭିହିତ । ତିନି ଇନ୍ଦ୍ର ହଲେଓ ବ୍ରନ୍ଦବିଦ୍ଗମ ତାଁକେ ଇନ୍ଦ୍ର ନାମେ ଅଭିହିତ କରେନ କାରଣ ଦେବତାରା ପରୋକ୍ଷ ନାମ ଗ୍ରହଣଇ ଭାଲବାସେନ ।” (ଐତରେୟ ୧/୩୪/୧୪) ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରେର ପୁତ୍ର ମଧୁଚନ୍ଦା ଖ୍ୟା ଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦେ ଇନ୍ଦ୍ରେ ଯେ କ୍ଷତି ରଚନା କରେଛେ ସେଣ୍ଟଲି ପଡ଼ିଲେ ଇନ୍ଦ୍ର ଯେ ପଶ୍ଚିମ ଏଶ୍ୟା ଥିକେ ଆଗତ ପୁରନ୍ଦର ନନ, ଏଟାଇ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ । ଏ ଛାଡ଼ାଓ ଏଇ ମନ୍ତ୍ରଣ୍ଡଲି ଖାପେଦେର, ଯା ସର୍ବାପେକ୍ଷା ପ୍ରାଚୀନ ଏହି ବଳେ ପରିଚିତ । ଦ୍ଵ-ଏକଟି ମତ୍ରେ ଭାବାର୍ଥ ଏଥାନେ ଦେଓଯା ହଲୋ ।

କ) ହେ ମନୁଷ୍ୟଗଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟରୂପ ଇନ୍ଦ୍ର ନିଦ୍ରାଯ ସଂଭାବହିତକେ ସଂଭା ଦାନ କରେ, ଅନ୍ଧକାରେ ରହିବାରିକେ ରହିବାରି କରି । (ପ୍ରଥମ ମଞ୍ଚ ବିଷୟ - ୩)

ଖ) ତାରପର ମରଣଗଣ (୨) ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ନାମ ଧାରଣ କରେ ସ୍ଵିଯ ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ମେଘର ମଧ୍ୟେ ଜଳେର ଗର୍ଭକାର ରଚନା କରିଲେନ । (ତ୍ରୈ, ମନ୍ତ୍ର ବିଷୟ - ୪)

ଗ) ଏ ପୃଥିବୀ ହତେ ଅଥବା ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ହତେ ଅଥବା ମହା ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ହତେ ଧନ ଦାନରେ ଜନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରେ ନିକଟ ଯାଥା କରି ।

ଘ) ଇନ୍ଦ୍ର ହରିଦ୍ୱାରା କେ ବଚନମାତ୍ରେ ଯୋଜିତ କରେ ସକଳେର ମଧ୍ୟେ ମିଶିଲେନ, ତିନି ବଜ୍ର୍ୟକୁ ଓ ହିରନ୍ୟକୁ । (୭ ମଞ୍ଚ, ମନ୍ତ୍ର ବିଷୟ - ୧୦)

ଏହାଡ଼ାଓ ଶାକଳେର ପ୍ରଶ୍ନେର ଉତ୍ତରେ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ବଲେଛିଲେନ, ଅଶନିଇଁ ଇନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ପ୍ରଜାପତି । ଆରାଓ ବଲେଛିଲେନ, ଯେ ବୀର୍ୟ ପ୍ରାଣିଗଣକେ ସଂହାର କରେ ତାଇ ବଜ୍ର ଏବଂ ଯେହେତୁ ତା ଇନ୍ଦ୍ରେ କରମ ତାଇ ବଜ୍ରଇଁ ଇନ୍ଦ୍ର । ଏରକମ ବହୁ ମତ୍ରେ ମଧ୍ୟମେ ଇନ୍ଦ୍ରେ ରସାଯନ ପ୍ରକାଶ ପେଯେଛେ । କାଜାଇଁ ଇନ୍ଦ୍ରକେ ଇରାଗ ହତେ ଆଗତ ପୁରନ୍ଦର ବଲେ ମେନେ ନେଇଲୋ ଯାଯ ନା । ୫,୦୦୦ ଥେବେ ୧୦,୦୦୦ ହାଜାର ବଚର ଆଗେ ଭାରତ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ, ଅନ୍ତକ୍ଷଣ, ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର, ସୌର ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମଞ୍ଚଲ ବିଷୟକ ଜାନେ ଏତ ଉତ୍ତର ଛିଲ ଯେ ସଭ୍ୟତାର ମାପକାଠି ନିର୍ଣ୍ଣୟର ଜନ୍ୟ ଭାରତେର କୋନ ବହିରାଗତେର ପ୍ରଯାଜେନ ଛିଲ ନା । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ‘ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ୟତ୍ୟ’ ପ୍ରବନ୍ଧେ ଲିଖେଛେ-

“ତ୍ରୈ ଯେ ଇଉରୋପୀ ପଣ୍ଡିତ ବଲେଛେ ଯେ ଆର୍ୟୋ କୋଥା ହତେ ଉଠେ ଏବେ ତାରତେ ‘ବୁନୋ’ ଦେର ମେରେ କେଟେ ଜମି ଛିନିଯେ ନିଯେ ବାସ କରିଲେନ- ଓ ସବ ଆହାମକେର କଥା । ଆମାଦେର ପଣ୍ଡିତରାଓ ଦେଖିଛେ ସେ ଗୌଣେ ଗୌଣେ- ଆବାର ଏ ସବ ବିରାପ ମିଥ୍ୟା ଛେଲେପୁଲେଦେର ଶୋନାନୋ ହଚେ । ଏ ଅତି ଅନ୍ୟାୟ । ...ଇଉରୋପୀରା ଯେ ଦେଶେ ବାଗ ପାନ, ଆଦିମ ମାନୁଷକେ ନାଶ କରେ ନିଜେରା ସୁଖେ ବାସ କରେନ, ଅତଏବ ଆର୍ୟରାଓ ତାଇ କରେଛେ । ଓରା ହା-ଘରେ, ‘ହା-ଅନ୍ନ, ହା-ଅନ୍ନ’ କରେ କାକେ ଲୁଠିବେ ମାରବେ ବଲେ ଘୁରେ ବେଡ଼ାୟ-ଆର୍ୟରାଓ ତାଇ କରେଛେ । ବଲି, ଏର ପ୍ରମାଣଟା କୋଥାଯ- ଆନ୍ଦାଜ? ଘରେ ତୋମାର ଆନ୍ଦାଜ ରାଖିବେ ।

କୋନ ବେଦେ, କୋନ ସୂଜେ, କୋଥାଯ ଦେଖେଛେ ଯେ, ଆର୍ୟା କୋନ ବିଦେଶ ଥିକେ ଏଦେଶେ ଏଦେଶେ ଏସେହେ? କୋଥାଯ ପାଛ ଯେ, ତାଁରା ବୁନୋଦେର ମେରେ କେଟେ ଫେଲେଛେ? ଖାମକା ଆହାମକିର ଦରକାରଟା କି?

ତ୍ରକାଳୀନ କରମକାଣ୍ଡ ଓ ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡର ଭାଗ୍ୟର ଛିଲ ବେଦ । ଉପନିଷଦ ବେଦେର ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡ । ଆମାଦେର ତ୍ରକାଳୀନ ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧି ଚିନ୍ତା ସମସ୍ତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିକାଶକେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରେଖେ ଭାରତେର ଖ୍ୟାରୀ ବୁଦ୍ଧାତେ ପେରେଛିଲେନ- “ମାଟି, ପାଥର, ଗାଚପାଲା, ଜଞ୍ଜି, ମାନୁଷ, ଦେବତା, ଏମନ କି ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବେଦିତ ଏବଂ ମଧ୍ୟେ ଏକକ୍ୟ ରାଯେଛେ ।” ଅଦେତବାଦୀ ଏର ଚରମ ସୀମାଯ ପୌଛିଲେନ, ବଲଲେନ, ସମ୍ବନ୍ଧିତ ସେଇ ଏକେର ବିକାଶ ।

ଚିନ୍ମୟୀ

ବେଦ ସଥିନ ଲେଖା ହେଯେଛିଲ ତଥନ ପଶ୍ଚିମ ଏଶିଆ ବା ଇଉରୋପେ ତେମନ ସଭ୍ୟଜାତିଟି ଛିଲ ନା । ଝଗ୍ବେଦେର ସମୟକାଳ ଅନ୍ତର୍ତ୍ତଃ ୫/୭ ହାଜାର ବ୍ୟାପାର ଆଗେ । ତଥନ କୋଥାଯ କୋନ୍ ସଭ୍ୟ ଦେଶ ଛିଲ ? ଏମନକି ଇରାକେର ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟ ଭାଷା ଆବୋସ୍ତର ଆବିର୍ଭାବ (ଗାଥ୍ୟ ଅଂଶ) ଡ. ସୁମିତ୍ରକୁମାର ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାଯେର ଭାଷାତତ୍ତ୍ଵେର ଭିନ୍ନିତେ ଆନୁମାନିକ ଖ୍ୟ. ପୂର୍ବ. ୬୦୦ ଅର୍ଥାଏ ସଂକ୍ଷିତ ବେଦେର ବହୁକାଳ ପରେ । ଏମନକି ମ୍ୟାଞ୍ଚମୂଳର ସାହେବ ଝକ୍ବେଦ ଏବଂ ଉପନିଷଦ ସମୁହକେ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ହିସେବେ ଚିହ୍ନିତ କରେଛେ ଯଦିଓ ତିନି ଇଉରୋପୀୟ ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା ପୁରୋପୁରି ଛାଡ଼ାତେ ପାରେନି । ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଭାରତେ (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାକିସ୍ତାନ) ହରପ୍ରା ଓ ଘେଞ୍ଜୋଡ଼ାରୋତେ ଯେ ନଗରଭିତ୍ତିକ ସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ତର୍ଭେଦ ପ୍ରତ୍ତତାତ୍ତ୍ଵିକ ପ୍ରମାଣ ପାଓଯା ଗେଛେ ଏର ଫଳେ ଆଦିମ ଭାରତୀୟଗଣ ଅସଭ୍ୟ ଛିଲ, ବୁନୋ ଛିଲ- ଏ ଧାରଣା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭେଦେ ପଡ଼େଛେ ।

ଉପର୍ଚ୍ଛିତ କେବଳ ବେଦ ଅନ୍ତର୍ଭୁତ ବୈଦିକ ବ୍ରଙ୍ଗାବାଦୀ ଉପନିଷଦସମୂହ ନିୟେ ଆଲୋଚନା କରା ଯାକ । ଏଗୁଲିର ମୂଳ ଜିଜ୍ଞାସ୍ୟ ବିଶ୍ସସତ୍ତା ବିଷୟକ, ସୃଷ୍ଟିରହ୍ସ୍ୟ ଏବଂ ବ୍ରଙ୍ଗାବାଦ । ଏକପ ଉପନିଷଦ ବାରୋ ଥାନି । ଯେମନ-

- ୧ । ଟିଶ୍- ଶୁକ୍ଳ ଯଜ୍ଞବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୨ । ବୃଦ୍ଧାରଣ୍ୟକ- ଶୁକ୍ଳ ଯଜ୍ଞବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୩ । ତୈତ୍ତିରୀୟ- କୃଷ୍ଣ ଯଜ୍ଞବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୪ । ଐତରେୟ- ଝକ୍ବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୫ । କୌଷିତକି- ଝକ୍ବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୬ । କେନ- ସାମବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୭ । ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ- ସାମବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୮ । ପ୍ରଶ୍ନ- ଅର୍ଥବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୯ । ମୁଖକ- ଅର୍ଥବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୧୦ । ମାଧୁକ୍ୟ- ଅର୍ଥବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୧୧ । କଠ- କୃଷ୍ଣ ଯଜ୍ଞବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ୧୨ । ଶ୍ରେତାଶ୍ଵତର- କୃଷ୍ଣ ଯଜ୍ଞବେଦେର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ଏହାଡାଓ ଆରା ଦୁଟି ଛୋଟ ଛୋଟ ଉପନିଷଦ ଯାତେ ବ୍ରଙ୍ଗ ବା ଈଶ୍ୱର ନିୟେ ଆଲୋଚନା ଆହେ- ଯେମନ କୈବଳ୍ୟ ଉପନିଷଦ ଏବଂ ମୈତ୍ରାୟନୀ ଉପନିଷଦ ଏହି ‘ଉପନିଷଦ ସମ୍ମତ’ ଏକାଳେ ଆଲୋଚିତ ହେଯେଛେ ।

ଉପନିଷଦଗୁଲିର ମଧ୍ୟେ ଆୟତନେ ସବଚୟେ ବଡ଼ ବୃଦ୍ଧାରଣ୍ୟକ ଏବଂ ସବଚୟେ ଛୋଟ ମାଧୁକ୍ୟ ।

ତ୍ର୍ଯାକୀନ ଛାତ୍ରଦେର ଜିଜ୍ଞାସ୍ୟ ବିଷୟ ଛିଲ ବିଶ୍ସସତ୍ତା, ଜୀବସତ୍ତା, ସୃଷ୍ଟିରହ୍ସ୍ୟ ଏବଂ ସବାର ମୂଳେ ଯେ ପରମଚିନ୍ତା ବା ଭାବନା ସେଇ ବ୍ରଙ୍ଗାବାଦ । ଅର୍ଥାଏ ମାନୁଷେର ମନକେ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧେର ଉର୍ଧ୍ଵେ ନିୟେ ଗିଯେ ଜାନମାର୍ଗେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରା ଏବଂ ଜାନମାର୍ଗେର ବ୍ୟବହାରିକ ପ୍ରୟୋଗ । ସେଜନ୍ୟ ବୋଧହୟ ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଉପନିଷଦେର ଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରୟୋଗକେ ବ୍ୟବହାରିକ ବେଦାନ୍ତ ବଲେଛେ । କୃଷ୍ଣ ଓ ଶୁକ୍ଳ ଯଜ୍ଞବେଦେ ଏହି ଚିନ୍ତାଭାବନାର ପ୍ରତିଫଳନ ବେଶି ଦେଖି । ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ୟ ତିନ ବେଦେଓ ଏବଂ ଏମବ ଆଲୋଚନା ରାଗେଛେ ।

ତୃତୀୟ ସ୍ତରେ ସତ୍ତଵଦର୍ଶନ । ଏହି ସମୟ ବ୍ୟବହାରିକ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧ ଫିରେ ଏସେହେ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟଭାବେ । ମାନେ ବ୍ୟବହାରିକ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧେର ‘ପ୍ରୟାକେଜିଂ’ ପରିବର୍ତ୍ତି ହେଯେଛେ । ଦୁଃଖ ହତେ ପରିତ୍ରାଣ ବା ମୁକ୍ତି ନୟ, ଜନ୍ୟବନ୍ଧ ହତେ ମୁକ୍ତିର ଉପାୟ ପ୍ରଧାନ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ଏହି ସ୍ତରେର ମୂଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଗେ ଗିଯେଛେ ଜାନମାର୍ଗେର ମଧ୍ୟେ । ଗୁରୁ ବଲେଛେ ବନ୍ଦ ଜୀବେର ମୁକ୍ତିର ଉପାୟ । ପରମାତ୍ମାର ସାଥେ ଜୀବାତ୍ମାର ଯୋଗ- ଏହି ଦୁଇ ସତ୍ୟ ଉପନିଷଦେର ନାନା ସ୍ଥାନେ ବ୍ୟକ୍ତ ହେଯେଛେ ।

ଶେଷ ସ୍ତରେ ପୁରାଣେ ଯୁଗ । ଏହି ଅବଶ୍ୟ ବିଶ୍ସସତ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତିଜ୍ଞାପୀ ଈଶ୍ୱର ହିସାବେ କଞ୍ଚିତ ହେଯେଛେ ଏବଂ ସେଇ ତଥାକଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି-ଈଶ୍ୱରରେ ପ୍ରତି

ଅହେତୁକ ଭକ୍ତି ହେଯେ ଉଠେଛେ ସାଧନାର ରୀତି । ଏସବ ସ୍ତରେ ବୈତବାଦ ଏବଂ ଆଦେତବାଦ ଉଭୟଟ ଆଲୋଚିତ । ଭକ୍ତିବାଦୀ ଉପନିଷଦେ ଏସବେର ଆଲୋଚନା ବେଶି ।

ଏହିଭାବେ ଆତ୍ମ-ଜିଜ୍ଞାସା ଏବଂ ଧର୍ମ-ଜିଜ୍ଞାସାର ପଥ ପରିକ୍ରମାର ମାଧ୍ୟମେ ଧର୍ମପ୍ରସଙ୍ଗ, ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଏବଂ ପରମାର୍ଥୀ ତ୍ରୁଟି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯେ ପାଠ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଜକେର ଦିନେ ନିର୍ଧାରଣ କରା ସମ୍ଭବ, ତା ତୈରି ହେଯେଛେ ବିଭିନ୍ନ ମୁନି-ଧ୍ୟାନ-ମହାମାନବେର ଉପଦେଶସମୂହ ମହିନ କରେ ଏବଂ ଉପଶ୍ରାପନ କରା ହେଯେଛେ ତିନରକମ ଭାବେ । ଏଗୁଲି ନିମ୍ନରୂପ-

(୧) ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଯାଦେର ଏହି ବିଷୟେ ବେଶି ପଡ଼ାଣୁ ନେଇ, ଜାନମାର୍ଗେ ଚିନ୍ତା କରାର ପ୍ରୟୁତି ନେଇ, ଯୋଗମାର୍ଗ ଥିକେ ଦୂରେ ଥାକେନ ଅର୍ଥାଏ ଅତି ସାଧାରଣ ଜନ୍ୟ ରାମାଯାଣ- ତାଁଦେର ଜନ୍ୟ ରାମାଯାଣ-ମହାଭାରତ- ପୁରାଣାଦି । ଧର୍ମକଥା ଏବଂ ଶାନ୍ତିକଥା ଗଲ୍ଲେର ମାଧ୍ୟମେ ବଲା ହେଯେଛେ, ଗଲ୍ଲାଗୁଲୋ ତାଁରା ହଦୟଙ୍ମ କରତେ ପାରେନ, ମନେ ରାଖତେ ପାରେନ ଏବଂ ବ୍ୟବହାରିକ ଜଗତେ ପ୍ରୟୋଗ କରତେ ପାରେନ । ଧରେ ନିଚି ଏହି ଯେ ପାଠ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟେର ଜନ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟତା ଦରକାର ନିରକ୍ଷର ବ୍ୟକ୍ତିଜ୍ଞାପୁ ଅଥବା ଖୁବ ବେଶି ହେଲେ ଦଶ କ୍ଲାସ ପାଶ । ଏହିଦେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେବଦେବୀଦେର ସୋପାନ ହିସାବେ ବ୍ୟବହାର କରେ ଶେଷେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦେ ପୌଛାନୋ । ଅବଶ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନେ ଦେବଦେବୀଦେର ଉପାସନା ମୋଟାଯୁଟି ନିଜ ସାର୍ଥ ଚରିତାର୍ଥ କରତେ ଅଥବା ଭୟ ନିବାରଣ କରତେ ବ୍ୟବହାର କରା ହୟ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ଏକେଶ୍ୱରବାଦେର ସୋପାନ ହିସାବେ ଏହି ସବ ଦେବଦେବୀର କଞ୍ଚାନ କରା ହେଯେ ଥାକେ ତବେ ତାଁଦେର ଉପାସନାର ଜନ୍ୟ ଚାଇ ନିକାମ ମନ ଏବଂ କାମନାମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତ ।

(୨) ଏହି ପରେର ପାଠ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଣ୍ଡିତଦେର ଜନ୍ୟ । ଧରେ ନିଇ ସ୍ଥାତକ ଶ୍ରେଣୀ ଜନ୍ୟ । ଏହା ସଥେ ପଡ଼ାଣୁ କରେନ, ଦର୍ଶନାଦି ପଡ଼େନ ଓ ଆଲୋଚନା କରେନ, ଗୀତା-ଉପନିଷଦେର ଅର୍ଥମୁହ ହଦୟଙ୍ମ କରେନ କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ସମ୍ୟ ନିଜେଦେର ବ୍ୟବହାରେ ବା କରେ ତାର ପ୍ରୟୋଗ ହୟ ନା । ଅହୁକାର, ଅଭିମାନ ଏବଂ ସାର୍ଥର ଦାପଟ ତାଁଦେର ଆତ୍ମଜିଜ୍ଞାସା ଏବଂ କର୍ମ ପଦ୍ଧତିକେ ଆଚଳନ କରେ ରାଖେ । ଏହିଦେ ଅଧିକାଂଶଇ ଶାନ୍ତାଦି ପଡ଼େନ, କିନ୍ତୁ ନିଜ ନିଜ ସାର୍ଥବୁଦ୍ଧିର କାରଣେ ଦେବଦେବୀର ପୂଜାପାଠ୍ୟ କରେନ ।

(୩) ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ପାଠ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଧୁନିକ ଯୁଗେ ବଲା ଯାଇ ଡକ୍ଟରେଟଦେର ଜନ୍ୟ, ଯାଁରୀ ବିଷୟରେ ମୂଳେ ପ୍ରେବେ କରେ ନିଜକର୍ମେର ମାଧ୍ୟମେ ବ୍ୟବହାରିକ ଜଗତେ ତାର ସାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ କରେନ । ଏହାଇ ପ୍ରକୃତ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ । ଏଜନ୍ୟ ଶାନ୍ତର ସବରକମ ଭାଷ୍ୟେରୁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ରାଗେଛେ । କ୍ଷେତ୍ର ବିଶେଷ ପାଠ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିର୍ଧାରିତ କରତେ ହେବ । ଏଥାନେ ଉଲ୍ଲେଖ୍ୟ ଯେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ମଧ୍ୟେ ତଥାକଥିତ ଭକ୍ତିଭାବ ବେଶି ଥାକେ । ଏହି ଭକ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ଭକ୍ତି ନୟ । ଏଟା ସାଂସାରିକ ସାର୍ଥଜନିତ ଭୟମଧିତ ଭକ୍ତି । ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଭକ୍ତିକେ ଦୋକାନଦାରୀ ବଲା ଯାଇ । ଏହା ଦେବଦେବୀଦେର ବଲେଛେ, ଆମି ତୋମାକେ କିଛୁ ଦିଚ୍ଛ (ପୂଜାପାଠ, ବ୍ରାହ୍ମଗଭୋଜନ, ଜୋଡ଼ାପାଠ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି) ତୁମ ଆମାକେ କିଛୁ ଦାଓ (ଅର୍ଥ, ଶାନ୍ତି, ରୋଗମୁକ୍ତ, ଉତ୍ସତି, ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ଏମନକି ସର୍ଗଲାଭ କାମନା କରାଓ ସାର୍ଥବୁଦ୍ଧିର ପରିଚାଯକ) ।

ଯୋଗସାଧନା କରେ ଆତ୍ମଜାନୀ ନା ହଲେ ନିର୍ମଳ ଭକ୍ତି ଆସେ ନା । ସେଜନ୍ୟ ଗୀତାତେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତିଯୋଗ ନିୟେ

ଚିଲ୍ପାଣ୍ଡୀ

ଆଲୋଚନା କରେଛେନ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାର ବିଷୟ ମନ, ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଜ୍ଞାନକେ ଠିକଠାକ ଚାଲନା କରେ ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ କରେ ତାରପର ଭକ୍ତିଯୋଗ ଶିକ୍ଷା ଦିଯେଛେନ ପରମମିତ୍ର ଜ୍ଞାନୀ ଅର୍ଜୁନକେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ।

ଉପନିଷଦ ଆଲୋଚନା କରାର ଆଗେ ଏକଟୁ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ରିକା କରେ ନେଓୟା ପ୍ରୟୋଜନ ଛିଲ କାରଣ, ତତ୍ତ୍ଵଜିଜ୍ଞାସୁ ହିସାବେ ନିଜ ନିଜ ମାନସିକ କ୍ଷେତ୍ର ଯଦି ଏ ଆଲୋଚନା ଚାଯ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟେ ସଂସାରେ ତାର ସାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗେର ସଦିଚ୍ଛା ହୁଏ ତବେଇ ଉପନିଷଦ ଆଲୋଚନା ମନୋଧାରୀ ଏବଂ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ହୁଏ ଉଠିଲେ ପାରେ ।

ସାର୍ଥକେ ବଡ଼ୋ କରେ ଦେଖେ ଉପନିଷଦ ପଡ଼ାର ବା ବୋବାର କୋନ ଅର୍ଥ ହେବାନା । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ବଲେଛେନ- “ସାର୍ଥ ଜିନିସଟୀ ଯେ କେବଳ ନିଜେ କୁନ୍ଦ ତା ନୟ, ଯାର ପ୍ରତି ସେ ହତକ୍ଷେପ କରେ ତାକେଓ କୁନ୍ଦ କରେ ତୋଳେ । ...ଜଗତକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ବଯବହାରେର ସାମଗ୍ରୀ କରେ ତୁଳେଛି- ଏହି ଜନ୍ୟ ତାର ଜଳ ସ୍ତଲ ବାତାସକେ ଆମରା ଅବଜ୍ଞା କରି- ତାଦେର ଆମରା ଅହଂକୃତ ହେବେ ଭ୍ରତ୍ୟ ବଲି ଏବଂ ଜଗଂ ଆମାଦେର କାହେ ଏକଟା ଯନ୍ତ୍ର ହେବେ ଉଠିଲେ । ଏହି ଅବଜ୍ଞାର ଦ୍ୱାରା ଆମରା ନିଜେକେଇ ବର୍ଖିତ କରି । ଯାକେ ଆମରା ବଡ଼ୋ କରେ ପେତୁମ ତାକେ ଛେଟ କରେ ପାଇଁ, ଯାତେ ଆମାଦେର ଚିନ୍ତା ପରିଭ୍ରତ ହେତୁ ତାତେ ଆମାଦେର କେବଳ ପେଟ ଭରେ ମାତ୍ର ।

ଯାଁରା ଜଳ ସ୍ତଲ ବାତାସକେ କେବଳ ପ୍ରତିଦିନେର ସ୍ବଯବହାରେର ଦ୍ୱାରା ଜୀର୍ଣ୍ଣ ସଂକିର୍ଣ୍ଣ କରେ ଦେଖେନି, ଯାଁରା ନିତ୍ୟ ନବୀନ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଜାଗାତ ତୈତନ୍ୟେର ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ଵକେ ଅନ୍ତରେ ମଧ୍ୟେ ସମାଦୃତ ଅତିଥିର ମତୋ ଗ୍ରହଣ କରେଛେନ ଏବଂ ଚରାଚର ସଂସାରେର ମାଧ୍ୟାଖାନେ ଜୋଡ଼-ହଞ୍ଚେ ଦାଙ୍ଡିଯେ ଉଠିଲେ ବଲେଛେ-

ଯୋ ଦେବୋହଞ୍ଗୀ ଯୋହପସୁ ଯୋ ବିଶ୍ଵଂ ଭୁବନମାବିବେଶ ।

ଯ ଓସଧିଯୁ ଯୋ ବନ୍ଦ୍ପତ୍ତିଷ୍ଠ ତୈସ୍ମ ଦେବାୟ ନମୋ ନମୋ ॥

ତାଦେର ଉଚ୍ଚାରିତ ଏହି ସଜୀବ ମନ୍ତ୍ରଟିକେ ଜୀବନେର ମଧ୍ୟେ ଗ୍ରହଣ କରେ ଦେଇଶ୍ଵର ଯେ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଏହି ଜ୍ଞାନକେ ସର୍ବତ୍ର ସାର୍ଥକ କରୋ । ଯିନି ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ତାର ପ୍ରତି ତୋମାର ଭକ୍ତି ସର୍ବତ୍ର ଉଚ୍ଛ୍ଵସିତ ହେବେ ଉଠୁକ ।

ଉପନିଷଦ ବଲେଛେ-

ଆନନ୍ଦଂ ବ୍ରନ୍ଦଗୋ ବିଦ୍ୱାନ୍ ନ ବିଭେତି କଦାଚନ ।

ବ୍ରନ୍ଦେର ଆନନ୍ଦ ଯିନି ଜେନେଛେନ ତିନି କଦାଚିହ୍ନ ଭୟ ପାନ ନା । ସେଇ ବ୍ରନ୍ଦେର ଆନନ୍ଦକେ କୋଥାଯା ଦେଖିବୋ, ତାକେ ଜାନିବୋ କୋନଖାନେ? ଅନ୍ତରାତ୍ମାର ମଧ୍ୟେ ଆତ୍ମାକେ ଏକବାର ଅନ୍ତରନିକେତନେ, ତାର ନିତ୍ୟନିକେତନେ ଦେଖୋ- ଯେଥାନେ ଆତ୍ମା ବାହିରେର ହର୍ଷଶୋକେର ଅତୀତ, ସଂସାରେର ସମସ୍ତ ଚାପିଲ୍ୟେର ଅତୀତ, ସେଇ ନିଭୂତ ଅନ୍ତରତମ ଗୁହାର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରେ ଦେଖୋ- ଦେଖିବେ ପାବେ ଆତ୍ମାର ମଧ୍ୟେ ପରମାତ୍ମାର ଆନନ୍ଦ ନିଶିଦ୍ଧିନ ଆବିଭୂତ ହେବେ ରଯେଛେ, ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ତାର ବିରାମ ନେଇ । ପରମାତ୍ମା ଏହି ଜୀବାତ୍ମାଯ ଆନନ୍ଦିତ । ଯେଥାନେ ସେଇ ପ୍ରେମେର ନିରାତ୍ମର ମିଳନ ସେଇଥାନେ ପ୍ରବେଶ କରୋ, ସେଇଥାନେ ତାକାଓ । ତା ହଲେଇ ବ୍ରନ୍ଦେର ଆନନ୍ଦ ଯେ କୀ, ତା ନିଜେର ଅନ୍ତରେ ମଧ୍ୟେଇ ଉପଲବ୍ଧି କରିବେ ଏବଂ ତା ହଲେଇ କୋନୋଦିନ କିଛି ହତେଇ ତୋମାର ଆର ଭୟ ଥାକିବେ ନା ।”

ଏହି ଯେ ପରମାତ୍ମାର ରସାସାଦନ ତା କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତେତବାଦେର ମଧ୍ୟେ ଦିଯେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାନା । ଏଜନ୍ୟ ଦୈତ୍ୟବାଦ ଆବଶ୍ୟକ । ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଜ୍ଞେଯ,

ଶାରଦୀୟ ସଂଖ୍ୟା-୨୦୨୨

ଭୋକ୍ତା ଏବଂ ଭୋଗେର ଭିତ୍ତିତେ ଯେ ଆନନ୍ଦଲହରୀ ଫୁଟେ ଉଠେ ତାର ଛନ୍ଦଇ ଗୀତମ୍ୟ । ବୃଦ୍ଧାରଣ୍ୟକ ତାଇ ବଲେଛେ, “ମଧୁବାତା ଖତାଯତେ ମଧୁ କ୍ଷରନ୍ତି ସିନ୍ଧୁବଃ” । ସର୍ବତ୍ରୀ ମଧୁ । ପୃଥିବୀ ସକଳେର କାହେ ମଧୁସ୍ଵରପ ଏବଂ ପୃଥିବୀର କାହେ ସକଳ ପ୍ରାଣୀଓ ମଧୁସ୍ଵରପ ।

ତୈତ୍ରିଯ ଉପନିଷଦ ବଲେନ, “ରସୋ ବୈ ସଃ । ରସ ହେବାଯାଃ ଲବଧ୍ୱାନନ୍ଦୀ ଭବତି ।” ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରନ୍ଦ ରସସ୍ଵରପ । ତିନି ରସ ପେଲେ ଆନନ୍ଦ ପାନ । ନିଜେର ଅନ୍ତରତମ ଦେଶେ ସେଇ ରସକେ ଅନୁଭୂତ କରେ ଆନନ୍ଦ ପେତେ ହେବେ । କୋନ ଦେବଦେବୀ ନେଇ । କୋନ ସ୍ଵାର୍ଥବୁଦ୍ଧି ନେଇ । -ସତ୍ୟ ଜ୍ଞାନମନ୍ତ୍ର ବ୍ରନ୍ଦ ନିହିତ ଗୁହାମ- ନିଜେର ହଦୟଗୁହାଯ ସେଇ ସତ୍ୟକେ ଉପଲବ୍ଧି କର ଏବଂ ରସାସାଦନ କର । ମନେ ରାଖା ଦରକାର ସଂସାର କ୍ରମଶାହୀ ଦୂରେ ସରେ ସରେ ଯାଚେ, ସଂସାରକେ ଧରେ ରାଖା ଯାଯାନା, କିନ୍ତୁ ବ୍ରନ୍ଦ ଚିରତର ସତ୍ୟ, ତାଁକେ ଜାନିବେ ପାରିଲେ ଚିରତରେ ଧରା ଦେଇ ତିନି ।

ବ୍ରନ୍ଦକେ ଜେନେ ମୁକ୍ତମନ ହେବେ ହେବେ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥର ଭାଷାଯ- ସେଇଜାନ୍ତି ଉପନିଷଦ ବଲେଛେ, ତେ ସର୍ବଗଂ ସର୍ବତଃ ପ୍ରାପ୍ୟ ଧୀରା ଯୁଜ୍ଞାତ୍ମାନଃ ସର୍ବମେବାବିଶ୍ଵତ୍ତି- ସେଇ ସର୍ବବ୍ୟାପୀକେ ଯାଁରା ସକଳ ଦିକ ଥେବେଇ ପେଯେଛେ ତାରା ଧୀର ହେବେ, ଯୁଜ୍ଞାତା ହେବେ, ସର୍ବତ୍ରୀ ପ୍ରବେଶ କରେନ । ପ୍ରଥମେ ତାରା ଧୈର୍ୟ ଲାଭ କରେନ, ଆର ତାରା ନାନା ବିଷୟ ଓ ନାନା ବ୍ୟାପାରେ ମଧ୍ୟେ କେବଳଇ ବିକିଷ୍ଟ ହେବେ ଉଦ୍ଭାବ ହେବେ ବେଡାନ ନା, ତାଁରା ଅପ୍ରଗଲ୍ଭ ଅପ୍ରମତ ଧୀର ହେବେ । ତାଁରା ଯୁଜ୍ଞାତା ହେବେ, ସେଇ ପରମ ଏକେର ସଙ୍ଗେ ଯୋଗଯୁକ୍ତ ହେବେ । ନିଜେକେ କୋନ ଅହଂକାର, କୋନୋ ଆସନ୍ତି ଦ୍ୱାରା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବିଚିନ୍ନ କରେନ ନା, ଏକେର ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେବେ ଆନନ୍ଦେ ବିଶ୍ଵର ସମସ୍ତ ବହୁ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରେନ, ସମସ୍ତ ବହୁ ତଥନ ତାଦେର ପଥ ଛେଡି ଦେଇ ।

ସେଇ ସକଳ ଧୀର ସେଇ ସକଳ ଯୁଜ୍ଞାତ୍ମାଦେର ପ୍ରାପ୍ୟ କରେ ତାଦେରଇ ପଥ ଆମରା ଅନୁସାର କରିବ । ସେଇ ହଚେ ଏକେର ସଙ୍ଗେ ଯୋଗେର ପଥ, ସେଇ ହଚେ ସକଳେର ମଧ୍ୟେଇ ପ୍ରବେଶେର ପଥ, ଜ୍ଞାନ ପ୍ରେମ ଏବଂ କର୍ମର ଚରମ ପରିଭ୍ରତିର ପଥ । □

ନାଗପୁର, ୧ଳା ବୈଶାଖ, ୧୪୧୮

ପ୍ରଶ୍ନ ଉପନିଷଦ

ପୃଥ୍ଵୀରାଜ ସେନ

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନ

ସୁକେଶା ହଲେନ ଝାଁ ଭରଦାଜେର ପୁତ୍ର । ଶିବିର ପୁତ୍ରେର ନାମ ସତ୍ୟକାମ । ଗର୍ବବଂଶେ ଜନ୍ମଗତି କରେଛେ ସୌର୍ଯ୍ୟାଯଣୀ । ଅଶ୍ଵଲପୁତ୍ର କୌସଲ୍ୟ । ବିଦର୍ଭ ଦେଶେ ଜାତ ଭୃଗୁପୁତ୍ର ଭାଗ୍ବବ, କତ୍ଯପୁତ୍ର କବନ୍ଧୀ । ତାଁରା ସକଳେଇ ଛିଲେନ ବ୍ରଙ୍ଗପରାଯଣ ଏବଂ ବ୍ରକ୍ଷନିଷ୍ଠ । ପରବର୍ତ୍ତେର ତତ୍ତ୍ଵ ଜାନାର ଇଚ୍ଛେ ଜାଗଳ ତାଁଦେର ମନେର ମଧ୍ୟେ । ତାଁରା ସକଳେ ମିଳେ ଗେଲେନ ପୂଜନୀୟା ଆଚାର୍ୟ ପିନ୍ଧିଲାଦେର କାହେ ।

ପିନ୍ଧିଲାଦ ଝାଁ ହଲେନ ସର୍ବଜ୍ଞ ଆଚାର୍ୟ । ତିନି ବ୍ରଙ୍ଗବିଦ୍ୟା ସମ୍ପର୍କେ କଥା ବଲାର ଅଧିକାରୀ । ଆର ଅନେକ ଦିନ ଧରେ ଗୁରୁକୁଳେ ବାସ କରେ ଯେ ସମସ୍ତ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀରା ବ୍ରଙ୍ଗଚର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରେଛେ, ତାଁରାଇ ଶୁଦ୍ଧ ଏହି ଧରନେର ବିଦ୍ୟା ଶ୍ରବଣ ଓ ଗ୍ରହଣେର ଯୋଗ୍ୟ ।

ଏହି ବିଦ୍ୟାରୀରା ଯଜ୍ଞେର କାଠ ହାତେ ନିଯୋ ଆଚାର୍ୟେର କାହେ ଗେଲେନ । କାରଣ ପ୍ରାଚୀନକାଳେ ନିୟମ ଛିଲ ଯେ, କୋନୋ ବିଦ୍ୟାରୀ କଥନ ଓ ଶୂନ୍ୟ ବା ରିକ୍ତ ହାତେ ଆଚାର୍ୟେର କାହେ ଯାବେନ ନା ।

ଶିଷ୍ୟଦେର ଦେଖେ ପିନ୍ଧିଲାଦ ଖୁବଇ ଖୁଶି ହଲେନ । କିନ୍ତୁ ତିନି ତଥନଇ ତାଁଦେର ବ୍ରଙ୍ଗବିଦ୍ୟା ସମ୍ପର୍କେ କିଛି ବଲାଲେନ ନା । ତିନି ଜାନନେଇ ଯେ, ଏହି ଶିଷ୍ୟରା ସକଳେଇ ଦୀର୍ଘକାଳ ତପସ୍ୟା କରେଛେ । ତଥାପି ଆଚାର୍ୟ ତାଁଦେର ଆରା ଏକ ବଚର ଗୁରୁଗୁହେ ଅବସ୍ଥାନ କରତେ ବଲାଲେନ । ଗୁରୁର ସେବା କରେ ଗୁରୁକେ ସମ୍ପର୍କ କରତେ ହବେ । ତବେଇ ଗୁରୁ ଖୁଶି ମନେ ବିଦ୍ୟାଦାନ କରବେନ । ଆରା ବେଶି ଚିତ୍ତଶିଦ୍ଧିର ଜନ୍ୟ ଆଚାର୍ୟ ତାଁଦେର ଆରା ଏକ ବଚର ସମୟ କାଟାତେ ବଲାଲେନ ।

ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ଏକ ବଚର କେଟେ ଗେଲ । ଏବାର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀରେ ଅନ୍ୟତମ କତ୍ୟପୁତ୍ର କବନ୍ଧୀ ଏଗିଯେ ଏଲେନ । ତିନି ବଲାଲେନ-ହେ ଗୁରୁଦେବ, ଆପନାର କଥାମତେ ଆମରା ଆରା ଏକ ବଚର କଠିନ କଠୋର ଜୀବନ୍ୟାପନେର ମଧ୍ୟେ ଦିଯେ କାଟିଯେଇ । ଆଶା କରି, ଏଥନ ଆମରା ଆପନାର ମୁଖନିଃସ୍ତ ଅମୃତବାଣୀ ଶ୍ରବଣ କରତେ ପାରବ । ଅନୁଭାବ କରେ ଆପନି ବଲୁନ ଯେ, କୋଥା ଥେକେ ଏହି ପ୍ରାଣୀସକଳ ଜନ୍ମାଭ କରେଛେ?

ଏହି କଥା ଶୁଣେ ପିନ୍ଧିଲାଦ କିଛକଣ ଚିନ୍ତା କରଲେନ । ତାଁର ଶିଷ୍ୟରା ବ୍ରଙ୍ଗତତ୍ତ୍ଵ ସମ୍ପର୍କେ ଜାନନେ ଆହାରୀ ଛିଲେନ । କିନ୍ତୁ ତାଁଦେର ଏକଜନ ପ୍ରଜାସୃଷ୍ଟିର ସମ୍ବନ୍ଦେ ପ୍ରଶ୍ନ କରେଛେ କେନ? ପରକଣେ ତିନି ବୁବାତେ ପାରଲେନ ଯେ, ସୃଷ୍ଟିତେଇ ବ୍ରକ୍ଷେର ପ୍ରକାଶ । ବ୍ରଙ୍ଗ ସୃଷ୍ଟିର ମାଧ୍ୟମେଇ ନିଜେକେ ବିସ୍ତୃତ କରେଛେ । ତାଁର ସୃଷ୍ଟ ଜୀବନଜଗହେ ହେ ତାଁର ମହିମା ବା ବିଭୂତିର ଜାଯଗା । ତାଇ ଏହିସବ ଜୀବ ସମ୍ପର୍କେ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରତେ ହବେ । ସୃଷ୍ଟିଜଗନ୍ତ ଥେକେ ଶୁରୁ କରେ ଆମରା ଧୀରେ ଧୀରେ ସୃଷ୍ଟିର ଅତିତି

ବ୍ରକ୍ଷେ ପୌଛୁତେ ପାରବ । ଯେହେତୁ ବ୍ରକ୍ଷେର ସଙ୍ଗେ ଜୀବେର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ଆଛେ, ତାଇ ବ୍ରକ୍ଷେକେ ଜାନନେ ହେ ତାଁର ସୃଷ୍ଟ ଜୀବଦେର ସମ୍ପର୍କେ ଜାନା ଉଚିତ । ବ୍ରଙ୍ଗଜିଙ୍ଗାସୁ ଶିଷ୍ୟ ତାଇ ଜୀବେର ଉଂପତ୍ତି ବିଷୟେ ପ୍ରଶ୍ନ କରେଛିଲେନ ।

ଏବାର ପିନ୍ଧିଲାଦ ସୃଷ୍ଟିତତ୍ତ୍ଵର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରତେ ବଲାଲେନ । ତିନି ବଲାଲେନ ଯେ, ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ହିସାବେ ଦୈଶ୍ୱର ଯଥନ ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶିତ ହେଯେଛିଲେନ, ତଥନ ତିନି ଛିଲେନ ପ୍ରଜାପତି । ପ୍ରଜାପତିର ପ୍ରଧାନ କାଜ ହେ ପ୍ରାଣୀଦେର ସୃଷ୍ଟି, ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ରକ୍ଷା କରା । ପ୍ରାଣୀବର୍ଗେର ସୃଷ୍ଟିର ଜନ୍ୟ ପ୍ରଜାପତି ଦୀର୍ଘକାଳ ଏକମନେ ତପସ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ସଂକଳନ କରେନ । ସୃଷ୍ଟି ହେ ତାଁ ଆସି ତପସ୍ୟା । ତାଁର ସଂକଳନ ଓ ତପସ୍ୟା ଥେକେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ଵାତ୍ମକ ମିଥୁନ ଆବିର୍ଭାବ ହେଲ । ତିନି ନିଜେକେ ଏକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ଵ ହିସାବେ ପ୍ରକାଶ କରଲେନ ।

ଏହି ମିଥୁନ ବା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ଵ କିନ୍ତୁ ଦୁଟି ତତ୍ତ୍ଵ ନନ୍ଦ, ଏକ ତତ୍ତ୍ଵର ଦୁଟି ଦିକ । ଏକେର ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟଟି ଅଙ୍ଗ୍ରେଷୀଭାବେ ଯୁକ୍ତ ହେଯେ ଆଛେ । ଏହି ମିଥୁନେର ଏକଟିକେ ଆମରା ପ୍ରାଣ ବଲି, ଅନ୍ୟଟିକେ ରଯି ବା ଜଡ଼ ବଲା ହେଁ । ଆମରା ଯାକେ ନିଜୀବ ପଦାର୍ଥ ବଲି, ତାର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରାଣେର କ୍ରିୟା ଆଛେ । ତବେ ଏହି କ୍ରିୟା ଏତ ମୃଦୁ ଯେ, ଆମରା ତା ଅନୁଭବ କରତେ ପାରି ନା ।

ସୃଷ୍ଟିତେ ଆଦିତ୍ୟ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରରପେ ପ୍ରାଣ ଓ ଜଡ଼ର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରକାଶ । ଆଦିତ୍ୟ ହେଲେନ ପ୍ରାଣେର ପ୍ରତୀକ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ର ବା ଜଡ଼ର ପ୍ରତୀକ ।

କାଜେଇ ଆଦିତ୍ୟ ଭୋକ୍ତ ସ୍ଵରପ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ୟ ସ୍ଵରପ । ଆଦିତ୍ୟ ବା ସୂର୍ୟକେ ପ୍ରାଣ ବା ଭୋକ୍ତା ବଲା ହେଯେଛେ । କାରଣ ଆଦିତ୍ୟଙ୍କ ହେଲେନ ପ୍ରାଣେର ଉଂସ । ରୋଜ ସକାଳେ ସୂର୍ୟ ଉଦିତ ହେଲେ ସବକିଛୁ ପ୍ରାଣବତ୍ତ ହେଯେ ଓଠେ । ଆବାର ଯଥନ ସୂର୍ୟ ଅନ୍ତାଳେ ଯାଯି ତଥନ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ନିଦ୍ରାର କୋଳେ ଢଳେ ପଡେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରକେ ଜଡ଼ର ପ୍ରତୀକ ଏବଂ ଭୋଗ୍ୟ ବଲା ହେଯେଛେ । କାରଣ ଚନ୍ଦ୍ରର ଦାରା ବିଭିନ୍ନ ଶସ୍ୟର ଜନ୍ମ ହେଁ । ଏହିସବ ଶସ୍ୟ ଜୀବେର ଖାଦ୍ୟ ହିସାବେ ଗ୍ରହଣ କରେ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ଯଥନ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥର ପ୍ରତୀକ, ତଥନ ଜଗତର ମୂର୍ତ୍ତ-ଅମୂର୍ତ୍ତ ସବକିଛୁ ଜଡ଼ର ପ୍ରତୀକ ସ୍ଵରପ ବିରାଜ କରେ । ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ପ୍ରତୋକ ସୃଷ୍ଟ ବନ୍ଦ୍ର ଏକଟି ଆଲାଦା ମୁକ୍ତି ଆଛେ । ଯାକେ ଆମରା ଅମୂର୍ତ୍ତ ବଲେ ଥାକି, ତାରା ଏକଟି ମୂର୍ତ୍ତ ଆହେ, କିନ୍ତୁ ସେଇ ମୂର୍ତ୍ତି ଏତ ସୃଷ୍ଟ ଯେ, ଆମରା ତାକେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଦାରା ଉପଲବ୍ଧି କରତେ ପାରି ନା । ସବ ଅର୍ଥ ବିବେଚନା କରେ ଆମରା ଆଦିତ୍ୟକେ ପ୍ରାଣସ୍ଵରପ ବଲେ ଥାକି । ସୂର୍ୟଙ୍କ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି । ସୂର୍ୟର ଆବିର୍ଭାବର ଆଗେ ଅର୍ଥାତ୍ ସୂର୍ୟଦିନେର ଆଗେ ବିଶ୍ଵରାଚର ଅନ୍ଧକାରେ ସମାଚନ୍ଦ୍ର ଥାକେ । ପ୍ରାଣୀରା ନିଦ୍ରିତ ଥାକେ । ସୂର୍ୟ

যখন ପୂର୍ବଦିକେ ଉଦିତ ହନ ତଥନ ତିନି ପୂର୍ବଦିକେର ସମ୍ମତ ପ୍ରାଣୀକେ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରେ ତୋଳେନ । ତାଦେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରାଗଶଙ୍କିର ପ୍ରକାଶ ଘଟେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିକେର ପ୍ରାଣୀରାଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ସୁର୍ଯ୍ୟର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଏବଂ ସଞ୍ଜୀବିତ ହେଁ ଓଡ଼ିବେ ।

ତାଇ ସୂର୍ଯ୍ୟକେ ବଲା ହେଁଛେ ବୈଶ୍ଵାନର ଏବଂ ବିଶ୍ଵରୂପ । ଏହି ବିଶ୍ଵେ ଯତ ବିଭିନ୍ନ ରୂପ ଦେଖା ଯାଇ ସେହି ସମ୍ମତ ସୂର୍ଯ୍ୟରେଇ ପ୍ରକାଶ ରୂପ । ତିନି ସର୍ବଜୀବାତ୍ମକ, ଆବାର ବିଶ୍ଵେର ଧାରକ । ଜୀବ ଏବଂ ଜଗଂ ତାଁର ପ୍ରକାଶ ଛାଡ଼ା ଆର କିଛୁ ନଯ । ତିନି ଏମନ ଏକ ଅସୀମ ପ୍ରାଗଶଙ୍କି, ଯାଁର ଦ୍ୱାରା ସକଳକେ ସଞ୍ଜୀବିତ କରା ସମ୍ଭବ । ଆବାର ତିନି ଅନ୍ୟ ରୂପେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଗ୍ନିରୂପେ ସକଳରେ ପ୍ରକାଶକ । ତାଇ ସୂର୍ଯ୍ୟକେ ପ୍ରାଣ ଏବଂ ଅଗ୍ନିର ସ୍ଵରୂପ ବଲା ହେଁଛେ । ଆସଲେ ଓଇ ତିନଟି ହଲ ଏକଟି ଶତିର ବିଶ୍ଵରୂପ । ଏଦେର ଆଧିଦୈବିକରୂପ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଆଧିଭୌତିକ ରୂପ ହଲ ଅଗ୍ନି ଆର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ରୂପ ହଲ ପ୍ରାଣ ।

ଅସଂଖ୍ୟ ରଶ୍ମିଗୁଚ୍ଛର ମାଧ୍ୟମେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ବହିଃପ୍ରକାଶ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ତେମନି ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରାଣେର ସୃଷ୍ଟି କରେଛେ । ତାଇ ପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିବର୍ଗ ସୂର୍ଯ୍ୟକେ ବିଶ୍ଵରୂପ ଗୋଟୀ ମାନ ଜାତ ଗ୍ରହ ଏବଂ ଏକମାତ୍ର ଜ୍ୟୋତି ତାପ ପ୍ରଦାତା ହିସାବେ ଜାନେନ ।

ସୃଷ୍ଟିକ୍ରମେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ର ବଚରେ ପରିଣତ ହୟ । କାରଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଆବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରାଇ ବଚରରେ ଗଣନା ହେଁ ଥାକେ । ଏହି ବଚରର ପ୍ରଜାପତି ସ୍ଵରୂପ, କାରଣ ଏର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜା ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ପ୍ରଜାର ରକ୍ଷା ହେଁ ଥାକେ ।

ବଚରେ ଦୁଟି ଅଯନ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥ ଆହେ । ଏକଟିକେ ଆମରା ବଲି ଉତ୍ତରାୟନ, ଅନ୍ୟଟିକେ ବଲି ଦକ୍ଷିଣାୟନ । ବିଶୁବସଂକ୍ରାନ୍ତି ଥେକେ ଛ'ମାସ ଉତ୍ତରାୟନ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଛ'ମାସ ଦକ୍ଷିଣାୟନ । ଉତ୍ତରାୟଣେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତରଦିକେ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣାୟନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ଦିକେ ଗମନ କରେ । ଉତ୍ତରାୟନ ହଲ ପ୍ରାଣ ଅଂଶ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣାୟନ ହଲ ଅ-ପ୍ରାଣ ଅଂଶ ।

ଉତ୍ତରାୟଣକେ ଆମରା ସୂର୍ଯ୍ୟର ପଥ ବଲେ ଥାକି । ଯେହେତୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଣ, ଜ୍ୟୋତି ଏବଂ ଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରତୀକ । ତାଇ ଯାଁର ଇହଜୀବନେ ବ୍ରଦ୍ଧେର ଜ୍ଞାନଲାଭ କରେନ, ତାଁରୀ ଉତ୍ତରାୟନ ଦ୍ୱାରା ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକେ ଗମନ କରତେ ପାରେନ ।

ଅପରଦିକେ ଦକ୍ଷିଣାୟନ ହଲ ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକେର ପଥ । ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ ଅଜ୍ଞାନେର ଲୋକ । ଯେ ସମ୍ମତ ଅଜ୍ଞାନୀ ମାନୁଷ ଜୀବନେ ଜ୍ଞାନଲାଭେର କୋନୋ ଚେଷ୍ଟା କରେନନ୍ତି, ଯାଁରା କେବଳମାତ୍ର କାମନା-ବାସନାର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେଁ ଦିନ କାଟିଯେ ଦେନ ଏବଂ ପୁତ୍ରକନ୍ୟା ଉତ୍ୱପାଦନ କରେଛେ, ଯାଁରା ସ୍ଵର୍ଗଲାଭେର ଆକାଶକ୍ଷୟ କୋନୋ ଅନୁଷ୍ଠାନେର ଆଯୋଜନ କରେନନ୍ତି, ତାଁରୀ ମୃତ୍ୟୁର ପର ଦକ୍ଷିଣାୟନ ଦ୍ୱାରା ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକେ ଗମନ କରେନ । ସେଥାନେ କିଛିନିମ ସ୍ଵର୍ଗସୁଖ ଭୋଗ କରେନ । ଆବାର ପାର୍ଥିବ ଲୋକେ ଫିରେ ଆସେନ । ତାଁରୀ କଥନୋହି ମୋକ୍ଷଲାଭ କରତେ ପାରେନ ନା ।

ତାଁରା ସାରାଜୀବନ ଏକାଥ୍ରିତେ ବ୍ରକ୍ଷଚର୍ଯ୍ୟ ପାଲନ କରେଛେ, ତାଁରା ଆତ୍ମାର ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରେନ ଏବଂ ଉତ୍ତରାୟନ ପଥେ ଗମନ କରେନ । ତାଁରା ଶୈଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଦିତ୍ୟଲୋକ ପ୍ରାଣ ହନ । ଆଦିତ୍ୟ ଲୋକକେ ଆମରା ଜ୍ଞାନେର ଲୋକ ବଲତେ ପାରି । ଏହି ଏମନ ଏକଟି ଜଗଂ ସେଥାନେ ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ । ଏଥାନେ ମାନୁଷ ଭୟବର୍ଜିତ ହେଁ ଦିନ କାଟାତେ ପାରେ । ସତ୍ୟକାରେ ଅମୃତର ସନ୍ଧାନ ପାଇ । ଜ୍ଞାନୀବର୍ଗେର କାହେ ଏହି ହଲ ପରମ ଦ୍ୱିନ୍ଦ୍ରିୟ ଲୋକ, ଏକେ ଆମରା ବ୍ରକ୍ଷଲୋକ ବଲେ ଥାକି ।

ଏହି ଲୋକେ ଯାଁରା ପ୍ରାଣ ହନ, ତାଁଦେର ଆର ପୃଥିବୀତେ ଫିରେ ଆସନ୍ତ ହୟ ନା । ସେକ୍ଷଣ୍ଡେଇ ସମ୍ମତ ଗମନାଗମନେର ସମାପ୍ତି ଘଟେ ଯାଇ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ସାତଟି ଘୋଡ଼ାର ରଥେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଆଛେନ । ତିନି ତାଁର ପ୍ରଜ୍ଞଲିତ କିରଣ ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀ ଥେକେ ଜଳ ଇତ୍ତଣ କରେନ । ଆବାର ଆକାଶ ଥେକେ ବୃଷ୍ଟି ବରେ ପଡ଼େ, ବୃଷ୍ଟିକେ ଆମରା ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବେର ବର୍ଜ୍ୟପଦାର୍ଥ ବଲତେ ପାରି ।

ସୂର୍ଯ୍ୟର ଆବର୍ତ୍ତନେର ଫଳେ ମାସ ଏବଂ ବଚର ଗଣନା କରା ହୟ । ପ୍ରତି ମାସ ଦୁଟି ପକ୍ଷ ଆଛେ-ଏକଟିକେ ବଲେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ, ଏହି ପାଣେର ପ୍ରତୀକ । ଅପରାଟି ହଲ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ । ଏହି ଅପାଣେର ପ୍ରତୀକ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷକେ ଆମରା ଜ୍ଞାନେର ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଏବଂ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷକେ ବଲି ଅଜ୍ଞାନେର ଅଗ୍ନିକାର ।

ଯାଁରା ପ୍ରାଣଦଶୀ ଜ୍ଞାନବାନ, ତାଁରା ସକଳ ସମୟ ପ୍ରାଣକେ ଦେଖତେ ପାନ । ତାଁରା ଯେ ଯଜ୍ଞ ବା ଶୁଭ କାଜ କରେନ ସେହି ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷକେ କରେ ଥାକେନ । ଆର ଯାଁରା ପ୍ରାଣକେ ଦେଖତେ ପାନ ନା, ତାରା ଯେ ଯଜ୍ଞ ବା କର୍ମ କରେନ ତା କୃଷ୍ଣପକ୍ଷେଇ କରେ ଥାକେନ ।

ସୃଷ୍ଟିର କ୍ରମାନୁସାରେ ପ୍ରଜାପତି ମାସରୂପେ ଅବଶ୍ୟନ୍କ କରେନ । ତାଁର ଦେହାବୟବ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ବିବରିତ ହୟ । ଦିବାଭାଗେ ଆମରା ପ୍ରାଣେର ପ୍ରକାଶ ଦେଖତେ ପାଇ, ଆର ରାତ୍ରିଭାଗେ ଜଡ଼ତ୍ଵେର ପ୍ରକାଶ ଘଟେ । ଏହିଭାବେ ପ୍ରାଣ ଏବଂ ଅପାଣେର ମଧ୍ୟ ଏକ ହନ୍ଦ ବଜାଯ ଆହେ ।

ଦିବାଭାଗ ପ୍ରାଣରୂପୀ । ଏହିସମୟ ରତ୍ନକ୍ରିୟା କରିଲେ ଯେ ଶୁକ୍ଳସ୍ଵର୍କୁଧିନ ଘଟେ, ତାର ଫଳେ ପ୍ରାଣଶଙ୍କି ବର୍ଜିତ ହୟ । ତାଇ ଦିନେର ବେଳା ଶ୍ରୀ-ସଙ୍ଗମ କରା ଆୟୁ, ବଲ ଓ ବୀର୍ଯ୍ୟର ପକ୍ଷେ କ୍ଷତିକର । ରାତ୍ରିକାଳେ ଯାରା ଶ୍ଵାସମୂର୍ତ୍ତି ଭାର୍ଯ୍ୟାତେ ଉପଗତ ହୟ, ତାରା ବ୍ରକ୍ଷଚର୍ଯ୍ୟରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରେ । ଏହି ଆୟୁକ୍ରମ ଏବଂ ସନ୍ତାନ-ସନ୍ତତି ଉତ୍ୱପାଦନେର ପକ୍ଷେ ଏକଟି ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସୃଷ୍ଟିର କ୍ରମାନୁସାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ବଚର, ମାସ ଏବଂ ଅହୋରାତ୍ରେ କ୍ରିୟାର ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ନ ଉତ୍ୱପାଦିତ ହୟ । ଅନ୍ନରୂପ ପ୍ରଜାପତି ସୃଷ୍ଟିକ୍ରମେ ଶୁକ୍ଳ ହିସାବେ ପରିଣତ ହୟ । ଆର ଅନ୍ନଇ ଜୀବଦେହେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେଁ ରସ, ରକ୍ତ ଓ ଶୁକ୍ଳ ଉତ୍ୱପନ କରେ । ତାଇ ଶୁକ୍ଳକେ ଆମରା ପ୍ରଜାପତି ସ୍ଵରୂପ ବଲେ ଥାକି । ଶୁକ୍ଳ ସୃଷ୍ଟିର କାଜେ ସକ୍ଷମ । ପୁରୁଷ ବୀର୍ଯ୍ୟକେ ପ୍ରାଣାତ୍ମକ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ବୀର୍ଯ୍ୟକେ ଜଡ଼ାତ୍ମକ ବଲା ହେଁଛେ । ଏହି ଉଭୟରେ ସଂମୋଗେ ପ୍ରାଣଦେହ ଜନ୍ମ ହୟ ।

ତାହଲେ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥେର ଉତ୍ୱର ଏଭାବେଇ ଦେଓୟା ହଲ । କୀଭାବେ ପ୍ରାଣିବର୍ଗ ଜନ୍ମଇଥିବ କରେଛେ ତା ଆମରା ଜାନତେ ପାରିଲାମ । ପ୍ରାଣରୂପ ପ୍ରଜାପତି ଥେକେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ବଚର, ମାସ, ଅହୋରାତ୍ର ଏବଂ ଅନ୍ନାଦି କ୍ରମେ ବୀର୍ଯ୍ୟର ଉତ୍ୱପାଦନ ହୟ । ବୀର୍ଯ୍ୟ ଥେକେଇ ପ୍ରାଣଦେହ ଜନ୍ମାବ୍ଦ ହେଁ ଥାକେ ।

ଯେ ସମ୍ମତ ପୁରୁଷରା ସଂସାର ଜୀବନେର ସମ୍ମତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଲନ କରେନ ଏବଂ ସଂୟତ ହେଁ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ୱପାଦନ କରେନ, ତାଁରୀ ପ୍ରଜାପତିର ଅନୁଷ୍ଠାତା । କାରଣ ପ୍ରଜାପତିର କାଜ କରେ ପ୍ରଜାପତିର ଇଚ୍ଛେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରେନ । ଏହିଦେଇ ଆମରା ପ୍ରଜାପତିର ସାକ୍ଷାତ୍ ବ୍ରତଚାରୀ ବଲତେ ପାରି । କିନ୍ତୁ ଏହି କାଜ ସଂୟତ ହେଁ କରତେ ହେଁ । ଉଚ୍ଚଜ୍ଞଲ ଆଚରଣ ଦ୍ୱାରା ଏହି ମହ୍ୟ କାଜକେ ଅଶୁଭ କରା ଉଚିତ ନାୟ । ତାଇ ଏକେ ଏକ ମହାନ ବ୍ରତ ବଲା ହେଁଛେ ।

ଯାଁରା କାଯମନୋବାକ୍ୟେ ସଂୟମ ଅବଲମ୍ବନ କରେ ଏକାଥ୍ରିଚିତ୍ରେ ପ୍ରଜାପତିର ବ୍ରତ ପାଲନ କରେନ, ତାଁରୀ ମୃତ୍ୟୁର ପର ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକେ ଥାନ ପାନ । କାରଣ

ଚିନ୍ମୟୀ

ତାରା ହଲେନ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଏବଂ ସଦାଚାରୀ । ତାରା ପ୍ରଜାପତିବ୍ରତ ପାଲନ କରେଛେ, ସତ୍ୟାଚାରଗ ପୁଣ୍ୟ କାଜେର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରେଛେ, କିନ୍ତୁ ତାରା ଏହି କାଜ କରତେ ଗିଯେ ସ୍ଵଗଳାଭେର ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରେଛେ-କିନ୍ତୁ ଅନାସଙ୍ଗ ହେଁ ଆତ୍ମଜାନ ଲାଭେର ଚେଷ୍ଟା କରେନନି । ଏଇଜନ୍ ଆତ୍ମଜାନେର ଅଭାବେ ତାଦେର ସ୍ଥାନ ହୟ ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକେ । ତାଦେର ପୁଣ୍ୟକ୍ଷର ହଲେ ତାରା ଆବାର ମର୍ତ୍ତ୍ୱଲୋକେ ଫିରେ ଆସେ ।

ଯେ ସମ୍ପତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିରା ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ସର୍ବ ପାଲନେ ନିଷ୍ଠା ଦେଖିଯେଛେ ଏବଂ ପ୍ରଜାପତି ବ୍ରତେ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରେ ପୁତ୍ର-କନ୍ୟା ଉତ୍ସାହନ କରେଛେ, ତାଦେର ମଧ୍ୟେ କୋଣୋ ଅଜାନ ମୋହ ଥାକେ ନା । ତାରା ଜୀବନେର ସବକଟି ଅଧ୍ୟାୟେର ଓପର ନଜର ଦିଇଯେଛେ । ବାନପ୍ରଶ୍ଟ ଏବଂ ଭିକ୍ଷୁ ଆଶ୍ରମେ ପ୍ରବେଶ କରେଛେ । ତାଦେର ମଧ୍ୟେ କପଟତା ବା ମିଥ୍ୟାଚାରଗ ନେଇ । ବିଷୟାସକ୍ତି ସମ୍ପର୍କେ ତାରା କିଛୁଇ ଜାନେନ ନା । ଶୈଷାଦି ତାରା ନିର୍ମଳ ବ୍ରକ୍ଷାଲୋକେ ଗମନ କରେନ । ସେଥାନେ ସ୍ଥିତିଲାଭ କରେନ । ତାରା ସତ୍ୟେର ଅନୁଷ୍ଠାତା, ତାଦେର ହୃଦୟେ କୋଣୋ ମଲିନତା ନେଇ । ତାରା ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ, ତାଇ ବିଷୟାସକ୍ତିଜନିତ ଅଜାନ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଥିକେ ତାରା ମୁକ୍ତ ହେଁ ପେରେଛେ । ସ୍ଵଗଳାଭେର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ନା କରେ ତାରା ଶୁଦ୍ଧମାତ୍ର ଆତ୍ମଜାନ ଲାଭ କରତେ ଚାନ । ତାଇ ଜାନମ୍ୟ ବ୍ରକ୍ଷାଲୋକେର ଦରଜା ତାଦେର ଜନ୍ୟ ଉତ୍ସୁକ ଥାକେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ

ଏବାର ଏଲେନ ବିଦର୍ଭଦେଶୀୟ ଭୂଷ ପୁତ୍ର । ତିନି ପିପଲାଦ ଝାୟିକେ ପ୍ରଶ୍ନ କରଲେନ-ଭଗବନ୍, କ'ଜନ ଦେବତା (ଇନ୍ଦ୍ରିୟଶକ୍ତି) ପାଣୀର ଶରୀରକେ ବିଶେଷଭାବେ ଧାରଣ କରେନ? ଜାନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ ଭେଦେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବଗଣେର ମଧ୍ୟେ କାରା ଏହି ଶରୀରେ ଭେତର ନିଜେର ମାହାତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରେନ? ଏହି ସବ ଦେବତାଦେର ମଧ୍ୟେ କେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ?

ତାର ପ୍ରଶ୍ନେର ଭେତର ଯେ ବିଶେଷଣ ଲୁକିଯେ ଆଛେ ତା ଏକବାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରା ଯାକ । ଆମରା ଜାନି, ଶରୀରେ ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ ସ୍ଥିଯୀ ସ୍ଥିଯୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ କରେ । ଆମରା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦେରେ ଆମାଦେର ଶରୀରେ ଉପାଦାନ ବଲତେ ପାରି । ତାରା କେଉଁଇ ନିଜେର ସବ କାଜ କରତେ ପାରେ ନା । ଅନ୍ୟ ଶକ୍ତିର ଦ୍ୱାରା ଚାଲିତ ନା ହଲେ ତାରା କର୍ମଶୀଳ ଥାକତେ ପାରବେ ନା । ଏକା ବା ସମ୍ମିଲିତଭାବେ କୋଣୋ କାଜ କରତେ ପାରବେ ନା । ଯେ ଶକ୍ତିର ଦ୍ୱାରା ଇନ୍ଦ୍ରିୟରା ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରିଚାଳିତ ହୟ, ତାକେ ବଲେ ଅଦୟ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ।

ଏଥିନ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେଛେ ଯେ, ଏହି ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ଉତ୍ସେ କାର ଅବହାନ? ଆବାର କେ ଏହିଦେର ମଧ୍ୟେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ? ଏବାର ଆମରା ଏହି ବିଷୟେ ଆଲୋଚନା କରବ ।

ଝାୟି ଉପଲାଦ ଭୂଷପୁତ୍ରକେ ବଲଲେନ-ଆକାଶ, ବାୟୁ, ଅଞ୍ଚି, ଜଳ ଏବଂ ପୃଥିବୀ-ଏରା ଜୀବଦେହେର ଉପାଦାନ । ଚକ୍ର, କର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭୃତି ଜାନେନ୍ଦ୍ରିୟମୁହୂର୍ତ୍ତ ଜାନଲାଭେର ପକ୍ଷେ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ହାତ-ପା ପ୍ରଭୃତି କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟେର ଦ୍ୱାରା ଆମରା କର୍ମଶୀଳନ କରତେ ପାରି । ତବେ ଆପାତ ଦୃଷ୍ଟିତେ ଯାଦେର କ୍ରିୟାଶୀଳ ବଲେ ମନେ ହୟ, ଆସିଲେ ତାରା କିନ୍ତୁ ନିଜେ ଥିକେ କୋଣୋ କାଜ କରତେ ପାରେ ନା । ଏହିଦେର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବା ନିଜସ୍ଵ କୋଣୋ ଶକ୍ତି ନେଇ । ଏରା ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଚାଲିତ ହୟ ଏବଂ ସଞ୍ଜୀବିତ ହୟ । ତବେଇ ନିଜ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରତେ ପାରେ । ଏହି ବିଚାର ବିବେଚନା କରେ ଆମରା ପ୍ରାଣଶକ୍ତିକେଇ ଦେହେର ଧାରକ ଓ ବାହକ ବଲତେ ପାରି ।

ବରିଷ୍ଠ ପ୍ରାଣ ହଲ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣ । ପ୍ରାଣ, ଅପ୍ରାଣ, ସମାନ, ବ୍ୟାନ ଓ ଉଦାନ-ଏହି ପାଂଚଟି ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଜୀବଦେହେ ବିଭିନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରେ ଏବଂ ସର୍ବଦା ବିଦ୍ୟମାନ । ତବେ ଏଦେର ଆମରା ଏକେର ଥେକେ ଆଲାଦା କରତେ ପାରି ନା । ଏରା ହଲ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାଶ । ଏହି ମୁଖ୍ୟଶକ୍ତିକେଇ ବଲା ହେଁଥେ ବରିଷ୍ଠ ପ୍ରାଣ ।

ଶରୀରେ ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶେ ମଧ୍ୟେ ଏକଟି ସଂଯୋଗ ସ୍ଵତ୍ର ସ୍ଥାପିତ ହେଁଥେ । ଏହିଭାବେଇ ଶରୀର ଆରା ସୁଦୃଢ଼ ହୟ ଉଠେଛେ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିଗୁଡ଼ି ତାଦେର ଓପର ନୟନ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଠିକ ମତୋ ସମ୍ପାଦନ କରେ । ତାଦେର ମଧ୍ୟେ ସଂଯୋଗ ଏବଂ ସାମଞ୍ଜ୍ସ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରେ ଶରୀରକେ ରକ୍ଷା କରା ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣେର କାଜ । ଏହିଭାବେଇ ତାରା ଶରୀରକେ ରକ୍ଷା କରେ ଚଲେ ।

ଏହି ସବ କାଜେର ଅନ୍ତରାଳେ ଆଛେ ଓହ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣ । ତିନି ଏକବାର ଶରୀର ଥେକେ ବେର ହବାର ଉପକ୍ରମ କରଲେନ । ତିନି ଶରୀର ଥେକେ ନିର୍ଗତ ହବାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟସକଳେ ତାକେ ଅନୁସରଣ କରଲ । ଆବାର ତିନି ଶ୍ରୀର ହେଁ ସକଳେ ଶ୍ରୀର ହେଁ । ପ୍ରସଙ୍ଗତ ଏକଟି ଗଲ୍ଲେର କଥା ବଲା ଯାଯ । ଯଦି ଆମରା ମୌର୍ଯ୍ୟାଛିଦେର ରାଣୀକେ ଉଡ଼ନ୍ତ ଅବହାଯ ଦେଖି, ତାହଲେ ସମ୍ପତ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟାଛି ଉଡ଼ନ୍ତ ଶୁଣ କରେ । ରାଣୀ ଶୁଣିର ହେଁ ଆବାର ସକଳେଇ ଶୁଣିର ହୟ । ବାକ୍, ମନ, ଚକ୍ର, କର୍ମର ସଭାବର ଠିକ ଏହିରକମ । ତାରା ନିର୍ଗତ ପ୍ରାଯ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣେର ଦିକେ ତାକିଯେ ଅଛିର ହୟ ଉଠିଲେନ । ଶୈଷାଦି ତାରା ଏକମନେ ପ୍ରାଣେର ଶତ କରତେ ଲାଗଲେନ ।

ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ସାଥେ ବ୍ରକ୍ଷେର ଅଭିନ୍ନତା ଆଛେ । ତାଇ ଆମାଦେର ଉଚ୍ଚିତ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ଶତ କାଜ । କାରଣ ପ୍ରାଣ ହଲ ଏକ ସର୍ବାତ୍ମକ ସତ୍ତା । ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ବିଭିନ୍ନ ଦେବତା ହିସାବେ ଜଗତେର ସମ୍ପତ୍ତ କାଜ ସମ୍ପାଦନ କରେନ । କଥିନୋ ତିନି ଅଣି ହିସାବେ ତାପ ଦେନ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ହିସାବେ ଜଗଂତେ ପ୍ରକାଶିତ କରେନ । ପ୍ରାଣଇ ଇନ୍ଦ୍ର, ବାୟୁ, ପୃଥିବୀ, ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ମେଘ ହିସାବେ ଆବିଭୂତ ହୟ । ଯା କିଛୁ ମୂର୍ତ୍ତ ଏବଂ ଅମୂର୍ତ୍ତ, ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ ଅଦୃଶ୍ୟ, ହୁଲ ଏବଂ ସୂର୍କ୍ଷା-ସବାଇ ହଲ ପ୍ରାଣ । ପ୍ରାଣଇ ଅମୃତ, ପ୍ରାଣଇ ସେଇ ଅବିନାଶୀ ତତ୍ତ୍ଵ, ଯା ଏହି ବିନାଶଶୀଳ ଜଗଂତେ ଧାରଣ କରେ ଆଛେ ।

ରଥଚକ୍ରେ ନାଭିତେ ଶଲାକା ପ୍ରବିଷ୍ଟ ଥାକେ ବଲେ ସୋଟି ଶଲିତ ହେଁ ପାରେ ନା । ଠିକ ଏକଇଭାବେ ବିଶେଷ ସମ୍ପତ୍ତ ବନ୍ତ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଁଥେ । ତାରା ପ୍ରାଣ ଦ୍ୱାରା ବିଧୃତ ଆଛେ ବଲେଇ କଥିନୋ ବିଛିନ୍ନ ହୟ ନା । ରଥଚକ୍ରେ ଗତି ଦ୍ୱାରା ଯେମନ ଶଲାକା ଗୁଲିର ଗତି ନିର୍ଧାରିତ ହୟ, ଠିକ ସେଇଭାବେ ପ୍ରାଣେର ଗତିଶକ୍ତିର ଦ୍ୱାରା ଜଗତେର ସମ୍ପତ୍ତ ପଦାର୍ଥେ ଚଲନ ନିର୍ଧାରିତ ହୟ ଥାକେ ।

ବେଦ ହଲ ଜାନେର ଆକର ଏବଂ କର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ତାଇ ବେଦକେ ଆମରା ପ୍ରାଣ ବଲତେ ପାରି । ଯଜ୍ଞକେ ଆବାର ଏଥାନେ ସମ୍ପତ୍ତ କର୍ମର ପ୍ରତୀକ ସ୍ଵରୂପ ଧରା ହେଁଥେ । ଯେହେତୁ ପ୍ରାଣଇ ସମ୍ପତ୍ତ କର୍ମ, ତାଇ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ଦ୍ୱାରାଇ କର୍ମ ସମ୍ପନ୍ନ ହୟ । ପ୍ରାଣଇ ଏଥାନେ ମନୁଷ୍ୟ ବର୍ଗେର ପ୍ରତୀକ ।

ପ୍ରାଣ ଯେ କେବଳ ଜୀବଗଣେର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ତା ନଯ, ପ୍ରାଣସୃଷ୍ଟିର ମୂଲେଓ ଆଛେ ପ୍ରାଣେର ଅବଦାନ । ପ୍ରାଣଇ ପ୍ରଜାପତି ହିସାବେ ସ୍ତ୍ରୀଗର୍ଭେ ସନ୍ତାନ ସ୍ଵରୂପ ବିଚରଣ କରେ । ଆବାର ପିତାମାତାର ପ୍ରତିରୂପ ହେଁ ପୃଥିବୀତେ ଆଇଁ । ପ୍ରାଣେର କୀ ଅସୀମ ଲୀଳା ।

ଜୀବନେର ପ୍ରତିଟି ମୁହଁରେ ପ୍ରତିଟି ଜୀବ କର୍ମଚଳତାର ମଧ୍ୟେ ସମୟ କାଟାଯାଇଛି। ଚଲିଥୁତାଇ ଜୀବନେର ଆରେକ ନାମ। ଆର ଜୀବର ଏହି ଚଲମାନତାର ଅନ୍ତରାଳେ ଆଛେ ପ୍ରାଣେର କ୍ରିୟା। ପ୍ରାଣ ହଲ ଦେହର ସମ୍ପଦ କର୍ମେର ନିୟମକ୍ରମ। ପ୍ରାଣରା ଯେମନ ରାଜାକେ ଉପହାର ଦେଯ, ଚକ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟରା ତେମନିଇ ବିଭିନ୍ନ ଉପହାର ନିଯେ ପ୍ରାଣେର କାହେ ପୌଛେ ଦେଯ । ବାକ୍, ମନ-ସକଳେଇ ପ୍ରାଣେର ଏକାନ୍ତ ଅନୁଗତ । ତାଇ ଆମରା ପ୍ରାଣକେ ଆତ୍ମା ହିସାବେ ଗ୍ରହଣ କରତେ ପାରି ।

ପ୍ରାଣେର ଶ୍ଵର କରେ ଆମାଦେର ଶାସ୍ତ୍ରେ ବଲା ହେଲେ ଯେ, ପ୍ରାଣ, ତୁମି ଦେବତାଦେର ଜନ୍ୟ ଥିଦିଲୁ ଯଜ୍ଞୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟେର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାହକ । ତୁମି ଶ୍ରାଦ୍ଧେ ପିତୃଗଣେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ପ୍ରଥମ ଥିଦିଲୁ ଅନ୍ତରେ ପ୍ରାପକ । ତୁମି ଚୋଖ ପ୍ରଭୃତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦେର ଦେହଧାରଣେର ପ୍ରଯାସ । ତୁମି ଆନ୍ତରିସଭୂତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣେର ମଧ୍ୟେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ତାଇ ତୋମାକେ ପ୍ରଣାମ ।

ହେ ପ୍ରାଣ, ତୁମି ଇନ୍ଦ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ପରମେଶ୍ୱର । ତୁମି ରଙ୍ଗ ହିସାବେ ଜଗତକେ ସଂହାର କରୋ, ଆବାର ସ୍ଥିତିକାଳେ ତୁମି ସମ୍ପଦ ଜଗତେର ରକ୍ଷକ, ତୁମି ଉଦୟ ଏବଂ ଅନ୍ତ ଗମନ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ଚଲାଚଲ କରୋ । ତୁମି ସୂର୍ଯ୍ୟ, ତୁମି ସମ୍ପଦ ଜ୍ୟୋତିକ୍ଷମଗୁଲୀର ଅବିସଂବାଦିତ ସତ୍ରାଟ ।

ହେ ପ୍ରାଣ, ତୁମି ମେଘ ହିସାବେ ବର୍ଣ୍ଣ କରୋ, ଆର ତୋମାର ବର୍ଣ୍ଣରେ ମାନୁଷ ଆନନ୍ଦେ ଅଧିର ହୁଏ । ତାରା ବୁଝାତେ ପାରେ, ଏବାର ତାଦେର ମୁଖେ ଅନ୍ତ ଉଠିବେ ।

ହେ ପ୍ରାଣ, ତୁମି ବ୍ରାତ୍ୟ, ଅର୍ଥାତ୍ ଉପନୟନ ଇତ୍ୟାଦି ସଂକ୍ଷାରହୀନ । ଆମରା ଜାନି, ବ୍ରାକ୍ଷଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ, ଏହି ତିନ ଜାତିର ବାଲକଦେର ଉପନୟନ ନା ହଲେ ତାଦେର ବ୍ରାତ୍ୟ ବଲା ହୁଏ । ବ୍ରାତ୍ୟରା ପାତକୀ ବା ପତିତ ବଲେ ଗଣ୍ୟ । ଯେହେତୁ ପ୍ରାଣ ସର୍ବପଥମେ ଜାତ, ତାଇ ତଥନ ତାକେ ଉପନୟନ ସଂକ୍ଷାର ଦେବାର ମତୋ କେଉ ଛିଲ ନା । ସଂକ୍ଷାରେର ଅଭାବେ ପ୍ରାଣେର ବ୍ରାତ୍ୟଦୋଷ ଘଟା ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ପ୍ରାଣ ସମ୍ଭବତ ବିଶୁଦ୍ଧ ବଲେ ତାର ଆର ସଂକ୍ଷାରେର ପ୍ରଯୋଜନ ହୁଏ ନା ।

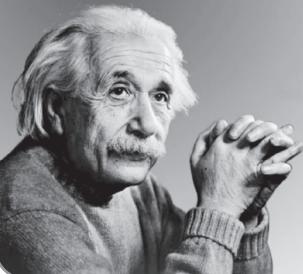
ପ୍ରାଣକେ ପ୍ରଣାମ କରେ ବଲା ହେଲେ ଯେ, ପ୍ରାଣ ତୁମି ଏକର୍ବି ନାମକ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ସମ୍ପଦ ଯଜ୍ଞୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟେର ଭକ୍ଷକ । ତୁମି ବିଦ୍ୟମାନ ଏହି ବିଶ୍ୱେର ପତି ଏବଂ ନିୟମକ୍ରମ । ଆମରା ତୋମାକେ ନିୟମିତ ଭୋଜନଦ୍ରବ୍ୟ ଦାନ କରି । ହେ ପ୍ରାଣ, ତୁମି ଆମାଦେର ପିତୃସ୍ଵରୂପ ।

ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣେର ପାଂଚଟି ତନୁ ବା ଅବସର ଆଛେ । ଅପାଞ୍ଚ ରୂପ ତନୁ ବାଚ୍ୟେ ଅବସ୍ଥାନ କରେ । ବ୍ୟାନରୂପ ତନୁର ଅବସ୍ଥାନ ଆମାଦେର କର୍ମ । ପ୍ରାଣରୂପ ତନୁ ଚୋଥେ, ସମାନ ରୂପ ତନୁ ମନେ ବ୍ୟାଙ୍ଗ ରହେଇ । ବାଗିନ୍ଦ୍ରିୟ, ଦର୍ଶନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ମନ-ଏଦେର କାଜ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣେର ଶକ୍ତିତେଇ ନିୟମିତ ହୁଏ । ତାଇ ଉପାସକ ବାରବାର ପ୍ରାଣେର କାହେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାହେ ।

ତିନି କରଜୋଡ଼େ ନତମନ୍ତ୍ରକେ ବଲଛେନ-ହେ ପ୍ରାଣ, ବାକ୍, କର୍ଣ୍ଣ, ଚକ୍ର ଓ ମନେ ତୁମି ଯେମନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆଛୋ, ତା କଲ୍ୟାଣକର କରୋ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆମାର ବାକ୍ୟ, ଶ୍ରବଣ, ଦର୍ଶନ ଏବଂ ମନ ଯେମନ ସର୍ବଦା କଲ୍ୟାଣକର ହୁଏ । ଆମି ଯେବେ ତାଦେର ସାହାଯ୍ୟେ କଲ୍ୟାଣସାଧନ କରତେ ପାରି । ତୁମି କଥନୋ ଆମାର ଦେହ ଥେକେ ନିଙ୍କାନ୍ତ ହୋଇଥାଏ ନା । କାରଣ ତାହଲେ ଆମାର ସମ୍ପଦ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେର କାଜକର୍ମ ଏକବାରେ ବନ୍ଧ ହେଲେ ଯାଏ । ଆମି ଆର ଆମାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦେର ପରିଚାଳନା କରେ ଜଗତେର କଲ୍ୟାଣ କରତେ ପାରିବ ନା ।

ଏହି ତିଲୋକେର ମଧ୍ୟେ ଯା କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆଛେ ତାର ସବେର ପ୍ରଭୁ ହୁଏ ପ୍ରାଣ । ତୁମି ଈଶ୍ୱର ରୂପେ କାଜ କରୋ । ତାଇ ତୋମାକେ ସର୍ବଦା ଶ୍ଵର କରି । ତୁମି ଶୁଦ୍ଧ ଆମାଦେର ରକ୍ଷା କର୍ତ୍ତା ନାହିଁ, ତୁମି ମାୟେର ମତୋ ଦ୍ଵେହମୟୀ, ଆମରା ତୋମାର ପୁତ୍ରାନ୍ତାନୀୟ, ବିପଦେର ହାତ ଥେକେ ତୁମି ସର୍ବଦା ଆମାଦେର ରକ୍ଷା କରୋ । ତୁମି ସମ୍ପଦ ପୁରୁଷାର୍ଥେର ବିଧାତା । ତାଇ ତୋମାର କାହେ ଆମରା କରଜୋଡ଼େ ସମ୍ପଦ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧି ଅର୍ଥାତ୍ ବୋଧି ପ୍ରାର୍ଥନା କରାହି । □

$$E = mc^2$$

"All of science is nothing more than the refinement of everyday thinking."

—Albert Einstein

ଈଶ ଉପନିଷଦ

ରାମ କୃଷ୍ଣ ତାଲୁକଦାର

ଉପନିଷଦ ହଳ ବ୍ରକ୍ଷ ପ୍ରତିପାଦକ ଯାବତୀୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନେର ଆକର ଏବଂ ବେଦେର ସାରସତ୍ୟ । ଉପନିଷଦ ଶଦେର ଅର୍ଥ ହଳ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଜ୍ଞାନ ବା ବ୍ରକ୍ଷବିଦ୍ୟା । ବେଦେର ଅନ୍ତେ ବା ଶେଷ ଅଂଶେ ଥାକେ ବଲେ ଉପନିଷଦକେ ‘ବେଦାନ୍ତ’ ବଲା ହୁଏ । ଆବାର ଜୀବନେର ଅତି ଗୃହ୍ଣ ରହସ୍ୟମଯ ଆତ୍ମତ୍ତ୍ଵକେ ଅବଲମ୍ବନ କରେ ଆଛେ ବଲେ କେଉଁ କେଉଁ ‘ରହସ୍ୟ ବିଦ୍ୟା’ଓ ବଲେ । ଉପନିଷଦ ଶ୍ରତିର ସର୍ବୋଚ୍ଚରପ ଏବଂ ଉତ୍ତାର ଦାର୍ଶନିକ ମତବାଦଗୁଲି ହଳ ଦୈତ୍ୟବାଦ, ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତ୍ୟବାଦ, ଶୁଦ୍ଧାଦୈତ୍ୟବାଦ ଏବଂ ଅଦୈତ୍ୟବାଦ । ଏ ସକଳ ମତବାଦଗୁଲି ଏକେ ଅପରେର ବିରୋଧୀ ନୟ, କିନ୍ତୁ ଅଦୈତ୍ୟବାଦେ ଚଢ଼ାନ୍ତ ପରିଣତି ଲାଭ କରେ ।

ଈଶ ଉପନିଷଦ ଶୁଦ୍ଧ ଯଜୁର୍ବେଦେର ଅନ୍ତଗତ ବାଜନେଯେ ସଂହିତାର ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟ । ଛନ୍ଦୋବନ୍ଧ ଉପନିଷଦଗୁଲିର ମଧ୍ୟ ଈଶ ଉପନିଷଦ ପ୍ରାଚୀନତମ । ଏ ଉପନିଷଦ ଅବୈତ ତତ୍ତ୍ଵେର ଉପର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏବଂ ଏ ତତ୍ତ୍ଵରେ ଜୀବ ମୁକ୍ତିର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ଏ ଉପନିଷଦେର ସର୍ବମୋଟ ୧୮୭ ମତ୍ରେ ପ୍ରତିଟିର ଅନ୍ତରାଳେ ରଯେଛେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଭାବଧାରା ଏବଂ ଏକମାତ୍ର ଚରମ ସତ୍ୟେ ଉପନିଷତ ହେଉଥାର ଲକ୍ଷ୍ୟେ ବିଚାର ବିଶ୍ଳେଷଣେର ଦ୍ୱାରା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ଏକ ସତ୍ୟ ଥେକେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଚ୍ଚତର ସତ୍ୟେ ଅର୍ଥସର ହେଉଥାର ଇଞ୍ଚିତ ଦେଓୟା ରଯେଛେ ସେଖାନେ ।

ଏ ଉପନିଷଦେ ଅନେକ ଆପାଦ ବିରଳ ବିଷୟମୁହେର ସାମଙ୍ଗ୍ୟ ଓ ସମସ୍ୟ କରା ହେବେ । କୋଥାଓ କୋଣୋ ବିଷୟେର ନିନ୍ଦା କରା ହେବେ ଦେଖିଲେ ବୁଝାତେ ହବେ ଯେ, ଅନ୍ୟ ପରିପ୍ରେକ୍ଷିତେ ସେସବ ବିଷୟେ ପ୍ରଶଂସା କରତେ ହବେ ବଲେଇ ଏମନ୍ଟା କରା ହେବେ ।

ଏ ଉପନିଷଦେର ଆକାର ବା ଆଯତନ ସଂକଷିଷ୍ଟ ହଲେଓ ବୈଦାନ୍ତିକ ସାହିତ୍ୟେ ଏବଂ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଚାରେ ଏର ଅବସ୍ଥାନ ଅନେକ ଉପରେ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପନିଷଦରେ ଶାନ୍ତିପାଠ ଦ୍ୱାରା ଆରଣ୍ଟ କରା ହୁଏ । ଈଶୋପନିଷଦରେ ଶାନ୍ତିପାଠ ନିମ୍ନଲିଖିତ-

ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣମଦଃ ପୂର୍ଣ୍ଣମିଦଂ ପୂର୍ଣ୍ଣାଂ ପୂର୍ଣ୍ଣମୁଦୟତେ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣମାଦ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣମେବାବଶିଷ୍ୟତେ ॥

ଓ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ।

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଓ ପରବ୍ରକ୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାଂ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ନାମ ଓ ରାପେ (ନାମରପାତ୍ରକ) ଅବହିତ ସୋପାଧିକ ବ୍ରକ୍ଷଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ସମସ୍ତ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସତ୍ତା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରକ୍ଷ ଥେକେ ଉଦ୍ଦଗତ ବା ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିଲେଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରବ୍ରକ୍ଷରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଥାକେନ ।

ଓ ତ୍ରିବିଧ ବିଷ୍ୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ (ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ), ଆଧିଦୈଵିକ (ଆକଶ୍ୟକ ଘଟନାମୟୁହ) ଓ ଆଧିଭୌତିକ (ହିଂସ୍ର ପ୍ରାଣିଗଣ ଦ୍ୱାରା ହିଂସାଦି) -ଉପଶାନ୍ତ ହୋକ ।

ଗୁରୁର ସମୀପେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଲୁ ଶିଷ୍ୟ ସବିନ୍ୟେ ପରମାତ୍ମା ସମ୍ପର୍କେ ଜାନତେ ଚାଇଲେ ଗୁରୁ ବଲନେନ-

ଈଶା ବାସ୍ୟମିଦଂ ସର୍ବଂ ସର୍ବ କିଞ୍ଚିତ ଜଗତ୍ୟାଂ ଜଗତ ।
ତେନ ତ୍ୟକେନ ଭୁଞ୍ଗୀଥା ମା ଗୃଥଃ କସ୍ୟପିଦନମ ॥ ୧ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଏହି ବିଶ୍ୱଜଗତେ ଯା କିଛି ପରିବର୍ତନଶୀଳ (ଅନିତ) ବସ୍ତ ଆଛେ ମେ ସମସ୍ତରେ ଈଶ୍ୱରର (ଆତ୍ମା ହତେ ଅଭିନ୍ନ ପରମାତ୍ମା) ଦ୍ୱାରା ଆଚାରିତ । ସଥାଯଥ ତ୍ୟାଗେର ଆଶ୍ୟେ (ଈଶ୍ୱରର ଭାବନାର ଅବଲମ୍ବନେ) ସେସବ ଭୋଗ କରତେ ହବେ । ନିଜେର କିଂବା ଅପରେର ଧନେ ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରୋ ନା ॥ ୧ ॥

ଉପନିଷଦେର ପ୍ରଥମ ମତ୍ରେଇ ନିଖିଲ ବିଶ୍ୱେର ସମସ୍ତ ବସ୍ତର ମଧ୍ୟେ ପରମେଶ୍ୱରକେ (ବ୍ରକ୍ଷକେ) ସଂସ୍ଥାପିତ କରେ ଏବଂ ସାର୍ବିକ ତ୍ୟାଗେର ଆଶ୍ୟେ ଭୋଗ କରାର ଆଦେଶ ଦିଯେ ସମ୍ଭା ଉପନିଷଦେର ଭିତ୍ତି ହ୍ରାପନ କରା ହେଯେ । ଜଗତେର ସମସ୍ତ ବସ୍ତରେ ହେଲା ବିଶ୍ୱର ଅର୍ଥାଂ ଏକେର ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ବହୁ ଏବଂ ବହୁ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଏକ । ଅପରେର କିଂବା ନିଜେର ଧନେଓ ଲୋଭ କରା ଯାବେ ନା, କାରଣ ଧନ କାରୋ ନଯ ।

“ନୈତିକ ଶାସନେ ବାଧ୍ୟ ହେଯେ ବିଷୟ ଭୋଗ ଥେକେ ଆତ୍ମାକେ ବଧିତ ରାଖବାର ବା ଦୈହିକ ଭୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରାର ଆଦେଶ ଦେଓୟା ହୁଏ ହେବେ ଯେ, ଦାରୀ କରା ହଲ କୋଣୋ ସାକାର ପଦାର୍ଥେର ଉପର ଆସନ୍ତି ବା ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଥେକେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିକ୍ଷ୍ଫଳିତ । ଏହି ତ୍ୟାଗେର ଅର୍ଥ ହେଲ ଯେ, ବିଶ୍ୱେର କୋଣୋ ଦ୍ୱର୍ବ୍ୟକେ ଅଧିକାର କରା ପ୍ରୋଜେକ୍ଟ ବଲେ ମନେ କରବେ ନା, କୋଣୋ ବସ୍ତକେ ନିଜେର ବା ଅପରେର ସମ୍ପନ୍ତି ବଲେ କିଂବା ହନ୍ଦରେର ଲୋଭରେ ବିଷୟ ବଲେ ଭାବବେ ନା (ଅରବିନ୍ଦ, ଉପନିଷଦାବଲୀ, ପୃ. ୮୧) ।”

ସୁତରାଂ, ଏ ବିଶ୍ୱ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭିପ୍ରାୟ ହେଲ ନିର୍ଲିପିର ଦ୍ୱାରା ନିଜେକେ ଆଚନ୍ନ ରେଖେ ସାମରିକ ତ୍ୟାଗେର ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ କିଛି ଭୋଗ କରା । ମନେ ରାଖିତେ ହେବେ ଯେ, ପରମାତ୍ମା ବିଭିନ୍ନ ଦେହେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଲେଓ ସବ ତାରିଖ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ, କାରଣ ପରମାତ୍ମା ଓ ଜୀବାତ୍ମା ଅଭିନ୍ନ ।

ଅତଏବ, ବହିବିଷୟକ ସମସ୍ତ କାମନା ଓ ଜଡ଼ ଆସନ୍ତି ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଅହଂକାର ଅତିକ୍ରମ କରେ ଏବଂ ବୈରାଗ୍ୟ ବିଚାରେ ସାଧନାର ଦ୍ୱାରା ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରେ ସର୍ବତ୍ର ଓ ସର୍ବଭୂତେ ଈଶ୍ୱରର ଉପହିତି ଉପଲବ୍ଧି କରତେ ହବେ । ତ୍ୟାଗେର ଅନୁଶୀଳନେର ଏରକୁ ଆତ୍ମାପଲବ୍ଧି ଜନ୍ମାଳେ ପରମାତ୍ମାକେ ନିଜେରଇ ଆତ୍ମା ବଲେ ଉପଲବ୍ଧି ହବେ । ଦିବ୍ୟ ଜୀବନେର ଜନ୍ୟ ଇହାଇ ବିଶ୍ୱ ଅନ୍ତିତ୍ରେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ମତ୍ରେ ଈଶ୍ୱର ଭାବନା ଦ୍ୱାରା କର୍ମ କରାର ଉପଦେଶ ଦେଓୟା ହେଯେ-
କୁର୍ବନ୍ନେବେହ କର୍ମାନି ଜିଜୀବିଷେଣ ଶତଂ ସମାଃ ।
ଏବଂ ତ୍ୟା ନାନ୍ୟଥେତୋଥିନ୍ତି ନ କର୍ମ ଲିପ୍ୟତେ ନରେ ॥ ୨ ॥

ଚିଲ୍ପାଣ୍ଡୀ

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଯିନି ଇହଜଗତେ ଶତବର୍ଷ ଜୀବିତ ଥାକତେ ଇଚ୍ଛୁକ ହବେନ ତିବି ସଥୟଥ କର୍ମ କରେଇ, କର୍ମ ପରିହାର କରେ ନଯ, ବାଁତେ ଇଚ୍ଛା କରବେନ । ହେ ମାନୁଷ, ତୋମାର ପକ୍ଷେ ଏହାଡ଼ା ଅର୍ଥାଂ ସର୍ବଦା ଈଶ୍ଵର ଭାବନାର ଅବଲମ୍ବନେ କର୍ମ କରା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୋଣୋ ଉପାୟ ନେଇ, ଯାତେ କୋଣୋ ଅଶ୍ଵତ କର୍ମେ ଲିଙ୍ଗ ହତେ ନା ହୟ ॥ ୨ ॥

ଏହି ମନ୍ତ୍ରେ ଅନାସତ୍ତବାବେ ସକଳ ଅନୁଠେୟ କର୍ମ ସମ୍ପାଦନେର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଆଦେଶ ଦିଯେ ବଲା ହେଯେ ଯେ, ଇହଜଗତେ ପୂର୍ଣ୍ଣୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିକାମ କର୍ମ ବ୍ୟପ୍ତ ଥାକାର ଅନ୍ଧିକାରେଇ ଜୀବନେର ବିଧାନ । କିନ୍ତୁ ଅନେକେ ମୁକ୍ତିର ସାଥେ କର୍ମ ସଞ୍ଜତିପୂର୍ଣ୍ଣ ନଯ ମନେ କରେ କର୍ମ ଥେକେ ବିରତ ଥାକାର ପକ୍ଷେ । ତାଦେର ଧାରଣା କର୍ମ କରଲେଇ କୋଣୋ ନା କୋଣୋଭାବେ କର୍ମଫଳେର ଅଧିନେ ଆବଦ୍ଧ ହତେ ହୟ । ଆପାତଦୃଷ୍ଟିତେ ଏ ଧାରଣାକେ ଅନେକଟା ସତ୍ୟ ବଲେ ମନେ ହଲେଓ ବାସ୍ତବେ ତା ନଯ ।

କାରଣ, ଜୀବନ ଧାରଣେର ଜନ୍ୟ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଜୀବନେ ସବାଇକେ କାଜ କରତେ ହୟ । ଏ ବ୍ୟାପାରେ ଅଜାନୀର ମତୋ ଜାନୀଦେରକେଓ ପ୍ରାୟ ଏକଇ ଧରଣେର କାର୍ଯ୍ୟ କରତେ ହୟ । କିନ୍ତୁ ଜାନୀର ଓ ଅଜାନୀର କର୍ମେର ଅନ୍ତରାଳେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେର ଉପର କର୍ମଫଳ ନିର୍ଭର କରେ । ସାମାଜିକ ବାସନା ଓ ଆସନ୍ତି ତ୍ୟାଗ କରେ ସଥୟଥ କର୍ମେର ଅନୁଠାନ କରେ ବଲେ ଜାନୀରା ପ୍ରାପ୍ତ ହନ ଅନ୍ତେ ଆନନ୍ଦ ଓ ମୁକ୍ତି । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ, ଏକଇ କର୍ମ ସମ୍ପାଦନ କରେ ଅଜାନୀରା ପ୍ରାପ୍ତ ହନ କାମନା-ବାସନା ଓ ଅସତ୍ତିଜନିତ ବନ୍ଧନ । ତାଇ କର୍ମ ମାତ୍ରାଇ ବନ୍ଧନେର କାରଣ ନଯ । ଅଜାନୀନାବଶତଃ ମାନୁଷ ବ୍ରକ୍ଷେର ଆନନ୍ଦ ନା ଚେଯେ କାମ୍ୟ ବିଷୟେ ଆନନ୍ଦେର ସନ୍ଧାନ କରେ ବିପଥ ଗାମୀ ହନ । ଏ ଅଜାନୀନା ଅପସାରିତ ହଲେ କାମ୍ୟ ବିଷୟେ ଆର କେତେ ଆନନ୍ଦେର ଖୋଜ କରବେ ନା ।

ଅନାସତ୍ତବାବେ କର୍ମ ସମ୍ପାଦନ କରଲେ ଏବଂ ସମ୍ପତ୍ତ କର୍ମ ଈଶ୍ଵରେର ଚରଣେ ନିବେଦିତ ହଲେ କର୍ମବନ୍ଧନେ ଆବଦ୍ଧ ହତେ ହୟ ନା ।

ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗେ କବିଗୁରୁ ରବିନ୍ଦ୍ରନାଥ ବଲେଛେ—

“କର୍ମୀରେ ଶିଖାଲେ ତୁମ ଯୋଗ୍ୟକୁ ଚିନ୍ତେ ସର୍ବକର୍ମ-ଫଳ ବ୍ରକ୍ଷେ ଦିତେ ଉପହାର ।”

“ସକ୍ରିୟ ବ୍ରକ୍ଷ ଏହି ବିଶେ କର୍ମେର ଦ୍ୱାରାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରେନ । ମାନୁଷ ଓ କର୍ମେର ଦ୍ୱାରା ନିଜେର ସାର୍ଥକତା ଲାଭେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ଦେହ ଧାରଣ କରେ । ତାର ପକ୍ଷେ ଆର କୋଣୋ ଉପାୟ ନେଇ (ଅରବିନ୍ଦ, ଉପନିଷଦାବଳୀ, ପୃ. ୮୨) ।”

ସୁତରାଂ, ଉପନିଷଦେର ଶିକ୍ଷା ହଲ, ଜୀବନକେ ଅତିକ୍ରମ କରତେ ହବେ ବଲେ କର୍ମକେଓ ଉତ୍ତରୀଂ ହତେ ହବେ ନିକାମଭାବେ ସମ୍ପାଦନ କରାର ମାଧ୍ୟମେ । ଯାରା ଆତ୍ମଜାନହୀନ ଏବଂ ଭୋଗାସତ୍ତ ହେଁ ଅହଂକାରେ ବଶବତୀ ହେଁ କର୍ମ କରେନ ତାଦେର ପରିଗତିର କଥା ପରେର ମନ୍ତ୍ରେ ବଲା ହେଁବେ—

ଅସୂର୍ଯ୍ୟ ନାମ ତେ ଲୋକା ଅନ୍ଧେନ ତମସାବୃତାଃ ।

ତାଂକେ ପ୍ରେୟାଭିଗ୍ରହିତ ଯେ କେ ଚାତ୍ରହଙ୍ଗେ ଜନାଃ ॥ ୩ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଯାରା ଆତ୍ମଘାତୀ (ଆତ୍ମାର ସ୍ଵରୂପ ବୁଝାତେ ନା ପେରେ ଭୋଗାସତ୍ତ ହେଁ କର୍ମ କରେନ) ତାରା ମୃତ୍ୟୁର ପର ପରଲୋକେ ସୂର୍ଯ୍ୟହୀନ ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ଲୋକମୁହେ ଗମନ କରେ ଥାକେନ ॥ ୩ ॥

ଯାରା ଆତ୍ମଜାନ ବିମୁଖ ଅର୍ଥାଂ ଅଜାନତାବଶତଃ ଆତ୍ମାର ବିଦ୍ୟମାନତ୍ରେ କଥା ଅସ୍ତୀକାର କରେନ ତାଦେରକେ “ଆତ୍ମଘାତୀ” ବଲେ ଚିହ୍ନିତ କରା ହେଁବେ । ପାର୍ଥିବ ଜୀବନ ଥେକେ ପ୍ରୟାନେର ପର ଦେହର ବିନାଶ ହଲେଓ ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମା ଏ ଜଡ଼ ବିଶେର ବାହିରେ ବିଭିନ୍ନ ଲୋକମୁହେ ପ୍ରବେଶ କରେନ । ଏହି ସମ୍ପତ୍ତ ଲୋକଗୁଲିର କୋଣୋଟି ଆଲୋକିତ, ଆବାର କୋଣୋ କୋଣୋଟି ଘୋର ଅନ୍ଧକାରେ ଆଚନ୍ଦନ । ଯାରା ଅହଂକାରେ ବଶେ ଆତ୍ମାର ଅନ୍ତିତ୍ରକେ ଅସ୍ତୀକାର କରେ ଆତ୍ମାକେ ନିଜେର ସ୍ଵାର୍ଥ କୁଟିଲ ପଥେ ପରିଚାଳିତ ହତେ ବାଧ୍ୟ କରେନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟଭାବେ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରେନ ତାଦେରକେ ଅନ୍ଧକାରାଚନ୍ଦନ ଲୋକେଇ ସ୍ଥାନ କରେ ନିତେ ହୟ । ପରେର ମନ୍ତ୍ରେ ଆତ୍ମତ୍ତ୍ଵ ବା ଆତ୍ମାର ସ୍ଵରୂପ ସମ୍ପକ୍ରେ ଉପଦେଶ ଦେଇବେ ହେଁବେ ।

ଅନେଜ୍ୟ ଏକଥିମାନେ ଜୀବିଯୋ ନୈନଦେବା ଆପୁବନ ପୂର୍ବମର୍ଯ୍ୟ ।

ତଦାବତୋହନ୍ୟାନତ୍ୟେତି ତିଠିଂ ତମ୍ଭିନ୍ପୋ ମାତରିଶ୍ଵା ଦଧାତି ॥ ୪ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ସେଇ ଆତ୍ମତ୍ତ୍ଵ (ବ୍ରକ୍ଷ) ସ୍ପନ୍ଦନରହିତ ହେଁବେ ମନେର ଚେଯେ ବେଗବାନ । ପୂର୍ବଗାମୀ ଦେବତାରୀଓ ବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ ଏହି ଆତ୍ମସ୍ଵରପକେ ଅବଗତ ହତେ ପାରେ ନା, କାରଣ ତିନି ହିଂର ଥେକେଓ ଦୃତଗାମୀ ସକଳକେ ଅତିକ୍ରମ କରେ ଯାନ । ଏହି ସଚିଦାନନ୍ଦ ଆତ୍ମା ଅଧିର୍ଥିତ ଆଛେନ ବଲେଇ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ପ୍ରାଣିଗଣେର ମଧ୍ୟେ ନିୟମିତଭାବେ ପ୍ରଦାନ କରେନ ॥ ୪ ॥

ଏ ମନ୍ତ୍ରେ ଆତ୍ମାର ସ୍ଵରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ବଲା ହେଁବେ ଯେ, ଆତ୍ମା ଯେମନ ନିଶ୍ଚଳ ବା ଗତିହୀନ, ତେମନି ହିଂର ଥେକେଓ ମନେର ଚେଯେଓ ଦୃତଗାମୀ । ଆପାତଦୃଷ୍ଟିତେ ଏଟିକେ ପରମ୍ପରା ବିରୋଧୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବଲେ ମନେ ହଲେଓ ବାସ୍ତବେ ତା ନଯ ।

ଆମାଦେର ଅନ୍ତିତ୍ର ଦେହ-ମନ-ପ୍ରାଣ ଏ ତିନଟି ଉପାଦାନ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ । ମନ ଦେହର ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଲେଓ ଅନାୟାସେଇ ସେ ଯେ କୋଣ ସ୍ଥାନେ ଗମନ କରତେ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ମନ ଯେଥାନେଇ ଯାକ ନା କେନ ଯେଥାନେଇ ବ୍ରକ୍ଷ ବା ଆତ୍ମାର ଉପସ୍ଥିତି ଦେଖିତେ ପାଯ । ପରମାତ୍ମା (ଆତ୍ମା ଥେକେ ଅଭିନ୍ନ) ବା ବ୍ରକ୍ଷ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ତାଁର ସତ୍ୱର ସମ୍ମତ କିଛୁଇ ସତ୍ୱବାନ, ତିନି ଦେଶକାଳେର ଅତିତ । ତାଇ ମନ ଯେଥାନେଇ ଯାଯ ଯେଥାନେଇ ଆତ୍ମାକେ ଅର୍ଥାଂ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ବ୍ରକ୍ଷକେ ଦେଖିତେ ପାଯ । ଏକାରଣେଇ ଆତ୍ମା ଅଚଳ ହଲେଓ ମନେର ଚେଯେ ଦୃତଗାମୀ ବଲେ ପ୍ରତୀଯମାନ ହୟ ।

ଆବାର ଦେବତାଦେର କ୍ଷମତାଓ ବ୍ରକ୍ଷେର ସାମ୍ଯକିମ୍ବା ସୃଷ୍ଟି । ଜାନୋନ୍ଦ୍ରିୟଗଣକେ ଦେବ ବଲେ ହୟ ଏବଂ ମନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣେର ରାଜା ବଲେ ତାରା ମନେର ଅଧିନ । ତାଇ ମନହିଁ ସଥିନ ଆତ୍ମାକେ ଅବଗତ ହତେ ପାରେ ନା, ତଥିନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ କି ପ୍ରକାରେ ଅବଗତ ହତେ ପାରେ? ତାଇ ଆତ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣେର ଜାନାର ଅତିତ ।

ଏ ଜଡ଼ ଜଗତେ “ମାତରିଶ୍ଵା” ବିଶ୍ଵଜନୀନ “ପ୍ରାଣ” ବା କ୍ରିୟା ସମ୍ପନ୍ନ ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭ । “ମାତରିଶ୍ଵା” ଏ ଜଗତ-ଗତିତେ ବ୍ରକ୍ଷେରଇ ପ୍ରତିରୂପ । ପ୍ରାଣେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ପ୍ରାଣିଗଣେର କର୍ମ ଓ କର୍ମଫଳ ନିୟମିତଭାବେ ପ୍ରଦାନ କରେନ ।

ଏ ଆତ୍ମତ୍ତ୍ଵ ଅତିଶୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବଲେ ଗୁରୁ ଆରା ବିଷଦଭାବେ ଉପଦେଶ ଦିଯେଛେ—

ତଦେଜତି ତମୈଜତି ତଦ୍ୱରେ ତମ୍ଭିତିକେ ।

ତଦ୍ସତ୍ରରସ୍ୟ ସର୍ବସ୍ୟ ତଦୁ ସର୍ବସ୍ୟାସ୍ୟ ବାହ୍ୟତଃ ॥ ୫ ॥

ଚିନ୍ମୟ

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ତିନି ସେଇ ସତ୍ତା ଯିନି ଚଲେନ ଆବାର ଚଲେନ ନା, ତିନି ଦୂରେ (ଅଞ୍ଜାନୀଦିଗେର ପକ୍ଷେ) ଆବାର ନିକଟେଓ (ଜାନୀଦିଗେର ପକ୍ଷେ) ଆଛେନ । ସେଇ ଆତ୍ମା ଏ ଜଗତେ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଆଛେନ ଏବଂ ବାହିରେ ଓ ଆଛେନ ॥ ୫ ॥

ଏ ନିଖିଲ ବିଶ୍ୱର ସମନ୍ତ କିଛୁଇ ବ୍ରକ୍ଷେର ବିକାଶ ଏବଂ ସମନ୍ତ କିଛୁର ଅନ୍ତରାଳେଇ ରହେଛେ ତିନି । ତାଇ ତାକେ ଆମାଦେର ଅନ୍ତିତ୍ରେ ମଧ୍ୟେ ଏବଂ ବାହିରେ ସାମାନ୍ୟକାରୀତିରେ ଜାନତେ ହେବ । ସଂସାରାଙ୍କ (ଜନ୍ମେ ଆସନ୍ତ ହେଯେ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ଚକ୍ରେ ଆବର୍ତ୍ତିତ ହେଯାକେଇ ସଂକ୍ଷିତେ ‘ସଂସାର’ ବଲେ) ଅଞ୍ଜାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣେର ନିକଟ ତିନି ଦୂର ହତେଓ ଅନେକ ଦୂରେ, କାରଣ ତାରା ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ଵ ଅବଗତ ନମ ବଲେ ତାଦେର କାହେ ଦୂର ହତେଓ ବହୁ ଦୂରେ ଅନୁଭୂତ ହୟ । ଆବାର ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ଵ ସମ୍ପର୍କେ ସମ୍ୟକ ଅବଗତ ଜାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣେର ନିକଟ ଚିତ୍ତନ୍ୟସ୍ଵରପ ଏ ଆତ୍ମା ଅତି ନିକଟେ, ବହୁ ଦୂରେ ଏବଂ ସର୍ବତ୍ରେ ବିରାଜମାନ ବଲେ ଉପଲୁକ୍ର ହନ ।

ସୁତରାଂ, ସର୍ବାତୀତ ବ୍ରକ୍ଷକେ ଏ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରପଦେର ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଓ ବାହିରେ ସର୍ବତ୍ର ଅନୁଭୂତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଲକ୍ଷି ।

ଏ ମନ୍ତ୍ରେ ଆତ୍ମଜାନ ଲାଭେର ଫଳ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଯେଛେ-

ସଞ୍ଚ ସର୍ବାନି ଭୂତାନି ଆତନ୍ୟେବାନୁପଶ୍ୟତି ।

ସର୍ବଭୂତେୟ ଚାତାନଂ ତତୋ ନ ବିଜୁଣ୍ଣନ୍ତେ ॥ ୬ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଯିନିଇ ସମନ୍ତ ବଞ୍ଚକେ (ବ୍ରକ୍ଷ ଥେକେ ତୃଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ଆତ୍ମାତେଇ ଏବଂ ସମନ୍ତ ବଞ୍ଚତେ ଆତ୍ମାକେଇ ଦର୍ଶନ କରେନ, ଏ ଥକାର ଉପଲକ୍ଷିର ଫଳେ ତିନି କାଉକେଓ ନିନ୍ଦା ବା ଘୃଣା କରେନ ନା ॥ ୬ ॥

ଏ ମନ୍ତ୍ରେ ସମଦର୍ଶିତର ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱ ଚରାଚରେର ସମୁଦ୍ର ବଞ୍ଚ ଆତ୍ମାତେଇ ଅବିଷ୍ଟିତର କଥା ବଲା ହେଯେଛେ, ଅର୍ଥାଂ ସର୍ବଭୂତେର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଆମିଇ ଏରାପେ ପରମେଶ୍ୱରକେ ସର୍ବଭୂତେ ଉପଲକ୍ଷି କରତେ ହେବ । ଦ୍ୱିଶ୍ୱରକେ ଯିନି ଅନ୍ତରେ ଓ ବାହିରେ ଉପଲକ୍ଷି କରେନ ତାଁର ନିକଟ ପରମେଶ୍ୱର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛୁ ଉପଲୁକ୍ର ନା ହେଯାଯେ କାଉକେଇ ନିନ୍ଦା ବା ଘୃଣା କରତେ ପରେନ ନା ।

ସର୍ବଭୂତେ ଏକ ଆତ୍ମାଇ ଆଛେ- “ସର୍ବଭୂତାତ୍ମାଭୂତାତ୍ମା ଅର୍ଥାଂ ସର୍ବଭୂତେର ଆତ୍ମାଇ ଯାର ଆତ୍ମମୂର୍ତ୍ତି (ଗୀତା ୫/୭) ।” ଏରାପ ଜ୍ଞାନସମ୍ପନ୍ନ କେଉ ଅପରେର ପ୍ରତି ଏକାତ୍ମା ନା ହେଯେ ପାରେନ ନା, କାରଣ ତାଁର କାହେ ଆପନ ପରେର ଅନୁଭୂତି ଆସତେଇ ପାରେ ନା । ଏ ମନ୍ତ୍ରଟି କିଷିତ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଆକାରେ ଗୀତାଯ ଆଛେ-

“ସର୍ବଭୂତଶ୍ଵମାତ୍ମାନଂ ସର୍ବଭୂତାନି ଚାତାନି ।

ଈକ୍ଷତେ ଯୋଗ୍ୟୁଜାତ୍ମା ସର୍ବତ୍ର ସମଦର୍ଶନ ॥”

ଅର୍ଥାଂ ଏରାପ ଯୋଗ୍ୟୁତ ପୁରୁଷ ସର୍ବତ୍ର ସମଦର୍ଶୀ ହେଯେ ଆତ୍ମାକେ ସର୍ବଭୂତେ ଏବଂ ସର୍ବଭୂତେକେ ଆତ୍ମାତେ ଦର୍ଶନ କରେ ଥାକେନ (୬/୨୯) ।

ଏରାପେ ଅନ୍ୟକେ ଆପନ ଥେକେ ପୃଥକ ନା ଭାବଲେ ଅନ୍ୟେର ପ୍ରତି ଘୃଣାର ଭାବ ଦୂରଭୂତ ହୟ । ଏ ଅବସ୍ଥାଯ ଉନ୍ନିତ ହଲେ ଚିତ୍ତ ହେଯେ ଯାଇ ନିର୍ମଳ, ଶୁଦ୍ଧ ଓ ନିଷକ୍ଳଯ । ସୁତରାଂ, ସର୍ବଭୂତେକେ ଆତ୍ମାତେ ଏବଂ ସର୍ବଭୂତେ ଆତ୍ମାକେ ଉପଲକ୍ଷିଇ ହଲ ଆତ୍ମଦର୍ଶନ ଏବଂ ସମଦର୍ଶିତର ଚରମ ଅନୁଭୂତି ।

ଏକାତ୍ମଦର୍ଶୀର ଅନୁଭୂତିର କଥା ଏ ମନ୍ତ୍ରେ ବଲା ହେଯେଛେ-

ସମ୍ମିନ୍ ସର୍ବାନି ଭୂତାନି ଆତ୍ମୋବାତ୍ମିଜାନତଃ ।

ତତ୍ର କୋ ମୋହଃ କଃ ଶୋକ ଏକତ୍ରମନୁପଶ୍ୟତଃ ॥ ୭ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ସାଧନାର ଯେ ଅବସ୍ଥାଯ ସର୍ବଭୂତ ଯାର ଆତ୍ମାଇ ହେଯେ ଗେଲ, ତଥନ ସେଇ ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ଵ ଦର୍ଶନକାରୀର ମୋହଇ ବା କି, ଆର ଶୋକଇ ବା କି? ଆତ୍ମଜାନ ଦ୍ୱାରା ଏକତ୍ର (ଏକଇ ଆତ୍ମାକେ) ଦର୍ଶନକାରୀ ଜାନୀର ଶୋକ ବା ମୋହ ଥାକତେ ପାରେ ନା ॥ ୭ ॥

ଜାନୀର ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ, ନିର୍ମଳ, ଅହଂକାରମୁକ୍ତ ଓ ଆସନ୍ତିରୀନ ହେଯାଯ ତିନି ଆତ୍ମାକେ ସର୍ବାତ୍ମା ବା ବିଶ୍ୱାତ୍ମାରମ୍ଭପେ ଉପଲକ୍ଷି କରତେ ପାରେନ । ତାଁର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଉଚ୍ଚତର ଅବସ୍ଥା ଉନ୍ନିତ ହେଯାଯ ଶୋକ ବା କାମନା-ବାସନାର ମୋହ ଥାକେ ନା । ଅବିବେକୀ ମାନୁଷ ମନ-ପ୍ରାଣ-ଦେହର ଅଧିନିଷ୍ଠ ହେଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁଖ ବା ଆନନ୍ଦରେ ସନ୍ଧାନ କରେ ଏବଂ ଅନ୍ଧକାରମଯ କୁଟିଲ ପଥେ ବିଚରଣ କରେନ । କିନ୍ତୁ ମାନବ ଜୀବନେର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହଳ ଇହଲକେ ଏବଂ ଏ ଦେହେ ଅବଶ୍ୟାନ କରେଇ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରା । ଆର “ମାନବେର ଅନ୍ତରରସ ଏକ ପରମାତ୍ମା ସର୍ବଭୂତକେ ନିଜେର ଅନ୍ତର୍ଭୂତ କରିବେଳ ବଲେ ନିଜେକେ ପ୍ରସାରିତ କରେନ । (ଅରବିନ୍ଦ, ଉପନିଷଦାବଲୀ, ପୃ. ୭୧) ।”

ଆମାର ସ୍ଵରୂପ ସମ୍ପର୍କେ ଆରଓ ବିଷଦ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଯେଛେ ପରେର ମନ୍ତ୍ରେ-

ସ ପର୍ଯ୍ୟାଂ ଶୁଦ୍ଧମକାଯମବ୍ରନମସ୍ତାବିରଂ ଶୁଦ୍ଧମପାପବିଦ୍ଧମ୍ ।

କରିମନୀଯୀ ପରିଭୂଃ ସୟଭୂର୍ଯ୍ୟଥାତ୍ସ୍ଥୋର୍ଥାନ୍ ବ୍ୟଦଧାଃ
ଶାଶ୍ଵତୀଭ୍ୟଃ ସମାଭ୍ୟଃ ॥ ୮ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ପରମାତ୍ମା ହତେ ଅଭିନ୍ନ ଆତ୍ମା ହଲେନ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ଜ୍ୟୋତିର୍ମଯ, ଦେହିନ, ଅକ୍ଷତ, ମ୍ଲାଯିନ, ବିଶୁଦ୍ଧ, ପାପପୁଣ୍ୟରହିତ, ସର୍ବଦଶୀ, ମନେର ନିୟାମକ, ସର୍ବୋତ୍ତମ, କବି ମନୀଯୀ ଓ ସ୍ୱର୍ଗଭୂତ (ନିଜେଇ ନିଜେର କାରଣ) । ଅନାଦିକାଳ ଥେକେ ତିନି ଯଥାଯଥଭାବେ ଜୀବେର କର୍ମଫଳ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟମୁହ ବିଧାନ କରେ ଦିଯେଛେ ॥ ୮ ॥

ଏ ମନ୍ତ୍ରେ ବ୍ରକ୍ଷେର ଅବ୍ୟାସ ପ୍ରକାଶ କରତେ ବ୍ୟବହାର କରା ହେଯେଛେ କ୍ଷତିହୀନ, ଶିରାହୀନ, କବି, ପାପପୁଣ୍ୟରହିତ ଇତ୍ୟାଦି ବିଶେଷନେ ।

ଏ ପ୍ରସଦେ ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ବଲେଛେ- “ତିନି ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ଅନ୍ତିମୀ, ତିନି ବିଦେହୀ, ଚିର ବିଶୁଦ୍ଧ, ତିନି ବିଶ୍ୱର କବି । ତାଁର କାବ୍ୟରୁଦ୍ଧ ଉତ୍ତରେ ଗ୍ରୁ-ନକ୍ଷତ୍ରରୁ ସମ୍ବଦ୍ଧ ସୌରଜଗଂ (ବିବେକାନନ୍ଦ ରଚନା ସମ୍ପଦ, ୨ୟ ଖଣ୍ଡ, ପୃ. ୭୩୩) ।”

ଆମାଦେର ଅନ୍ତର ବିଶୁଦ୍ଧ ଓ ଅନ୍ଧମୁକ୍ତ ଥାକେଇ ଆମରା ଦ୍ୱିଶ୍ୱର ରଚିତ ଏ ଅନ୍ଧମୟ କାବ୍ୟ ପାଠ ଓ ଉପଭୋଗ କରତେ ପାରବ । ଆର ତଥନଇ ସେଇ ଛନ୍ଦେ ନିଖିଲ ବିଶ୍ୱର ସମନ୍ତ କିଛୁଇ ବ୍ରକ୍ଷମଯ ହେଯେ ଉଠିବେ ।

ଅନ୍ଧାଂ ତମଃ ପ୍ରବିଶତି ଯେହବିଦ୍ୟମୁପାସତେ ।

ତତୋ ଭୂ ହେବ ତେ ତମୋ ଯ ଉ ବିଦ୍ୟାଯାଂ ବତାଃ ॥ ୯ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଯାରା ଭୋଗାଶକ୍ତ ହେଯେ ବିଦ୍ୟାବିରୋଧୀ ସକାମ କରେଲ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରେନ, ତାରା ଅଞ୍ଜନମୂର୍ତ୍ତି ଅନ୍ଧକାରେ ପ୍ରବେଶ କରେନ । ଆବାର ତାଁର ଅଧିକତର ଅନ୍ଧକାରେଇ ପ୍ରବେଶ କରେନ ଯାରା କର୍ମବିହୀନ ବିଦ୍ୟାତେ ନିଯୋଜିତ ଥାକେନ ॥ ୯ ॥

ବିଦ୍ୟାର ଉପାସନା ଅବିଦ୍ୟାର ଉପାସନା ଥେକେ ଉଚ୍ଚତର ହଲେଓ ଏ ମନ୍ତ୍ରେ ବଲା ହେଯେଛେ ଯେ, ଯାରା ଶୁଦ୍ଧମୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟାର ଉପାସନା କରେନ ତାଁର ଅବିଦ୍ୟାର ଉପାସନାକାରୀଦେର ଚେଯେ ଅଧିକତର ଅନ୍ଧକାରେ ପ୍ରବେଶ

ଚିଲ୍ପାଣ୍ଡୀ

କରେନ । ବ୍ୟାପାରଟି ପରମ୍ପରାବିରୋଧୀ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ବଲେ ମନେ ହଲେଓ ବାସ୍ତବେ ତା ନୟ ।

ବ୍ରକ୍ଷ ଏ ଜଗଂ ସୃଷ୍ଟିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନେର ଜନ୍ୟ ଏକତ୍ର ବା ଅନ୍ତିମୀ ଓ ବହୁତ ବା ନାନାତ୍ମ ଉତ୍ସବରେ ଉପାସିଥିଇ ଧାରଣ କରେ ଆଛେନ । ଏକହେତୁ ଜ୍ଞାନକେ ବଲା ହୟ ବିଦ୍ୟା ବା ବ୍ରକ୍ଷଜ୍ଞାନ ଏବଂ ବହୁତେର ଜ୍ଞାନକେ ବଲା ହୟ ଅବିଦ୍ୟା ବା ଅଜ୍ଞାନ । ଏକତ୍ର ହଲ ଚିରାନ୍ତନ ମୌଳିକ ସତ୍ୟ ଏବଂ ବହୁତ ତାର ଆତ୍ମବିନ୍ଦୁର, ତାଇ ବହୁତକେ ବୈଚିତ୍ରେର ମଧ୍ୟେ ଏକହେତୁ ସନ୍ଧାନ ବଲା ଯେତେ ପାରେ ।

“ବହୁତ ହଲ ପରମ ଅଦ୍ୟରେ ଲୀଲା ବା ନାନାଭାବେ ଆତ୍ମବିନ୍ଦୁର । ଏକହେତୁ ମଧ୍ୟେ ବହୁତ ହୟ ବ୍ୟକ୍ତ ନା ହୟ ପ୍ରାଚ୍ୟନ୍ତ ଥାକେ । ବହୁତ ବ୍ୟତୀତ ଏକତ୍ର ଅନ୍ତିତେର ଶୂନ୍ୟ ହତୋ ଅଥବା ନିର୍ବିଶେଷେ ଆତ୍ମସମାହାତିତେ ବା ରିଙ୍କ ନିବ୍ୟାନିର ଅବସ୍ଥାତେ ଅକ୍ଷମ ଓ ବନ୍ଧ୍ୟାଭାବେ ସୀମାବନ୍ଦ ଥାକତ (ଅରବିନ୍ଦ, ଉପନିଷଦାବଲୀ, ପୃ. ୧୧୨) ।”

ଅତେବ, କେବଲମାତ୍ର ବିଦ୍ୟା କିଂବା ଅବିଦ୍ୟା ଯେ କୋନ ଏକଟିକେ ଅନୁସରଣ କରିଲେ ଦେଖିରେ ଅଭିପ୍ରାୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୟ ନା । ତାଇ ବଲା ହେଁଥେ, ଯାରା ବହୁତ ବା ଅବିଦ୍ୟାର ଉପାସନା କରେ ତାରା ଅଜ୍ଞାନତାହେତୁ ଭ୍ରମବଶତଃ ଏକତ୍ର ଥେକେ ଦୂରେ ଚଲେ ଯାଏ ଏବଂ ପରିଣତିତେ ଅନ୍ଧକାରେ ପ୍ରବେଶ କରେନ । ଆର ଯାରା ଅବିଦ୍ୟା ବା ବହୁତକେ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ କେବଲମାତ୍ର ବିଦ୍ୟାର ବା ଏକହେତୁ ଉପାସନାଯ ନିଯୋଜିତ ଥାକେ, ତାରା ବ୍ରକ୍ଷେର ସମାତ୍ରରେ (ଏକତ୍ର ଓ ବହୁତ) ଉପାସନାକେ ସେଚ୍ଛାୟ ସଜ୍ଜାନେ ଅସ୍ଵିକାର କରାଯ ଗଭୀରତମ ଅନ୍ଧକାରେଇ ପ୍ରବେଶ କରେନ ।

ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ଅବିଦ୍ୟାର ପୃଥକ ପୃଥକ ଫଲେର କଥା ଏ ମନ୍ତ୍ରେ ବଲା ହେଁଥେ-

ଅନ୍ୟଦେବାଭିବିଦ୍ୟା ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରାବିଦ୍ୟା
ଇତି ଶୁଦ୍ଧମ ଧୀରାନାଂ ମେ ନନ୍ଦିଚକ୍ଷିରେ ॥ ୧୦ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଯେ ସମତ ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟଗ ବା ଜ୍ଞାନୀଗଣ ଆମାଦେରକେ ବିଦ୍ୟା (ବ୍ରକ୍ଷଜ୍ଞାନ) ଓ ଅବିଦ୍ୟାର (କର୍ମତତ୍ତ୍ଵ) ବିଷୟେ ବିଶେଷଭାବେ ବ୍ୟାଖ୍ୟ କରେଛେ, ତାଦେର କାହେ ଆମରା ଶ୍ରବଣ କରେଛି ଯେ, ବିଦ୍ୟା ଓ ଅବିଦ୍ୟାର ଫଳ ଆଲାଦାଇ ହୟ ଥାକେ ॥ ୧୦ ॥

ବିଦ୍ୟା (ବ୍ରକ୍ଷବିଦ୍ୟା) ଓ ଅବିଦ୍ୟାର (କର୍ମତତ୍ତ୍ଵ) ଉପାସନାର ଫଳ ଭିନ୍ନତର ବଲେ ଏକଟିକେ ପରିହାର କରେ ଅନ୍ୟଟିର ଉପାସନା ନିଶ୍ଚାମଭାବେ ସମ୍ପନ୍ନ କରିଲେ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣଫଳ ଲଭ୍ୟ ନୟ । କିନ୍ତୁ ମାନବଜୀବନେର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହଲ ବ୍ରକ୍ଷକେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଜାନା ଅର୍ଥାତ ବିଦ୍ୟା ଓ ଅବିଦ୍ୟା ଉତ୍ସବରୂପେଇ ଅନୁଭବ କରା ।

ବିଦ୍ୟାପ୍ରଥମବିଦ୍ୟାଥ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଦେବୋତ୍ୟଃ ସହ ।
ଅବିଦ୍ୟା ମୃତ୍ୟୁଃ ତୀର୍ତ୍ତା ବିଦ୍ୟାଯାମୃତମଶୁତେ ॥ ୧୧ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଯିନି ତୃତୀୟରପକେ (ବ୍ରକ୍ଷକେ) ବିଦ୍ୟା (ବ୍ରକ୍ଷବିଦ୍ୟା) ଏବଂ ଅବିଦ୍ୟା (କର୍ମତତ୍ତ୍ଵ) ଏହି ଉତ୍ସବରୂପେ ଜାନେନ, ତିନି ଅବିଦ୍ୟାର ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁକେ ଅତିକ୍ରମ କରେ ବିଦ୍ୟାର ଦ୍ୱାରା ଅମରତ୍ତ ଲାଭ କରେନ ॥ ୧୧ ॥

ବିଦ୍ୟା ଅର୍ଥାତ ଅବିଦ୍ୟା ଯେ କୋନ ଏକଟି ପଥ ଅନାସଙ୍ଗଭାବେ ଅନୁସରଣ କରେ ମାନବାତ୍ମା କ୍ଷମତ୍ତାଯୀ କିଛୁ ଫଳ ଲାଭ କରିଲେଓ ତା ବ୍ରକ୍ଷେର ଅନୁସ୍ତ ଯଥାର୍ଥ ପଥ ନୟ । କାରଣ ବ୍ରକ୍ଷ ତାର ସୃଷ୍ଟିତେ ସଙ୍ଗତି ଓ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା

ଲାଭେର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ଓ ଅବିଦ୍ୟା ଉତ୍ସବକେଇ ତାର ଅଭିଯକ୍ତିତେ ଅନ୍ତର୍ଭୁତ କରେଛେ । ତାଇ ବ୍ରକ୍ଷକେ ସାମହିକଭାବେ ଅନୁଭବ କରତେ ହଲେ ବିଦ୍ୟା ବା ଅବିଦ୍ୟା କୋନ ଏକଟିର ପ୍ରତି ବେଶ ଆସନ୍ତ ନା ହୟ ଉତ୍ସ ପଥ ଅନୁସରଣ କରାଇ ହଲ ପୂର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞାନ । “ମହେ ଏକତ୍ର ଲାଭେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜୀବେର ପ୍ରସ୍ତତି ଓ ଅର୍ଥଗତିର ଜନ୍ୟ ଅବିଦ୍ୟାର ଉପର ବିଦ୍ୟାକେ ନିର୍ଭର କରତେ ହୟ (ଅରବିନ୍ଦ, ଉପନିଷଦାବଲୀ, ପୃ. ୧୧୫) ।”

ଅହଂକାରେ ବଶବତୀ ହୟ ମାନୁଷ ପରମ ଅନ୍ତିମୀର ଥେକେ ବିଚିନ୍ନ ହୟ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ଅଧିନତା ପ୍ରାଣ ହୟ । ନିଜେଦେରକେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନସମ୍ପନ୍ନ ମନେ କରେ ବ୍ରକ୍ଷେର ସର୍ବମୟତ୍ତକେ (ବିଦ୍ୟା ଓ ଅବିଦ୍ୟା) ଅସ୍ଵିକାର କରେ ସଙ୍ଗେଗ ଓ ଆମିତ୍ତେର ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଲୋଭନେ ଆବନ୍ଦ ହୟ । କିନ୍ତୁ ଆମାଦେର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହଲ କ୍ରମବର୍ଧମାନ ଆତ୍ମାନ୍ତିର ମାଧ୍ୟମେ ଆତ୍ମାର ଧାରଣକେ ଏତୋ ପ୍ରସାରିତ କରା ଯେ ଅବସ୍ଥାଯ ସମନ୍ତ ଜୀବେର ମଧ୍ୟେଇ ଆମରା ନିଜେଦେରକେ ଦେଖିତେ ପାଇ । ଏ ବ୍ୟାପାରେ ବିଦ୍ୟାର ଦ୍ୱାରା ମୁକ୍ତ ହୟ ଅବିଦ୍ୟାକେ ଆଶ୍ରୟ ଦିଯେ ବିଦ୍ୟାଭିମୁଖୀ କରା ଏବଂ ଏକତ୍ର ବା ଅନ୍ତିମୀର ଦିକେ ଆକୃଷିତ କରା । ଏଭାବେ ଆତ୍ମାନ୍ତିର ପଥ କ୍ରମେଇ ବିଦ୍ୟାଭିମୁଖୀ ହତେ ଥାକଲେ ଅବିଦ୍ୟାର ମଧ୍ୟେ ଅବସ୍ଥାନ କରେଇ ଅଜ୍ଞାନତା ଥେକେ ମୁକ୍ତ ହୟ ବିଦ୍ୟାର ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜିତ ହୟ ଅର୍ଥାତ ବହୁତେର ଜ୍ଞାନେ ଥେକେଇ ଆମରା ଏକହେତୁ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରତେ ପାରି ।

ଏଭାବେ ଅବିଦ୍ୟାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହଲେ ବିଦ୍ୟା ଓ ଅବିଦ୍ୟାର ମଧ୍ୟକାର ବିଭାଜନ ରେଖାଟି ଅପସାରିତ ହୟ । ତଥନ ଉପାସକ ଅବିଦ୍ୟାର ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁକେ ଅତିକ୍ରମ କରେନ ଏବଂ ବ୍ରକ୍ଷବିଦ୍ୟାର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣ ହନ ଅମରତ୍ତ ।

ନିମ୍ନେ ମନ୍ତ୍ରେ ଦୁଟି ବିଷୟେ ପୃଥକ ପୃଥକ ଉପାସନାର ଫଳ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଁଥେ-

ଅନ୍ଧଂ ତମଃ ପ୍ରବିଶନ୍ତି ଯେହସ୍ତ୍ରୁତିମୁପାସତେ ।

ତତୋ ଭୂଯ ଇବ ତେ ତମୋ ଯ ଉ ସମ୍ଭୂତ୍ୟାଂ ରତାଃ ॥ ୧୨ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଯାରା ଅବ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରକୃତିର (ଅସମ୍ଭୁତିର) ଉପାସନା କରେ ତାରା ଅଜ୍ଞାନରୂପ ଅନ୍ଧକାରେ ପ୍ରବେଶ କରେନ । କିନ୍ତୁ ଯାରା ମୂଳ ପ୍ରକୃତି ଥେକେ ବ୍ୟକ୍ତ ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭେ ଅସମ୍ଭୁତିର (ସମ୍ଭୁତିର) ଉପାସନା କରେନ ତାରା ଅଧିକତର ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ଜଗତେ ପ୍ରବେଶ କରେନ ॥ ୧୨ ॥

ଏ ମନ୍ତ୍ରେ ସମ୍ଭୁତି ଓ ଅସମ୍ଭୁତିର କଥା ଆଲୋଚିତ ହେଁଥେ । ଯାର କୋନୋ ଉତ୍ସଗ୍ରି ନେଇ ତାକେଇ ବଲା ହୟ ଅସମ୍ଭୁତି ବା ଅବ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରକୃତି ବା ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତି । ଆର ମୂଳ ଅବ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରକୃତି ଥେକେ ଜାତ ପ୍ରଥମ ସୃଷ୍ଟିକେ ସମ୍ଭୁତି ବା ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭ ବଲେ । ବ୍ରକ୍ଷ ତାର ଚେତନାର ଗତିତେ ନିଜେକେ ବିଭିନ୍ନଭାବେ ପ୍ରକାଶ କରେଛେ, ସେଇ ପ୍ରକାଶେ ବିଭାବାଇ ହଲ ସମ୍ଭୁତି ।

ଯାରା ଅସମ୍ଭୁତି ବା ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତିର ଉପାସନା କରେ ତାରା ସାଧାରଣତଃ ଉପାସନା ପଦ୍ଧତି ସଠିକଭାବେ ଅବଗତ ନା ହେଁଇ ଅନେକଟା ଅନୁମାନେର ଉପର ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୟ ଆକାଙ୍କିତ କିଛୁ ପାତ୍ରାର ଆଶାଯ ବିନାଶଶୀଳ ବଞ୍ଚିତ ହୟ ଅନୁମାନରୂପେ ଉପାସନା କରେ । ବିବେକହିନ ଲୋକ ଅହଂକାରେ ବଶବତୀ ହୟ ସଠିକ ପଥେର ସନ୍ଧାନ ନା ପେଯେ ଭ୍ରମବଶତଃ ଏ ଧରଣେର ଉପାସନାଯ ନିଯୋଜିତ ହେଁଥାଯ ଅଜ୍ଞାନରୂପ ଅନ୍ଧକାରମଯ ଜଗତେ ପ୍ରବେଶ କରେନ ।

ଆବାର, ଯାରା ସମ୍ଭୁତି ବା ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭର ବା କାର୍ଯ ବ୍ରକ୍ଷେର ଉପାସନା କରେନ ତାଦେର ଉପାସନା ଅହଂବୋଧ ଓ ଲୋଭେର ବଶବତୀ ହୟ ଥାକେ ।

ଚିନ୍ମୟ

ତାଇ ଏ ଉପାସନାତେ କୋଣୋ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜିତ ହୁଯ ନା । ଏ ଧରଗେର ଉପାସକଦେର ଅନେକେଇ ଶାସ୍ତ୍ରେର ତାତ୍ପର୍ୟ ଓ ଈଶ୍ୱରେର ପ୍ରକୃତ ସ୍ଵରୂପ ନା ଜେନେଇ କୃତ୍ରିମତାର ଆଶ୍ୟ ନିଯେ ନିଜେଦେର ପାଣିତ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନେର ଜନ୍ୟ ତର୍କ-ବିତର୍କେ ନିଯୋଜିତ ହୁଯ । କିନ୍ତୁ ନିକାମଭାବେ କୋଣୋ କର୍ମେର ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା ଉପାସନା ତାଁରା କରେନ ନା । ସୁତରାଂ, ସେହାୟ ଜେନେ ଶୁଣେ ନିଜେଦେର ପାଣିତ୍ୟାଭିମାନ ଓ ଅହଂବୋଧେର ହେତୁ ଏ ଧରଗେର ଉପାସନାଯା ଲିଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣକେ ଗଭୀରତର ଅନ୍ଧକାର ଜଗତେ ବାସିନ୍ଦା ହତେ ହୁଯ ।

ଅନ୍ୟଦେବାହୁଃ ସମ୍ଭବାଃ ଅନ୍ୟଦ୍ସମ୍ଭବାଃ ।

ଇତି ଶୁଭ୍ରତମ ଧୀରାନାଂ ମେ ନନ୍ଦିଚକ୍ଷିରେ ॥ ୧୩ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ତତ୍ତ୍ଵବିଦଗନ (ଜାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିବର୍ଗ) ଆମାଦେରକେ ସମ୍ଭୂତି (ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭ) ଓ ଅସମ୍ଭୂତିର (ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତି) ଉପାସନାର ଫଳ ବିଶେଷଭାବେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେଛେ । ଆମରା ତାଁଦେର ଏହି ବାଣୀ ଶ୍ରବଣ କରେଛି ଯେ ସମ୍ଭୂତି ଓ ଅସମ୍ଭୂତିର ଉପାସନାର ପୃଥିକ ଫଳଇ ଉତ୍ତର୍ମୁଖ ହୁଯେଛେ ॥ ୧୩ ॥

ସମ୍ଭୂତି (ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭ) ଓ ଅସମ୍ଭୂତି (ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତି) ଉପାସନାର ଫଳ ପୃଥିକ ପୃଥିକ ହେଉଥାଯା ଏକଟିକେ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ ଅନ୍ୟଟିର ଉପାସନା ନିକାମଭାବେ ସମ୍ପନ୍ନ କରିଲେ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣଫଳ ଅର୍ଜିତ ହେବେ ନା, କାରଣ ବ୍ରକ୍ଷେର ଅଭିପ୍ରାୟ ହଲ ଉଭୟକେଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜାନା ।

ସମ୍ଭୂତିଂ ଚ ବିନାଶଂ ଚ ଯନ୍ତ୍ରଦେବୋଭୟଃ ସହ ।

ବିନାଶେନ ମୃତ୍ୟୁଂ ତୀର୍ତ୍ତା ସମ୍ଭୂତ୍ୟାମ୍ଭତମଶୁତେ ॥ ୧୪ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ଯେ ଉପାସକ ଏକାଧାରେ ଅସମ୍ଭୂତି (ବିନାଶ ବା ପ୍ରକୃତି) ଏବଂ ସମ୍ଭୂତି (ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭ) ଏହି ଉଭୟକେଇ ଏକତ୍ରେ ଉପାସନା କରେନ, ତିନି ବିନାଶେର ବା ପ୍ରକୃତିର ଉପାସନା ଦ୍ୱାରା ଚିନ୍ତନ୍ତ୍ରିତ ହଲେ ମୃତ୍ୟୁ ଅତିକ୍ରମ କରେ ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭରେ ଉପାସନା ଦ୍ୱାରା ଅମୃତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ॥ ୧୪ ॥

ସମ୍ଭୂତି (ଜନ୍ମ) ଓ ଅସମ୍ଭୂତି (ବିନାଶ) ବ୍ରକ୍ଷେର ଅନ୍ତିତ୍ରେ ଦୁଇ ବିଭାବ ମାତ୍ର । ତାଁକେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉପଲକ୍ଷ କରତେ ହଲେ ସାଧକକେ ଉଭୟରେ ଉପାସନା ଏକଇସାଥେ କରତେ ହେବେ । ମାନବାତ୍ମାର ପକ୍ଷେ ପରମ୍ପରା ବିରୋଧୀ ଏ ଦୁଇ ଅବସ୍ଥାକେ ଏକସଙ୍ଗେ ଗ୍ରହଣ କରେ ତ୍ରମବର୍ଧମାନ ଆତ୍ମୋପଲକ୍ଷିର ଦ୍ୱାରା ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ଥେକେ ଅମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ଉତ୍ୱିତ ହେଉଥା ସମ୍ଭବ ହତେ ପାରେ । ଜୀବେର ଜନ୍ମେର ଶୁଭେଲ ହଲ ଅହଂବୋଧ ଏବଂ ଏଥାନେ ‘ବିନାଶ’ ବଲତେ ଅହଂବୋଧେର ବିନାଶ ବୁଝାନୋ ହୁଯେଛେ ।

କିନ୍ତୁ, ସମ୍ଭୂତିଇ ହୋକ ବା ଅସମ୍ଭୂତିଇ ହୋକ କୋଣୋ ଅବସ୍ଥାର ପ୍ରତିଇ ଆମାଦେର ଆସନ୍ତ ହେଉଥା ଯାବେ ନା, କାରଣ ଆସନ୍ତି ମାତ୍ରାଇ ଅଜ୍ଞାନତା ଏବଂ ସତ୍ୟକେ ଅସୀକାର କରେ ପରମ ଏକତ୍ରେ ଧାରଣା ଥେକେ ମାନୁଷକେ ବିଚିନ୍ତନ କରେ ।

ଆବାର “ଆମାଦେର ଜନ୍ମେର ମଧ୍ୟେଇ ଅମରତ୍ତ ଲାଭ କରା ସୃଷ୍ଟିର ଅଭିପ୍ରାୟ (ଅରବିନ୍ଦ, ଉପନିଷଦାବଳୀ, ପୃ. ୧୪୮) ।” ତାଇ ସମ୍ଭୂତି (ଜନ୍ମ) ଆମାଦେର ବନ୍ଧନ ନାୟ, ବନ୍ଧନ ହଲ ଅଜ୍ଞାନତାର କାରଣେ ସୃଷ୍ଟ ଅହଂବୋଧ ।

ଅତଏବ, ଉପାସକ ଏକଇସାଥେ ଅସମ୍ଭୂତିର (ବିନାଶ) ଉପାସନା ନିକାମଭାବେ ସମ୍ପନ୍ନ କରାର ମାଧ୍ୟମେ ଚିନ୍ତ ନିର୍ମଳ ହଲେ ଭୋଗାସନ୍ତିରଗ୍ରମ୍ଭୁକେ ଅତିକ୍ରମ କରେ ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭରେ ଉପାସନା ନିକାମଭାବେ ପାଲନେର ଦ୍ୱାରା ଅମରତ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତ ହନ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାପ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ହଲେ ଏବଂ ଜନ୍ମେ ଆସନ୍ତି ନା ଥାକଲେଇ ମୁକ୍ତି ।

ହିରଣ୍ୟାଯେନ ପାତ୍ରେନ ସତ୍ୟସ୍ୟାପିହିତଂ ମୁଖମ୍ ।

ତତ୍ତ୍ଵଂ ପୂଷ୍ଟ ଅପାବୃନୁ ସତ୍ୟଧର୍ମାୟ ଦୃଷ୍ଟୟେ ॥ ୧୫ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ହେ ଜଗତେର ପରିପୋଷକ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ, ତୋମାର ସୁବର୍ଣ୍ଣବଂ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ମଞ୍ଜଲରୂପ ପାତ୍ର ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟବଂ ପ୍ରତୀଯାମାନ ଆଦିତ୍ୟମଞ୍ଜଲଙ୍ଘ ପୁରୁଷେର ମୁଖ ଆବୃତ ଆଛେ । ହେ ଜଗତେର ପୋଷକ, ସତ୍ୟପ୍ରକାର ଆମାର ଉପଲକ୍ଷିର ଜନ୍ୟ, ସେ ସତ୍ୟବଂ ଆବରଣ ଅପସାରଣ କର ॥ ୧୫ ॥

ଏ ମନ୍ତ୍ରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମୀପେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଆକାରେ ବନ୍ଦନା କରା ହୁଯେଛେ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ହଲେନ ପରମ ସତ୍ୟର ପ୍ରତୀକ ଏବଂ ଏ ନିଖିଲ ବିଶ୍ୱରେ ପରିପୋଷକ । ଆମାଦେର କାହେ ବାହ୍ୟକଭାବେ ପ୍ରତୀଯାମାନ ହୁଯ ଯେ, ମନୋମୁଞ୍ଚକର ନାମ-ରୂପାତ୍ମକ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ହିରଣ୍ୟ ପାତ୍ରେର ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟର ମୁଖ ଆବୃତ ରହେଛେ, ତାଇ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟ ଆମାଦେର କାହେ ଉପଲୁକ ନାୟ । ଆମାଦେର ଜାନ ନାମ ଓ ରନ୍ଧର ମଧ୍ୟେଇ ଶୀମାବନ୍ଦ, ତାଇ “ସତ୍ୟର ରଶ୍ମି” ଆମାଦେର କାହେ କେବଳ ନାମ-ରୂପାତ୍ମକ । ଉପାଧିହୀନ ତୃତ୍ୟକରେ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟ ଆବୃତ ଆଛେ ନାମ-ରୂପାତ୍ମକ ଆବରଣେ ଦ୍ୱାରା, ତାଇ ଆମରା ସମୁଜ୍ଜ୍ଵଳ ସତ୍ୟବଂ ପ୍ରତୀଯାମାନକେଇ ଦେଖିତେ ପାଇ ।

ଅତଏବ, ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବର ସମୀପେ ପ୍ରାର୍ଥନା ତିନି ଯେନ ଆମାଦେର ଚେତନା ଥେକେ ନାମ-ରୂପାତ୍ମକ ଜାନ ଅପସାରଣ କରେ ସାମଗ୍ରିକ ଆତ୍ମଦୃଷ୍ଟି ଦାନ କରେନ ଯାତେ ଆମରା ନାମ-ରୂପକେ ନା ଦେଖେ ନିରଗାଧିକ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟକେ (ବ୍ରନ୍ଦକେ) ଅନ୍ତରେ ଓ ବାହିରେ ଉପଲକ୍ଷ କରତେ ପାରି ।

ପୂଷ୍ଟେକର୍ଷେ ଯମ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ବ୍ୟାହ ରଶ୍ମୀନ ସମୂହ ।

ତେଜୋ ଯତେ ରନ୍ଧପ କଲ୍ୟାନତମଃ ତତେ ପଶ୍ୟାମି

ଯୋହସାବସୌ ପୁରୁଷଃ ସୋହଥମସି ॥ ୧୬ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ହେ ଜଗତ ପାଲକ, ହେ ଏକର୍ଷି, ହେ ଜଗତେର ନିୟମା ଯମ, ହେ ଆଲୋକଦାତା ସୂର୍ଯ୍ୟ, ହେ ପ୍ରଜାପତି ତନୟ, ତୋମାର କିରଣସମୂହ ସୁବିନ୍ୟାସ କର, ତୋମାର ଆଲୋ ସଂହତ କର । ତୋମାର ଯେ ଜ୍ୟୋତିଃସ୍ୱରପ କଲ୍ୟାନକର ରନ୍ଧ ତାଇ ଯେନ ଆମି ଦର୍ଶନ କରତେ ପାରି । ସେଇ ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟମଞ୍ଜଲ ପୁରୁଷ (ପରମାନନ୍ଦସ୍ୱରପ ପରମାତ୍ମା) ଆମିଇ ତିନି ॥ ୧୬ ॥

ସୂର୍ଯ୍ୟ ହଲେନ ନିଖିଲ ବିଶ୍ୱରେ ପରିପୋଷକ, ତିନିଇ ପୁଣି ପୁଣି ଓ ଉପଚାରେ କର୍ତ୍ତା । ତିନିଇ ସାମଗ୍ରିକ ଜାନେର ପ୍ରତୀକ ଏବଂ ମାନୁଷେର ଅନ୍ଧକାର ସତ୍ୟକେ ଅପସାରଣ କରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମର୍ଯ୍ୟ କରେ ତୋଲେନ, ପ୍ରଜାପତି ଥେକେ ଜାତ ହିରଣ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧି ତିନି । ସତ୍ୟର ରକ୍ଷକ ବଲେ ତାକେ ଯମଓ ବଲା ହୁଏ । ଯମ ହଲେନ ସତ୍ୟଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଓ ରକ୍ଷକ । ଯମ ବଲତେ ଏଥାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟକେଇ ବୋକାନୋ ହୁଯେଛେ । ଏଥାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟକେ ରଶ୍ମିକେ ସୁବିନ୍ୟାସେର ଆବେଦନ କରା ହୁଯେଛେ ଯାତେ ତାର ଅନ୍ତରାଳେ ପ୍ରାଚୟ ଯେ ସତ୍ୟମୂହ ଆଛେ ତା ଆମରା ଜାନତେ ପାରି । ଏଭାବେ ସାମଗ୍ରିକ ଜାନ ଲାଭ କରେ ଆମରା ଏକତ୍ରେ ଉପନୀତ ହେଉଥାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରତେ ପାରି ଏବଂ ଉପଲକ୍ଷି କରତେ ପାରି ଯେ ଆଦିତ୍ୟମଞ୍ଜଲ ବିଶ୍ୱରୂପ ପୁରୁଷର ସଙ୍ଗେ ଆମାଦେର କୋଣୋ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନେଇ । ଆର “ଯୋହସାବସୌ ପୁରୁଷ: ସୋହଥମସି ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟମଞ୍ଜଲ ପୁରୁଷ (ବ୍ରନ୍ଦ), ଆମିଇ ତିନି” – ଏ ମହାବାଣୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଯେଛେ ଯେ, ପରମାତ୍ମାର ସଙ୍ଗେ ଜୀବାତ୍ମାର କୋଣୋ ଭିନ୍ନତା ନେଇ ।

ବାୟୁରନିଲମୟତମଥେଦଂ ଭସ୍ମାନ୍ତଃ ଶରୀରଃ

ଓ କ୍ରତୋ ସ୍ମର କୃତଃ ସ୍ମର କ୍ରତୋ ସ୍ମର କୃତଃ ସ୍ମର ॥ ୧୭ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ହେ ଆମାର ପ୍ରାଣବାୟୁ, ତୁମି ଅନ୍ତକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ମହାବାୟୁତେ ବିଲିନ ହୋ । ତାରପର ପ୍ରାଣହୀନ ଏ ଶରୀର ଭଞ୍ଚୀଭୂତ ହୋକ । ଓ ଶଦ୍ଵପ୍ରତୀକ ବ୍ରନ୍ଦରେ ସ୍ମରଣେ ମନେ ଅବହିତ ସଂକଳ୍ପାତ୍ମକ (କ୍ରତୁ) ଅଗ୍ନି, ଯା କିଛି କରା ହେବେ ସମ୍ମତ କିଛି ସ୍ମରଣ କର, ସମ୍ମତ କୃତକର୍ମ ସ୍ମରଣ କର ॥ ୧୭ ॥

ଏ ମନ୍ତ୍ରଟି ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରାକ-ସମୟକାଲୀନ ଭାବନାର ପ୍ରତିଫଳନ । ଏଥାମେ ବଲା ହେବେ, ପୂର୍ବେ ଆମାର ପ୍ରାଣକେ ବିଚିନ୍ନ ବଲେ ବୋଧ ହତୋ, ଏଥିନ ଆମାର ଅନୁଭୂତି ହେବେ ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ତା ବିଚିନ୍ନ ନୟ, ଉହା ବିଶ୍ଵପ୍ରାଣେରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ତାଇ ଆମାର ପ୍ରାର୍ଥନା ଆମାର ପ୍ରାଣବାୟୁ ଯେନ ବିଶ୍ଵପ୍ରାଣେ ଅର୍ଥାତ୍ ମହାବାୟୁତେ ବିଲିନ ହୟ ।

ଆମାର ପ୍ରାଣ ମହାବାୟୁତେ ବିଲିନ ହୋଯାର ପର ସ୍ତୁଲ ଶରୀର ଭଞ୍ଚୀଭୂତ ହେବେ ଯାବେ, ଭଞ୍ଚୀଭୂତ ହୋଯାଇ ଯାର ଶୈଶ ପରିଣତି ।

ସବଶେଷେ ସ୍ତତି କରେ ବଲା ହେବେ, ହେ କ୍ରତୋ (ଅଗ୍ନି), ସଂକଳ୍ପ ବିକଳ୍ପାତ୍ମକ ମନ ତୁମି ସ୍ମରଣ କରୋ ଆମାଦେର ସର୍ବ କୃତକର୍ମ, ‘ସଂ କୃତକଂ ତ୍ର ଅନିତ୍ୟ’ ଅର୍ଥାତ୍ ଯା କୃତ ତା ଅନିତ୍ୟ । ସୁତରାଂ ସମ୍ମତ ଅନିତ୍ୟ ବଞ୍ଚିର କଥା ସ୍ମରଣ କରେ ଏକମାତ୍ର ନିତ୍ୟବଞ୍ଚ ପରମେଶ୍ୱରେ ମନ ହିଂମିର କର ।

ଏ ଉପନିଷଦେର ସର୍ବଶେଷ ମନ୍ତ୍ରେ ପରମେଶ୍ୱରେ ଅନୁଭୂତିତେ ମନ ଦୃଢ଼ କରାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରା ହେବେ—

ଅଗ୍ନେ ନୟ ସୁପଥ୍ମା ରାଯେ ଅସ୍ମାନ୍ ବିଶ୍ଵାନି ଦେବ ବୟୁନାନି ବିଦ୍ଵାନ ।

ଯୁଯୋଧ୍ୟସ୍ମଜ୍ଜୁଗ୍ରାନମେନୋ ଭ୍ରମ୍ଭିଷ୍ଟାଂ ତେ ନମ ଉତ୍କିଂ ବିଧେମ ॥ ୧୮ ॥

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥ : ହେ ଅଗ୍ନି, ତୁମି ଆମାଦିଗକେ ଶୁଭ ପଥେ, ଯେ ପଥ ତୋମାର ନିକଟ ଚାଲିତ କରେ ନିଯେ ଯାଯା, ସେ ପଥେ ପରିଚାଲିତ କର । ହେ ଦେବ, ଆମାଦେର କର୍ମ ଓ ଭେତରେର ସବ ଚିନ୍ତା ସବଇ ତୁମି ଜାନ, ପାପେର ସବ କୁଟିଲ ପ୍ରଲୋଭନ ଆମାଦିଗେର ଥେକେ ସରିଯେ ନାଓ । ତୋମାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆମରା ବହୁବାର ପ୍ରଣତିର ଶ୍ଵ ନିବେଦନ କରି ॥ ୧୮ ॥

ଏ ଉପନିଷଦେର ଅନ୍ତିମ ମନ୍ତ୍ରେ ଦିବ୍ୟ ସଂକଳ୍ପେର କାହେ ଆତ୍ସମର୍ପଣ କରେ ଇହଜଗତେର ଅନିତ୍ୟତ୍ଵେର ଅନୁଭୂତି ଦୃଢ଼ଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତ କରା ହେବେ । ଅଗ୍ନି ସମୀକ୍ଷା ଆକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ବଲା ହେବେ ଯେ, ଆମାଦେର ସମ୍ମତ କର୍ମ ଓ ଉପାସନା ତୋମାତେଇ ଅର୍ପିତ, ତୁମି ଆମାଦିଗକେ ସେ ପଥେ ଚାଲିତ କରେ ନିଯେ ଯାଓ ଯେ ପଥ ତୋମାର ନିକଟ ଗମନ କରେଛେ । ଆମରା ଅନୁଧାବନ କରତେ ପେରୋଛି ଯେ, ଏ ଜଗତେର ସମ୍ମତ କିଛି ଅନିତ୍ୟ, ତୁମି ଆମାଦିଗକେ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ଓ ନିତ୍ୟ ବଞ୍ଚିର ଅଭିମୁଖେ

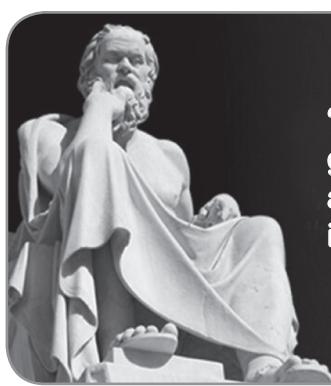
ଚାଲିତ କରେ ନିଯେ ଯାଓ । ଏଥାମେ ଅଗ୍ନି ବଲତେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ଅଗ୍ନିକେ ବୋକାନୋ ହେଚେ ନା । ଅଗ୍ନି ନିଜେଇ ହଲେନ ସତ୍ୟେର ପଥ ଏବଂ ତିନି ସେ ପଥେ ଦିଶାରୀ । ତିନି ହଲେନ ସେଇ ଦେବତା ଯିନି ଜଗତେର ସମ୍ମତ ବ୍ୟାପାରେ ପ୍ରଚନ୍ଦ ଥେକେଓ ଜୀବେର ମଧ୍ୟେ ଆବିଭୂତ ହେବେଛେ ସାର୍ବଜନୀନ ଶକ୍ତିରୂପେ । ଏ ଜଗତେ ଯା କିଛି ଜନ୍ମେଛେ ଏବଂ ଜନ୍ମାବେ ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଗତିପଥ ଓ ଗନ୍ତବ୍ୟ ସବକିଛୁଇ ତାର ଜାନ । ତାଇ ଅଗ୍ନିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉପାସନା କରେ ବଲା ହେବେ— ହେ ଅଗ୍ନି, ତୁମି ଜୀବେର ସବକିଛୁଇ ଜାନ, ସତ୍ୟେର ପଥେ ଆମାଦିଗକେ ପରିଚାଲିତ କର । ପାପ ଓ ପ୍ରଲୋଭନେର କୁଟିଲ ପଥ ଥେକେ ଆମାଦିଗକେ ସରିଯେ ନାଓ । ସତ୍ୟେର ପଥେ ଯା କିଛି ପ୍ରତିବନ୍ଦକତା ଆହେ ସେ ସମ୍ମତ ଅପସାରଣ କର ଆମରା ଯାତେ ପରମ ଅନ୍ତିମୀଯର ସାଥେ ଏକାତ୍ମା ଲାଭ କରତେ ପାରି । ତୋମାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବହୁବାର ପ୍ରଣାମ ନିବେଦନ କରାଇ ॥ ୧୮ ॥

ସାର୍ବିକ ବନ୍ଧନ ଥେକେ ମୁକ୍ତ ହେଯେ ତ୍ୟାଗେର ପଥ ଅନୁସରଣ କରେ ଆସନ୍ତିହୀନ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରାଇ ମୁକ୍ତ ଲାଭେର ଉପାୟ । ମୁକ୍ତିର ଅର୍ଥ ହଳ ସମ୍ମତ ବାହ୍ୟବନ୍ଦର ଅଧୀନତା ଥେକେ ମୁକ୍ତ ହେଯେ ପରମାତ୍ମାର ସାଥେ ଜୀବାତ୍ମା ଏକାତ୍ମା ହୋଯା ।

ସ୍ମରଣ ରାଖତେ ହେବେ ଯେ, ପାର୍ଥିବ ସମ୍ମତ କିଛୁଇ ଅନିତ୍ୟ, ଜଗଂତ୍ ଅନିତ୍ୟ —ଏ ଅନିତ୍ୟଙ୍କ ଉପଲବ୍ଧି କରେ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ଓ ନିତ୍ୟବଞ୍ଚ ପରମାନନ୍ଦସ୍ଵରପ ପରମାତ୍ମାଯ ହିଂତିଲାଭ କରାଇ ଈଶ ଉପନିଷଦେର ଅଦୈତବାଦେର ଶିକ୍ଷା । □

ତଥ୍ୟ ସହାୟକ ଗ୍ରହାବଳୀ

- 1) ଉପନିଷଦ ଗ୍ରହାବଳୀ, ସ୍ଵାମୀ ଗଭୀରାନନ୍ଦ ସମ୍ପାଦିତ, ଉଦ୍ଧୋଧନ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ, କଲିକାତା
- 2) ଉପନିଷଦାବଳୀ, ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷ
- 3) ଉପନିଷଦ ଗଲ୍ପ ସମଗ୍ରୀ, ପ୍ରୟୋଗାର୍ଜ ସେନ ସମ୍ପାଦିତ
- 4) ଉପନିଷଦ ସମଗ୍ରୀ (ଅର୍ଥ ସଂକରଣ), ଡ. ଅଶୋକ କୁମାର ସେନ ସମ୍ପାଦିତ
- 5) ବିଷଦ ଅର୍ଥ-ବ୍ୟାଖ୍ୟାସହ ଉପନିଷଦ ସମଗ୍ରୀ, କଲିକାନନ୍ଦ ଅବଦୂତ ସମ୍ପାଦିତ
- 6) ଶ୍ରୀମତ୍ତଗବଦଗୀତା, ସ୍ଵାମୀ ଅଦୈତାନନ୍ଦ, ଭାରତ ସେବାଶ୍ରମ ସଜ୍ଜ
- 7) ଶ୍ରୀଗୀତା, ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ
- 8) ବିବେକାନନ୍ଦ ରଚନା ସମଗ୍ରୀ, ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଂଶ, ଅନୁବାଦ ଓ ସମ୍ପାଦନା: ସୁଧାଂଶୁ ରଙ୍ଗନ ଘୋଷ

**“There is only one
good, knowledge,
and one evil,
ignorance.”**

—Socrates

ଚିନ୍ମୟୀ

ଶ୍ରୀଶ୍ରୀରାମଠାକୁର

ଅର୍ଥନାଂଶୁ ହୋର

(ପୂର୍ବ ପ୍ରକାଶିତର ପର)

ଅମେକେଇ ଭାବେନ ଏବଂ ମୁଖେଓ ବଲେନ ଯାରା ବେଶିଦିନ ଠାକୁରେର ସଙ୍ଗ କରେଛେନ ଏବଂ ନାନାଭାବେ ତା'ର ଶ୍ରୀଦେହେର ସେବା କରାର ସୁଯୋଗ ପେଯେଛେନ, ତାରାଇ ଠାକୁରେର ଅଧିକ ପ୍ରିୟ, ଠାକୁର ତାଦେରଇ ବେଶି କୃପା କରେନ ଏବଂ ତାଦେର ଜୀବନଇ ଧନ୍ୟ । ଏ ଧାରଣା ଏକେବାରେଇ ଅମୂଳକ । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଠାକୁର ତଥନ ଆସାମେ ଯେ ଭଡ଼େର ବାସାୟ ଛିଲେନ, ତାର ଏକଟି ବଡ଼ କାଠେର କାରବାର ଛିଲ । ସେ ସମୟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ସାହା ଚୌମୁହନିତେ ଠାକୁରକେ ରାଖବାର ଜନ୍ୟ ଏକଟି ସ୍ଥାନେର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛିଲେନ । ଠାକୁରେର ବ୍ୟବହାରେର ଜନ୍ୟ ଏକଥାନା ଭାଲୋ ଖାଟେର ପ୍ରୟୋଜନ । ଭଙ୍ଗଟି ଏ ସଂବାଦ ଜାନତେ ପେରେ, ତାର କାରଖାନାଯାଇ ଠାକୁରେର ଜନ୍ୟ ଏକଥାନା ଖାଟ ତୈରି କରାବେନ ବଲେ ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କେ ଲିଖେ ଦିଲେନ । ତାରପର ଠାକୁରେର ପଞ୍ଚନମତୋ ଏକଥାନା ଖାଟ ତୈରି କରେ ଚୌମୁହନି ପାଠିଯେ ଦିଲେନ । ଏର କିଛିଦିନ ପର ଏକ ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ତିନି ଚାନ୍ଦପୁର (ବାଂଲାଦେଶ) ଗେଲେନ । ଠାକୁର ତଥନ ସେଥାନେ ଛିଲେନ । ଠାକୁରକେ ପ୍ରଗାମ କରେଇ ତିନି ବଲେନ, “ବାବା, ଆମି ଅମୁକ ।” ଠାକୁର ଯେଣ ଶୁଣନ୍ତେଇ ପାନ ନା ଏମନ ଭାବ ଦେଖାଲେନ । କିନ୍ତୁ ଭଙ୍ଗଟି ବାର ବାର ତାର ପରିଚଯ ଦେଓଯାତେଓ ଠାକୁର ତାକେ ଚିନନ୍ତେଇ ପାରଲେନ ନା । “ଆପନି କେ? ଆପନାରେ ତୋ ଚିନାମ ନା ।” ଭଙ୍ଗଟି କ୍ଷୋଭେ ଏବଂ ଦୁଃଖେ ଅଶ୍ରୁ ବିର୍ଜନ କରତେ କରତେ ଅନ୍ୟ ଘରେ ଚଲେ ଗେଲେନ । ତା'ର ମନେ ଆଶା ଛିଲ ଏବାର ଉତ୍ସବେ ତାର ଏକଟୁ ଆଲାଦା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହବେ, କାରଣ ତିନିଇ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି, ଯିନି ଚୌମୁହନିତେ ଠାକୁରେର ବ୍ୟବହାରେର ଜନ୍ୟ ଖାଟ ବାନିଯେ ଦିଯେଛେନ । କିନ୍ତୁ ଏ-କି! ଠାକୁର ଯେ ତାକେ ଚିନନ୍ତେଇ ପାରଲେନ ନା! ବେଳା ସଥନ ଥାଯ ୧୨୮୮, ତଥନ ଠାକୁର ଏକ ଭଙ୍ଗକେ ବଲେନ, “ଆସାମ ଥେକେ ଯେ ଅମୁକବାବୁ (ନାମ ଠାକୁରେର ଜାନା ଛିଲ) ଏସେଛେନ ତିନି କୋଥାଯା?” ଖରର ପେଯେ ଭଙ୍ଗଟି ଛୁଟେ ଏସେ ଠାକୁରେର ଚରଣେ ପତିତ ହଲେନ । ଠାକୁର ସ୍ନେହ-ମଧୁର କର୍ଷେ ବଲେନ, “ଯାନ୍ ଦୁଃଖ କରବେନ ନା । ଅଥନ ଗିଯା ପ୍ରସାଦ ପାନ । ବେଳା ହଇୟା ଗେହେ ।” ଏଭାବେ ଦୟାମୟ ଭଙ୍ଗଟିର ଅହଂକାର ଚର୍ଚ କରେ ଦିଲେନ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମାଦେରେ ବୁଝିଯେ ଦିଲେନ ଯେ, ଠାକୁରେର ଶ୍ରୀଦେହେର ସେବା କରଲେଇ ବଡ଼ ଭକ୍ତ ହେଁଯା ଯାଯ ନା । ଠାକୁରକେ ସତତ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଭଡ଼େର ଲକ୍ଷଣ ।

ଠାକୁରେର ନିକଟ କେଉ ବେଶି ପ୍ରିୟ ବା କମ ପ୍ରିୟ ନେଇ । ତିନି ସବାଇକେ ସମଭାବେ ଭାଲୋବାସେନ । ତା'ର କାହେ ଆମରା ସବାଇ ସମାନ । ଯାରା ଚର୍ମ ଚୋଖେ ଠାକୁରକେ ଶୁଦ୍ଧ ଏକଟିବାର ଦେଖେନ, କିଂବା ଶୁଦ୍ଧ ପଟ୍ଟେର ମଧ୍ୟେଇ ଠାକୁରକେ ଦେଖେନ, ଠାକୁରେର କାହେ ତାରାଓ ସେମନ, ଆର ଯାରା ବହୁଦିନ ଠାକୁରେର ସଙ୍ଗ କରେଛେନ ତାରାଓ ଠିକ ତେମନିଇ । ଠାକୁରକେ ବେଶି ଦେଖଲେଇ କିଂବା ତା'ର ଶ୍ରୀଦେହେର ସେବା ପରିଚୟ ବେଶି କରଲେଇ

ତା'କେ ବେଶି ଜାନା ଯାଯ ନା । ଠାକୁରକେ ଜାନତେ ହଲେ ତା'ର ବାକ୍ୟ ପାଲନ କରେ ଚଲାର ଚେଷ୍ଟା କରତେ ହବେ, ଅର୍ଥାଏ ନିଯତ ନାମେ ଯୁକ୍ତ ଥାକାର ଚେଷ୍ଟା କରତେ ହବେ । ନାମକେ ଜାନଲେ ତବେ ଠାକୁରକେ ଜାନା ଯାଯ । ନାମ କରତେ କରତେ ଯିନି ଠାକୁରେର ସାଥେ ଯତ ଘନିଷ୍ଠ ହତେ ପେରେଛେନ, ଠାକୁର ତା'ର କାହେଇ ତତ ବେଶି ଧରା ଦିଯେଛେନ । ମୋଟକଥା, ଆମି ଠାକୁରେର ଆଶ୍ୟେ ଆଛି ଏ ବୋଧ ଯାର ଯତ ସୁଦୃଢ଼ ତିନି ତତ ବେଶି ଠାକୁରକେ ଜେନେଛେନ ଓ ପେଯେଛେନ । ସୁତରାଂ ଆଜଓ ଯାରା ନାମ ପାଚେନ ଏବଂ ଠାକୁରେର ଉପର ନିର୍ଭର କରେ ଚଲାର ଚେଷ୍ଟା କରିଛେନ- ତାରାଓ କମ ଭାଗ୍ୟବାନ ବା ଭାଗ୍ୟବତୀ ନନ । ଠାକୁରେର କୃପା କୋନୋ କିଛିର ଅପେକ୍ଷା କରେ ନା । ଏ କୃପା ଅହେତୁକୀ । ଏ କୃପାଯ ଯୋଗ୍ୟ-ଅଯୋଗ୍ୟର ବିଚାର ନେଇ । କାରଣ, ଶୁଦ୍ଧ ଏ ଏକଟି କାଜେର ଜନ୍ୟଇ ତିନି ସ୍ତୁଲ ଦେହେର ମାଧ୍ୟମେ ଆମାଦେର କାହେ ଏସେଛିଲେନ । ସେ ସ୍ତୁଲ ଦେହସ୍ଥାନି ଏଥନ ନେଇ, ତଥାପି ତିନି ଆଛେନ । ଆଜଓ ଯାରା ନାମ ପାଚେନ- ତାରାଓ ତୋ ଠାକୁରକେଇ ପାଚେନ । କାଜେଇ ତାରା କମ ଭାଗ୍ୟବାନ ହବେନ କେମନ କରେ?

ଠାକୁରେର କୃପା କୋନୋ କିଛିର ଅପେକ୍ଷା କରେ ନା । ଏ କୃପା ଅହେତୁକୀ । ଏ କୃପାଯ ଯୋଗ୍ୟ-ଅଯୋଗ୍ୟର ବିଚାର ନେଇ । କାରଣ, ଶୁଦ୍ଧ ଏ ଏକଟି କାଜେର ଜନ୍ୟଇ ତିନି ସ୍ତୁଲ ଦେହେର ମାଧ୍ୟମେ ଆମାଦେର କାହେ ଏସେଛିଲେନ ।

ଚାଇଲେନ, କୋଥାଯ ଆଛେନ ଠାକୁର । ଆର ଯେତେ ଚାଇଲେନ ସେଥାନେ । ଭଦ୍ରଲୋକ ନିଯେ ଗେଲେନ ତା'କେ । ଅନୁସରଣ କରେ ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁ ଗେଲେନ ସେଥାନେ । ସେଇ ବାଡିର ପଥ ଦେଖିଯେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଚଲେ ଗେଲେନ । ସିଁଡ଼ି ଦିଯେ ଉଠିଲେନ, ଦୋତଲାଯ ଠାକୁର ବସେ ଆଛେନ । ଯାରା ଠାକୁରେର କଥା ଶୁଣଛେନ ତାଦେର ପେଚନ ଦିକଟା ଦେଖଲେନ । ପେଚନ ଦିକ ଥେକେ ଦେଖଲେନ ଅନେକେଇ ପରିଚିତ । ଠାକୁରକେ ସାମନେ ଥେକେଇ ଦେଖଲେନ ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁ । ଜୁତୋର ଫିତେ ଖୁଲଛେନ ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁ, ଏମନ ସମୟ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଠାକୁର ବଲେନ, “ଆପନି ଏହିଥାନେ କ୍ୟାନ?” ଠାକୁର ଏମନ କରେ ବଲେନ ଯା ଅନ୍ତର ଭେଦ କରେ ଗେଲୋ ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁର । ଭୀଷଣ ମନୋକଷ୍ଟ ନିଯେ ଫିରେ ଏଲେନ । ଖେଲତେ ଆର ଯେତେ ପାରଲେନ ନା, ବାଡିତେଇ ମନ ବସଛେ ନା । ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁ ଭାବଛେନ, ‘ଠାକୁର ଆମାର ବାଡିତେ ଆସେନ, ଆମାଯ ଏତେ ଭାଲୋବାସେନ, ଆଜ ସବାଇ ବସେ ଶୁଣଛେନ କିନ୍ତୁ ଆମାଯ କେମ ଅନୁମତି ଦିଲେନ ନା ।’ କି ଏମନ ଅପରାଧ ହଲୋ ଆମାର । ଏଇ କଷ୍ଟ ବୟେ ବେଡ଼ାଲେନ ଏକ ବଛର ।

ପରେର ବଛର ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଠାକୁର ଏଲେନ ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁର ବାଡିତେ । ଠାକୁର ଏସେଛେନ ଜେନେଓ ଅଭିମାନେ, ମନେର କଷ୍ଟ ଯେତେ ପାରେନ ନି ଠାକୁରେର କାହେ । ବାଡିର ଅନ୍ୟଦେର ଓପର ଦାଯାତ୍ତ ଦିଲେନ ଠାକୁରେର ସେବାର । ସକଳେର ଅନୁରୋଧେ ଅବଶେଷେ ଠାକୁରେର କାହେ ଗେଲେନ ଭକ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁ । ଦୁଃଖେ, ଅଭିମାନେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଠାକୁରେର ରାତୁଳ ଚରଣେ ପ୍ରଗାମ କରେ କାନ୍ଦତେ

ଚିଲ୍ପାଣ୍ଡୀ

ଲାଗଲେନ । ଏବାର ପିତା-ପୁତ୍ରର ବୋବାପଡ଼ା । ଟେନେ ନିଲେନ କାହେ ପରମ ଆଦରେ । ମାଥାଯ ପିଠେ ହାତ ବୁଲିଯେ ବଲଲେନ, “ଏତୋଦିନ କଷ ପାଇଛେନ ମନେ ମନେ ଅନେକ । କିନ୍ତୁ ଓଇଖାନେ ଆପନେ ଯାଇବେନ କି କହିରା? ଓନାରା ସବାଇ ମୃତ, ସର୍ଗ ଥେଇକ୍କ୍ୟା ଆଇଛେନ । ଏଇଖାନେ ତୋ ଆପନେ ଯାଇତେ ପାରେନ ନା ।” ବିଶ୍ଵିମିତ ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁ ଜାନତେ ଚାଇଲେନ, ‘ତାହଲେ ଆମାକେ ଯିନି ନିଯେ ଗେଲେନ ତିନିଓ କି ମୃତ?’ ଠାକୁର ବଲଲେନ, “ହ” । ଇତିହାସେର ଅଧ୍ୟାପକ ମନ ଏକଟୁ ଯାଚାଇ କରତେ ଇଚ୍ଛେ ହଲୋ । ସେଇ ଭଦ୍ରଲୋକ ପରିଚିତ ଛିଲେନ । ତାର ବାଡ଼ିତେ ଗେଲେନ । ବାଡ଼ିତେ ମେଯେକେ ଦେଖିତେ ପେଯେ ବାବା କୋଥାଯ ଜାନତେ ଚାଇଲେନ । ମେଯେଟି ଆକାଶେର ଦିକେ ହାତ ତୁଳେ ଦେଖିଯେଛିଲ । ବୁବତେ ଅସୁବିଧେ ହୟନି ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁ । ତବୁ ସନ୍ଧାନୀ ମନ, ଜାନତେ ଚାଇଲେନ, କବେ ଏହି ଘଟନା ଘଟେଛେ? ଉତ୍ତର ଯା ପେଯେଛିଲେନ ତାତେ ହିସେବ କରେ ଦେଖିଲେନ, ଯେଦିନ ଏ ଘଟନା ଘଟେଛିଲ ତାର କଂଦିନ ଆଗେଇ ତିନି ଗତ ହୟେଛେ । ଠାକୁରେର କଥାତେଇ ତୋ ଜେନେଛି, “ପେଟେ ଥାକତେଇ ଆପନେରା ନାମ ପାନ, ପରେ ଶ୍ମରଣ କରାଇୟା ଦେଇ ।” ମୃତ୍ୟୁ ପରା ତିନି ତାର କାହେଇ ରାଖେନ । ସେଖାନେଓ ତାର ସଙ୍ଗେ ନିତ୍ୟ ବାସ ।

ଡକ୍ଟର ଇନ୍ଦ୍ରବୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ ଏକଦିନ ୧୨ ଦେଶପ୍ରିୟ ପାର୍କ ରୋଡେ ନିଜ ବାଡ଼ିତେ ଘୁମିଯେଛିଲେନ । ଘୁମ ଭେଜେ ଗେଲୋ ହଠାତ୍ ଏକ ଡାକେ । ଚଶମାଟି ଚୋଖେ ଦିଯେ ବିଛାନାୟ ବସେ ତିନି ନେମେ ଏଲେନ ଶକ୍ତାକୁଳ ଚିତ୍ରେ । ଭାବଲେନ, ନିଶ୍ଚିନ୍ତା କୋନୋ ଆତ୍ମାଯ ଅଥବା ପରିଚିତ କାରୋ ବାଡ଼ିତେ କିଛି ଏକଟା ହୟେଛେ । ନଇଲେ ଏତୋ ରାତେ କେଉଁ କାରୋ ବାଡ଼ିତେ ଆସେ ନା । ଗେଟେର ଏକପାଞ୍ଚ ତିନି ନିଚେ ନେମେ ଦେଇ ଏକଟା ହାତ କେଉଁ ଏକଜନ ଅନେକଟା ହକୁମେର ସ୍ଵରେଇ ବଲେ ଉଠିଲେନ, “ଶିଗଗିର ତିନିଶ ଟାକା ନିଯେ ଆସୁନ ।” ଏହି ଶୁଣେ ତୁଳୁ ତୁଳୁ ଚୋଖେ ଅନେକଟା ରୋବଟେର ମତୋ ଡକ୍ଟର ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ ମହାଶୟ ଓପରେ ଉଠେ ଏଲେନ । ପାଶେର ଘରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ତଥନ ଘୁମେ ଆଚନ୍ନ । ତାର ଆଁଚଳ ଥେକେ ଚାବିର ଗୋଛା ଖୁଲେ ନିଯେ ତିନି ଟାକାର ବାକ୍ରଟା ଖୁଲେ ତିନିଶ ଟାକା ନିଯେ ଆବାର ଗିନ୍ନିର ଆଁଚଳେ ଚାବିର ଗୋଛା ବେଁଧେ ରାଖିଲେନ । ତାରପର ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ତିନି ନିଚେ ନେମେ ଟାକଟା ସେଇ ଅପରିଚିତ ଆଗନ୍ତୁକରେ ହାତେ ତୁଲେ ଦିଲେନ ଗେଟେର ଫାଁକ ଦିଯେ । ଆଗନ୍ତୁକ ଟାକଟା ନିଯେଇ ଚଲେ ଗେଲେନ । ଡକ୍ଟର ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ ଓପରେ ଉଠେ ଏଲେ ଶୋଯାର ଖାଟେ ବସେ ଭାବଲେନ, ଏହି ରେ, ଏକଟା ବଡ଼ ରକମେର ଭୁଲ ହୟେ ଗେଲୋ । ଆଗନ୍ତୁକ କୋଥେକେ ଏସେଛେନ, କି ତାର ପରିଚଯ, ଏସବ ନା ଜେନେ ଏଭାବେ ଟାକଟା ଦେଯା କି ଠିକ ହଲୋ? ଏକଟା ସିଗାରେଟ ଟାନତେ ଟାନତେ ଭାବଲେନ, ଯାକଣେ, ଆର୍ଥିକ ସାହାୟଟାଇ ବଡ଼ କଥା । କାରୋ ଦୁଃଖମୟେ ପାଶେ ଗିଯେ ଦାଁଢ଼ାନୋ ଏବଂ ପ୍ରୋଜନମତୋ ସାହାୟ କରା କୋନୋ ଖାରାପ କାଜ ହତେ ପାରେ ନା । ଏସବ ଭାବତେ ଭାବତେ ତିନି ଆବାର ଘୁମିଯେ ପଡ଼ିଲେନ । ଭୋର ହତେଇ ଏକଟା ଶୋରଗୋଲେ ତାର ସକାଲେର ଘୁମ ଭେଜେ ଗେଲୋ । ଦେଖିଲେନ, ପରିବାରେର ସବାଇ ତିନିଶ ଟାକା ବାକ୍ର ଥେକେ ଉଥାଓ ଦେଖେ କାଜେର ଲୋକଟାକେ ସନ୍ଦେହ କରେ ବସେଛେ । ଏହି ଶୁଣେ ତିନି ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ପାଶେର ଘରେ ଗେଲେନ ଏବଂ ପରିବାରେର ଯାରା ସେଖାନେ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ଛିଲେନ ତାଦେର ଗତରାତର ପୁରୋ

ଘଟନାଟା ଖୁଲେ ବଲଲେନ । ଏମନିତେଇ ଡ. ବ୍ୟାନାର୍ଜୀ ପ୍ରତି ମାସେ ତିନିଟେ ପରିବାରକେ ନିୟମିତ ସାହାୟ କରେନ, ତାହି ଏହି ନିଯେ ତାର ମନେ କୋନୋ କଷ ହୟନି, ତାର ଦୁଃଖ, ଚେନା ନେଇ, ଜାନା ନେଇ, ଅପରିଚିତ ଏକ ଲୋକ ଗଭୀର ରାତେ ଏସେ ତିନିଶ’ ଟାକା ଚାଇଲେନ ଆର ତିନି ତାହି ଦିଯେ ଦିଲେନ ମାସେର ଶେଷେ? ଏକବାର ଜିଜେସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରଲେନ ନା କୋଥେକେ ଏସେଛେନ, କି-ହି ବା ତାର ପରିଚଯ । କୋନୋ କିଛିତେଇ ତାର ଆର ମନ ବସଛିଲ ନା । କାଠ-ଠୋକରା ପାଖିର ମତୋ ଏ ଏକ ଚିନ୍ତା ତାକେ ବାବାର ଠୋକରାଛେ । ସେଦିନ ଡକ୍ଟର ବ୍ୟାନାର୍ଜୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟେ କୋନୋ କ୍ଲାସ ଛିଲ ନା ଆର ଅନ୍ୟ କୋନୋ କାଜ ଓ ଛିଲ ନା ଯେ ଏହି ଏକଟାନ ଦୁଶ୍ମିତାର ହାତ ଥେକେ ମୁକ୍ତି ପାବେନ । ସାଧାରଣତ ବୋଜ ସକାଲେ କିଂବା ବିକେଲେ କେଉଁ ନା କେଉଁ ତାର କାହେ ଆସେନ କିଛି ଏକଟା ନିଯେ ଆଲୋଚନା କରାର ଜନ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ସେଦିନ କୋନୋ ଲୋକଟା ଆସନି ଯେ କିଛିକ୍ଷଣ କଥା ବଲେ ମନ୍ତା ଏକଟୁ ହାଲକା କରବେନ ।

ବିକେଲେ ତାର ହଠାତ୍ ମନେ ପଡ଼ିଲୋ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଠାକୁର କଳକାତାତେଇ ଆହେନ ଆର ଯେ ବାଡ଼ିତେ ତିନି ଆହେ, ସେଟା ତାର ବାଡ଼ି ଥେକେ ବୈଶି ଦୂରେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଠାକୁର ସେଦିନ ଅବିଭକ୍ତ ବାଂଲାର ଆହିନ ପରିଷଦେର ସଭାପତି ସର୍ଗୀୟ ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ରେର ୨୦, ସାଉଥ ଏଡ ପାର୍କେର ବାଡ଼ିତେ ଏସେଛିଲେନ । ତାହି ଆର ଦେରୀ ନା କରେ ତିନି ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ରେର ବାଡ଼ିତେ ଏସେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଠାକୁରର ସାମନେ ଏସେ ତାକେ ପ୍ରଣାମ କରାର ପର ଠାକୁର ମେହସିତ କରେନ ଜିଜେସ କରଲେନ, “କେମନ ଆହେନ ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁ?” ବିଷଗମୁଖେ ଡ. ବ୍ୟାନାର୍ଜୀ ଜାନାଲେନ ମୋଟାମୁଟି ଭାଲୋଇ ଆହେନ । ସେମଯି ବାଡ଼ିତେ ଆରୋ ଅନେକ ଲୋକଜଳ ବସେ ଠାକୁରର କଥା ଶୁଣିଲେନ । ସନ୍ଧ୍ୟାର ପର ଥେକେ ସତ୍ୟେନବାବୁ ମାବେ ମାବେ ଏସେ ଘରେର ଲୋକଜଳକେ ଡେକେ ନିଯେ ଯାଇଲେନ ଅନ୍ୟ ଘରେ ପ୍ରସାଦ ପାଓୟାର ଜନ୍ୟ । ଡକ୍ଟର ବ୍ୟାନାର୍ଜୀକେଓ ଡାକଲେନ ମିତ୍ରବାବୁ । “ଏଥନ ଥାକ, ପରେ ହବେ”, ଜାନାଲେନ ଡ. ବ୍ୟାନାର୍ଜୀ । ଆସଲେ ତାର ଇଚ୍ଛେ, ଏକାନ୍ତେ ଠାକୁରକେ ଯଦି ଏକଟୁ ପାନ- ତାହଲେ ଗତ ରାତରେ ସବାକିଛୁ ଖୁଲେ ବଲବେନ ଆର ବଲେ ଜାନତେ ଚାଇବେନ କେନ ଏମନ ହଲୋ । କିନ୍ତୁ ସେଦିନ ଠାକୁରକେ ଏକାନ୍ତେ ପାଓୟା ଯାଇଲୁ ନା । ପାଂଜନ ଏଘର ଥେକେ ଯାନ ତୋ ସାଥେ ସାଥେ ଆରୋ ପାଂଜନ ଏସେ ପଡ଼େନ । ତରୁଓ ଧୈର୍ୟ ଧରେ ଡକ୍ଟର ବ୍ୟାନାର୍ଜୀ ବସେ ଆହେନ ଯଦି ଏକଟୁ ସୁଯୋଗ ମେଲେ । ଇତୋମଧ୍ୟେ ସତ୍ୟେନବାବୁ ଆରୋ ବାର ଦୁ'ଏକ ଡେକେ ଗିଯେଛେନ । କିନ୍ତୁ ଡକ୍ଟର ବ୍ୟାନାର୍ଜୀର ଓଇ ଏକଇ ଉତ୍ତର, “ଏଥନ ନା, ପରେ ।” ଏହି ଦେଖେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଠାକୁର ବଲଲେନ, “ସେଇ ବିକେଲ ଥେକେ ଦେଖିଛି ଆପନି ବ୍ୟାଜାର ମୁଖେ ଘରେର ଏକକୋଣେ ବସେ ଆହେନ । ଅତ ଭାବହେନ କି? ଆପନାର ଗତ ତିନ ଜମ୍ବେ ଆଗେର ଏକ ମହାଜନ କାଲ ରାତେ ଏସେ ତିନିଶ” ଟାକା ଫେରତ ନିଯେଛେ । ଆର ଆପନିଓ ଝଣମୁକ୍ତ ହୟେଛେନ । କୋଥାଯ ଆନନ୍ଦ କରବେନ, ନା ଆପନି ବ୍ୟାଜାର ମୁଖେ ବସେ ଆହେନ । ଯାନ, ଆନନ୍ଦ କରଣ ସବାର ସାଥେ ପ୍ରସାଦ ନିନ ।” ଏହି ଶୁଣେ ଡକ୍ଟର ବ୍ୟାନାର୍ଜୀ ଖୁବ ଖୁଶି ହୟେ ସବାର ସାଥେ ପ୍ରସାଦ ନେଯାର ଜନ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଘରେ ଚଲେ ଗେଲେନ । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଠାକୁରର କୃପାତେ ପ୍ରାରକ୍ଷଣ ଥିଲେ ମୁକ୍ତି ପେଯେ ତାର ମନ୍ତା ଆନନ୍ଦେ ଭଲେ ଉଠେଛିଲ । □

ଚିନ୍ମୟ

ଶ୍ରୀମତ୍ତଗବଦ୍ଗୀତା : ଗୀତାଯ ସଜ୍ଜ ଭାବନା

ଶ୍ରୀବିଦ୍ୟୃତ ମଜୁମଦାର

ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷତ କର୍ମକାଣ୍ଡେ ଏକଟି ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଶବ୍ଦ ହଲୋ ସଜ୍ଜ । ସଜ୍ଜ କଥାଟିର ଅର୍ଥ ହଲୋ ଉତ୍ସର୍ଗ, ସାଧାରଣତ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଆଚାରଗତ ଉତ୍ସର୍ଗ । ଥିଲେକ ମତେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଏକଟି ଅଂଶ ହଲୋ ଉତ୍ସର୍ଗ । ଆଦି ବୈଦିକ ଯୁଗେ ସଜ୍ଜ ବଲତେ ବୋବାତୋ ଅଣି ପ୍ରଜ୍ଞଳିତ କରେ କିଛୁ ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ତାତେ କିଛୁ ଘୃତ, ଅନ୍ୟରକମେର ଶ୍ୟସମାଧୀ ଏବଂ ହାରବାଲ ସାମର୍ଥୀ ଈଶ୍ଵର ବା ଅନ୍ୟ କୋଣେ ଦେବଦେଵୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆହୁତି ଦେଓୟା ବା ଉତ୍ସର୍ଗ କରା । ବୈଦିକ-ବିଶ୍ୱାସ ମତେ ପ୍ରଥମେ ଅଣି ଦେବତାକେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରା ହୁଏ ଏବଂ ଅଣି ଦେବତା ତା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବତାଦେର ମଧ୍ୟେ ଭାଗ କରେ ଦେଇ । ତବେ ଏହି ପଦ୍ଧତି ଖୁବ ସହଜ ନାହିଁ ଯାତେ ଯେକୋଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ କାଜ କରତେ ପାରେ । ପୁରୋହିତ ଅଥବା ଏବିଷ୍ୟେ ଦକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଯୋଗେର ମାଧ୍ୟମେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୈଦିକ ନିୟମ-କାନୁନ ମେନେ ତା କରତେ ହୁଏ । ବେଦେ ବିଭିନ୍ନ ଧରଣେର ସଜ୍ଜ ବା ଆଚାରେର ଉତ୍ସର୍ଗ ରଯୋଛେ :

- ବ୍ରକ୍ଷ-ସଜ୍ଜ (ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ, ସକାଳ-ସନ୍ଧାୟ ଧ୍ୟାନାଭ୍ୟାସ, ଯୋଗାଭ୍ୟାସ, ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ ଗୀତା-ପାଠ ଏବଂ ଗାୟତ୍ରୀମନ୍ତ୍ର ପାଠଓ ବ୍ରକ୍ଷ ସଜ୍ଜରେଇ ଅଂଶ);
- ଦେବ-ସଜ୍ଜ (ଦେବତାଦେର ଜନ୍ୟ, ଦେବ ସଜ୍ଜ ବା ଅହିହୋତ୍ରଃ - ଏହି ସଜ୍ଜେ ଘି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ-ସାମର୍ଥୀ ଅଣିତେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରା ହୁଏ । ଏର ପ୍ରତିଟି ମନ୍ତ୍ରର ଶେଷେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରା ହୁଏ ‘ସ୍ଵାହା’; ଏର ଅର୍ଥ- ଉତ୍ସର୍ଗକୃତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରନୁ);
- ପିତ୍ର-ସଜ୍ଜ (ପିତ୍ରଲୋକେ ଆମାଦେର ପୂର୍ବପୁରୁଷଦେର ଜନ୍ୟ);
- ଋଷି-ସଜ୍ଜ (ଆମାଦେର ପ୍ରାଚୀନ ଋଷି, ଋଷି);
- ନୃ-ସଜ୍ଜ (ନୃ-ସଜ୍ଜ ବା ବୈଶ୍ୟଦେର ସଜ୍ଜ - ପଣ୍ଡ-ପାଖି, ଆର୍ତ୍ତ ଓ ପୌଢ଼ିତଦେର ସେବା କରା ଅର୍ଥାତ୍ ଯାରା ଅସମ୍ଭର୍ଯ୍ୟ ତାଦେର ସେବା କରାକେ ବୈଶ୍ୟଦେର ସଜ୍ଜ ବଲା ହୁଏ);
- ଭୂତ-ସଜ୍ଜ (ସମ୍ପତ୍ତ ଜୀବିତ ପ୍ରାଣୀ- ପ୍ରାଣି, ପାଖି ଏବଂ ପୋକାମାକରେର ଜନ୍ୟ) ।

ଆଦି ବୈଦିକ ଯୁଗେ ଯେ ସକଳ ସଜ୍ଜାଦି ସମାଜେ ପ୍ରଚଲିତ ଛିଲ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୀତାମୁଖେ ବେଦେର କର୍ମକାଣ୍ଡେର କିଛୁ ସମାଲୋଚନା କରଲେନ । ଏବଂ ସଜ୍ଜାଦି ବିଷ୍ୟେ ସାଧାରଣେର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗି ପାଲେଟେ ଦିଯେ ସେଟାକେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗିର ଓପର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରଲେନ । ତିନି ବଲଲେନ, ‘ବୈଶ୍ୟବିବସ୍ୟା ବେଦା ନିଷ୍ଟ୍ରେଣ୍ଟ୍ୟୋ ଭାର୍ଜନୁ (୨/୪୫)’ - ହେ ଅର୍ଜୁନ, ବେଦେର କର୍ମକାଣ୍ଡ ଶାସ୍ତ୍ରେର ନିୟମଶାଖା; ଅର୍ଥାତ୍ ତିନ ଗୁଣେର ପ୍ରକାଶକ । ଯେମନ - ସତ୍ତ୍ଵ, ରଜଃ ଓ ତମଃ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନକେ ଉପଦେଶ ଦିଯେ ବଲଲେନ, ତୁମ ଶାସ୍ତ୍ରାଦିର ଏଲାକାର ପାରେ ବା ଏଦେର ନିୟମଶାଖାର ବାଇରେ ଚଲେ ଯାଓ; ଅର୍ଥାତ୍ ବେଦେର ତିନ ଗୁଣେର ପାରେ ଯାଓ । ତୁମ ନିଷ୍ଟ୍ରେଣ୍ଟ୍ୟ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁଣାଦିର ଉତ୍ସର୍ଗ ଚଲେ ଯାଓ । ଏହି ତିନ ଗୁଣେର ପ୍ରଭାବେ ଜଡ଼ ଜଗତେର ପ୍ରତିଟି କ୍ରିୟାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବା କର୍ମଫଳ ଦେଖା ଯାଇ, ତା ଜୀବକେ ଜଡ଼ ଜଗତେର

ବନ୍ଧନେ ଆବଦ୍ଧ କରେ । ବେଦ ସାଧାରଣତ ସକାମ କର୍ମ କରାର ଶିକ୍ଷା ଦାନ କରେ । ତୋମାର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଜୀବନେର ସୂଚନା କରତେ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନେର ମର୍ମ ଉପଲବ୍ଧି କରେ ପରା ପ୍ରକୃତି ବା ସତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରକୃତିତେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହତେ ହବେ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲଲେନ, ନାନାରକମ ସଜ୍ଜ ଆହେ- ଦ୍ରବ୍ୟସଜ୍ଜ, ଜ୍ଞାନସଜ୍ଜ, ସାଧ୍ୟାୟସଜ୍ଜ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି ସବ ସଜ୍ଜ ଯାରା କରେନ ତାରା ସନାତନ ବ୍ରଙ୍ଗକେ ପ୍ରାଣ ହୁଏ । ସଜ୍ଜ ଥେବେ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏ ଯାଇ ବ୍ୟକ୍ତି ଥେବେ ଶଶ୍ୟ ହୁଏ । ଶଶ୍ୟ ଥେବେଇ ପ୍ରାଣିଦେର ଶରୀର ଉତ୍ସନ୍ନ ହୁଏ । ଭଗବାନ ଆରା ବଲଲେନ ସଜ୍ଜ କରୋ, ତବେ ଶୁଦ୍ଧ ନିଜେର ଜନ୍ୟ କରୋ ନା । ‘ତୁ ତୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପାପା, ଯେ ପଚନ୍ତି ଆତ୍ମକାରଣାଂ (୩/୧୩) ’ ଯାରା ଶୁଦ୍ଧ ନିଜେର ଜନ୍ୟ ପାକ କରେ, ତାରା ପାପାଙ୍କ ଭୋଜନ କରେ । ସେଜନ୍ୟ ଅପରେର ଜନ୍ୟ ପାକ କରୋ, ଅପରେର ଜନ୍ୟ ସଜ୍ଜ କରୋ, ପରେର କଳ୍ୟାନେର ଜନ୍ୟ ସମସ୍ତ କିଛୁ କରୋ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲଲେନ, ସଜ୍ଜେର ଅର୍ଥ ହଲୋ, ତୋମାର ଓ ତୋମାର କାହାକାହି ସକଳେର କଳ୍ୟାନେର ଜନ୍ୟ କର୍ମ କରା । ସମସ୍ତ ଜୀବନଟାଇ ସଜ୍ଜ । ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ସଜ୍ଜ, ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ସଜ୍ଜ, ରାଜନୀତି ଏକ ସଜ୍ଜ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏଭାବେଇ ସଜ୍ଜ କଥାଟି ବ୍ୟବହାର କରେଛେ, ଏକ ବ୍ୟାପକତମ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଯେ । ଏଭାବେ ତିନି ସଜ୍ଜେର ସଙ୍ଗେ ବେଦେର କର୍ମକାଣ୍ଡ ଓ ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡେର ସମସ୍ତ ଦେଖାଲେନ ଗୀତାର ଭିତର । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲଲେନ,

**ଗୀତାର ଭାବନା ଅନୁଯାୟୀ ସଜ୍ଜ ହଲୋ, ତୋମାର
ଓ ତୋମାର କାହାକାହି ସକଳେର କଳ୍ୟାନେର ଜନ୍ୟ
କର୍ମ କରା, ନିକାମ କର୍ମ କରା ବା ଈଶ୍ଵରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
କର୍ମ କରା ।**

**କର୍ମ ବ୍ରକ୍ଷ ଉତ୍ସବଂ ବିଦ୍ଧି, ବ୍ରକ୍ଷକ୍ଷର-ସମୁଦ୍ରମ ।
ତ୍ୱାଂ ସର୍ବଗତଂ ବ୍ରକ୍ଷ, ନିତ୍ୟ ସଜ୍ଜେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତମ ॥ (୩/୧୫)**

-ଜାନବେ ଯେ, ସଜ୍ଜାଦି କର୍ମ ବେଦ ଥେବେ ଉତ୍ସନ୍ନ ହେଯେଛେ, ଆର ବେଦେର ଉତ୍ସନ୍ତି ନିତ୍ୟ ଅକ୍ଷର ପୁରୁଷ ଥେବେ । ଅତଏବ, ସର୍ବାର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ ବେଦ ସର୍ବଦା ସଜ୍ଜେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲଲେନ, ତୋମାର କାଜକେ ସଜ୍ଜେ ପରିଣତ କରିଲେ, ଯେ ବ୍ରକ୍ଷକେ ଦୂରେ ଅବହିତ ବଲେ ମନେ ହତୋ ତାର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ପାଓଯା ଯାବେ । ପଣ୍ଡ ଜାତି, ଉତ୍ସିଦ ଜାତି ଓ ମାନବଜାତିର ରକ୍ଷାର ଦୟାତ୍ମ ଆମାଦେର ଉପର ନ୍ୟାନ୍ତ ରଯୋଛେ । କାରଣ, ଆମାଦେର ଧୀଶକ୍ତି ରଯୋଛେ, ଯାର ସାହାଯ୍ୟେ ଆମରା ଏଦେର ସକଳକେ ଯେମନ ଧ୍ୱନି କରତେ ପାରି, ତେବେଳି ପାରି ତାଦେର ରକ୍ଷା ଓ ପୁଣ୍ୟବିଧାନ କରତେ । ମାନୁଷ ଯଦି ତାଦେର କର୍ମେ ସଜ୍ଜଭାବ ଏଣେ ଏହି ଦୟାତ୍ମ ପାଲନ ନା କରେ, ତବେ ସେ ସବ କିଛିର ବିନାଶ ସାଧନ କରେ ଶେଷେ ନିଜେର ବିନାଶ ସାଧନ କରବେ । ତାଇ ବଲା ହେଯେଛେ, ସବକିଛୁଇ ସଜ୍ଜକେନ୍ଦ୍ରିକ ବା ଉତ୍ସର୍ଗଭାବେର ଓପର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ- କେବଳ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନାୟ, ଉତ୍ସର୍ଗେର ମନୋଭାବେ କାଜ କରତେ ହବେ ।

ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ବଲଲେନ- “ତ୍ୟାଗ ଓ ସେବାଇ ଆମାଦେର ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶ - ଏ ଦୁଟି ବିଷ୍ୟେ ତାକେ ଉତ୍ସନ୍ତ କରନ୍ତ, ତାହଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଯା କିଛୁ ଆହେ, ତା ଆପନା ହତେଇ ଉତ୍ସନ୍ତ ହବେ ।” କୌ ଚମ୍ବକାରଇ ନା ଏହି ଶିକ୍ଷା! ସମହା ନୈତିକ ଜୀବନ ଦୁଟି ନୈତିକେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ- ତ୍ୟାଗ ଓ ସେବା । ତ୍ୟାଗ କିମ୍ବେ? ଆତ୍ମକେନ୍ଦ୍ରିକ ଅହକ୍ଷାର ବା ସ୍ଵାର୍ଥେର ତ୍ୟାଗ ଚାଇ । ବିରାଟ ଆତ୍ମାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇ । ତଥନ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି କାଜଇସି ସେବାର ରୂପ ଧାରଣ କରବେ । ତାଇ ତ୍ୟାଗ ହଲୋ ପ୍ରାକ-ମୂଳ୍ୟ ପ୍ରାଥମିକ

ଆବଶ୍ୟକତା । ପରବତୀ ମୂଳ୍ୟ ହଲୋ ସେବା । କୋନୋରକମ ତ୍ୟାଗ ନା କରେ ତୁମି ସେବା କରତେ ପାରୋ ନା । ଆମି ଯଦି କୋନୋ ଲୋକକେ ସାହାଯ୍ୟ କରତେ ଚାଇ, ତବେ ମେହି ଅନୁପାତେ ଆମାକେ ତ୍ୟାଗ କରତେ ହବେ ଆମାର ନିଜେର ସ୍ଵାର୍ଥ । ଆର ତାଇ ଏହି ଯଜ୍ଞ ଭାବନା ବଲତେ ବୋକାୟ, ତ୍ୟାଗ ଓ ସେବା ।

ଗୀତାର ଭାବନା ଅନୁଯାୟୀ- ଯଜ୍ଞେର ଅର୍ଥ ଅନେକ ବ୍ୟାପକ, ବିସ୍ତୃତ ଏବଂ ସହଜ । ଜୀବନେର ସବ ଦିକ- ଅର୍ଥାଂ ଗୀତାର ଭାବନା ଅନୁଯାୟୀ ଯଜ୍ଞ ହଲୋ, ତୋମାର ଓ ତୋମାର କାହାକାହି ସକଳେର କଲ୍ୟାଣେର ଜନ୍ୟ କର୍ମ କରା, ନିକାମ କର୍ମ କରା ବା ଈଶ୍ୱରେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କର୍ମ କରା । ଯଜ୍ଞ ଭାବିତ ଗୀତାଯ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥେ ବ୍ୟବହତ ହଛେ- ଆମରା ଯା କରି, ତା ଯେଣ ଯଜ୍ଞଭାବେ କରି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ- ସମ୍ପତ୍ତି ଜୀବନଟାଇ ଯଜ୍ଞ, ‘ଦାନ କରା’; କୀ ଚମତ୍କାର ଭାବ । ଲୋକେ ରାଜନୀତିତେ ଯେ କାଜ କରେ ତା ବସ୍ତୁତ ଯଜ୍ଞଇ ।

ରାଜନୀତିର ମୂଳ କାଜ ହଲୋ କୋଟି କୋଟି ଦେଶବାସୀଙ୍କେ ଶିକ୍ଷା ଦିଯେ ସଚେତନ କରେ ତୋଳା ଯେ- ଯେ ଏକ ମହାନ ଗଣତନ୍ତ୍ରିକ ଦେଶେର ନାଗରିକ । ଏହି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସରକାର ମେହି ନାଗରିକଦେର ଜନ୍ୟଇ, ସରକାରକେ ତାଦେର ଓପର ନିର୍ଭର କରତେ ହୁଏ; ତାଦେର କାହିଁ ଥେକେଇ ସରକାର ଶକ୍ତି ପେଯେ ଥାକେ । ଜୀବନେର କ୍ଷେତ୍ର ଥେକେ ଯଜ୍ଞଭାବନାକେ ସରିଯେ ନିଲେ ଜୀବନ ହୁଏ ପଡ଼େ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାଧାରଣ, ଅଥବା ତାର ଥେକେଓ ନିମ୍ନମାନେର । ଏତେ ମାନବଜାତିର ଜୀବନ୍ୟାତ୍ରା କ୍ଷତିହିସ୍ତ ହୁଏ । ଜୀବନେ ଯଜ୍ଞଭାବନାର ସାମାନ୍ୟ କିଛିଓ ଯଦି ପାଲିତ ହୁଏ ତବେ ସବକିଛୁ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ହୁଏ ଉଠିବେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ,

ଯଜ୍ଞାର୍ଥାଂ କର୍ମଗୋ ଅନ୍ୟତ୍, ଲୋକୋ ଅଯଃ କର୍ମବନ୍ଧନଃ ।

ତଦର୍ଥଂ କର୍ମ କୌତ୍ତେୟ, ମୁକ୍ତ-ସଙ୍ଗଃ ସମାଚର ॥ (୩/୯)

-ଯେ କାଜ ଈଶ୍ୱରାର୍ଥେ ବା ଯଜ୍ଞେର ଜନ୍ୟ ଛାଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରା ହୁଏ ତା ଏହି ଜଗତେର ବନ୍ଧନେର କାରଣ ହୁଏ; ହେ ଅର୍ଜୁନ, ତାଇ ତୁମି କେବଳ ଅନାସତ୍ତ (ପ୍ରତ୍ୟାଶା ବା ସଂକଳ୍ପ ବର୍ଜିତ) ହୁଏ ଯଜ୍ଞାନୁଷ୍ଠାନ ବା ଈଶ୍ୱରାର୍ଥେ କର୍ମ କରୋ ।

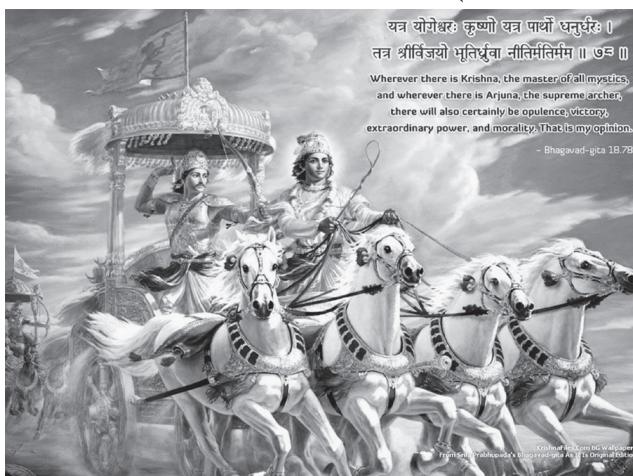
ଯଜ୍ଞ-ବୁଦ୍ଧିତେ ବା ଈଶ୍ୱରାର୍ଥେ କାଜ ନା କରା ହଲେ, ସେଣ୍ଟଲି ଜଗଂକେ କର୍ମ-ପାଶେ ବେଁଧେ ଫେଲେ । ଯଦି ଏ କାଜ ଯଜ୍ଞ ବୁଦ୍ଧିତେ (ଉତ୍ସର୍ଗ କରାର ମାନ୍ସେ) କର ତାହଲେ କୋନୋ ବନ୍ଧନଇ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ନା । ତାଇ ତୋମାର କାଜଣ୍ଟିଲି ଯଜ୍ଞ-ବୁଦ୍ଧିତେ କରୋ, ଏ କାଜ ଅନାସତ୍ତ ବା ସଂକଳ୍ପ ବର୍ଜିତ ହୁଏ କରୋ, ତବେ କର୍ମ-ପାଶେ ଆବଦ୍ଧ ହବେ ନା । ଏର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଭାବ ହଲୋ, ଈଶ୍ୱରେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କିଛୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୋ, ବାକିଟା ତୋମାର ଥାକବେ । ଏହି ହଲୋ ଯଜ୍ଞେର ନିଷ୍ଠା ଭାବ । ଅତ୍ୟବ ତୁମି ଯଜ୍ଞବନ୍ଧିଷ୍ଟ ଗ୍ରହଣ କରେ ଜୀବନ୍ୟାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରୋ । ପ୍ରଥମେ ଦାଓ, ଦାନେର ପର ଯା ଅବଶିଷ୍ଟ ଥାକେ ତାଇ ମଙ୍ଗଲଦାୟକ । ବନ୍ଧନ ତଥନଇ ଆସେ ସଖନ ତୁମି ନିଜେର ଜନ୍ୟ ରକ୍ଷନ କରୋ, ନିଜେର ଜନ୍ୟ ଆହାର କରୋ । ଅର୍ଥାଂ ତୁମି ଯଦି ତୋମାର ରକ୍ତିନ ଓୟାର୍କ ବା ତୋମାର ଜନ୍ୟ ନିର୍ଧାରିତ କାଜ କରୋ, ତାହଲେ କୋନୋ ବନ୍ଧନ ସୃଷ୍ଟି ହେବେ ନା । କିନ୍ତୁ ତୁମି ଯଦି ତୋମାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ଅନୁଯାୟୀ ବା ସଂକଳ୍ପ ଅନୁଯାୟୀ କାଜ କରୋ (କାଜଟି କରେ

ଦେବାର ଜନ୍ୟ ଘୁଷ ଗ୍ରହଣ, କାଜଟି କରେ ଦେବାର ଜନ୍ୟ କୋନୋ କିଛିର ବିନିମ୍ୟ ଗ୍ରହଣ, ପ୍ରତିଦାନ ଗ୍ରହଣ ପ୍ରଭୃତି) ତାହଲେ ବନ୍ଧନ ସୃଷ୍ଟି ହେ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟେର ଜନ୍ୟ କରମାନୁଷ୍ଠାନ କରାର ପର ସଖନ ତୁମି ଆହାର କରୋ, ମେହି ଅବଶିଷ୍ଟ ଅନ୍ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ପରିବତ୍ର । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭାବନା ଅନୁଯାୟୀ ଏହି ଜଗତେ ମାନୁଷ, ପଶୁ-ପାଖି, ପାହାଡ଼-ପର୍ବତ, ନଦୀ-ସମୁଦ୍ର, ଗାଢ଼ପାଳା ପ୍ରଭୃତି ସକଳେଇ ପାରଶ୍ରମିକ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆବଦ୍ଧ । ସୁତରାଂ ଆମରା ଯେ କାଜଇ କରି ନା କେନ ତା ଯଦି ଯଜ୍ଞଭାବନା ନିଯେ କରା ହୁଏ, ତାତେ ସକଳେଇ ମଙ୍ଗଳ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ,

ସହସ୍ରାଂ ପ୍ରଜାଃ ସୃଷ୍ଟା, ପୁରୋବାଚ ପ୍ରଜାପତିଃ ।

ଅନେନ ପ୍ରସବିଷ୍ୟଧମ୍ ଏଷ, ବୋ ଅନ୍ତିଷ୍ଟ କାମଧୁକ ॥ (୩/୧୦)

-**ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରାରମ୍ଭ ବିଶ୍ୱପ୍ରକାଶକ ପ୍ରଜାପତି (ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା) ଯଜ୍ଞଦିସହ ପ୍ରଜାସକଳ ସୃଷ୍ଟି କରେ ବଲେଛିଲେ- ‘ଏହି ଯଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରା ତୋମାର ସଦା ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଉ; ଏହି ଯଜ୍ଞଇ ହେବେ ତୋମାଦେର ବାସନାପୂରଣକାରୀ ଦୁର୍ଭବତୀ ଗାଭୀର ସମାନ ।’**

ଯଜ୍ଞର ବା ବିଶ୍ୱପ୍ରକାଶକ ପ୍ରଜାପତି ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ୱକେ ପ୍ରକାଶ କରଲେ, ଏହି ବିଶ୍ୱକେ ପ୍ରତିପାଳନେର ଜନ୍ୟ ଏହି ଯଜ୍ଞଓ ପ୍ରକାଶ କରଲେ । ତିନି ବଲେଛିଲେ- ହେ ଯଜ୍ଞ, ତୁମି ଏହି ସବାର ଜୀବର କାହେ ଆର୍ଶିବାଦସ୍ଵରୂପ ହେଉ; ତୋମାର କାରଣେଇ ତାରା ସମ୍ବନ୍ଧ ଜୀବନ୍ୟାପନେ ସକ୍ଷମ ହେ । ତୋମାଦେର ସକଳେର କାହେ ଏହି ଯେବେ କାମଧେନୁ (ବାସନାପୂରଣକାରୀ ଗାଭୀ) ସର୍ବପ ହୁଏ । ଏହିଭାବେ ଆମାଦେର ବଲା ହେଯେଛେ ଯଜ୍ଞ-ଭାବକେ ଆରୋ ଶକ୍ତିଶାଲୀ କରତେ ।

ଏହି ଯଜ୍ଞ-ଭାବନା କେବଳ ପୃଥିବୀକେ ନିଯେଇ ନା, ଏ କେବଳ ଆମାଦେର ମାନବିକ ଅଭିଭିତାତେଇ ସୌମିତ ନା । ଏର ଏକଟି ଅତି ଜାଗତିକ ମାତ୍ରାଓ ଆହେ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱବ୍ରକ୍ଷାଣ୍ତି ଏହି ଯଜ୍ଞ-ଭାବନାର ଭିତ୍ତିତେ ଅବହୁନ କରାଇ । ସର୍ବତ୍ର ଦେଓଯା-ନେଓଯା ଚଲାଇ, ଚିନ୍ତାଜଗତେ ଏ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଅଭିଭିତ୍ତି, ବେଦାତେ ଯେମନ ଏର ଉତ୍ତରେ ପାଓଯା ଯାଇ, ତେମନି ପାଓଯା ଯାଇ ଗୀତାତେ । ନେବାର ଆଗେ ଦାଓ; ତା ହଲେଇ ତୁମି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସ୍ତି ପାବେ । ଏହି ସିଦ୍ଧେ ଏକତ୍ବବା ବିଦ୍ୟମାନ । ପ୍ରତିତି ଜିନିସ ଅନ୍ୟ ଜିନିସେର ସାଥେ ସମ୍ପର୍କିତ । ଏକେ ଅନ୍ୟେର ସାଥେ ପାରଶ୍ରମିକ ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନେର ଭିତ୍ତିତେ ଟିକେ ଆହେ । ଯେମନ- ଆମରା ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶେର କଥା ଚିନ୍ତା ନା କରେ ପ୍ରତିନିଯିତ ଏର କ୍ଷତି ସାଧନ କରେ ଚଲେଛି । ଫଳେ ବ୍ୟାଧ, ମହାମାରୀ, ପ୍ଲାବନ ପ୍ରଭୃତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହଚି । ପ୍ରକୃତିର ପାନ୍ଦା ତାକେ ନା ଦିଲେ ସେଇଭାବେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନିଛେ । ତୁମି ଯଦି ପ୍ରକୃତିର ଗାଢ଼-ପାଳା, ଖାଲ-ନଦୀ-ବିଲ, ପଶୁ-ପାଖିକେ ରକ୍ଷା କରେ ଚଲୋ, ତାହଲେ ତାରାଓ ଠିକ ସମୟେ ତୋମାକେ ପ୍ରତିଦାନ ଦେବେ । ଗୀତୋତ୍ତ ଯଜ୍ଞ-ଭାବନା ପ୍ରକାଶିତ ହେଚେ ମାନବିକ ସମ୍ପର୍କେର କ୍ଷେତ୍ରେ । ସମାଜେର ଭେତର ତୋମାର ପରଶ୍ରମକେ ସାହାଯ୍ୟ କରୋ । ବର୍ତମାନେ ସ୍ଵ-ଜାତୀୟ ସମାଜଇ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସମାଜେ ରକ୍ଷାଯିତ ହେଯେଛେ, ଏର ମଧ୍ୟେ ଜଗତେର ଉତ୍ସିଦ୍ଧ ଓ ପଶୁ ସମ୍ବଲିତ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶେର ସ୍ଥାନ ହେଯେଛେ । ଅତି ଉଦ୍ଦାର ଦୃଷ୍ଟିର ମଧ୍ୟେ ସବକିଛୁରେ ହୁଏ ରଯେଛେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ,

ଚିନ୍ମୟୀ

ଦେବାନ୍ ଭାବସ୍ତ ଅନେନ, ତେ ଦେବା ଭାବସ୍ତ ବଃ ।

ପରମ୍ପରଂ ଭାବସ୍ତଃ, ଶ୍ରେଣ୍ଯ ପରମ ଅବାପ୍ତ୍ସ୍ୟଥ ॥ (୩/୧୧)

-ଏହି ଯଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରା ତୋମରା ଦେବଗଣକେ ସଂବର୍ଧନ କରୋ (ଅର୍ଥାତ୍ ଦୈବୀ ସମ୍ପଦେର ବୃଦ୍ଧି କରୋ) ଏବଂ ଦେବଗଣଙ୍କ ଯେଣ ତୋମାଦେର ସାହାୟ ବା ପୋସନ କରେନ । ଏରପାଇଁ ପରମ୍ପରର ଭାବନା ଦ୍ୱାରା ତୋମରା ପରମ ମନ୍ଦଳ ଲାଭ କରିବେ ।

ଏଥାନେ ପାରମ୍ପରିକତା ବା ପରମ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳତାର ବିଷୟଟି ଉତ୍ତ୍ରେଖ୍ୟୋଗ; ଯଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରା ଦେବଗଣକେ ସାହାୟ ବା ପୋସନ କରୋ, ଦେବଗଣଙ୍କ ତୋମାଦେର ସାହାୟ ବା ପୋସନ କରିବେନ । ତୋମରା ଯଦି ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦେବଗଣକେ ସଂବର୍ଧନ ବା ପୋସନ କରୋ ଦେବତାଗଣଙ୍କ ତୋମାଦେରକେ ବୃକ୍ଷ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରୀମଦ୍ ଉତ୍ୱପାଦନପୂର୍ବକ ଅନୁଗ୍ରହିତ କରିବେନ । ଏଭାବେ ପରମ୍ପର ପୋସନ କ୍ରିୟା ଚଲିଲେ ସକଳେଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟାଯେ ଉତ୍ୱାତି ହରେ । ପାରମ୍ପରିକତା, ପରମ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳତାଟି ପ୍ରଗତିର ପଥ, ନିଜେକେ ଗୁଡ଼ିଯେ ରେଖେ ଅପରେର ସଂସ୍ପର୍ଶ ବର୍ଜିତ ଥେକେ ନଯ, ପରମ୍ପର ଲଡ଼ାଇ କରେ ନଯ, ଏକେ ଅନ୍ୟେର ଦୁର୍ବଲତାକେ କାଜେ ଲାଗିଯେ ସ୍ଵାର୍ଥସାଧନ କରେ ନଯ । ଆମରା ପ୍ରାକୃତିକ ନିଯମ ଲଞ୍ଛନ କରି, ଫଳେ ଆମରାଓ ପ୍ରକୃତିର ଅବଦାନ ଥେକେ ବର୍ଧିତ ହାତ । ନଷ୍ଟ କରାର ଜଣ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ସୃଷ୍ଟି ହେଲାନି । ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ବ୍ୟବହାର କରା ଯେତେ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେ ସମ୍ପଦେର ଭାଗୀର ଆବାର ପୂରଣ କରାର ବ୍ୟବସ୍ଥାଓ କରିବେ । ଯଦି ତା ପୂରଣ କରା ନା ହୁଏ ତୁମିହି କଟେ ପଡ଼ିବେ । ଆଜକାଳ ସାରା ପୃଥିବୀ ଏହି ସମସ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧେ ସଚେତନ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ,

ଇଷ୍ଟାନ୍ ଭୋଗାନ୍ ହି ବୋ ଦେବା, ଦାସ୍ୟତେ ଯଜ୍ଞ-ଭାବିତାଃ ।

ତୈର୍ଦତାନ୍ ଅଥଦାୟ ଏତ୍ୟୋ, ଯୋ ଭୃତ୍ତକେ ସ୍ତେନ ଏବ ସଃ ॥ (୩/୧୨)

-ଦେବତାଗଣ ଯଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରା ଆରାଧିତ ହେବେ ତୋମାଦେର ବାହ୍ନିତ ଭୋଗ୍ୟବନ୍ତ ଦେବେନ, ତାଇ ଏହି ଦେବତା-ପ୍ରଦତ୍ତ ବନ୍ତ ଦେବତାଦେର ନିବେଦନ ନା କରେ ଯେ ଭୋଗ କରେ, ସେ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ଚୋର ।

ଇଷ୍ଟାନ୍ ଭୋଗାନ୍ ହି ବୋ ଦେବା ଦାସ୍ୟତେ-ଏର ଅର୍ଥ ହଲୋ, ପ୍ରକୃତିର ଦେବତାଗଣ ତୋମର ପକ୍ଷେ ଯା କଲ୍ୟାନକର ସେଇସବ ବନ୍ତ ଫିରିଯେ ଦେବେନ । ତୈର୍ଦତାନ୍ ଅଥଦାୟଏତ୍ୟୋ ଯୋ ଭୃତ୍ତକେ-ଏର ଅର୍ଥ ହଲୋ, ଯଦି ତୁମି ତାଦେର ପ୍ରଦତ୍ତ ଜିନିସ ଭୋଗ କରୋ, ଅଥଚ ତାଦେର ଭାଗ ନା ଦାଓ । ସ୍ତେନ ଏବ ସଃ-ଏର କମ ଲୋକ ଚୋର ବଲେ ଗଣ୍ୟ ହବେ । ପ୍ରକୃତି ଓ ଦେବତାଗଣରେ ପ୍ରାପ୍ୟ ଯେ ଫିରିଯେ ଦେଯ ନା, ଗୀତା ତାଦେର ଚୋର ବଲେ ଆଖ୍ୟା ଦେନ । ସେ ହିସାବେ ଆଧୁନିକ ସତ୍ତ୍ଵ-ସଭ୍ୟତାର ମାନୁଷଙ୍ଗିର ଚୋର । ଚୋରକେ ଶାନ୍ତି ପେତେଇ ହବେ । କାରଣ, ଆମରା ପ୍ରକୃତି ଓ ପରିବେଶ ବିପର୍ଯ୍ୟେର କଥା ଚିନ୍ତା ନା କରେ, ଜାନେ ବା ଅଜାନେ ପ୍ରକୃତି ଓ ପରିବେଶର କ୍ଷତି କରେ ଚଲେଛି । ଫଳେ ବିଭିନ୍ନ ରକମ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁରୋଗ ଓ ମହାମାରୀର ମତ ପ୍ରତିକୁଳ ପରିବେଶର ସମ୍ମୁଖୀନ ହିଛି । ତବେ ଆଶାର କଥା ହଲୋ ଦେରିତେ ହଲେଓ ଆମରା ବୁଝିବେ ଶୁଣି, ସେହି ମୋତାବେକ ବ୍ୟବସ୍ଥାଓ ସକଳ ଦେଶେଇ ଏଥିନ ଗୃହିତ ହଚେ । ଯେମନ- ବନ୍ସଜନ, ଦୃଷ୍ଟି ନଦୀ ପରିକାରକରଣ, ବନ୍ୟ ଥାଣୀ ଓ ପଣ୍ଡ-ପାଖି ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରଭୃତି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ,

ଅନ୍ନାଦୁ ଭବତି ଭୂତନି, ପର୍ଜନ୍ୟାଦୁ ଅନ୍ନ-ସନ୍ତ୍ୱବଃ ।

ଯଜ୍ଞାଦୁ ଭବତି ପର୍ଜନ୍ୟୋ, ଯଜ୍ଞଃ କର୍ମ-ସମୁଦ୍ରବଃ ॥ (୩/୧୪)

-ଅନ୍ନ ଥେକେଇ ପ୍ରାଣୀ-ଶରୀର ଉତ୍ୱପନ୍ନ ହୁଏ, ବୃଷ୍ଟି ଥେକେ ଅନ୍ୟେର ଉତ୍ୱପତ୍ତି; ଯଜ୍ଞ-ଧୂମ ଥେକେ ମେଘ ଓ ପରେ ବୃଷ୍ଟି-ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ; ଆର ଯଜ୍ଞ ଉତ୍ୱପନ୍ନ ହୁଏ କର୍ମ ଥେକେ ।

ଆମାଦେର ସକଳେର ଉତ୍ୱପତ୍ତି ଅନ୍ନ ଥେକେ । ଅନ୍ୟେର ଉତ୍ୱପତ୍ତି ଥେକେ । ବୃଷ୍ଟିପାତ ବନ୍ଦ ହଲେଇ, ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ୱପାଦନ କମେ ଯାଏ । ସଖନ ତୁମି ସକଳ ପରିବେଶର କ୍ଷେତ୍ରେ ଏହି ଯଜ୍ଞ ଭାବନାକେ ଜାଗିଯେ ରାଖିବେ, ତଥନ ବୃଷ୍ଟି ଓ ସଥାସମଯେ ପଡ଼ିବେ ଥାକବେ; ଅନ୍ୟଥାଯ ନିଜ ପରିବେଶ ନଷ୍ଟ କରେ ବାରିପାତ ପଦ୍ମତିର ନିୟମଶୃଙ୍ଖଳା ତୁମି ନଷ୍ଟ କରେ ଫେଲିବେ ପାରୋ । ଯଜ୍ଞର ଉତ୍ୱପତ୍ତି କର୍ମ ଥେକେ । ସତ୍ତେର ଅର୍ଥ ହଲୋ, ତୋମାର ଓ ତୋମାର କାହାକାହି ସକଳେର (ମାନୁଷ, ପଣ୍ଡ-ପାଖି, ଗାହ୍ପାଳା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସକଳ ଜୀବଜ୍ଞତ ଇତ୍ୟାଦି) କଲ୍ୟାନେର ଉତ୍ୱଦେଶ୍ୟ କର୍ମ କରା । ଏର ନାମ ଯଜ୍ଞ । ଯଜ୍ଞ ହଲୋ ଏକଟି କର୍ମ । ତାଇ ଦେଖା ଯାଚେ, ଅନ୍ନ, ପର୍ଜନ୍ୟ (ମେଘ), ଯଜ୍ଞ, ଆର ଏବାର କର୍ମ-ଏହି ଚାରଟି ପର ପର ଏମେହେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ,

ଏବଂ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଚକ୍ରଃ, ନ ଅନୁବର୍ତ୍ତ୍ୟତି ଇହ ଯଃ ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଆରାମୋ, ମୋଘ ପାର୍ଥ ସ ଜୀବତି ॥ (୩/୧୬)

-ହେ ଅର୍ଜୁନ, ଏ ଜଗତେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତ ଈଶ୍ୱରକର୍ତ୍ତକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କର୍ମଚକ୍ରେ ବା ବ୍ୟକ୍ତାଓ ଚକ୍ରେର ଅନୁଗାମୀ ନା ହେବେ ପାପମଯ ଜୀବନ୍ୟାପନ କରେ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭୋଗେ ଆନନ୍ଦ ପାଯ, ସେ ବୃଥାଇ ଜୀବନଧାରଣ କରେ ।

ଈଶ୍ୱରକର୍ତ୍ତକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କର୍ମଚକ୍ର ବା ଯଜ୍ଞ ଚକ୍ର- ଏହି ପାରମ୍ପରିକ ସମ୍ପଦକେର ଚକ୍ର, ବିଶ୍ୱ ସୃଷ୍ଟିର ଆଦି ଥେକେ ପ୍ରଚଲିତ ଆଛେ । ବ୍ୟକ୍ତାଓ ବିକାଶେର ସଙ୍ଗେ ସ୍ତେନେ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି ପରମ୍ପରକେ ଜାଗିତ ବୃତ୍ତାଟି । ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ଜୀବନେ ଏତ୍ୟ ଅନୁସରଣ ନା କରେ, ଯେ ଚକ୍ର ଭାବନାକେ ଉତ୍ୱେଶ କରେ, ଭଙ୍ଗ କରେ, ସେ ଜୀବନେ ଏକଦେଶ-ଦ୍ୱାରୀ, ସ୍ଵାର୍ଥପ୍ରଗୋଦିତ, ସ୍ଵାର୍ଥକେନ୍ଦ୍ରିକ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ଦୋଷେ ଦୁଷ୍ଟ କରେ ଫେଲେ । ଏରପା ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ହୁଏ ପାପମଯ, ଅଶୁଭ । କାରଣ ସେ କେବଳ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭୋଗେଇ ଆନନ୍ଦ ପାଯ, ସେ ପ୍ରକୃତିକେ ରକ୍ଷା କରାର କୋନୋ ଯତ୍ନ ନେଇ ନା । ଠିକ ଯେମନ ଦୁଷ୍ଟଲୋକେ ସରକାରେର ନିମେଧେ ସତ୍ତ୍ଵଙ୍କୁ ଲୁକିଯେ ଲୁକିଯେ ବନେ ଶିକାର କରେ, ସୁନ୍ଦର ପାଖି, ସୁମ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ଏବଂ ଗାହ୍ପାଳା ଇତ୍ୟାଦି ନଷ୍ଟ କରେ । କାରଣ ତାର ଆନନ୍ଦ କେବଳ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭୋଗେଇ । ଏଗୁଳି ବିକ୍ରି କରେ ତାର ପ୍ରାତ୍ର ଅର୍ଥ ଲାଭ କରିବେ ତାଯ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟାସକ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରା ଏକଟା ସୀମାର ମଧ୍ୟେ ଥାକଲେ- ତା ଭାଲୋ ହତେ ପାରେ; କିନ୍ତୁ ସୀମାକେ ଅତିକ୍ରମ କରେ ଗେଲେ, ତା ବିପଜ୍ଜନକ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଲେଛେ,

ଗତସଙ୍ଗ୍ୟ ମୁକ୍ତ୍ସ୍ୟ, ଜ୍ଞାନ-ବାହ୍ୟିତା-ଚେତ୍ସଃ ।

ଯଜ୍ଞାଦୁ ଆଚରତଃ-କର୍ମ, ସମହାତ୍ ପ୍ରବିଲୀଯତେ ॥ (୪/୨୩)

-ଅନାସତ୍, ମୁକ୍ତ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଚିତ୍ତ, ଏକମାତ୍ର ଯଜ୍ଞନୁଷ୍ଠାନେର ଜନ୍ୟଇ କର୍ମେ ନିରାତ -ଏହିରୁପ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମର୍ଥ କର୍ମ ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମଫଳ, ଲୟପ୍ରାଣ୍ତ ହୁଏ କର୍ମୀକେ ଆବନ୍ଦ କରେ ନା । { କାରଣ କର୍ମେ ଫଳ ପରମାତ୍ମା ଓ ତିନି ଏଥିନ ଅଭିନ୍ନ । ସେଜନ୍ୟ ଏ ମୁକ୍ତ ପୁରୁଷଗଣେର ନିଜେର ଜନ୍ୟ କର୍ମେ ପ୍ରଥମେଇ ପ୍ରଯୋଜନ ହୁଏ ନା । }

ଗତ ସଙ୍ଗ୍ୟ, ଯାର ସଙ୍ଗ ବା ଆସନ୍ତି ଗତ ହେବେ, ଦୂରୀଭୂତ ହେବେ । ମୁକ୍ତ୍ସ୍ୟ, ସେ ମୁକ୍ତ ହେବେ, ଏଥାନେ ଏଥନ୍ତି କାଜେର ମଧ୍ୟେ । ଜାନାବାହ୍ୟିତ ଚେତ୍ସଃ, ଯାର ମନ ବା ଚିତ୍ତ ବା ବୁଦ୍ଧି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ମନ ଜାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ତାରପର ଯଜ୍ଞାଚରତଃ-କର୍ମ, ଯା କିନ୍ତୁ କର୍ମ କରା ହୁଏ- ତା କରା ହୁଏ ଯଜ୍ଞଭାବେ, ଈଶ୍ୱରୋଦେଶ୍ୟେ ତ୍ୟାଗେର ଭାବେ, ଉତ୍ୱଗେର ଭାବେ, ସମହାତ୍ ପ୍ରବିଲୀଯତେ, ଏକେବାରେ ସବଟାଇ ଲୟପ୍ରାଣ୍ତ ହୁଏ । କୋନୋ କର୍ମହି ନେଇ; ଆର ତବୁଓ ଏ କର୍ମୀ କର୍ମରତ । □

চিনুয়া

সকলকে জনাই শারদীয় শুভেচ্ছা

DANFORTH VILLAGE

Mortgage Solution

One stop solution for your best financial interest.

**Free expert advice on the
Right Mortgage for you**

- SIMPLE, HASSLE-FREE SERVICE
- LOWER INTEREST RATE
- PURCHASE & REFINANCE
- DEBT CONSOLIDATION
- RENTAL PROPERTIES
- COMMERCIAL MORTGAGE

Indrajit Mitra
Consultant

416-258-4786

Open late & Weekends
Please call for appointment or walk-in welcome

2986 Danforth Avenue Suite - 201 Toronto, ON M4C 1M6
imitra@mortgagealliance.com mitrainrajit@hotmail.com

ମହାଭାରତେର ରବୀନ୍ଦ୍ର ମୂଲ୍ୟାଯଣ

ସୁବ୍ରତ କୁମାର ଦାସ

ପୃଥିବୀର ଚାରଟି ପ୍ରଧାନ ମହାକାବ୍ୟେର ମଧ୍ୟେ ସଂକ୍ଷତ ଭାଷାଯ ରଚିତ କୃଷ୍ଣଦୈପାଯନବେଦବ୍ୟାସେର ମହାଭାରତ ଅନ୍ୟତମ । ଅନ୍ୟଦିକେ ଭାରତୀୟ ଐତିହ୍ୟର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ବକାରୀ ସଜ୍ଜିଦେର ଅନ୍ୟତମ ହେଲେନ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର । ଭାରତବର୍ଷୀୟ ସନାତନ ଐତିହ୍ୟର ଆବହାୟାୟ ଲାଲିତ ସେ-ଲେଖକେର ଜୀବନେ ମହାଭାରତେର ଥଭାବ ବିପୁଳ । ସେ ବିପୁଲତାତେଇ ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳେ ତାଁର ସାହିତ୍ୟ ଜୁଡ଼େ ମହାଭାରତେର ଜ୍ୟାଜ୍ୟକାର । ଶୈଶବ ଥେକେଇ ମହାଭାରତେର କାହିଁନିକେ ଶୁଣିତେ ଶୁଣିତେ ବଡ଼ ହେଲେନ ବାଂଲାଭାଷାର ଏହି ପ୍ରଧାନ କବି । ଆର ତାଇ ତିନି ନିଜେ ସଥନ କଳମ ଧରିଲେନ, ତଥନ ମହାଭାରତେର ଦର୍ଶନ ଓ ଆଖ୍ୟାନ, ଇତିହାସ ଓ ଚରିତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟ ଏସେ କ୍ରମେ ଭିଡ଼ କରେଛିଲ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ନିଜେର ଲେଖାୟାୟ ।

ମହାକାବ୍ୟ ନିଯେ ସମାଲୋଚନା ରଚନାଯ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ପ୍ରଥମ ହାତ ଦେନ ୧୮୭୭ ସାଲେ । ମାଇକେଲ ମୟୁସୁନ ଦରେର ମେଘନାଦ ବଧ କାବ୍ୟେର ସମାଲୋଚନା ସେଟି । ପ୍ରଥମ ସେ ଦୀର୍ଘ ଏବଂ ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନାଟି ଶୁଦ୍ଧରାମାୟଣ ଆଶ୍ରିତ ହେଲେନ । କିନ୍ତୁ ପାଁଚ ବଞ୍ଚିର ପର ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ସେ ମହାକାବ୍ୟଟିର ଦ୍ଵିତୀୟ ଆରୋକ୍ତି ସମାଲୋଚନା ପ୍ରକାଶ କରେନ । ତୁଳନାୟ କୁନ୍ଦ କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ପରିଶୀଳିତ ସେ ଆଲୋଚନାଟି କବିର ମହାକାବ୍ୟ ଭାବନାର ସୌଧକେ ନିର୍ମାଣ କରେଛେ । ୧୨୮୯ ବଙ୍ଗଦେର ଭାଦ୍ର ସଂଖ୍ୟାୟ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ଭାରତୀୟ ପ୍ରକାଶିତ ସେ ପ୍ରବନ୍ଧଟିତେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥମହାଭାରତକେ ଏକଟି ମହାନ ଟ୍ରାଜେଡ଼ି ହିସେବେ ଉପ୍ଲେଖ କରେଛେ । ଟ୍ରାଜେଡ଼ିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦିତେ ଗିଯେ ତିନି ବଲେଛେ, ସାଧାରଣଭାବେ ଆମରା ଧ୍ୱନି ନେଇ ଯେ, ଘଟନାର ଶେଷେ ମୃତ୍ୟୁ ନା ହେଲେ ଟ୍ରାଜେଡ଼ି ହୁଏ ନା । ମହାଭାରତେର ଶେଷେ ସ୍ଵର୍ଗାରୋହଣକାଳେ ଦ୍ରୌପଦୀ, ଭୀମ, ଅର୍ଜୁନ ପ୍ରମୁଖେର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେନ ବଲେଇ ମହାଭାରତ ଏକଟି ଟ୍ରାଜେଡ଼ି ତା ନାୟ । କୁରଙ୍ଗକ୍ଷେତ୍ରେ ଯୁଦ୍ଧ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୀର ଯେମନ ଭୀମ, କର୍ଣ୍ଣ, ଦ୍ରୋଣସହ ହାଜାର ହାଜାର ରାଜା ଓ ସୈନ୍ୟ ମରେଛିଲ ବଲେଇ ମହାଭାରତ ଟ୍ରାଜେଡ଼ି ନାୟ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ମତେ କୁରଙ୍ଗକ୍ଷେତ୍ରେ ଯୁଦ୍ଧ ପାଞ୍ଚବଦେର ଯେ ଜୟ ହଲୋ, ତଥନଇ ତାଦେର ପ୍ରକୃତ ଟ୍ରାଜେଡ଼ି ଶୁରୁ ହଲୋ । କେନ୍ଦ୍ରୀ ଏତ ଦୁଃଖ, ଏତ ଯୁଦ୍ଧ, ଏତ ରକ୍ତପାତର ପର ତାରା ଦେଖିଲେନ ଯେ, ଯତଟା ତାରା କରେଛେ ସେ ତୁଳନାୟ ପ୍ରାଣି ଅତି ସାମାନ୍ୟ । ଏକଥିବା ବଞ୍ଚରେ ଯୁବକ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ଏ ଲେଖାୟ ଏକଟା ବିଷୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ ଯେ, ତିନି ମହାକାବ୍ୟ, ବିଶେଷ କରେ ମହାଭାରତ ନିଯେ ଏକଟି ଦାର୍ଶନିକବୋଧେ ପୌଛାତେ ଯାଚେନ ।

ଇତୋମଧ୍ୟେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେନ ‘ମନୋଗଣିତ’, ‘ଅନ୍ଧିକାର’ ଏବଂ ‘ଅଧିକାର’ ନାମେର ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଲୋ । ଆର ସେବକେ ପାର କରେ ୧୮୯୧ ସାଲେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ‘ନୃତନ ଓ ପୁରାତନ’ ପ୍ରବନ୍ଧଟି । ସ୍ଵଦେଶ ବଇଯେର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସେ ପ୍ରବନ୍ଧକେ କବି ଥାଚୀନ ଭାରତବର୍ଷୀର ଜ୍ଞାନେର ସଙ୍ଗେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଉରୋପେର ଜ୍ଞାନେର ଏକଟି ତୁଳନା କରେଛେ । ଭାରତୀୟ ପଣ୍ଡିତଦେର ପବିତ୍ରତାଗତ ଯେ ଶୁଚିବାଇଁ, କବିତାକେ ବାତିଲ କରେଛେ । ବଲେଛେ,

ବିବିଧ ବିଦ୍ୟାଓ ମାନୁଷେର ଯାତାଯାତେର କାରଣେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତେର ଐଶ୍ୱର ବିନଷ୍ଟ ହେଲିନି, ବରଂ ସେଟି ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଅଗ୍ରଗତି ଲାଭ କରେଛେ । ଉଦାହରଣ ହିସେବେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମହାଭାରତକେ ଆଶ୍ରୟ କରେଛେ । ବଲେଛେ, ‘ଏକ ମହାଭାରତ ପଡ଼ନେଇ ଦେଖିତେ ପାଓଯା ଯାଯ ଆମାଦେର ତଥନକାର ସଭ୍ୟତାର ମଧ୍ୟେ ଜୀବନେର ଆବେଦି କତ ବଲବାନ ଛିଲ । ତାର ମଧ୍ୟେ କତ ପରିବର୍ତନ, କତ ସମାଜ ବିପୁଲ, କତ ବିରୋଧୀ ଶକ୍ତିର ସଂଘର୍ଷ ଦେଖିତେ ପାଓଯା ଯାଯ ।’ ସମାଜେ ଏକଦିକେ ଲୋଭ, ହିଂସା, ଭୟ, ଦ୍ୱେଷ, ଅସଂ୍ୟତ ଅହଂକାର, ଅନ୍ୟଦିକେ ବିନୟ, ବୀରତ୍ବ, ଆତ୍ମବିସର୍ଜନ, ଉଦାର ମହତ୍ୱ ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ସାଧୁଭାବ ମାନୁଷେର ଚରିତ୍ରକେ ମଧ୍ୟିତ କରେ ଜାଗାତକରେ ରେଖେଛିଲ ବଲେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମନେ କରେନ । ପ୍ରାଚୀନ ସେ ସମାଜେ ଭାଲୋ-ମନ୍ଦେର ଆଲୋ-ଅନ୍ଧକାରେ ଭେତରେଇ ଜୀବନେର ଲକ୍ଷଣ ଛିଲ ବଲେ କବିର ଭାବନା । ବିପରୀତ ମାନବ ଚରିତ୍ରେ ଉପଶିତ୍ରିତ କଥା ବଲିତେ ଗିଯେ ତିନି ଉଦାହରଣ ଦିଯେଛେ । ବଲେଛେ ଯେ, ସେ ସମାଜେ ବିଶ୍ୱମିତ୍ରର ମତୋ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହିସେଲେ, ଦ୍ରୋଣ ବା କୃପେର ମତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହିସେଲେ, କୁଣ୍ଡିର ମତୋ ସତୀ ହିସେଲେ, ଯୁଧିଷ୍ଠିରର ମତୋ କ୍ଷମାପରାୟନ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହିସେଲେ, ଆବାର ତେଜିଷ୍ଵିନୀ କିନ୍ତୁ ଶକ୍ତିର ରକ୍ତଲୋଲୁପ ଦ୍ରୌପଦୀର ମତୋ ରମଣୀଓ ହିସେଲେ । ‘ନୃତନ ଓ ପୁରାତନ’ ରଚନାକାଳେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ତ୍ରିଶେର କୋଠାଯ ମତୋ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହିସେଲେ, ଯୁଧିଷ୍ଠିରର ମତୋ କ୍ଷମାପରାୟନ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହିସେଲେ, ଆବାର ତେଜିଷ୍ଵିନୀ କିନ୍ତୁ ଶକ୍ତିର ରକ୍ତଲୋଲୁପ ଦ୍ରୌପଦୀର ମତୋ ରମଣୀଓ ହିସେଲେ ।

ମହାଭାରତେର ବିଭିନ୍ନ ମହି ଚରିତ୍ର ଦ୍ଵାରା କୁନ୍ଦ କାଜ ସମ୍ପାଦନେର ପ୍ରସଙ୍ଗ ତୁଲେ ସମାଲୋଚକ ବଲେଛେ ଏମନ ଆରୋପ ‘ଛୋଟ କବିଦେର ସାହସ କୁଳାଇତ ନା ।

ଉପନୀତ । ସେବଚରଗୁଲୋତେଇ ତିନି କ୍ରମେ ମହାଭାରତେର କାହିଁନିକେ ଆଶ୍ରୟ କରେ ନିଜେ ରଚନା ଶୁରୁ କରେଛେ କବିତା-ନାଟକ । ବୋବା ଯାଯ ମହାଭାରତକେ ଛେନେ ଛେନେ ନତୁନ ଏହି ଯେ ସାହିତ୍ୟ ନିର୍ମାଣ ତା କରତେ ଗିଯେଇ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ କ୍ରମେ ହେଲେ ଉଠିଲେ ଏକଜନ ମହାଭାରତ ବିଶେଷଜ୍ଞ । ତିନି ନିଜେଇ ଶୁଦ୍ଧ ମହାଭାରତ ପଡ଼ିଲେ ନା, ମହାଭାରତ ଯାତେ ଅନ୍ୟଦେର ପାଠ୍ୟୋଗ୍ୟ ହିସେବେ ଉପଥାପନ କରା ଯାଯ, ସେ ବିଷୟାଟିଓ ତାର ମାଥାଯ କ୍ରିୟାଶୀଳ । ଆର ସେ କାରଣେଇ ଆମରା ଦେଖିବୋ ଏସମେର କିଛୁଦିନ ପର ସଥନ ତିନି ପ୍ରତ୍ଯକ୍ଷନ୍ୟାଦେର ଶିକ୍ଷଦାନ ନିଯେ ବ୍ୟକ୍ତ, ତଥନ ତିନି ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ-ଏର ଶିଶୁତୋସ ସଂକରଣେର ବ୍ୟାପାରେ ବିଶେଷଭାବେ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ହେଲେଛିଲେ । ଭାଗିନ୍ୟେ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରକେ (୧୮୭୨-୧୯୪୦) ଯିନି ଇନ୍ଦିରା ଦେବୀର (୧୮୭୩-୧୯୬୦) ଭାଇ, ତାଁକେ ତିନି ଦାୟିତ୍ବ ଦ୍ଵେଷିଲେ ମହାଭାରତେର ତେମନ ଏକଟି ସଂକ୍ରଣ କରତେ । ଏହାଟିର ନାମ ଛିଲ କୁରପା-ବ । ବିଶେଷଭାବୀ ଗ୍ରହଣ ବିଭାଗ ଥେକେ ପ୍ରକାଶିତ ସେ ଏହାଟିର ପ୍ରଥମ ସଂକରଣ ଛାପା ହୁଏ ୧୩୦୮ ବଙ୍ଗଦେ । ୨୫ ବୈଶାଖ ତାରିଖେ ରଚିତ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ଭୂମିକାଟି ମାତ୍ର ଆଧା ପୃଷ୍ଠାର ହଲେ ଏ ଗ୍ରହଣ ନାମପତ୍ରେ କିନ୍ତୁ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ନାମଇ ମୁଦ୍ରିତ ଛିଲ । କୃଷ୍ଣ ଦନ୍ତ ଓ ଏନଟ୍ରିଉ ରବିନସନ ରଚିତ ନୟାଦିଲ୍ଲି ଥେକେ ପ୍ରକାଶିତ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ଇଂରେଜି ଜୀବନୀ Rabindranath Tagore: The Myriad-Minded Man ବିତ୍ତରେ (୧୯୯୫, କୁପା ସଂକ୍ରଣ ୨୦୦୦) ଏର ୧୨୫ ପୃଷ୍ଠାଯ ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଉପ୍ଲେଖ ଆଛେ ।

ચિત્રાધી

সাহিত্য সমালোচনার এই ধারাতে রবীন্দ্রনাথের পরবর্তী প্রবন্ধ ‘কৃষ্ণচরিত্র’। বাংলা উপন্যাসের জনক বক্ষিমচন্দ্র চট্টোপাধ্যায়ের (১৮৩৮-১৮৯৪) একই শিরোনামের দীর্ঘ গবেষণা গ্রন্থ নিয়ে এ আলোচনা। মহাভারত-প্রাসঙ্গিকতার ‘কৃষ্ণচরিত্র’ বিশেষ মূল্যবান। ‘বক্ষিমচন্দ্র’ শিরোনামেও রবীন্দ্রনাথের রয়েছে বেশ কঠিন প্রবন্ধ যেগুলো মহাভারত প্রেক্ষাপটে বিবেচনাযোগ্য। জীবনী স্মৃতিতে রয়েছে ‘বক্ষিমচন্দ্র’ নামের একটি রচনা। ১৩০১ বঙ্গদে বক্ষিমচন্দ্রের মৃত্যুর পর আয়োজিত পরবর্তীকালে ‘বক্ষিমচন্দ্র’ শিরোনামের আরও তিনটি রচনা রবীন্দ্রনাথ কর্তৃক পঢ়িত বালিখিত হয়েছিল।

ঁারা কৃষ্ণ চরিত্র শিরোনামে বক্ষিমের গ্রাহণ পাঠ করেছেন তাঁদের জানা আছে এটি স্থিতিমতো তথ্যবহুল, চিন্তা উদ্বেক্ষকারী এবং একই সঙ্গে ইতিহাস-নির্মাণকারী একটি প্রবন্ধ। এ বইটিই সম্ভবত প্রথম এমন একটি বই যেখানে হিন্দুধর্মের অবতার কৃষ্ণকে একটি ঐতিহাসিক চরিত্র হিসেবে প্রমাণ করার চেষ্টা করা হয়েছিল। যেসব হিন্দুধর্মীয় ঘট্টে কৃষ্ণের উপস্থিতি রয়েছে সেসবকে অবলম্বন করেই এটির রচনা। মহাভারত, হরিবংশ এবং ভাগবতকে প্রধান বিবেচনায় এনে বক্ষিম লিখেছেন, ‘কৃষ্ণের সৈশ্বর্য প্রমাণ করা এ ঘট্টের উদ্দেশ্য নহে। তাঁহার মানবচরিত্র সমালোচনা করাই আমার উদ্দেশ্য।’ ১৮৯২ সালে প্রকাশিত সে ঘট্ট নিয়ে রবীন্দ্রনাথের আলোচনাটি প্রকাশিত হয়েছিল ১৩০১ বঙ্গাব্দে।

‘কৃষ্ণ চরিত্র’ প্রবন্ধটিতে লেখক রবীন্দ্রনাথ ইতিহাস ও পুরাণ বিষয়ে তাঁর জ্ঞানের ঘোথ মিলনকে উপস্থিতি করেছেন সাহিত্যের মিশ্রণ ঘটিয়ে। ভূমিকা সেরেই তিনি বলেছেন “আমাদের মতে ‘কৃষ্ণ চরিত্র’ গ্রন্থের নায়ক কৃষ্ণ নহেন, তাহার প্রধান অধিনায়ক, স্বাধীন বুদ্ধি, সচেষ্ট চিন্তিতি।” ইতিহাস সমালোচনায় প্রথম সে গ্রন্থটির বিষয়ে যেহেতু আগে কেউ আলোকপাত করেনি, তাই সেটি ভাঙ্গার ও গড়ার দায়িত্বও যে বক্ষিমকে নিতে হয়েছে তা রবীন্দ্রনাথ উল্লেখ করেছেন। সুদক্ষ সমালোচকের মতো তিনি বলেছেন, ‘কোনটা ইতিহাস তাহা স্থির করিবার পূর্বে কোনটা ইতিহাস নহে তাহা নির্ণয় করা বিপুল পরিশ্রমের ও বিচক্ষণতার কাজ। আমাদের বিবেচনায় বর্তমান গ্রন্থে বক্ষিম সেই ভাঙ্গিবার কাজ অনেকটা পরিমাণে শেষ করিয়াছেন— গড়িবার কাজে ভালো করিয়া হস্তক্ষেপ করিবার অবসর নাই।’ বুঝতে বাকি থাকে না, রবীন্দ্রনাথ যুক্তির প্রাখর্য দিয়ে ইতিহাসের গভীরতাকে পরিমাপ করার চেষ্টা করেছেন এ প্রবন্ধে।

ବକ୍ଷିମଚନ୍ଦ୍ର ତାର ଏହେ ଲିଖେଛିଲେଣ, ମହାଭାରତେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟେ ବିଭିନ୍ନ ଲେଖକରେ ହାତ ପଡ଼ୁଛେ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଯୁକ୍ତି ଖତିଯେ ସେଟି ମେନେ ନିଲେଓ ପ୍ରଶ୍ନ ତୁଳେଛେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟେ ମହାଭାରତେର ବିଭିନ୍ନ ହାତନିର୍ଣ୍ଣୟେର ଉପାୟହୀନତା ନିଯେ । ବକ୍ଷିମ ଯେତାବେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରିତ୍ରେ ଅତିପାକୃତ ଅଂଶ ବର୍ଜନେର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦିଯେଛିଲେଣ ତାର ବହିତେ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ତା ମାନତେ ନାରାଜ । ସମାଲୋଚକ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମନେ କରେନ, ଏକଟି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କେ ଦେଶେ ବିଭିନ୍ନଜନ ଶ୍ରତି

চানু থাকে। আর সেসবের ভিত্তিতেই কৃষ্ণকে কেউ কেউ ধর্মশীল দেবতা আবার কেউ কেউ কূটবুদ্ধি রাজনৈতিক বলে চিহ্নিত করতে চান। রবীন্দ্রনাথের মতে ‘সম্ভবত উভয়ের চিহ্নই অসম্পূর্ণ; এবং পরম্পরাবিরোধী হইলেও সম্ভবত উভয়ের রচনাতেই আংশিক সত্য আছে।’ ভাবতে বিশ্ময় লাগে, ত্রিশ বছর পার করতেই হিন্দুধর্ম, পুরাণ এবং মহাভারত বিষয়ে রবীন্দ্রনাথ এমন উচ্চতায় উপনীত হলেন কিভাবে!

কৃষ্ণ চরিত্র প্রাঞ্ছের সমালোচনা করতে গিয়ে তিনি নিজেই একটি তত্ত্ব দাঁড় করিয়ে ফেলেছেন প্রবন্ধটিতে। তাঁর মতে ইংরেজি ফ্যান্ট অপেক্ষা সত্য অনেক বেশি ব্যাপক। তিনি বলেছেন মহাভারতের কবিবর্গিত কৃষ্ণ চরিত্রের প্রত্যেকটি তথ্য প্রকৃত নাও হতে পারে, কৃষ্ণের মুখে যত কথা বলানো হয়েছে এবং তাঁর উপর যত কাজ আরোপ করা হয়েছে সেসবের প্রত্যেকটি প্রমাণিত নাও হতে পারে, কিন্তু কৃষ্ণের যে মাহাত্ম্য তিনি পাঠকের মনে এঁকে দিয়েছেন সেটিই সর্বাপেক্ষা মহামূল্য সত। আর এভাবেই মহাভারতের লেখকের সঙ্গে আধুনিক বাংলায় লেখকের একাত্মতা ঘটেছে প্রবন্ধটিতে। রবীন্দ্রনাথ বলেছেন, ‘কৃষ্ণ যে কথা বলেন নাই কিন্তু যে কথা কেবল কৃষ্ণই বলিতে পারিতেন, সেই কথা কৃষ্ণকে বলাইয়া, কৃষ্ণ যে কাজ করেন নাই কিন্তু যে কাজ কেবল কৃষ্ণই করিতে পারিতেন সেই কাজ কৃষ্ণকে করাইয়া কবি বাস্তবিক কৃষ্ণ অপেক্ষা তাঁহার কৃষ্ণকে অধিক সত্য করিয়া তুলিয়াছেন।’ আমরা দেখেছি এ প্রবন্ধ রচনারকালেও রবীন্দ্রনাথ নিজেও তৈরি করে চলেছেন বাস্তবিকের চেয়ে অনেক বেশি সত্যের। যার ফলে আমরা পেয়েছি চিত্রাঙ্গদা, ‘বিদায়-অভিশাপ’, ‘গান্ধারী-আবেদন’, ‘নরকবাস’ এবং ‘কর্ণ-কুষ্টি-সংবাদ’।

ମହାଭାରତ ମୂଲ୍ୟାଯଣେ ରବୀଦ୍ଵାନାଥେର ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉଚ୍ଚତା ତା ସବଚେଯେ ବେଶ ଗଭୀରତୀୟ ସମ୍ବବତ ‘କୃଷ୍ଣଚରିତ୍’ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧିତ ପ୍ରକାଶିତ । ସେ ମହାକାବ୍ୟେର ନିର୍ମାତା, ତା'ର କବିଯିକ ଉଦ୍‌ଦ୍ୟୋଗ, ଚରିତ୍ରସ୍ମିଷ୍ଟି, ଘଟନାପ୍ରବାହ, ଯୌତ୍ତିକତା ପ୍ରଭୃତି ସବ ବିଷୟେ ରବୀଦ୍ଵାନାଥେର ବିଶେଷ ମୂଲ୍ୟାଯଣ ପ୍ରକାଶ ପେହେଛେ ଏ ରଚନାଯ । ମହାଭାରତେର ବିଭିନ୍ନ ମହୀୟ ଚରିତ୍ ଦ୍ୱାରା କୁଦ୍ର କାଜ ସମ୍ପାଦନେର ପ୍ରସଙ୍ଗ ତୁଳେ ସମାଲୋଚକ ବଲେଛେନ ଏମନ ଆରୋପ ‘ଛୋଟ କବିଦ୍ରେ ସାହସେ କଲାଇତ ନା ।’

কৃষ্ণ বিষয়ে বক্ষিমচন্দ্রের রচনার ব্যাপারে মন্তব্য করতে গিয়ে
রবীন্দ্র-মানসের মহাভারত চিত্রটি স্পষ্ট হয়ে যায় যেটির অধিকতর
পূর্ণরূপ ‘ভারতবর্ষে ইতিহাসের ধারা’। ১৯১১ সালে প্রকাশিত সে
প্রবন্ধের পূর্বেই এ বিষয়ের দর্শনের ছাপ পাওয়া যায় ‘ভাষা ও ছন্দ’
নামের কবিতায়। নারদ ও বালুীকির সংলাপের এক পর্যায়ে নারদ
বলেছেন,

সেই সত্য যা রঞ্চিবে তুমি,
ঘটে যা তা সব সত্য নহে। কবি, তব মনোভূমি
রামের জন্মস্থান, অযোধ্যার চেয়ে সত্য জেনো।

ଚିନ୍ମୟୀ

ମହାକବେର କାହିନୀର ପୁନଃ ନିର୍ମାଣେର ଏସମୟକାଳେର ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଯେ ଦାର୍ଶନିକ ବୋଧେ ସିଙ୍ଗ ସେଟି ପଞ୍ଜିଷ୍ଠଲୋତେ ମୂର୍ତ୍ତ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ମହାଭାରତରେ ଏହି ବ୍ୟାପକତା ‘ଭାରତବର୍ଷେ ଇତିହାସେର ଧାରା’ଯି ପ୍ରକାଶିତ କରାର ଆଗେ ତାଁ ରୁସଂହିତ ଭାବନାର ପ୍ରକାଶ ଘଟେଛିଲ ଅନ୍ୟ ଆରଓ ଯେ ତିନଟି ପ୍ରବନ୍ଧେ ସେଣ୍ଟଲୋ ହଲୋ ‘କାଦମ୍ବରୀ ଚିତ୍ର’ (୧୩୦୬ ବଙ୍ଗାବ୍ଦ), ‘କୁମାର ସଭବ ଓ ଶକୁନ୍ତଳା’ (୧୩୦୮ ବଙ୍ଗାବ୍ଦ) ଏବଂ ‘ରାମାୟଣ’ (୧୩୧୦ ବଙ୍ଗାବ୍ଦ) । ତିନଟି ପ୍ରବନ୍ଧରେ କବିର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭୂତ ।

‘କାଦମ୍ବରୀ ଚିତ୍ର’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ପ୍ରଥମ ବାକ୍ୟ ‘ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତବର୍ଷେର ଅନେକ ବିଷୟେ ଅସାମାନ୍ୟତା ଛିଲ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।’ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ତେମନ ସବ ଅସାମାନ୍ୟତାର ଉଦାହରଣ ଦିଯେଛେ । ବଲେଛେନ ଅନ୍ୟଦେଶେ ସଭ୍ୟତା ନଗର ଥେକେ ସୃଷ୍ଟି, ଭାରତବର୍ଷେ ସେଟି ହେଁଥେ ଅରଣ୍ୟ ଥେକେ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଏମନ ସବଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନେର ଏକପର୍ଯ୍ୟାୟେ ଏସେହେ ମହାଭାରତର କଥା । ତାଁ ଭାଷାଯ় ‘ଭଗବନ୍ଦୀତାର ମାହାତ୍ୟ କେହ ଅସ୍ମୀକାର କରିତେ ପାରିବେ ନା, କିନ୍ତୁ ସଖନ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରେ ତୁମ୍ଭୁ ଯୁଦ୍ଧ ଆସନ୍ତ ତଥନ ସମ୍ମତ ଭଗବନ୍ଦୀତା ଅବହିତ ହିଁଯା ଶ୍ରବଣ କରିତେ ପାରେ, ଭାରତବର୍ଷ ଛାଡ଼ା ଏମନ ଦେଶ ଜଗତେ ଆର ନାହିଁ ।’ ଗଲ୍ଲେର ଶୈଖ ଶୋନାଟା ଯେମନ ଅନ୍ୟଦେଶେ ବିଶେଷ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ ଭାରତବର୍ଷୀଦେର ତା ନଯ, ଆର ତାଇ ଆଠାରୋଥେର ବିପୁଲାୟତନ ମହାଭାରତ ଅକାତରଚିତ୍ରେ ମୃଦୁମନ୍ଦ ଗତିତେ ପରିଭ୍ରମଣ କରତେ କୋଣୋ କ୍ଲାନ୍ତି ବୋଧ ହେଁ ନା । ମହାଭାରତ ବିଷୟେ ଏଭାବେଇ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଦାର୍ଶନିକତାର ଏକଟି ସ୍ତରେ ପୌଛେ ଯାନ ଆଧୁନିକ ବାଂଳା ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟନିର୍ମାତା ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର । ମହାଭାରତର ଲେଖକେର ବିପୁଲ ପ୍ରଶଂସାୟ ଅକାତର ତିନି । କାହିନୀ ଓ ଚରିତ୍ରେର ଯେବେ ହାନେ ଆମରା ସାଧାରଣ ପାଠକ ବ୍ୟାସଦେବେର ତ୍ରଣି ଧରି, ସେବ ଜାଯଗାୟ ମହାଭାରତ ରଚ୍ୟତାକେ ଉତ୍ତରେ ଦିଯେଛେ ତିନି । ଦସ୍ୟୁଦଳ ସଖନ କ୍ରମେର ରମଣୀ ସବାଇକେ ଅପହରଣ କରେ ନିଯେ ଯାଇ ତଥନ ସେ ଆଖ୍ୟାନ ସାଧାରଣ୍ୟେର କାହେ ଅସ୍ମାଭାବିକ । କେନନା, କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରେ ଯୁଦ୍ଧେ ବିଜୟୀ ବିପୁଲ ବିକ୍ରମେର ଯୋଦ୍ଧା ଅର୍ଜୁନ କେନ ସେକାଜେ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବେନ? ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ବଲେଛେ, ‘କାହାରେ ଉପର କବିର ମୟତା ନାହିଁ । ଯେଥାମେ ଶ୍ରୋତା ବୈରାଗୀ, ଲୌକିକ ଶୌର୍ଯ୍ୟବୀର୍ଯ୍ୟ ମହିତ୍ରେ ଅବଶ୍ୟକାବୀ ପରିଗାମ ମ୍ରଗନ କରିଯା ଅନାସତ, ସେଥାନେ କବିଓ ନିର୍ମମ ଏବଂ କାହିନୀଓ କେବଳମାତ୍ର କୌତୁଳ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାର ଜନ୍ୟ ସର୍ବପ୍ରକାର ଭାର ମୋଚନ କରିଯା ଦ୍ରୁତବେଗ ଅବଲମ୍ବନ କରେ ନା ।’

ପରେର ପ୍ରବନ୍ଧ ‘କୁମାର ସଭବ ଓ ଶକୁନ୍ତଳା’ଯ ମହାଭାରତପ୍ରସଙ୍ଗ ସାମାନ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ତାରପରେ ବୋଧା ଯାଇ ଏଥାନେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଇତିହାସେର ଉପାଦାନ ଖୋଜାର ପ୍ରୟାସ ପାଛେନ । ମହାକବି କାଲିଦାସେର (ପଞ୍ଚମଶତାବ୍ଦୀ) ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟେ କଥା ବାଲାର ଆଗେ କବି ବଲେଛେ ରାମାୟଣ-ମହାଭାରତ ନିଯେ । ତାଁ ଭାଷାଯ, ‘ମହାଭାରତେ ଯେ ଏକଟା ବିପୁଲ କର୍ମେର ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଖୋ ଯାଇ ତାହାର ମଧ୍ୟେ ଏକଟି ବୃହଂ ବୈରାଗ୍ୟ ହିଁର ଅନିମେଷଭାବେ ରହିଯାଇଛେ । ମହାଭାରତେ କରେଇ କରେଇ ଚରମ ପ୍ରାଣି ନହେ । ତାହାର ମୟ ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ରାଗଦ୍ଵେଷ, ହିଂସା-ପ୍ରତିହିଂସା, ପ୍ରୟାସଓ ପିନ୍ଦିର ମାର୍ଖାଥାନେ ଶ୍ରାନ୍ତ ହଇତେ ମହାପ୍ରଥାନେର ଭୈରବ ସଂଗୀତ ବାଜିଯା ଉଠିତେଛେ ।’ ରାମାୟଣ ସମ୍ପର୍କେ ଏହି ରକମ ଭାବନା ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥରେ । ଆର ତାଇ ତିନି

ମନେ କରେନ ମହାଭାରତ ହଲ ଏକଟି ସମୟେର କର୍ମ ଓ ବୈରାଗ୍ୟେର କାବ୍ୟ । ଆର ‘ରାମାୟଣ’ ଶିରୋନାମେ କବିର ଯେ ରଚନା ସେଟି ହଲ ଦୀନେଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ସେନ (୧୮୬୬-୧୯୩୯) ରଚିତ ରାମାୟଣୀ କଥା ପ୍ରତ୍ୟେବ ଭୂମିକା ।

ଏ ପ୍ରବନ୍ଧେ ଆମରା ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥକେ ଆରଓ ବେଶି କରେ ମହାଭାରତ-ନିଷ୍ଠ ହିସେବେ ଦେଖି । ଏଥାନେଇ କବି ଲିଖେଛିଲେନ ସେଇ ଅମୋଘ ବାକ୍ୟ ‘ବସ୍ତ୍ରତ ବ୍ୟାସ-ବାଲିକୀ ତୋ କାହାର ନାମ ଛିଲ ନା । ଓ ତୋ ଏକଟା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ନାମକରଣ ମାତ୍ର ।’ ଏଭାବେ ମହାଭାରତେ ଏକକ ରଚଯିତା ହିସେବେ ବ୍ୟାସରେ ବାନ୍ଦବ ଅନ୍ତବ ଅନ୍ତିତ୍କର ଅସ୍ମୀକାର କରେନ ତିନି, କିନ୍ତୁ ଏହି ସଙ୍ଗେ ମହାଭାରତକେ ତିନି ଇତିହାସେର ମର୍ଯ୍ୟାଦାର କାହାକାହି ନିଯେ ଯାନ । ବଲେନ, ରାମାୟଣ-ମହାଭାରତେ ଭାରତବର୍ଷ ନିଜେକେ ଆର କିଛୁଇ ବାକି ରାଖେନି । ଆର ତାଇ ଶତାବ୍ଦୀ ପର ଶତାବ୍ଦୀ ପାର ହେଲେ ଓ ଭାରତବର୍ଷେ ରାମାୟଣ-ମହାଭାରତେ ପ୍ରାତ ଶୁକାଯ ନା । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥର ମତେ, ଏ-ଗ୍ରହ ଶୁଦ୍ଧମାତ୍ର ମହାକାବ୍ୟଇ ନାହିଁ, ଏହି ଇତିହାସ ବଟେ । ‘ଘଟନାବଳୀର ଇତିହାସ ନହେ, କାରଣ ସେଇପ ଇତିହାସ ସମୟ ବିଶେଷକେ ଅବଲମ୍ବନ କରିଯା ଥାକେ-ରାମାୟଣ-ମହାଭାରତ ଭାରତବର୍ଷେ ଚିରକାଳେର ଇତିହାସ’ । ଆର ସେଇନ୍ୟାଇ ରାମାୟଣ-ମହାଭାରତେ ଆଲୋଚନା ଯେ ଅନ୍ୟ କାବ୍ୟ ଆଲୋଚନା ଥେକେ ଭିନ୍ନ କବି ସେ ଇଞ୍ଜିତ କରେଛେ । ବଲେଛେ, ‘ଆମ ଯତ ବଡ଼ ସମାଲୋଚକଟି ହେଲ ନା କେନ, ଏକଟି ସମହ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶର ଇତିହାସ ପ୍ରବାହିତ ସମୟକାଳେର ବିଚାରେ ନିକଟ ଯଦି ଆମର ଶିର ନତ ନା ହେଯ ତବେ ସେଇ ଔନ୍ଦତ ଲଜ୍ଜାରେ ବିଷୟ ।’ ତିନି ମନେ କରେନ ଭାରତବର୍ଷେ ସହସ୍ର ବର୍ଷର ହଂପିଣ୍ଡ ଏଥାନକାର ମହାକାବ୍ୟ ଦୁଟିତେ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେଯ ଆସଛେ ।

ମହାଭାରତ ନିଯେ ବିପୁଲ ଆଲୋଚନା-ସମାଲୋଚନା କରଲେଓଏହି ଶିରୋନାମେ କବିର କୋଣୋ ରଚନା ନେଇ, ଯେମନଟି ‘ରାମାୟଣ’ ନାମେ ଆମରା ପାଇ । ସଂକ୍ଷିତ ସେ ମହାକାବ୍ୟଟିର ଦୁ’ଚାରଟି ଛତ୍ର କବିତାଯ ଅନୁବାଦ କରେଛିଲେ ତିନି । ତେମନ କିଛୁ ଅନ୍ତିମ ପଣ୍ଡିତ ପଣ୍ଡିତର ସନ୍ଧାନ ମେଲେ ତାଁ ରହିବାର ପଥର ପର ସଂକ୍ଷିତ, ପାଲି, ପାକୃତ ତଥା ଭାରତବର୍ଷେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାଯ ଅନ୍ତିମ ବା ରହିବାର ପଥରିତ ରଚନାଗୁଲୋକେ ସଂକଳିତ କରେଇ ରହିବାର ପଥର କରା ହେଯ । ସେବ ଅନୁବାଦେ ଅନ୍ୟତମ ହଲ ଶାତିପର୍ବେର ୧୭୫.୩୯ ଶ୍ଲୋକଟି । କବି ଦୁ’ଭାବେ ଅନୁବାଦ କରେଛିଲେ ସେଟିକେ- ‘ସୁଖ ବା ହୋକ ଦୁଃଖ ବା ହୋକ, / ପ୍ରିୟ ବା ଅପ୍ରିୟ, / ଅପରାଜିତ ହୁଦେ ସବ / ବରଣ କରିଯା ନିଯୋ ।’ ଏଟିର ଅନ୍ୟ ପାଠ ହଲ- ‘ସୁଖ ହୋକ ଦୁଃଖ ହୋକ, / ପ୍ରିୟ ହୋକ ଅଥବା ଅପ୍ରିୟ, / ଯା ପାଓ ଅପରାଜିତ / ହୁଦେ ସବନ କରି ନିଯୋ ।’

ଉଲ୍ଲେଖ କରା ଯେତେ ପାରେ, ଏଟିର ସଂକ୍ଷିତ ମୂଳ ପଣ୍ଡିତ ‘ସୁଖ ବା ସମ୍ମଦ୍ଦିନ’ ଏକସମୟ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥରେ ଚିଠିପତ୍ରେ ପ୍ରାୟଇ ଦେଖି ଦେଖି ଯେତୋ । ମହାଭାରତ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତାଯ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥରେ ପରବତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରଚନା ‘ଭାରତବର୍ଷେ ଇତିହାସେର ଧାରା’ । ୧୩୨୩ ବଙ୍ଗାବ୍ଦେ ସେଟି ପରିଚୟ ବହିଯେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଯାଇ ୧୩୧୯ ବଙ୍ଗାବ୍ଦେ ପ୍ରାସାଦୀ ପାତ୍ରିକାଯ ପ୍ରକାଶ ପାଇ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟେ ଏସେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ରୀତିମତୋ ବିଶ୍ଳେଷକ । ଇତିହାସକେ ନିଜେର ବିବେଚନାଯ ପର୍ଯ୍ୟାୟାଳୋଚନା କରିବେନ ତିନି । ଦାର୍ଶନିକତା ଦିଯେ ସାମାଗ୍ରିକ ବିଷୟଟିକେ ମୂଲ୍ୟାଯଣ କରାର ଚେଷ୍ଟା କରିବେନ ।

ଶିଶ, ରୋମ, ବ୍ୟାବିଲନେର ମହାସଭ୍ୟତା ଜାତିସଂଘାତେର ଭେତର ଦିୟେଇ ଶୁରୁ ସେକଥା ବଲେ ଆରଭ୍ତ କରେଛେ ତିନି । ତେମନ ଜାତିସଂଘାତେର ଏକଟି ହଳ ଭାରତବର୍ଷେ ଆର୍ୟ-ଅନାର୍ୟର ସଂଘାତ । ବଲେଛେନ, ‘ଭାରତବର୍ଷେ ଆର୍ୟରୋ କାଳେ କାଳେ ଓ ଦଲେ ଦଲେ ପ୍ରବେଶକରିତେଛିଲେନ । ତାହାରେ ସକଳେଇ ଗୋତ୍ର, ଦେବତା ଓ ମନ୍ତ୍ର ଯେ ଏକଇ ଛିଲ ତାହା ନହେ । ବାହିର ହିତେ ଯଦି ଏକଟା ପ୍ରବଳ ଆଘାତ ତାହାଦିଗଙ୍କେ ବାଧା ନା ଦିତ ତବେ ଏହି ଆର୍ୟ-ଉପନିବେଶ ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ନାନା ଶାଖା-ପ୍ରତିଶାଖାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଭିନ୍ନ ହଇଯା ହାଇତ ।’ ତିନି ବଲେଛେନ, ଅନାର୍ୟଦେର ସଙ୍ଗେ ବିରୋଧେର ଦିନେ ଯାରା ଆର୍ୟବୀର ତାନ୍ଦେର ଆମରା ଚିନି ନା, କିନ୍ତୁ ଅନାର୍ୟଦେର ସଙ୍ଗେ ଆର୍ୟଦେର ମିଳନ ଘଟାନୋର କ୍ଷେତ୍ରେ ଯାରା ଅଧ୍ୟବସାୟେର ସଙ୍ଗେ କାଜ କରେ ସଫଳ ହେବେନ ତାରାଇ ଆମାଦେର ଦେଶେ ଦେବତା । ‘ଦେବତା’ ଶବ୍ଦେର ଏହି ଐତିହାସିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ଚିନ୍ତାର ପ୍ରସାରତାକେ ପ୍ରମାଣ କରେ, ସନ୍ଦେହ ନେଇ । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜେର ପ୍ରଧାନ ଦେବତାରୀ ଏ-ପ୍ରବଳେ ଆଲାଦା ଏକ ମୂଳ୍ୟାୟ ପେଯେହେନ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର କଲମେ । ସେ ଦେବତାଦେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଥମେ ଏସେହେ ବିଷ୍ଣୁର କଥା । ଭାରତେ ପୁରାଣେ ଯେ ଦୁଃଜନ ମାନବ ବିଷ୍ଣୁର ଅବତାରଙ୍ଗପେ ପରିଚିତ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମ ତାରା ଦୁଃଜନେଇ କ୍ଷତ୍ରିୟ ।

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ମତେ, ‘ବୈଦିକ ଦେବତା ଯଥନ ମାନୁଷ ହିତେ ପୃଥିକ ତଥନ ତାହାର ପୂଜା ଚଲିତେ ପାରେ କିନ୍ତୁ ପରମାତ୍ମା ଓ ଜୀବାତ୍ମା ଯଥନ ଆନନ୍ଦେର ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ରହ୍ୟଲୀଳାୟ ଏକ ହଇଯା ଓ ଦୁଇ, ଦୁଇ ହଇଯାଓ ଏକ, ତଥନେ ସେଇ ଅନ୍ତରତମ ଦେବତାକେ ଭକ୍ତି କରା ଚଲେ । ଏହିଜନ୍ୟ ବ୍ରକ୍ଷବିଦ୍ୟାର ଆନୁଷ୍ଠିକ ରୂପେଇ ଭାରତବର୍ଷେ ପ୍ରେମଭକ୍ତିର ଧର୍ମ ଆରଭ୍ତ ହୁଏ । ଏହି ଭକ୍ତି ଧର୍ମେର ଦେବତାଇ ବିଷ୍ଣୁ ।’ ସେ ଧର୍ମେର ପ୍ରବଳ୍କାରୀ କ୍ଷତ୍ରିୟ । କ୍ଷତ୍ରିୟ-ବ୍ରାହ୍ମଣେର ସେ ଦ୍ୱଦ୍ଵ ଥେକେଇ ମହାଭାରତେର କାହିଁନୀ । କୃଷ୍ଣ ଯେ ଏକଜନ ପ୍ରଧାନ ନେତା ଏବଂ ସମାଜକେ ନିରର୍ଥକତା ଥେକେ ମୁକ୍ତି ଦିତେଇ ତିନି ଜରାସନ୍ଧକେ ବଧ କରେଛିଲେନ, ଯେ ଜରାସନ୍ଧ ବହୁ କ୍ଷତ୍ରିୟ ରାଜାକେ ବଧ ଓ ପୀଡ଼ନ କରେନ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ଭାବାୟ, ‘କୁରଙ୍କ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧେର ଗୋଡ଼ାୟ ଏହି ସାମାଜିକ ବିବାଦ । ତାହାର ଏକଦିକେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ପକ୍ଷ, ଅନ୍ୟଦିକେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ବିପକ୍ଷ ।’ ସାଧାରଣ ପାଠକେର ମତେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ

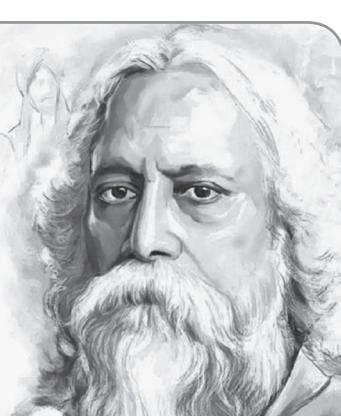
ମହାଭାରତେର କାହିଁନୀର ଭେତର ସ୍ଟଟନାକେ ଖୁଜିତେ ଗିଯେ ବସ୍ତିତ ହତେ ରାଜି ନନ, କେନନା ତିନି ମନେ କରେନ, ଏରମଧ୍ୟେ ତଥ୍ୟ ଖୁଜିଲେ ଠକତେ ହବେ, କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟ ଖୁଜିଲେ ପାଓୟା ଯାବେ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥେର ମତେ ଦୀର୍ଘସମୟ ଧରେ ଭାରତବର୍ଷେ ଯେ ବିଶିଷ୍ଟତା ତାକେ ସୂତ୍ରବନ୍ଦ କରାଇ ବାସଦେର କାଜ । ସେ କାଜେର ପ୍ରଥମ ସାଫଲ୍ୟ ବେଦ-ସଂଗ୍ରହ । ଆର ଆର୍ୟସମାଜେ ଛଢିଯେ-ଛିଟିଯେ ଥାକା କାହିଁନୀଗୁଲୋକେ ଏକାନ୍ତି କରେ ଯେ ମହାଗ୍ରହ ରଚିତ ହଲ ତାର ନାମ ମହାଭାରତ ।

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ସ୍ପଷ୍ଟ ବଲେଛେନ, ‘ତଥନକାର ଯିନି ବ୍ୟାସ, ନୂତନ ରଚନା ତାହାର କାଜ ନହେ ପୁରାତନ ସଂଗ୍ରହେଇ ତିନି ନିଯୁକ୍ତ । ଏହି ବ୍ୟାସ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ନାଓ ହିତେ ପାରେନ କିନ୍ତୁ ତିନି ସମାଜେର ଏକଟି ଶକ୍ତି । କୋଥାୟ ଆର୍ୟସମାଜେର ସ୍ଥିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଇନି ତାହାଇ ଖୁଜିଯା ଏକତ୍ର କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।’ ବ୍ୟାସ କିନ୍ତୁ ମହାଭାରତେ ଶୁଦ୍ଧ କାହିଁନୀର ସମସ୍ତରେ ଘଟାନନ୍ତି, ଆର୍ୟସମାଜେ ପ୍ରଚଲିତ ସବ ବିଶ୍ୱାସ, ତର୍କ-ବିତର୍କ ଓ ଚରିତ୍ରନାତିକି ତିନି ଏକସଙ୍ଗେ କରେଛେନ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦୃକ୍କଟେ ବଲେଛେନ ‘ଆଧୁନିକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ ମହାଭାରତ ଇତିହାସ ନା ହିତେ ପାରେ କିନ୍ତୁ ଇହା ଯଥାର୍ଥରେ ଆର୍ୟଦେର ଇତିହାସ ।’ ଏହି କୋନୋ ବିଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତିର ରଚନା ନୟ, ଏହି ବରଂ ଏକଟି ଜାତିର ସ୍ଵରଚିତ ସାଭାବିକ ଇତିହାସ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ବଲେଛେନ, ଯଦି କୋନୋ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ସମକ୍ଷ ଜନଶ୍ରତିକେ ଗଲାଇଯା ପୋଡ଼ାଇଯା ଏକଟି ତଥ୍ୟମୂଳକ ଇତିହାସ ରଚନାର ଚେଷ୍ଟା କରତୋ, ତବେ ସେଟିତେ ଆର୍ୟସମାଜେର ପ୍ରକୃତ ରକ୍ଷିତ ପାଓୟା ଯେତୋ ନା ।

ମହାଭାରତେର ଏହି ଅଭୃତପୂର୍ବ ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ଏକ ପର୍ଯ୍ୟାୟେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ତୁଳେଛେନ ଗୀତାର ପ୍ରସଙ୍ଗ । ବଲେଛେନ ‘ଆତ୍ସ-କାଂଚେର ଏକପିଠେ ଯେମନବ୍ୟାପ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟଲୋକ ଆର ଏକପିଠେ ଯେମନ ତାହାରଇ ସଂହତ ଦୀଷିତରଶ୍ମି, ମହାଭାରତେ ତେମନି ଏକଦିକେ ବ୍ୟାପକ ଜନଶ୍ରତି ରାଶି ଆର ଏକଦିକେ ତାହାରଇ ସମତାଟିର ଏକଟି ସଂହତ ଜ୍ୟୋତି- ସେଇ ଜ୍ୟୋତିଟିଇ ଭାଗବଦଗୀତା ।’ □

“ଆନନ୍ଦକେ ଭାଗ କରଲେ
ଦୁଟି ଜିନିସ ପାଓୟା ଯାଯ
ଏକଟି ହଚ୍ଛେ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ
ଅପରାଟି ହଚ୍ଛେ ପ୍ରେମ ।”

-ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ ଓ ପ୍ରକୃତିପୂଜା

ରେଖା ପାଠକ

ଉପନିଷଦେ ଆଛେ ଜୀବାତ୍ମା ପାଂଚଟି କୋଷେର ସମଟି ଦାରା ତୈରି । ଏଣ୍ଠିଲୋ ହଲୋ—

(୧) ଅନ୍ନମୟ କୋଷ । ଅନ୍ନେର ଦାରାଇ ଜୀବ ଜୀବନ ଧାରଣ କରେ । ଅନ୍ନ ବଲତେ ଯେ କୋଣୋ ଖାଦ୍ୟ ବଞ୍ଚିକେଇ ବୋବାଯା । ଜୀବେର ଦେହ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ହଲୋ ଅନ୍ନମୟ କୋଷ ।

(୨) ପ୍ରାଣମୟ କୋଷ । ପ୍ରାଣେର ଦାରା ଜୀବନ ବର୍ଧିତ ହୁଏ ।

(୩) ମନୋମୟ କୋଷ, ଯା ମନେର ଓପର ନିର୍ଭର ।

(୪) ବିଜ୍ଞାନମୟ କୋଷ । ବୁଦ୍ଧି ଓ ତାର କ୍ରିୟା ଏହି ବିଜ୍ଞାନମୟ କୋଷେର ଓପର ନିର୍ଭର କରେ ।

(୫) ଆନନ୍ଦମୟ କୋଷ । ଆନନ୍ଦ ଆତ୍ମାର କୋଣୋ କୋଷ ନୟ, ଆନନ୍ଦ ହଲୋ ଆତ୍ମାର ସ୍ଵରୂପ । “ଆନନ୍ଦ ବାହୟିନ୍ଦ୍ରିୟେର ସଙ୍ଗେ ବାହ୍ୟବଞ୍ଚର ସଂଯୋଗଳାଭ ବଶତଃ ହୁଏ ନା ।” ଯେହେତୁ ଆନନ୍ଦ ଆତ୍ମାର ସ୍ଵରୂପ, ଆନନ୍ଦଇ ବ୍ରକ୍ଷ । ଉପନିଷଦ ବଲେ, “ଆନନ୍ଦ ହତେଇ ଭୂତବର୍ଗ ଜାତ ହୁଏ, ଜାତ ହେଁ ଆନନ୍ଦ ଦାରା ବର୍ଧିତ ହୁଏ ଏବଂ ଅବଶ୍ୟେ ଆନନ୍ଦଭିମୁଖେ ପ୍ରତିଗମନ କରେ ଓ ଆନନ୍ଦେଇ ବିଲିନ ହୁଏ ।”

ବିଦ୍ୟାର ଦୁଟି ଭାଗ ଆଛେ : (୧) ପରାବିଦ୍ୟା ଓ (୨) ଅପରା ବିଦ୍ୟା । ପରାବିଦ୍ୟା ହଲୋ ଈଶ୍ୱର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବା ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବିଦ୍ୟା । ଆର ଅପରା ବିଦ୍ୟା ହଲୋ ଜଡ଼ ଜାଗତିକ ବିଦ୍ୟା । ତେମନି ଆନନ୍ଦେର ଦୁଟି ଶତ ଆଛେ । ଏକଟି ହଲୋ ଜଡ଼ ଜାଗତିକ ଆନନ୍ଦ- ଯା ଅନିତ୍ୟ । ତାକେଇ ବଲେ ଅପରାନନ୍ଦ । ଜୀବେର ଆସଲ ଆନନ୍ଦ ହଲୋ ପରାନନ୍ଦ ବା ଐଶ୍ୱରିକ ଆନନ୍ଦ । ଯେ ଆନନ୍ଦ ନିତ୍ୟ, ଶାଶ୍ଵତ, ଯେ ଆନନ୍ଦ ନିତ୍ୟଇ ନତୁନ । ବ୍ରକ୍ଷଗାଭ ବିନେ ଏହି ନିତ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ ହୁଏ ।

ମାନବ ଜୀବନେର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହଲୋ ଆନନ୍ଦମୟ ‘ବ୍ରକ୍ଷ’କେ ଲାଭ କରା ବା ‘ବ୍ରକ୍ଷ’ ପ୍ରାପ୍ତି । ଆଗେଇ ବଲା ହେଁବେ, ଏହି ଆନନ୍ଦମୟ ‘ବ୍ରକ୍ଷ’କେ ଲାଭ କରତେ ହଲେ ଶାନ୍ତି ମତେ, ଆନନ୍ଦ ବାହ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେର ସଙ୍ଗେ ବାହ୍ୟ ବଞ୍ଚର ସଂଯୋଗଳାଭବଶତଃ ସୁଖ ଭୋଗ ନୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରକ୍ଷାନନ୍ଦ ହଲୋ ଜଡ଼ ଇନ୍ଦ୍ରିୟବର୍ଜିତ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଭିତ ସୁଖ । ଏହି ଆନନ୍ଦେଇ ଜୀବାତ୍ମାର ବିଶ୍ରାମ । ଜୀବାତ୍ମାର ବିଶ୍ରାମ ବିଷୟଟି ଅତି ଗଭୀର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜଗତର କଥା । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗେ ଖ୍ୟାତ କବି ରବିନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରେର ଏକଟି ଉଦ୍‌ଧୃତି ଦିତେ ଲୋଭ ହେଁ । ଉଦ୍‌ଧୃତି ହଲୋ— “ଶକ୍ତିତେ ଆମାଦେର ଗତି, ପ୍ରେମେ ଆମାଦେର ସଂହିତି । ଶକ୍ତି କରେଇ ଦାରା ଆପନାକେ ଧାବିତ କରେ, ପ୍ରେମ ବିଶ୍ରାମେର ମଧ୍ୟେ ଆପନାକେ ପୁଣ୍ୟଭୂତ କରେ । ଶକ୍ତି ଆପନାକେ ବିକିଷ୍ଣ କରିତେ ଥାକେ, ମେ ଚଥଳ; ପ୍ରେମ ଆପନାକେ ସଂହତ କରିଯା ଆଣେ,

ମେ ହିଂର ।” (ଦିନ ଓ ରାତ୍ରି, ପ୍ରବନ୍ଧ) । ଏଥାନେ ଶକ୍ତି ଗତିଶୀଳ ବଲତେ ଜୀବେର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟ ଖେଲା । ଆର ପ୍ରେମେ ହିଂତି ବା ହିଂର ବଲତେ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟ ରହିତ ବ୍ରକ୍ଷେ ବିଲିନ ବା ବ୍ରକ୍ଷାନନ୍ଦ ।

ବ୍ରକ୍ଷ ସର୍ବବୃହ୍ତ, ଅନନ୍ତ- ଅସୀମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦମୟ । ଏ ବୃହତେର ସାଥେ, ଏ ଅନନ୍ତ- ଅସୀମେର ସାଥେ ମିଳନେଇ ଜୀବାତ୍ମାର ସକଳ ଆଶାର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତି । ଉପନିଷଦ ଜୀବାତ୍ମାର ଏହି ରଂପ ଚାହିଦାକେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେଇ ବଲେଛେ,

“ଯୋ ବୈ ଭୂମା ତ୍ରୈ ସୁଖ୍ୟ ନାଲେ ସୁଖମଣି ।” ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଭୂମା ତାହାଇ ସୁଖ, ଯାହା ଅନ୍ନ ତାତେ ସୁଖ ନାହିଁ । ଅନ୍ନ ହଲୋ ଅନିତ୍ୟ । ଭୂମା ହଲୋ ନିତ୍ୟ । ଭୂମା/ବ୍ରକ୍ଷ ହଲେନ ସବ ଆନନ୍ଦେର ଉତ୍ସ । “ଆନନ୍ଦରପମମୃତ୍ୟଦ୍ ବିଭାତି ।” ତିନି ଆନନ୍ଦ ସ୍ଵରୂପ, ତିନି ରସ ସ୍ଵରୂପ । ଆନନ୍ଦ, ରନ୍ଧରର ନିଯେ ତିନି ଆମାଦେର ସମ୍ମୁଖେ ପ୍ରକାଶିତ । ଏହି ଜଗଃ ତାରଇ ପ୍ରକାଶ । ଜୀବ ତୋ ଆନନ୍ଦ ଛାଡ଼ା ଥାକତେ ପାରେ ନା । ଆମାଦେର ସମ୍ମୁଖେ ବ୍ରକ୍ଷେର ପ୍ରକାଶିତ ରଂପ-ରସ ନିଯେଇ ଆମରା ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ଦିବ୍ୟ ଆନନ୍ଦେ ମେତେ ଓଠେ ଆତ୍ମାର ସ୍ଵରୂପ ଯେ ଆନନ୍ଦ ତା ଉପଭୋଗ କରି, ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମୀୟ ଆଚାର ଅନୁଷ୍ଠାନକେ କେନ୍ଦ୍ର କରେ ।

ପ୍ରକୃତି ଅନନ୍ତ, ଅସୀମ, ବିଶାଲ ଏବଂ ବୈଚିତ୍ରୟପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ତାହା ଦୁର୍ଗାରପିଣ୍ଡି ପ୍ରକୃତି ପୂଜା, ଶୁଦ୍ଧ ପୂଜାଇ ନୟ, ଦୁର୍ଗାପୂଜା ହଲୋ ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ । ଈଶ୍ୱରର ସବ ପରା ବା ଅପରା ଶକ୍ତି ବା ପ୍ରକୃତିର ସବ ପୂଜାକେ ଉତ୍ସବ ବଲା ହୁଏ ନା ବା ସବ ପୂଜାଇ ଉତ୍ସବେର ରଂପ ଲାଭ କରେ ନା ।

ନାରୀଶକ୍ତି ବିଷୟକ ଶାନ୍ତି ।

ଆଗମ ଆର ନିଗମ ଏହି ଦୁଟି ବିଷୟ ନିଯେଇ ଭାରତୀୟ ଧ୍ୟାନଗେର ସାଧନା । ଶକ୍ତି ଆର ଶକ୍ତିମାନ । ଶକ୍ତିମାନ ହଲେନ ପୁରୁଷ ଆର ଶକ୍ତି ହଲେନ ନାରୀ । ବେଦେର ମତେ ପୁରୁଷ ହତେଇ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରକ୍ଷ ହତେଇ ଏହି ଅନନ୍ତ କୋଟି ବ୍ରକ୍ଷାଣ୍ଡେର ସୃଷ୍ଟି, ହିଂତି ଏବଂ ପୁରୁଷେଇ ଜଗଃ ଲୟ । ଆର ତତ୍ତ୍ଵଶାନ୍ତ ମତେ ବ୍ରକ୍ଷାଣୀ ଅର୍ଥାତ୍ ନାରୀ ଶକ୍ତି ହତେଇ ଅନନ୍ତ କୋଟି ବ୍ରକ୍ଷାଣ୍ଡେର ସୃଷ୍ଟି, ହିଂତି ଏବଂ ଶକ୍ତିତେଇ ସବକିଛର ଲୟ ।

ଗୀତାଯ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୁରୁଷବାଦ, ନାରୀବାଦ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରକ୍ଷ ଆର ବ୍ରକ୍ଷାଣୀ ତତ୍ତ୍ଵେ ଏକଟି ସହଜ ସମାଧାନ ଦିଯେଛେ ଏଭାବେ-

“ମମ ଯୋନିରହ୍ମ ବ୍ରକ୍ଷ ତମ୍ଭ ଗର୍ଭଂ ଦ୍ଵାମ୍ୟହମ୍ ।

ସନ୍ତ୍ଵବଃ ସର୍ବଭୂତାନଂ ତତୋ ଭବତି ଭାରତ ॥” ୧୪/୩

“ହେ ଭାରତ, ପ୍ରକୃତିଇ ଆମର ଗର୍ଭଧାନ- ସ୍ଥାନ । ଆମ ତାହାତେ ଗର୍ଭଧାନ କରି, ତାହା ହିଂତେଇ ସର୍ବଭୂତେର ଉତ୍ସପତି ହୁଏ ।”

“ସର୍ବ୍ୟୋନିଷ୍ଠ କୌଣ୍ଟେ ମୂର୍ତ୍ୟଃ ସନ୍ତ୍ଵବନ୍ତି ଯାଃ ।

ତାସାଂ ବ୍ରକ୍ଷ ମହଦ୍ ଯୋନିରହ୍ମ ବୀଜପ୍ରଦଃ ପିତା ॥” ୧୪/୪

ચિત્રાધી

“হে কৌষ্টল, দেব- মনুষ্যাদি বিভিন্ন যোনিতে যে সকল শরীর উৎপন্ন হয়, প্রকৃতি তাহাদের মাতৃস্থানীয়া এবং আমিই গভাধানকর্তা পিতা।” বেদ উপনিষদের পুরুষবাদ আর তন্ত্রের শক্তিবাদ বা নারীবাদের অতি সুন্দর সমাধান করে দিলেন ভগবান শ্রীকৃষ্ণ শ্রীমত্তগবদ্ধীতাতে। আধ্যাত্মিক জগতে ব্রহ্ম এবং ব্রহ্মাণী এর চেয়ে যুক্তিসংপত্ত, এর চেয়ে হাইগ্রায়োগ্য সমন্বয় এবং সমাধান আর হতে পারে না। শ্রীমত্তগবদ্ধীতার নবম অধ্যায়ের ১৭নং শ্লোক বলে,

ତିନିଟି ଜଗତେର ପିତା, ତିନିଟି ଜଗତେର ମାତା-

“পিতাহমস্য জগতো মাতা, ধাতা পিতামহঃ।
বেদ্যঃ পবিত্রমোক্ষার ঝক সাম যজ্ঞেরেব চ ॥”

“ଆমିଟି ଏହି ଜଗତେର ପିତା, ମାତା, ବିଧାତା, ପିତାମହ ।”

যা কিছু জ্ঞেয় এবং পরিব্রত বস্তু তাহা আমি। আমি ব্রহ্মবাচক ও ক্ষার,
আমিই ঋক, সাম ও যজুর্বেদ স্বরূপ।

ভগবানই জগতের পিতা অর্থাৎ কর্তৃকারক এবং মাতা অর্থাৎ উপাদান কারক (অপরা প্রকৃতি), তিনি পিতামহ অর্থাৎ অব্যক্ত প্রকৃতির ও কারণ। “সৃষ্টিকর্তা এক, বহু নয়, তিনিই পুরুষ, তিনিই নারী। পুরুষ রূপে তিনি ঈশ্বর, নারী রূপে তিনি ঈশ্বরী। পুরুষ রূপে তিনি ভগবান, নারী রূপে তিনি ভগবতী। এবং যেই ব্ৰহ্ম সেই ব্ৰহ্মাণী। পুরুষ ও প্রকৃতি মিলে এই জগৎ।

দুর্গাপূজা জগৎকর্তার নারী বা প্রকৃতি শক্তির পূজা।

প্রকৃতি শব্দটি স্তোলিঙ্গ শব্দ। গীতার মতে এই প্রকৃতি মাতৃ যোনি।
সমস্ত ভূতগণ এই প্রকৃতির সন্তান। তাই প্রকৃতি আমাদের মাতা।
দেবী দুর্গা দৈশ্বরের নারী শক্তি অর্থাৎ অপরা প্রকৃতি। তাই দুর্গাপূজা
হলো ভগবানের / দৈশ্বরের / জগৎ স্রষ্টার নারীশক্তির পূজা। প্রকৃতি
অনন্ত, অসীম, বিশাল এবং বৈচিত্র্যপূর্ণ। তাই দুর্গাকল্পণা প্রকৃতি
পূজা, শুধু পূজাই নয়, দুর্গাপূজা হলো দুর্গোৎসব। দৈশ্বরের সব পরা
বা অপরা শক্তি বা প্রকৃতির সব পূজাকে উৎসব বলা হয় না বা সব
পূজাই উৎসবের রূপ লাভ করে না। যেমন কালীপূজা, লক্ষ্মীপূজা,
সরস্বতীপূজা।

ইংশ্বরের মাতৃকলাপণী এই সব দেৱীদেৱ পুজাৰ সাথে উৎসব শদেৱ বিশালতা বা ব্যাপকতা যুক্ত হয়নি। কিন্তু দুর্গাপুজা আবহমানকাল থেকে দুর্গোৎসব নামেই পরিচিত হয়ে আসছে এই পুজাৰ সামগ্ৰিকতাৰ কাৱণে। ব্যক্তিগত প্ৰাত্যহিক জীবনযাপন এবং ব্যক্তিগত আনন্দকে অতিক্ৰম কৰে আনন্দেৱ একটি সাৰ্বজনীন কল্প রয়েছে। আধ্যাত্মিক বা পারমার্থিক জীবনেৱ সাৰ্বজনীন আনন্দেৱ নাম হলো উৎসব। উৎসব মানবজাতিৰ সভ্যতাৰ একটি উৎকৃষ্ট উদ্ধাৰণ। আধ্যাত্মিক জগতে সভ্যতা সংস্কৃতিতে যে দেশ, যে জাতি, যে ধৰ্মীয় গোষ্ঠী যত উন্নত, যত সংস্কৃতিবান এবং যে জাতিৰ ধৰ্মীয় শিল্পকলা যত সমৃদ্ধ ও নান্দনিক, সে জাতিৰ ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান ও তত নান্দনিক, মনোমুঞ্খকৰ, ব্যাপক এবং জনমনকে আকৃষ্ট কৰাৰ ক্ষমতাও তাৰ ততোধিক। আমৰা ভাৰতীয় বৈদিক সনাতনধৰ্মৰ অনুসাৰী সনাতনী হিন্দু। আমাদেৱ অৰ্থাৎ ভাৰতবৰ্ষেৱ

এত উন্নত সভ্যতা সংস্কৃতির মূল ভিত্তি হলো বেদ। বেদ একদিকে ধর্মতত্ত্বের, অন্যদিকে বিজ্ঞান, দর্শন ও সংস্কৃতি জগতের সীমাশূন্য সরোবর। “বেদের বিজ্ঞান ভাগে আছে তত্ত্বশাস্ত্র। তত্ত্বশাস্ত্র হলো পূজা বিজ্ঞানের ভিত্তি। আর দর্শনের বিষয় হলো ব্রহ্ম অব্যবেশণ।” ভারতীয় বৈদিক ধৰ্মির কী অপূর্ব বিশ্লেষণ— তত্ত্বের অব্যবেশণ ‘শক্তি’ আর বেদের অব্যবেশণ ‘ব্রহ্ম’। ‘শক্তি’ নারী শব্দ। তাই তত্ত্ব শাস্ত্র হলো নারীবাদী। অর্থাৎ ব্রহ্মের মাত্রপিণী শক্তির বাবে তত্ত্বের শাস্ত্র। গীতায় উগবান বলেছেন ঐ শক্তি হলো তাঁরই প্রজননী শক্তি। সৃষ্টিকর্তা ঈশ্বর সৃষ্টির প্রথমেই নিজে বিভক্ত হয়ে প্রজননী শক্তিকে আলাদা করলেন। বৈদিক শাস্ত্রে ঐ প্রজননী শক্তির নামই প্রকৃতি। দেবী দুর্গা আদ্যাশক্তি, ধর্মীয় জননী, শক্তিপুরা, সৃষ্টিপুরা পরমা প্রকৃতি। তাই দুর্গাপূজা হলো প্রকৃতিপূজা। গঙ্গাজলে যেমন গঙ্গাপূজা, তেমনি প্রকৃতির সৃষ্টি দিয়েই প্রকৃতি মাতাকে পূজা হলো দুর্গাপূজা। (অবশ্য কেবলই দুর্গাপূজা নয়, সকল দেব-দেবীর পূজাই প্রকৃতি দিয়ে। প্রকৃতি + পুরুষের পরা অপরা প্রকৃতির পূজা।)

জড়বিজ্ঞান প্রকৃতিকে শাসন করে প্রকৃতির-ই উপাদান দিয়ে, আর সনাতনীরা প্রকৃতিকে শাসন নয়, প্রকৃতিকে পূজা করে, ভক্তি করে, ভালোবাসে প্রকৃতি দিয়ে প্রকৃতিকে পূজার মাধ্যমে, সান্ত্বিক আনন্দ উৎসব উপভোগের মাধ্যমে। দুর্গাপূজা যে প্রকৃতি পূজা তার কঠিন উদাহরণ মাত্র তুলে ধরা হলো— শরৎকালের দুর্গাপূজা/ দুর্গোৎসব হলো দক্ষিণায়ণে অকালের পূজা। তাই এই পূজায় দেবীকে জাগরণ বা বোধনের প্রয়োজন হয়। দেবীর বোধন বা জাগরণ হয় ষষ্ঠী তিথিতে বিশ্ববক্ষের নীচে।

পূজার শুরুতে শুরু হলো মহা ওষধি বিল্ববৃক্ষের পূজা দিয়ে।
সঙ্গমীতে— পূজার প্রথম দিনে নবপত্রিকা পূজার বিধান রয়েছে—
“সঙ্গম্যাং পত্রিকা পূজা রস্তাদি নবপত্রিকা”। এই নবপত্রিকা তৈরির
জন্য প্রয়োজন হয় নয়টি গাছ বা গাছের ডাল। সে গুলো হলো
১. কদলী বৃক্ষ বা কলাগাছ। ২. ডালিম বৃক্ষের শাখা। ৩. ধান
গাছ। ৪. হলুদ গাছ। ৫. মানকচু গাছ। ৬. কালা কচু গাছ।
৭. বেলসহ বেলগাছের ডাল। ৮. অশোক গাছের ডাল। ৯. জয়ন্তী
গাছের ডাল। এই সব ডাল ও ছেট ছেট গাছ বা বৃক্ষগুলিকে
কলাগাছের সাথে বেঁধে তাকে আলতা পাতা ও শ্বেত অপরাজিতা
লতা দিয়ে জড়িয়ে, লালপাড় কাপড় পরিয়ে মাথায় ঘোমটা দিয়ে
গলায় ফুলের মালা পরিয়ে প্রতিমার ডান পাশে রাখা হয় বা
রাখতে হয়। এইরূপে কলাগাছটিকে নববধূর মতো দেখায় বলে
লোকে তাকে কলাবৌ বলে। প্রকৃতপক্ষে নবপত্রিকা বা কলাবৌ বা
শস্যবধূ, যা প্রকৃতি বা পৃথিবী জননীরই রূপ। দুর্গাপূজার বিধিতে
এই নবপত্রিকা বা কলাবৌ বা শস্যবধূকে দেবী দুর্গার সাথে অভিন্ন
রূপে প্রমাণ করা হয়েছে। দুর্গাপূজা মহাপূজা। মহাপূজার জন্য
মহা আয়োজনের প্রয়োজন হয়। মহা আয়োজনের সামান্য কঢ়ি
উপাদানের পরিচয় এখানে দেওয়া হলো—

১। দেবীর আসন- কালিকা পুরাণ মতে দেবীকে চার রকম আসন দেওয়া যেতে পারে- যেমন, কাঠ । কাঠের মধ্যে চন্দন কাঠ ।

ଚିନ୍ମୟୀ

ଚାମଡ଼ାର ଆସନ । ଚାମଡ଼ାର ଆସନେର ମଧ୍ୟେ ସିଂହ, ବାଘ, ଛାଗ, କୁଣ୍ଡ ଓ ବଞ୍ଚ ନିର୍ମିତ ଆସନ ।

୨ । ଆସନେ ଅଧିଷ୍ଠ ଦେବୀର ରାତୁଳ ଚରଣ ପ୍ରକଳନରେ ଜନ୍ୟ (ଧୋଯାନୋର ଜନ୍ୟ) ଜଳ ପ୍ରଦାନ କରତେ ହୁଏ । ଏହି ଚରଣବୌତକେ ବଲା ହୁଏ ପାଦ୍ୟ । ଶଙ୍ଖେ ଜଳ ଦିଯେ ପାଦ୍ୟ ସାଜାତେ ହୁଏ ।

୩ । ଅର୍ଥ- ହଚ୍ଛ ଦେବୀକେ ପାନୀୟ ଜଳ ପ୍ରଦାନ ।

୪ । ଆଚମନୀୟ- ଦେବୀର ଶ୍ରୀବଦନ ଧୋଯାନୋର ଜନ୍ୟ ନିର୍ମଳ ଜଳ ଦିତେ ହୁଏ ।

୫ । ମଧୁପର୍କ- ଦଧି, ଦୁଃଖ, ଘୃତ, ମଧୁ, ଶର୍କରା (ଚିନି) ଦିଯେ ମଧୁପର୍କ ତୈରି କରେ ଦିତେ ହୁଏ । ମଧୁପର୍କ ତୁଟ୍ଟି ଓ ପୁଟ୍ଟି ପ୍ରଦାୟକ ।

୬ । ମହାମାନ- ଅଷ୍ଟମୀ ଓ ନବମୀ ତିଥିତେ ଦେବୀ ଦୁର୍ଗାର ମହାମାନ ବା ମହା ଅଭିମେକ କରତେ ହୁଏ । ମହାମାନେର ଜନ୍ୟ ପ୍ରଯୋଜନ ହୁଏ ସୁଗନ୍ଧି ତେଲ, ହଲୁଦ, ଚନ୍ଦନ, ପଞ୍ଚଶସ୍ୟେର ଚର୍ଣ୍ଣ, ଏବଂ ଆଟ ରକମ ଜଳ, ସଥା-୧. ଗଞ୍ଜାଜଳ, ୨. ବୃଷ୍ଟିଜଳ, ୩. ସରସ୍ଵତୀ ନଦୀର ଜଳ, ୪. ସମୁଦ୍ରଜଳ, ୫. ପଦ୍ମରେଣ୍ଯୁକ୍ତ ଜଳ, ୬. ନିର୍ବାରେର ଜଳ, ୭. ସର୍ବ ତୀର୍ଥେର ଜଳ, ୮. ଚନ୍ଦନ ସୁବସିତ ଜଳ । ଏହି ଆଟ ପ୍ରକାର ଜଳ ଦିଯେ ଆଟଟି କଲସି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରେ ଦେବୀକେ ମ୍ଲାନ କରାତେ ହୁଏ । ମହାମାନେର ସମୟ ଆଟ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ-ବାଜନା ବାଜାତେ ହୁଏ ଏବଂ ଆଟ ପ୍ରକାର ରାଗ-ଆଲାପ କରାତେ ହୁଏ ।

୭ । ବଞ୍ଚ- ମହାମାନେର ପର ଦେବୀକେ ଉତ୍ତର ନବବଞ୍ଚ (ଶାଢ଼ି) ପରାତେ ହୁଏ । ଶାନ୍ତ ମତେ ଲାଲ ରଙ୍ଗେ ବଞ୍ଚ ବା ଶାଢ଼ି ଦେବୀର ପ୍ରିୟ ।

୮ । ଆଭରଣ- ଶାନ୍ତ୍ରେ ଦେବୀକେ ୪୦ ପ୍ରକାର ଅଲକ୍ଷାର ଦେଓୟାର କଥା ଆହେ ।

୯ । ଦେବୀର ଅନ୍ଦେ ଅନୁଲେପନେର ଜନ୍ୟ ପାଂଚ ରକମେର ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦିତେ ହୁଏ ।

୧୦ । ପୁଞ୍ଚ- ଫୁଲ ପୂଜାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାଦାନ । ଦେବୀର ପ୍ରିୟ ହଲୋ କୋକନଦ (ପଦ୍ମ) ଜ୍ବାବା, କରବୀ, ଅପରାଜିତା, ଦୁର୍ବା ଆର ବିଲ୍ପପତ୍ର ।

୧୧ । ସୁଗନ୍ଧ ସୃଷ୍ଟିର ଜନ୍ୟ ଏବଂ ଦେବୀର ଆନନ୍ଦ ବର୍ଧନେର ଜନ୍ୟ ଧୂପ ଜ୍ବାଲିଯେ ଦିତେ ହୁଏ ।

୧୨ । ଦୀପ-ଧିଯେର ପ୍ରଦୀପ / ତେଲେର ପ୍ରଦୀପ ଜ୍ବାଲିଯେ ଦିତେ ହୁଏ ।

୧୩ । ନୈବେଦ୍ୟ- ନୈବେଦ୍ୟ ଦିତେ ହୁଏ ପାଂଚ ପ୍ରକାର । ଯେମନ ଭକ୍ଷ, ଭୋଜ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ, ପେଯ ଓ ଚୋଷ୍ୟ ।

ସବଶେଷେ ଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଣାମ । ସବ ଉପାଚାରେର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାଚାର ହଲୋ ଭକ୍ତି । ଭକ୍ତିଶେଷେ ଦେବୀକେ ପ୍ରଦକ୍ଷଣିକ କରତେ ହୁଏ ।

ଦୁର୍ଗାପୂଜା ପ୍ରକୃତି ଜନନୀର ପୂଜା, ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଆଦ୍ୟାଶକ୍ତି ମହାମାୟାର ପୂଜା, ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷଲାଭେର ପୂଜା । ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଈଶ୍ୱରେର ବିଭିନ୍ନ ଗୁଣେର ପୂଜା । ଯେମନ, ସରସ୍ଵତୀ ଦେବୀ ଜାନ ବା ସତ୍ତ୍ଵଗୁଣେର ପ୍ରତୀକ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀ ଧନ, ଐଶ୍ୱର୍ୟ ଓ ରଜୋଗୁଣେର ପ୍ରତୀକ । କାର୍ତ୍ତିକ ଯୁଦ୍ଧ ବା କ୍ଷାତ୍ରଶକ୍ତିର ପ୍ରତୀକ । ଗଣେଶ ଶ୍ରମଶକ୍ତି ବା ଜନଗଣେର ପ୍ରତୀକ । ଆର ମା ଦେବୀ ଦୁର୍ଗା ତୋ ସ୍ୟାଂବ୍ରଦ୍ଧମାୟୀ ସନାତନୀ ।

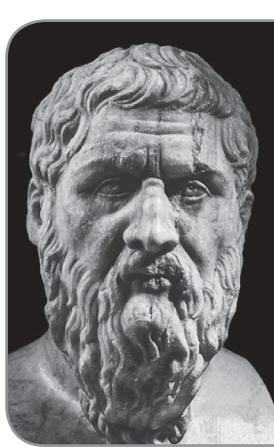
ପୂଜାର ଆୟୋଜନେ ରଯେଛେ ମନୋମୁଖକର ବର୍ଗିଲ ସଂକ୍ଷିତିର ପ୍ରକାଶ ଓ ବିକାଶ ଏବଂ ସମାଜେର ସର୍ବତ୍ରରେ ଜନଗଣେର । ସ୍ଵତଃକୁର୍ତ୍ତ ସତ୍ରିଯ ଅଂଶଗ୍ରହଣ । ଦୁର୍ଗାପୂଜାଯ ସର୍ବତ୍ରରେ ଜନଗଣେର ଅଂଶଗ୍ରହଣ, ପୂଜାର ସ୍ଥାଯୀତକାଳ, ପୂଜାର ନନ୍ଦନ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ଶିଳ୍ପକଳା, ପ୍ରକୃତିର ସକଳ ବଞ୍ଚର ବ୍ୟବହାର- କୀ ବୃକ୍ଷ ଲତା ଗୁଲ୍ବ, କୀ ଜୀବ ଜଗଂ, କୀ ନଦୀ, ସମୁଦ୍ର, ବାର୍ଣ୍ଣା, କୀ ଆକାଶ ବାରି ହତେ ପତିତର ମାଟି, ପ୍ରକୃତିର ଏମନ କୋନୋ ବଞ୍ଚ ଆହେ ଯା ଲାଗେ ନା ପ୍ରକୃତି ଜନନୀର ପୂଜାଯ! ପ୍ରବାସୀଦେର ଘରେ ଫେରାର ତୀଏ ଆକର୍ଷଣ ଆନନ୍ଦ । ସାମାଜିକତା, ଲୌକିକତା, ବିଜ୍ୟାର ଗାନ, ଶାନ୍ତା ଭକ୍ତି ପ୍ରଣାମ ଆଲିଙ୍ଗନ କୋଲାକୁଳି । ପୂଜାମଣ୍ଡଳେ ପୁରାତନେର ସାଥେ ମିଳନମେଳା, ମିଳନ ଉତ୍ସବ ।

ଏହିସବ କାରଣେଇ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ବାଙ୍ଗାଲି ସନାତନୀ ହିନ୍ଦୁର ଦୁର୍ଗାପୂଜା ନମ୍ବ, ଦୁର୍ବୋଂସବ । ଏହି ଦୁର୍ଗୋଂସବେର ସାଥେ ଇତିହାସ, ଦର୍ଶନ ସମାଜ ସବକିଛୁରଇ ବିଶେଷ ସମସ୍ତ୍ୟ ରଯେଛେ । ତାଇ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଏକଦିକେ ପ୍ରକୃତି ପୂଜା, ଆରେକ ଦିକେ ଦୁର୍ଗୋଂସବ । ଜଗଂ ଜନନୀର ପୂଜା ହବେ ସାନ୍ତ୍ରିକ । ସାନ୍ତ୍ରିକ ଆନନ୍ଦଇ ଜୀବାତ୍ମାର ଖୋରାକ । ଜୀବାତ୍ମା ଚାଯ ଐଶ୍ୱରିକ ଆନନ୍ଦ ।

ମହାପୂଜା ଦୁର୍ଗାପୂଜା, ନନ୍ଦନତାତ୍ତ୍ଵିକ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ସାନ୍ତ୍ରିକ ଉତ୍ସବ । ଆନନ୍ଦେର ପୂଜା ଦୁର୍ଗାପୂଜା । ଦୁର୍ବୋଂସବ ତାର ଆପନ ମହିମା ସକଳେର ଚୈତନ୍ୟ ଐଶ୍ୱରିକ ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରନ୍ତି, ଦାନ କରନ୍ତି ପରାଶାନ୍ତି, ପରାସୁଖ ।

“ଯା ଦେବୀ ସର୍ବଭୂତୟେ ମାତ୍ରରପେଣ ସଂହିତ ।

ନମତ୍ସୈ ନମତ୍ସୈ ନମତ୍ସୈ ନମୋ ନମଃ ।” □

“Never discourage anyone who continually makes progress, no matter how slow.”

—Plato

চিনুয়া

Joyanta Banik

DECIDE TODAY, CELEBRATE TOMORROW

হোক জানের বোধন
শারদীয়ার প্রোতি
শুভেচ্ছা ও অভিনন্দন

M L S R
MULTIPLE LISTING SERVICE® REALESTATE

Off: 416-391-3232
Cell: 416-879-7817

email: jbanik@trebnet.com

MEMBERS OF THE TORONTO REAL ESTATE BOARD

Morneau Sobeco Centre II
Fax : 416 391 0319 / 416-615-0063
895 Don Mills Rd, Suite # 202
Toronto, ON M3C 1W3
www.rightathomerealty.com

JOYANTA BANIK

Sales Representative

C@systemsDTP@gmail.com

Cell: 416-879-7817

Ranked among Top 3% RAH salesforce for consecutive years.

ଚିନ୍ମୟ

ଭଗିନୀ ନିବେଦିତା ଓ ସ୍ଵାମୀଜିର ଶୈଷବେଳା

ସ୍ଵାମୀ ଦେବେନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ

ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଓ ନିବେଦିତା । ଗୁରୁ-ଶିଷ୍ୟାର ଏକ ଅସାମାନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ । ସ୍ଵାମୀଜିର ସଂସ୍କାର୍ଶେ ଆସାର ପର ମାର୍ଗାରେଟ ନୋବେଲ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥେହି ତାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମହା ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରେଛିଲେନ ଭାରତ ଓ

ଭାରତବାସୀର ସେବାୟ । ଆଇରିଶ ଖାପ ଖୋଲା ତଳୋଯାରେର ମତୋ ତେଜଶ୍ଵରୀ ଏକ ନାରୀକେ ସ୍ଵାମୀଜି କୀ ମନ୍ତ୍ରେ ଆଦ୍ୟତ୍ତ ଭାରତୀୟ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଲେନ, ତାର ଥିଁ ଆଜଓ ପାଓୟା ଯାଇ ନା ।

ସ୍ଵାମୀଜିର ଶୈଷ ଜୀବନେ, ଯଥନ ତାର ଶରୀର କ୍ରମଶଙ୍କେ ଭେଣେ ପଡ଼ିଛେ, ନିବେଦିତା ଛାଯାଯା ମତୋ ତାର ଅନୁଗାମୀ । ୧୮୯୮ ସାଲେ ସ୍ଵାମୀଜି-ସଙ୍ଗେର କଥା ମର୍ମପଣୀ ଭାଷାଯ ଧରା ଆହେ ନିବେଦିତାର ‘ସ୍ଵାମୀଜିର ସହିତ ହିମାଲୟେ’ ଗ୍ରହେ । ଓହି ବହରଇ ସ୍ଵାମୀଜିର ଶୈଷବାରେର ମତୋ ହିମାଲୟେ ଯାଓୟା । ଶୈବତୀର୍ଥ ଅମରନାଥେ ଶିବେର କାହେ ସ୍ଵାମୀଜି ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁର ବର ପେଯେଛିଲେନ । ଗୁହା ଥିକେ ବେରିଯେ ପିଯି ଶିଷ୍ୟାକେହି ତିନି ପ୍ରଥମ ସେ କଥା ଜାନାନ । ସ୍ଵାମୀଜିର

ମର୍ତ୍ତଜୀବନେର ଏହି ପରମ ପ୍ରାର୍ଥନାଟିର କଥା ଜେନେ ବିଶ୍ଵିତ ହନ ନିବେଦିତା । ଆରା ବିଶ୍ଵିତ ହନ ସ୍ଵାମୀଜି ଯଥନ ବଲେନ, ତାର ଏବାର ହିମାଲୟେ ଆସାର ଅନ୍ୟତମ ଉତ୍ୱେଶ୍ୟ ଶିବସୁନ୍ଦରେର କାହେଇ ନିବେଦିତାକେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରା ତାର ଜୀବନବ୍ରତ ଉଦ୍ୟାପନେର ଜନ୍ୟ । ଆମରା ଜାନି, ହିମାଲୟ ତୀର୍ଥେ ସେଇ ଦୁଟି ପ୍ରାର୍ଥନାଇ ପୂରଣ ହେଲେଇଲ ବିବେକାନନ୍ଦ ଓ ତାର ମାନସକନ୍ୟା ନିବେଦିତାର ଜୀବନେ ।

୧୯୦୨ ସାଲେର ୪ ଜୁଲାଇ ସ୍ଵାମୀଜିର ସେଇ ପ୍ରଥମ ଇଚ୍ଛାପୂରଣେର ଦିନଟି ଏଲୋ । ସେଦିନ ଶୁଦ୍ଧବାର । ବେଲୁଡ ମଠେ ସନ୍ଧ୍ୟାର ମନ୍ଦିରେର ପ୍ରାର୍ଥନାର ସମୟ ସ୍ଵାମୀଜି ତାର ନିଜେର ଘରେ ଧ୍ୟାନାସନେ ବସେ ରାତ ୯୩ୟ ଶାତଭାବେ ମହାସମାଧି ଲାଭ କରେନ । ସେଇ ଅନିନ୍ୟସୁନ୍ଦର ଦିବ୍ୟକଣ୍ଠ ମୁଖମ୍ବୂଳ ଦେଖେ ପ୍ରଥମେ କେଉଁ ବୁବାତେହି ପାରେନନି ଯେ, ଏ ସ୍ଵାମୀଜିର ଅମୃତଧାମ୍ୟାତ୍ମା ତଥା ଦୁ'ବହର ଆଗେ ହିମାଲୟତୀର୍ଥ ଅମରନାଥାଧାମେ ତୁଷାରଲିଙ୍ଗ ମହାଦେବେର କାହେ ଗିଯେ ତାର ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରାର୍ଥନାର ‘ପ୍ରୟାଞ୍ଚିକ୍ୟାଳ ଡିମନସ୍ଟ୍ରେଶନ’ । କିନ୍ତୁ ବିବେକାନନ୍ଦେର

କାହେ ଜୀବନମୃତ୍ୟୁ ପାଯେର ଭ୍ରତ୍ୟ ହଲେଓ ତାର ଜୀବନବ୍ରତ ଉଦ୍ୟାପନେର ଜନ୍ୟ ଯାଦେର ରେଖେ ଗେଲେନ, ଏରପର ତାଂଦେର କୀ ହବେ ବା ହଲୋ? ଏବାର ସେ କଥାହି ।

ଭଗିନୀ ନିବେଦିତା

ପରଦିନ ୫ ଜୁଲାଇ, ଶନିବାର । ତଥନ ଭଗିନୀ ନିବେଦିତାର ଠିକାନା ୧୬ ନମ୍ବର ବାଗବାଜାର ଲେନ । ସକାଳ ୯୩ୟ ନାଗାଦ ବେଲୁଡ ମଠ ଥେକେ ଏକଟା ଛେଟ ଚିଠି ପାନ ସ୍ଵାମୀ ସାରଦାନନ୍ଦଜି ଆକ୍ଷରିତ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବସନ୍ତେ- ‘ମାଇ ଡିଯାର ନିବେଦିତା, ଦ୍ୟ ଏବ ହ୍ୟାଜ କାମ, ସ୍ଵାମୀଜି ହ୍ୟାଜ ସ୍ଲେପ୍ଟ ଲାସ୍ଟ ନାଇଟ ଅ୍ୟାଟ ନାଇନ ଓ’କୁ । ନେଭାର ଟୁ ରାଇଜ ଏଗେନ -ସାରଦାନନ୍ଦ ।’

ଚିଠିର ଅକ୍ଷରଗୁଲ ଯେଣ ଚୋଥେର ସାମନେ କାପଛେ ନିବେଦିତାର, ସଙ୍ଗେ ଶରୀରଟାଓ । ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ ନିବେଦିତାର ସେବିକାଓ କେଂଦ୍ର ଉଠିଲେନ । ମାତ୍ର ଦୁ’ଦିନ ଆଗେଇ ତୋ ନିବେଦିତା ବେଲୁଡ ମଠେ ଗିଯେଛିଲେନ ସ୍ଵାମୀଜିରଇ ନିମ୍ନରେ । ସ୍ଵାମୀଜି ତାଂଦେର ଖାଇଯେଛିଲେନ ପରମ ଯତ୍ନେ ଏବଂ ଆହାର ଶେଷେ ସ୍ଵାମୀଜି ଶିଥିଦେର ପା ଧୁଇୟେ ଦିଯେଛିଲେନ ।’

କିନ୍ତୁ ସେ ତୋ ଶେଷେ ଦିନେ । ତଥନ ନିବେଦିତା ଭାବତେଓ ପାରେନନି, ତାର ଗୁର୍ବର କ୍ଷେତ୍ରେଓ ଏହି କଥାଟା ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥେହି ମିଳେ ଯାବେ ।

ସ୍ଵାମୀଜି କିନ୍ତୁ ଅମରନାଥେ ନିବେଦିତାକେ ଆଭାସ ଦିଯେଇ ରେଖେଛିଲେନ, ମହାଦେବ-କୃପାୟ ତିନି ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁର ବର ପେଯେଛେ । ଯାର ନିହିତ ଅର୍ଥ ହଲ, ମୃତ୍ୟୁର ଜନ୍ୟ

ପ୍ରକ୍ଷତ ନା ହଲେ ତାର ଦେହତ୍ୟାଗ ହବେ ନା । ସ୍ଵାମୀଜିର ମହାସମାଧିର ପୂର୍ବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆନୁପୂର୍ବିକ ସବ କଥା ଶୁଣେ ନିବେଦିତାର ସେ-ସବ କଥାହି ମନେ ପଡ଼ିଛି । ଏକଦିକେ ନିବେଦିତାର ଶୋକତ୍ତମ ଉଦ୍ଦାତ ନୟନେର ଅକ୍ଷଧାରା, ଆର ଏକଦିକେ ଏହି ସବ ଶୁଣି । ନିବେଦିତା ଆର କାଲବିଲସ ନା କରେଇ ବେଲୁଡ ଥେକେ ଆସା ପତ୍ରବାହକେର ସଙ୍ଗେଇ ରାଗନା

ହଳେନ ବେଲୁଡ଼ ମଠ ଅଭିମୁଖେ । ଇତୋମଧ୍ୟେ ସ୍ଵାମୀଜିର ପ୍ରଯାଗେର ଖବର ଛାଡ଼ିଯେ ଗିଯେଛେ ସାରା ଶହରେ । ସବାଇ ଛୁଟିଛେ ସେଇ ବେଲୁଡ଼େର ଦିକେ । ବେଲୁଡ଼ ମଠେ ପୌଛେଇ ନିବେଦିତା ସୋଜା ଉଠେ ଗେଲେନ ଦୋତଲାୟ ସ୍ଵାମୀଜିର ଘରେର ଦିକେ । ଘରେ ତଥନ ବେଶି ଲୋକଜନ ନେଇ । ସ୍ଵାମୀଜିର ଦେହଟି ମେବୋତେ ଶାୟିତ ହଲୁଦ ରଙ୍ଗେ ଫୁଲମାଳା ଆଚାହିଦିତ ହୟେ । ମାନସକଳ୍ୟ ସ୍ଵାମୀଜିର ଶିଯରେର କାହେ ବସେ ପଡ଼େନ । ନୟନେ ଅବିରଳ ଅଞ୍ଚଳୀରା, ମୁଖେ କୋଣୋ କଥା ନେଇ । ଆବେଗ-ଆକୁଳ କମ୍ପିତ ହାତେ ତୁଳେ ନେନ ଗତପ୍ରାଣ ସ୍ଵାମୀଜିର ମାଥାଟି । ଏଥନ ଆର ତିନି କଣ୍ୟା ନନ, ତିନି ମାତା ! ସ୍ଵାମୀଜିର ତାଁ ପ୍ରତି ଆଶୀର୍ବଚନେର ସାର୍ଥକ ରୂପ ଏକାଥାରେ ତିନି ସେବିକା ଓ ମାତା । ଯେନ ମାଯେର ମତେଇ ପ୍ରିୟବିଚ୍ଛେଦ-ବେଦନାୟ କାତର ହୟେ ସେଇ ଅନିନ୍ଦ୍ୟସୁନ୍ଦର ଶିବରୂପୀ ଗୁରୁର ସେବା କରତେ ଥାକେନ ଛୋଟ ଏକଟି ପାଥା ହାତେ । ଏରପର ସେଇ ମହାୟାତ୍ରାର ପାଲା । ଏକେ ଏକେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ-ଭାଇରା ଏସେ ସ୍ଵାମୀଜିର ଦେହଟି ନୀଚେ ନାମିଯେ ଆନେନ । ଆରତି ଓ ପ୍ରଣାମ-ଶୈୟେ ପା ଦୁଟି ଅଲଙ୍କରାଗେ ରଙ୍ଗିତ କରେନ ଓ ମନ୍ତ୍ର ଅବଲୁଷ୍ଟିତ କରେ ପ୍ରଣାମ କରେନ । ଗୁରୁଭାଇରା ଶ୍ରୀପାଦପଦ୍ମେର ହାପ ନେନ । ନିବେଦିତା ଓ ଅଞ୍ଚଳସିଙ୍କ ନୟନେ ପା ଦୁଟି ଧୂରେ ଏକଟି ପରିଷକାର ରେଶମୀ ରକ୍ତମାଲେ ତାଁ ଗୁରୁର ପଦଚିହ୍ନ ଗ୍ରହଣ କରେନ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ସମବେତ ଜନତାର ସଙ୍ଗେ ନିବେଦିତା ଓ ଚଲେନ ପାଯେ ପାଯେ ସେଇ ଗତପ୍ରାଣ ବିଜୟାୟୀ ବୀରେର ଦେହଟି ନିଯେ ମିଛିଲେର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ । ସ୍ଵାମୀଜିର ଶୈଷକୃତ୍ୟ ସମାପନେର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନେ, ସେ ସ୍ଥାନ ବିବେକାନନ୍ଦ ନିଜେଇ ଚିହ୍ନିତ କରେଛିଲେନ ମହାପ୍ରଯାଗେର କିନ୍ତୁ ଦିନ ଆଗେ, ତାଁ ପ୍ରିୟ ବେଲଗାହେର କାହେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଢାଳୁ ଜାଯଗାୟ ।

ଦେହଟି ନାମାନୋ ହଲେ ନିବେଦିତା ସେଇ ଗାହେରଇ ଏକଟୁ ଦୂରେ ଏସେ ବସେ ପଡ଼େନ । ଚିତାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ଞଲିତ କରେନ ପ୍ରଥମେ ନିବେଦିତା ଓ ପରେ ଏକେ ଏକେ ଗୁରୁଭାଇ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ-ଭାଇରେରା । ପ୍ରଜ୍ଞଲିତ ଚିତାଗ୍ନିର ସାମନେ ବିବେକାନନ୍ଦେର ପ୍ରିୟ ‘ଜି.ସି’ ଅର୍ଥାତ୍ ନାଟ୍ୟକାର ଓ ମହାକବି ଗିରିଶଚନ୍ଦ୍ରର ବିଲାପ, “ନରେନ, ତୁମି ତୋ ଠାକୁରେର ଛେଳେ, ଠାକୁରେର

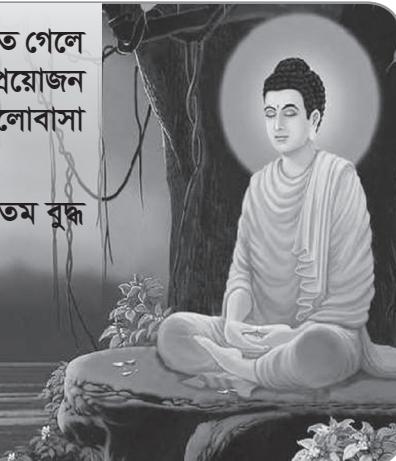
କୋଳେ ଗିଯେ ଉଠିଲେ । ଆର ଆମି ବୁଡ଼ୋ ମାନୁସ, କୋଥାଯ ତୋମାର ଆଗେ ଯାବୋ, ତା ନା ହୟେ ଆଜ ଆମାକେ ଦେଖତେ ହଚେ ତୋମାର ଏଇ ଦୃଶ୍ୟ !” ଏ କଥା ଶୋନାମାତ୍ର ନିବେଦିତା ଶୋକ ଚେପେ ରାଖତେ ନା ପେରେ ଦାଁଡିଯେ ଉଠେ ସ୍ଵାମୀଜିର ପ୍ରଜ୍ଞଲିତ ଚିତାଗ୍ନିର ପାଶେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରତେ ଲାଗଲେନ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ବିଚଲିତ ସ୍ଵାମୀ ବ୍ରଙ୍ଗାନନ୍ଦଜି ସ୍ଵାମୀଜିର ଶିଷ୍ୟ ନିଶ୍ଚଲାନନ୍ଦକେ ନିବେଦିତାକେ ଚିତାଗ୍ନିର କାହୁ ଥେକେ ସରିଯେ ନିଯେ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦିତେ ବଲେନ । ସେଇ ଅନୁୟାୟୀ ନିଶ୍ଚଲାନନ୍ଦ ରୋର୍ଦ୍ଧମାନା ନିବେଦିତାକେ ସେଖାନ ଥେକେ ଦୂରେ ନିଯେ ଗିଯେ, ନାନା ସାନ୍ତ୍ବନାବାକେ ଭୋଲାତେ ଲାଗଲେନ ।

ସାରା ଅଙ୍ଗ ଚନ୍ଦନଚର୍ଚିତ ମନୁସ୍ୟଦେହେ ତାଁ ଶିବରାପୀ ଗୁରୁର ଧୂପଘୁନୋ-ଗୁଗଣ୍ଗଳ ସୁବାସିତ ଚିତାଗ୍ନି ଥଥା ହୋମାଗ୍ନି ନିବେଦିତାର ଅନର୍ଗଳ ନୟନଧାରାଯ ବୁଝି ନିର୍ବାପିତ କରତେ ଚାନ । ସେଇ ହଦୟ ହାହାକାର କରା ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସହସା ଗୁରୁର ଏକ ଅଲୋକିକ ମେହମ୍ପର୍ଶ ନିବେଦିତାକେ ଚମକିତ କରେ । ଚିତାଗ୍ନି ଥେକେ ଏକଥଣ୍ଡ ଗେରଙ୍ଗ୍ୟ ବନ୍ଦ ହାଓୟାଯ ଉଡ଼େ ଏସେ ନିବେଦିତାର କୋଳେ ଗିଯେ ପଡ଼େ । ପରମ ମମତାଯ ଓ ଯତ୍ନେ ନିବେଦିତା ତା ଗୁରୁର ଆଶୀର୍ବାଦ ଭେବେ ମାଥାଯ ଠେକାନ । ସେଇ ପବିତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ ଯେନ ଶୋକତ୍ତମ ହଦୟେ ସାନ୍ତ୍ବନା ଓ ଶକ୍ତି ଜୋଗାଯ । ତବୁ ଅଞ୍ଚଳକୁ କର୍ତ୍ତେ ବଲେ ଓଠେନ “ପରେର ଜନ୍ୟ ନିଜେକେ ଯିନି ବିଲିଯେ ଦିଯେଛିଲେନ, ତାଁକେଓ କେଳ ହେବେ ଦିତେ ହୟ ଆମାଦେର ? ହେ ଭଗବାନ, କେନ ? ”

ଏରପର ନିବେଦିତାର ବାକି ଜୀବନ ଯେନ ଅଗ୍ନିଶିଖାଇ । ମାନବସେବାର ପୁଣ୍ୟବ୍ରତେ । ୧୬ ନମର ବୋସପାଡ଼ା ଲେନେର ବାଡ଼ି ଥେକେ ନିବେଦିତାର ସଂଗ୍ରାମ ଆର ଏକ ଇତିହାସ । ତାର ସବଟୁକୁଇ ଗୁରୁ ବିବେକାନନ୍ଦେର ଦେଖାଳେ ପଥେ ।

“ହିଂସା ତ୍ୟାଗ କରତେ ଗେଲେ
ସବଚୟେ ଆଗେ ପ୍ରୋଜନ
ଅପରେର ପ୍ରତି ଭାଲୋବାସା
ଆର ବିଶ୍ୱାସେର ।”

-ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ

ଦୈତ୍ୟରାଜ ବଲି ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀ

ପୂର୍ବା ସେନଗୁଣ୍ଡ

କଶ୍ୟପ ଖୟି ଓ ଦିତିର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଆର ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ । ଦୁଃଜନେଇ ଦେବ ବିରୋଧୀ ଓ ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରୀ । ଦୁଇ ଭାଯେର ଜନ୍ମବ୍ରତାତ୍ମତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଯେଛେ ସେଇ ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରେର କାହିନି ଦିଯେଇ । କଶ୍ୟପେର ସ୍ତ୍ରୀ ଦିତି ଏକ ସନ୍ଧ୍ୟାୟ ଘୁମତ ସ୍ଵାମୀକେ ଶ୍ୟାଯ ଆହାନ କରିଲେନ । କଶ୍ୟପ ତାର ଆହାନ ଅସ୍ଥିକାର ନା କରେ ବଲେଛିଲେନ, ଏଇ ସମୟେ ନିଦାର ଆବେଶେ ଆମି ଝାନ୍ତ । ଉପରଞ୍ଚ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସନ୍ତ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଉତ୍ତିର୍ଣ୍ଣ ହୋକ ତାରପର ତୋମାର ଇଚ୍ଛା ନିଶ୍ଚରି ପୂରଣ କରିବୋ ।

ସ୍ଵାମୀର ଏଇ କଥା ସହ୍ୟ ହେଯନି ଦିତିର । ତାର ଜେଦ, ଏଖନେଇ ଯା ଚାଇଛେନ ତା ଲାଭ କରେ ତବେ ଶାନ୍ତ ହେବେ । ଆଧା ଘୁମତ କଶ୍ୟପ ଖୟି ସ୍ତ୍ରୀର ଏଇ ଆବଦାର ମେନେ ନିଲେନ ଠିକଇ, କିନ୍ତୁ ସେଇ ସଙ୍ଗେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଲେନ ଏକ ଅମୋଘ ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ- ‘ଏଇ ଅସଂଥତ ଚିନ୍ତ ତୋମାର ସନ୍ତାନେର ଚିନ୍ତକେବେ ବିକ୍ଷନ୍ତ କରିବେ । ତୋମାର ଗର୍ଭେ ଯମଜ ସନ୍ତାନ ଜଣ୍ମ ମେବେ ଏବଂ ତାରା ଦୁଃଜନେଇ ହେବେ ଦେବ ବିରୋଧୀ, ଆଚାର ବିହୀନ । ସ୍ଵଯଂ ବିଷ୍ଣୁର ହାତେ ବଧ୍ୟ ହେବାର ।’

ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ଶୋନାର ପର ଦିତିର ମନେ କଟେଇ ଅବଧି ନେଇ । କିନ୍ତୁ ତଥିନ ଯା ହେଯାର ତା ତୋ ହେଯେଇ ଗିଯେଛେ । ଯଥାସମୟେ ଦିତି ଦୁଇ ସନ୍ତାନ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଓ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷର ଜନ୍ମ ଦିଲେନ ।

ପୁତ୍ର ଦେବ ବିରୋଧୀ ହଲେବ ଦିତିର ପୌତ୍ର ପ୍ରହାଦ କିନ୍ତୁ ଭକ୍ତଶ୍ରେଷ୍ଠ । ତାର ସମୟ ଥେକେଇ ଅସୁରଦେର ସମ୍ଭାବନା ସୂଚନା । ପ୍ରହାଦର ପୁତ୍ର ବିରୋଚନ ଆର ବିରୋଚନେର ଥେକେଇ ଜନ୍ମ ଦାନବଦେର ରାଜୀ ବଲିର ।

ଦିତିର ଥେକେ ସୃଷ୍ଟି ଦୈତ୍ୟକୁଳ ବଲେଇ ଯେ ତାରା ଅବିବେଚକ ଛିଲେନ ଏମନ କିନ୍ତୁ ନଯ, ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଯେ ରାଜତ୍ରେର ସୂଚନା କରେଛିଲେନ ସେଇ ରାଜ୍ଞୀ ଓ ତାର ପ୍ରତାପ ରାଜୀ ବଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ଛିଲ ।

ଦୈତ୍ୟକୁଳ ଓ ନାନାହାନେ ଯଜ୍ଞେର ମତୋ ମହି କର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ତାଦେର ସମ୍ଭାବନା ପିଛେ ଛିଲ ଆରଓ ଦୁଇ ଅସୁରର ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିବେଚନାର ସଠିକ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ । ଏଇ ଦୁଇ ଦୈତ୍ୟ ହଲେନ ମଯ ଓ ଶମ୍ବର । ମଯ ଓ ଶମ୍ବର ଦୈତ୍ୟକୁଳର ମଧ୍ୟେ ଆଶର୍ଯ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିର ଅଧିକାରୀ ଛିଲେନ । ତାରା ଦୁଃଜନେ ମିଳେ ବେଦକେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଯେ ରାଜତ୍ରେର ଉତ୍ସତି କରିତେ ସଚେଷ୍ଟ ଛିଲେନ । କାରଣ, ଦୁଃଜନେଇ ମନେ ହେଯେଛିଲ ଦୈତ୍ୟକୁଳ ବୈଦିକ ମତେର ଅନୁଗୀୟୀ ବଲେଇ ସର୍ବଦା ବିଜୟ ଲାଭ କରେନ । ପ୍ରହାଦ ଦେବଭକ୍ତ ଛିଲେନ, ଫଳେ ଦୈତ୍ୟକୁଳେ ଏକଟା ବିପରୀତ ଧ୍ୟାନ ଧାରଣାର ସୂଚନା ହେଯେଛିଲ । ମଯ ଆର ଶମ୍ବର ସେଇ ଧାରଣାକେ ଆରଓ ଫୁଟିଯେ ତୁଳିଲେନ । ତାରା ଯଜ୍ଞ ପାଲନ କରିବିଲେନ, ଧର୍ମ କୀ ତା ପ୍ରଚାର କରିବିଲେନ, ସେଇ ସଙ୍ଗେ ତା ପାଲନ ଓ କରିବିଲେନ । ପ୍ରଜାଦେର ଅଧର୍ମ ପାଲନେ ବିରତ ଥାକିଲେନ,

ଚାରଦିକ ସୈନ୍ୟ ଦିଯେ ସୁରକ୍ଷିତ ଥାକିଲେ । ତାର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଜାରଙ୍ଗନେର ଜନ୍ୟ ନାନାରକମ ସାହାୟ ଦାନ କରା ହେତେ ଲାଗିଲୋ । ପ୍ରଜାରା ତୁଟ୍ଟ, ରାଜ୍ୟ ଓ ସମ୍ଭାବନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଠିକ ଏହି ସମୟେ ରାଜୀ ବଲିର ଅଭିଷେକ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲୋ ।

ସମ୍ଭାବନା ଚରମ ଶିଖରେ ବିରୋଚନ ପୁତ୍ର ବଲି ରାଜୀ ହଲେନ ଠିକଇ କିନ୍ତୁ ତାର ରାଜପଦେ ଅଭିଷେକରେ କିନ୍ତୁ ଦେବକୁଳର ମଧ୍ୟେ ଏକ ଆଶର୍ଯ୍ୟ ଘଟିଲା ଘଟିଲା ।

ରାଜୀ ବଲିର ସଙ୍ଗେ ଦେବକୁଳର ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲୋ । ସର୍ଗଚୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତାର ସଥାନ ଲାଭେର ଜନ୍ୟ ବାରଂବାର ଚେଷ୍ଟା କରେ ଚଲେଛିଲେନ । ଦୈତ୍ୟ ରାଜୀ ବଲି ଅମିତ ବିକ୍ରମ ଦେଖେ ସ୍ଵଯଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେଵୀ ବିଚଲିତ ହଲେନ । ପଦ୍ମର ମତୋ ପ୍ରଭାସମ୍ପନ୍ନ ଦେବୀ ପଦ୍ମା ପଦ୍ମ ହୁଏ ବଲିର କାହେ ଏକଦିନ ଉପର୍ଥିତ ହଲେନ । ତାରପର ବଲିର ଅଙ୍ଗେ ପ୍ରବେଶ କରାର ଆଗେ ତାଙ୍କେ ବଲିଲେନ, ‘ଦୈତ୍ୟରାଜ, ତୁମି ଦେବରାଜକେ ପରାତ୍ମ କରେ ଯୁଦ୍ଧେ ଜୟଲାଭ କରେଛୋ । ତୋମାର ବିକ୍ରମ ଦେଖେ ଆମି ଥୀତ ହେଯିଛି, ତାହିଁ ଆମି ନିଜେଇ ତୋମାର କାହେ ଉପର୍ଥିତ ହେଯିଛି । ବୀର ଦାନବ, ତୁମି ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ’ର ବନ୍ଧେ ଜନ୍ମଗତି କରେଛୋ, ସୁତରାଂ ଏଇ ଅସାଧାରଣ କର୍ମ କରା ତୋମାର ପକ୍ଷେ କିନ୍ତୁ ଅସଭବ ନଯ । ତୁମି ତୋମାର ପିତାମହେର ନାମ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କରେଛୋ ।’ –ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀ ଏହି କଥା ବଲେ ବଲିର ଦେହେ ପ୍ରବେଶ କରିଲେନ ।

ମେଇ ଦେବୀ ରମା ବଲିର ଦେହେ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଲେ ଅମନି ସର୍ବଦେଵୀ ତୁଟ୍ଟ ହେଯ ଉଠିଲେନ । ହୀ, କାର୍ତ୍ତି, ଦୃତି, ପ୍ରାଭା, ଧୃତି, କ୍ଷମା, ଶତି, ଶତି, ଶତି, ଶତି, ପୁଣ୍ୟ, କ୍ରିୟା ଇତ୍ୟାଦି ଦେବୀ ଦୈତ୍ୟରାଜ ବଲିକେ ଆଶ୍ୟ କରିଲେନ । ଦେବକୁଳ ଏକେବାରେ ଅସହାୟ ହଲେ ଗେଲ । ଦେବୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯଦି କୁପିତା ହନ ତବେ କୀଭାବେ ବିଜୟ ଲାଭ ସଭତ? ସ୍ଵଯଂ ବିଷ୍ଣୁପଦ୍ମା ହେଯ କୀ କରେ ତିନି ଦେବତାଦେର ତ୍ୟାଗ କରେ ଦୈତ୍ୟରାଜେର ହଦୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଲେନ?

‘ଚଥୁଳା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭାଗ୍ୟବାନକେଇ ଆଶ୍ୟ କରେନ, ଅତ୍ୟବ ଆମାଦେର ଏଥିନ କୀ କରନୀଯ? ’ –ଏହି ଭେଦେ ଦେବକୁଳ ବିଷ୍ଣୁର ଶରଣାପନ୍ନ ହଲେନ । ବିଷ୍ଣୁ ବଲିର ସଭାବେର ଖୁଅ ଖୁଅ, ତାର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ ତାଙ୍କେ ବଧ କରିତେ ଚାଇଲେନ । ବଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାନପ୍ରିୟ ଛିଲେନ । ଦାନେର କ୍ଷେତ୍ରେ କୋନେ ବିଚାର କରିତେ ନା ତିନି । ଏହି ଅତି ଦାନ କରା ଅଭ୍ୟାସେର ସୁଯୋଗ ନିଯି ବାମନରାମୀ ବିଷ୍ଣୁ ତାର କାହେ ଥେକେ ତ୍ରିଲୋକ ହରଣ କରିଲେନ ।

ବିଷ୍ଣୁର ହାତେ ବନ୍ଦି ହଲେନ ରାଜୀ ବଲି । □

চিনুঘাটা

SHYAMADAS (SAM) MUKHERJEE

সকলকে জানাই
শারদ শুভেচ্ছা

The name stands on trust

বাড়ি ক্রয় বা বিক্রয়ের নির্ভরযোগ্য নাম

Shyamadas (SAM) Mukherjee

Sales Representative

Tel: 416-298-8383 Fax: 416-298-8303
2250 Markham Road, Unit 3,
Toronto ON M1B 2W4

Direct: 416-822-3225

mukherjee_sam@yahoo.ca
www.century21.ca/shyamadas.mukherjee

Century 21®
Innovative Realty Inc.

RESPONSIBILITY OWNED AND OPERATED

BROKERAGE
Member of the Toronto Real Estate Board

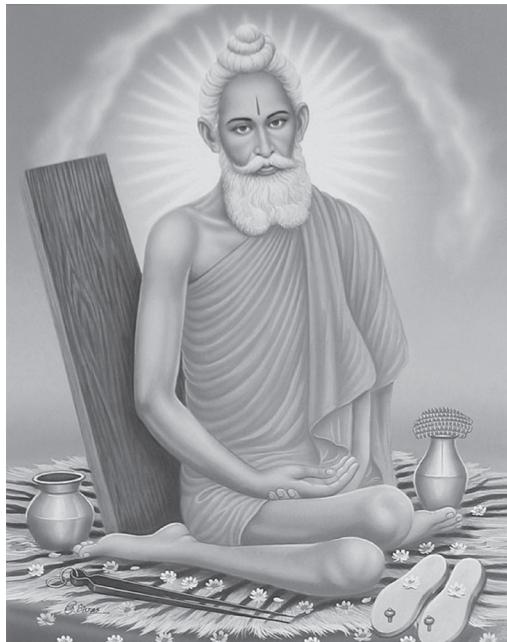

বাবা লোকনাথ

রূপন কাস্তি দাশগুপ্ত

বাংলাদেশ কানাডা হিন্দু কালচারাল সোসাইটি ও বাংলাদেশ কানাডা হিন্দু মন্দির কর্তৃক আয়োজিত শারদীয় দুর্গাপূজা উপলক্ষে স্মারকপঞ্জী “চিন্ময়ী” প্রকাশ সংগৈরবের। তাই আমি উদ্যোগাদের সকলকেই আমার হৃদয় নিঃরাগনো শ্রদ্ধা, নিরস্তর ভালোবাসা, প্রীতিময় শুভেচ্ছা ও প্রাণচালা অভিনন্দন জানাই। আজ থেকে ৩০ বছর পূর্বে অর্থাৎ ১৯৯২ সালে এই প্রতিষ্ঠানের সরস্বতী মায়ের পূজার মাধ্যমে যাত্রা শুরু করে টরটোবাসী সনাতনী হিন্দু সম্প্রদায়কে একত্রিত করে মন্দির প্রতিষ্ঠান কাজকে এগিয়ে নিয়ে যাই। ধীরে ধীরে আজ বিপুল ভক্ত সমাবেশ আয়োজনের মাধ্যমে মহাউৎসব, সব ধরণের পূজা-পার্বণ সংগৈরবে পালিত হচ্ছে সুদূর প্রবাসেও। যাঁদের অবদানে সমৃদ্ধ এই সুখ্যাত প্রতিষ্ঠান-বিশেষ করে এখানকার সমাজ অনুভাবক ও সমাজহিতোষী ব্যক্তি সকলের প্রাণপণ প্রচেষ্টায়, মননশীলতায়, সমাজ প্রগতির নিয়ামক ধারায় সুলক্ষ্ণীয়ভাবে ভূমিকা পালন এগিয়ে চলেছে দিনে দিনে। যাঁরা সৎসাহসিকতার সাথে কালচারাল সোসাইটি ও মন্দির প্রতিষ্ঠায় উদ্যোগ গ্রহণ করেছিলেন তাঁদের সকলকেই জানাই সাদর অভিবাদন ও আন্তরিকতাপূর্ণ প্রীতিময় শুভেচ্ছা।

প্রবাস জীবনেও আপনারা স্থাপন করেছেন এক মহাচিরস্তন সেতুবন্ধন ও সুমহান মর্যাদা। এই প্রসঙ্গে বাবা লোকনাথ-এর কিছু স্মৃতিময় কথা তুলে ধরতে চাই। যুগে যুগে এই পুতু পবিত্র মহান পৃথিবীর বুকে আবির্ভূত হয়েছেন অসংখ্য সাধু-সন্ন্যাসী, জ্ঞানী-বিজ্ঞানী, যোগীপুরুষ, মহান ব্যক্তিবর্গ। তাঁদের আবির্ভাবে যুগে যুগে পবিত্র হয়েছে এই পৃথিবীর মাটি, ধূলিকণা ইত্যাদি। সেখানেই সত্য অবহেলিত, মিথ্যার উত্তর, শোষিত-বাস্তিত-নিপীড়িত, অরাজকতা তারই বিরুদ্ধে তীব্র প্রতিবাদে সোচ্চার মহৎ ব্যক্তিগণ, মহাপুরুষগণ। মানুষ যখন অন্ধকারাচ্ছন্ন, নির্যাতিত ঠিক তেমনি সময়ে এ মহান যোগীপুরুষ আবির্ভূত হয়ে দুঃখী মানুষকে আশার আলো দেখাতে শান্তির পথে এবং সত্যের সন্ধানে পথ চলিতে উৎসাহিত করে। মানব জীবনের উদ্দেশ্যকে সকলের সামনে তুলে ধরেন নিজের জীবন চর্চায়।

ত্রিকালদশী মহাযোগী শ্রীশ্রী বাবা লোকনাথ ১১৩৭ সালের ১৮ই ভদ্র শুভ জন্মাষ্টমীর দিন (১৭৩০ খ্রি.) দুনিয়ার মানুষের সৌভাগ্যের শান্তি স্থাপনের লক্ষ্যে উত্তর চবিশ পরগণা জেলার বশিরহাট থানার স্বরূপনগর কচুয়া গ্রামে আবির্ভূত হয়ে আলোকিত করেন। পিতা স্বর্গীয় রামকানাই ঘোষাল ও স্বর্গীয়া মাতা কমলাদেবী। এইভাবে চলতে চলতে বড় হতে লাগলো। আস্তে আস্তে বাবা লোকনাথ যখন ১১ বছর বয়স তখন গুরু ভগবান গঙ্গুলী তাঁকে ও তাঁর ছোটবেলার সাথী বেণীমাধব বন্দেয়োপাধ্যায়কে

উপনয়ন ও সন্ন্যাস দীক্ষা পালনে ব্রতী করেন। সন্ন্যাসে দীক্ষা পালনের পর তাঁদের সঙ্গে নিয়ে তিনি গৃহত্যাগে উত্তুত হন ১১৪৮ সালে (১৭৪১ খ্রিষ্টাব্দে) তারা প্রথমে আসেন পুতু পবিত্র কালীঘাটে, সেখান থেকেই দুই জনেরই আরম্ভ হয় কঠিন সাধনা। গুরু প্রথমে শিষ্যদের নানান প্রকার ব্রত পালন করতে উৎসাহিত ও শিক্ষা পরিপালনের উত্তুত করেন। অর্থাৎ সারাদিন উপবাস থেকে রাত্রে আহার, এইভাবে একদিন পর আহার তিনদিন পর আহার, পাঁচদিন পর আহার, বারদিন পর আহার, পনেরো দিন আহার, শেষে টানা একমাস থেকে উপবাসের পর আহার। এইভাবে নানান প্রকার ব্রত পরিপালনের পর যান বাবা লোকনাথ হিমালয়ে। এরপর

সুদীর্ঘ নকৰই বছর বরফের উপর কঠোর সাধনা করে সিদ্ধিলাভ করে থাকেন। এইভাবে পরিপূর্ণ ব্ৰহ্মাতৃলাভের পুরুষীবীর বিভিন্ন প্রাপ্তে, বিভিন্ন দেশে পরিভ্রমণ শুরু করেন। বিভিন্ন ধর্মের তত্ত্ব ও তথ্য সম্পর্কে জ্ঞান অর্জনের জন্য মক্ষা মদিনাসহ বিশ্বপরিক্রমা করেন বাবা লোকনাথ।

এমনকি আফগানিস্তানের কাবুলে থাকা অবস্থায় মোঘলা সাদীর কাছে কোরআন শরীফ পাঠ করেন। বিশ্বপরিক্রমার পর বন্ধু বেণীমাধবকে সঙ্গে নিয়ে ১৩৩ বছর বয়সে চন্দনাথ পাহাড়ে যান (১৮৬৩ খ্রি.)। এখান থেকে বেণীমাধব চলে যান কামাখ্যায় আর বাবা লোকনাথ জনহিতার্থে অবতরণ করেন সমতল ভূমি তাঁর লীলাক্ষেত্র নারায়ণগঞ্জের বারদী গ্রামে। এইভাবে বারদী ও তাঁহার নিকটবর্তী কঠিপয় গ্রামে মহাপুরুষ পূজিত হয়ে প্রায় বিংশতি বছর যাবৎকাল অতিবাহিত করলেন। এই সময়ে বিজয় কৃষ্ণ গোস্বামী

ଚିଲ୍ପାଣ୍ଡୀ

ମହାଶୟ ବାରଦୀତେ ଗିଯେ ବ୍ରକ୍ଷଚାରୀ ମହାଶୟେର ଦର୍ଶନଲାଭ କରେ କୃତାର୍ଥ ହନ । ନାରାୟଣଗଙ୍ଗେର ବାରଦୀ ଗ୍ରାମସହ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏଲାକା ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନେର ତୀର୍ଥକ୍ଷେତ୍ର ଓ ପୁଣ୍ୟଭୂମିତେ ପରିଣତ ହୟ ।

ଢାକାନ୍ତ ମେଘନା ନଦୀର ତୀରେ ନାରାୟଣଗଙ୍ଗ ଜେଳାର ଅଧୀନ ବାରଦୀ ଗ୍ରାମ

ଅବହିତ । ବ୍ରକ୍ଷପୁତ୍ର ନଦେର ପୂର୍ବ ତୀରେ ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁ ରାଜାଗନେର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରାମ ନାମେ ଏହି ସକଳ ସ୍ଥାନ ପରିଚିତ । ବାରଦୀ ନଯାବାଜାରେର ଜମିଦାର ନାଗବାବୁଦେର ନିବାସସଂକ୍ଲପ । ଏହି ଥାମେ ଏକଜନ ଅଞ୍ଜାତକୁଶଲୀ ମହାପୁରୁଷ

ଆଗତ ହନ । ତିନିଇ ହଲେନ ବାରଦୀର ବ୍ରକ୍ଷଚାରୀ ହିସାବେ ଖ୍ୟାତ ଯିନି ହଲେନ ବାବା ଲୋକନାଥ । ଆପନଭୋଲା ସନ୍ଧ୍ୟୀଙ୍କେ ପ୍ରଥମେ କେଟେ ଚିନିତେ ପାରେନନ୍ତି । ଏମନି ଏକଦିନ ଦୁଇ ବ୍ରାକ୍ଷଣ ଯୁବକେର ପୈତେଯ ପ୍ୟାଚ ଲେଗେ ଗିଯେଛିଲ ଖୋଲା ଖୁବଇ ମୁଶକିଲ ହୟ ପଡ଼େଛେ । ଯୁବକ ଦୁଜନେର ଅନୁନୟ ବିନ୍ଦେ ବାବା ଲୋକନାଥ ଗାଁଯିବୀ ଜପେର ମାଧ୍ୟମେ ହାତ ତାଳି ଦିତେଇ ପୈତେର ପ୍ୟାଚ ଖୁଲେ ଯାଯ । ଏଇ ପରକଣେଇ ପ୍ରଚାରିତ ହତେ ଲାଗଲୋ ଅଲୌକିକ କ୍ଷମତାସମ୍ପନ୍ନ ଏହି ଯୋଗୀ ମହାପୁରୁଷର କାହିନୀ । ଏହିଭାବେ ଆରୋ ଅନେକ ଘଟନାର ସମ୍ପନ୍ନ ହତେଇ ଥାକେ । ପ୍ରତୀକ ହୟ ରହିଲୋ ସାଧାରଣ ମାନୁମେର କାହେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ହିସାବେ ।

**ବାବା ଲୋକନାଥ ଯଥନ ୧୧ ବହର ବୟସ ତଥନ
ଶୁରୁ ଭଗବାନ ଗାନ୍ଧୀ ତାଁକେ ଓ ତାଁର ଛୋଟବେଳୋର
ସାଥୀ ବୈମାଧିବ ବଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟକେ ଉପନୟନ ଓ
ସନ୍ଧ୍ୟାସ ଦୀକ୍ଷା ପାଲନେ ବ୍ରତୀ କରେନ ।**

ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାୟ ଜୀବନ୍ୟାତ୍ରାର ପ୍ରତିଟି ମୁହଁରେ ମାନୁଷ ମାରେ ମାରେ ପଥବ୍ରଷ୍ଟ ଓ ଦିଶେହାରା । ବାବା ଲୋକନାଥ ମହାନାମ ସ୍ମରଣମାତ୍ର ବିପଦ କେଟେ ଯାଯ, ତାଁର ପଥ ଖୁଁଜେ ପାଯ । ତାଁର ନାମେ ନେଇ କୋଣୋ ମନ୍ତ୍ର, ନେଇ କୋଣୋ ଦୀକ୍ଷା, ତାଁର ନାମ ସ୍ମରଣୀ ମହାମନ୍ତ୍ର । ଏହି

ମହାନାମ ଯତ ବେଶ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେବେ ମାନବସହ ସକଳ କ୍ଷେତ୍ରେ ତତ ବେଶ କଳ୍ୟାଣ ହେବେ ।

୧୨୯୭ ବଙ୍ଗାଦେର ୧୯ଶେ ଜୟଠ (୧୮୯୦ ଶ୍ରୀ.) ବାବା ଲୋକନାଥ ମାନବକୁଳ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ ଚିରଭାଷ୍ୱର

ହୟେ ଆଛେନ । ସେ ଦିବସଟି ଆମରା ପ୍ରତି ବହର ସ୍ମରଣେ ରାଖାର ଜନ୍ୟ ପାଲନ କରି । ବାବା ଲୋକନାଥେର ଅମୃତ ଚିରସତ୍ୟ ବାଣୀ ଆଜ ସାଧାରଣ ମାନବେର ଅଭ୍ୟାସନ୍ତ୍ରରେ

“ରଣେ, ବନେ, ଜଳେ, ଜଙ୍ଗଲେ ଯଥନ ବିପଦେ ପଡ଼ିବେ
ଆମାକେ ସ୍ମରଣ କରିଓ ଆମିଇ ରକ୍ଷା କରିବ ।” □

“ତୁମି ଯଥନ ଭାଲୋ କିଛୁ କରବେ
ତଥନ ଅନେକେ ତୋମାକେ ଦେଖେ
ହାସବେ, ତାରପର ତୋମାକେ
ଦେଖେ ହିଂସା କରବେ । ଏରପର
ତୋମାକେ ବାଧା ଦେବେ, ତାରପର
ତୁମି ସଫଳ ହେବେ!”

-ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ

“He who cannot be a good follower cannot be a good leader.”

-Aristotle

ଶୁରୁ ଓ ଶିଷ୍ୟ

ସ୍ଵାମୀ ନିଗମାନନ୍ଦ

ଶୁରୁର କାହେ ଅପରାଧ କରଲେ ଶିଷ୍ୟେରେ ଦୁର୍ଗତି, ଶୁରୁରେ ବେଗ ପେତେ ହୁଯ ତାର ମୁକ୍ତିର ଜନ୍ୟ । ଶିଷ୍ୟେର ମୁକ୍ତି ନା ହୋଯା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁରୁରେ ନିଷ୍ଠତି ନେଇ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏକଟୋ ସୁନ୍ଦର ଗଲ୍ଲ ଆହେ :—ଏକ ଛିଲେନ ଶୁରୁ ଆର ତାର ଏକ ତ୍ୟାଗୀ ଶିଷ୍ୟ । ୧୨ ବହର ବ୍ରକ୍ଷଚର୍ଯ୍ୟ ପାଲନ କରାର ପର ଶିଷ୍ୟେର ଇଚ୍ଛା ହିଁଲ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମୀ ହିଁତେ । ଶୁରୁ ଅନୁମତି ଦିଲେନ । ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମେ ପ୍ରବେଶ କ'ରେ ଶୁରୁକ୍ରପାୟ ସେ ଅଞ୍ଚଳିନେର ମଧ୍ୟେଇ ବେଶ ଧନୀ ମାନୀ ହେୟ ଉଠିଲ । ଏମନି କରେ ୧୨ ବହର କେଟେ ଗେଲ । ଶୁରୁର ମାଥାଯ ଟନକ ନଡ଼ିଲୋ, ‘ତାଇତୋ! ଦେଖି, ଆମାର ଶିଷ୍ୟ ଏଥିନ କି ଅବସ୍ଥା ଆହେ ।’ ଶିଷ୍ୟ-ବାଢ଼ି ଏସେ ଶୁରୁ ତାକେ ବଲିଲେନ—‘କି ରେ, ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମେର ଆସ୍ତା ତୋ ପେଲି, ଏଥନ ଚଲ ।’ ଶିଷ୍ୟ ଉତ୍ତର ଦିଲ—‘ଠାକୁର ଛେଲେ-ପିଲେଗୁଲୋର ମାତ୍ର କଟି ବସ, ଏକଟୁ ବଡ଼-ସଡ଼ ହଲେ ଯାବ ।’ ଶୁରୁ ବଲିଲେନ—‘ଦେଖିସ୍ ଭୁଲିସ୍ ନା ଯେଣ, ଶୀଘଗିର ଯାସ ।’ ଶିଷ୍ୟ ବଲିଲେ—‘ଆପନି ଏ ବିଷଯେ କୋନ ଚିନ୍ତା କରବେନ ନା ଠାକୁର!...ଶୁରୁ ତୋ ସ୍ଵସ୍ଥାନେ ଚଲେ ଏଲେନ, ଏମନି କରେ ଆବାର ୧୨ ବହର କେଟେ ଗେଲ । ଶୁରୁ ଭାବିଲେନ—‘କହି, ଆର ତୋ ସେ ଏଲ ନା । ଦେଖି ଆବାର ଖୋଁଜ କରେ ।’ ...ଏମନି ତିନି ଶିଷ୍ୟ-ବାଢ଼ି ଏସେ ତାକେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ—‘କିରେ, ଏଥନା ଏତେ ମଜେ ରହେଛି? ଯାବି କଥନ?’ ସେ ବଲିଲେ—‘ଠାକୁର! ଛେଲେ-ପିଲେଦେର ଏଥନ ବିଯେର ବସ ହେୟଛେ, ବିଯେଟା ଦିଯେଇ ଯାଇ ଆର କି! ।’ ‘ଦେଖିସ ଆର ଦେରୀ କରିଲ ନା ଯେଣ’—ଏହି ବଲେ ଶୁରୁଜୀ ଆବାର ବିଦାଯ ହେଲେନ! ...ଏମନି କ'ରେ ଆରା ପାଂଚ-ସାତ ବହର କେଟେ ଗେଲ—ତବୁ ଶିଷ୍ୟ ଏଲ ନା, ତାଇ ଦେଖେ ଶୁରୁଜୀ ଆବାର ଏକଦିନ ତାର ବାଢ଼ି ଗିଯେ ଉପାସିତ । ଛେଲେ-ପିଲେଦେର ଜିଜ୍ଞେସ କରିଲେନ—‘କି ରେ ତୋଦେର ବାପ କୋଥାୟ?’ ତାରା ବଲିଲେ—‘ବାବା ତୋ ଦୁ'ବହର ହିଁଲ ମାରା ଗିଯେଛେ ।’ ‘ଏହି ରେ ବେଟା ମାଟି କରେଛେ’—ମନେ ମନେ ଏହି ବଲେ ଶୁରୁଜୀ ଧ୍ୟାନମଞ୍ଚ ହିଁଲେନ । ଶିଷ୍ୟେର ଗତିପଥ ତାର ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟିତେ ଫୁଟେ ଉଠିଲ । ତିନି ଦେଖିଲେନ— ସେ କୁକୁର ହେୟ ଜନ୍ୟେଛେ, ଆର ବେଶୀ ଦୂର ଯାଇନି, ଏହି ବାଢ଼ିତେଇ ଅବସ୍ଥାନ କରିଛେ । ...ଏମନି କୁକୁରଟାକେ ଗୋପନେ ଦେକେ ବଲିଲେନ—‘କି ରେ, ମାନୁଷ ଛିଲି କୁକୁର ହଲି, ଦେରୀ କରିଲେ ଆରା କତ ଦୁର୍ଦ୍ଶ୍ୟାୟ ପଡ଼ିତେ ହେସ କେ ଜାନେ? ଏଥନା ଭାଲାଯ ଭାଲାଯ କିରେ ଚଲ ।’ ସେ ବଲିଲେ—‘ଠାକୁର, ଆମାର କି ସେ କଥା ମନେ ନେଇ? ଆମି ଯେ ତୋମାର ବ୍ରକ୍ଷଚାରୀ-ଶିଷ୍ୟ, ସେ କଥା ଆମାର ଖୁବ ମନେ ଆହେ । ଏହି ଛେଲେ-ପିଲେଗୁଲୋ ଏକେବାରେ ଅପଦାର୍ଥ, ରାତ୍ରିତେ ମଡ଼ାର ମତ ସୁମୋଯା; ଚୋର, ଡାକାତ ଚୁକଲେ କୋନ ଖେଯାଲିଇ ଥାକେ ନା, ତାଇ କୁକୁର ହେୟ ଓଦେର ବାଢ଼ି ପାହାରା ଦିଚିଛ ।’ ‘ଶୀଘଗିର ଚଲେ ଆସିସ କିନ୍ତୁ’—ଏହି ବଲେ ଶୁରୁ ସେଖାନ ହିଁତେ ବିଦାଯ ହେଲେନ । ...ଏମନି କରେ ଆରା କଯେକ ବହର କେଟେ ଗେଲ, ହଠାତ ଏକଦିନ ଶୁରୁଜୀ ଶିଷ୍ୟ-ବାଢ଼ି ଏସେ ହାଜିର । ତାଲାସ କ'ରେ କୁକୁରଟାକେ ଆର ଦେଖିତେ ନା ପେଯେ ଛେଲେଦେର ଜିଜ୍ଞେସ

କରିଲେନ—‘କିରେ ବାହାରା, ତୋଦେର ବାଢ଼ିତେ ସେ ଏକଟା କୁକୁର ଛିଲ, ସେଟା କୋଥାୟ?’ ତାରା ବଲିଲେ—‘ଠାକୁରମଶାୟ, ସେଟା ତୋ କିଛିଦିନ ହଲ ମାରା ଗେଛେ ।’ ‘ଏହି ରେ, ବେଟା ଆବାର ମାଟି କରେଛେ’—ଏହି ବଲେ ତିନି ଏବାର ଧ୍ୟାନମଞ୍ଚ ହିଁଲେନ । ଏବାର ଦେଖିଲେନ ଯେ, ସେ ଏହି ବାଢ଼ିତେ ସାପ ହେୟ ସିନ୍ଦୁକ ପାହାରା ଦିଚିଛେ । ଅମନି ସେଖାନେ ଗିଯେ ତାକେ ଦେକେ ବଲିଲେନ—‘କି ରେ ବେଟା, ମାନୁଷ ଛିଲି କୁକୁର ହଲି, ତାରପର ସାପ ହଲି, ଆରା କତ କି ହବି, ଏଥନା ଚଲ, ଏଥନା ସମୟ ଆହେ ।’—ଏତଦିନେର ପର ଏତ ପରିବର୍ତ୍ତନେର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ ଆସାତେ ତାର ପୂର୍ବସ୍ମୃତି କ୍ରମେ ହ୍ରାସ ପେଯେ ଆସିଛି, ପୁର୍ବେର କଥା ଆର ତେମନ ଭାବେ ଉଦ୍ବିଷ୍ଟ ଛିଲ ନା, ତାଇ ସେ ଫୋସ୍ କ'ରେ ଫଣ ଦୁଲିଯେ ବଲେ ଉଠିଲ—‘ଆରା କି ଆମି ଯାଇ?’—ଶୁରୁ ବେଗିତିକ ଦେଖେ ଛେଲେଦେର ଦେକେ ବଲିଲେନ—‘ବାହାରା! ତୋମରା ଆମାର ଶିଷ୍ୟପୁତ୍ର, ସୁତରାଂ ଆମାର ଦ୍ଵେଷର ପାତ୍ର । ତୋମାଦେର ଯାତେ ମଙ୍ଗଲ ହେୟ, ତା କରାଇ ଆମାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବର୍ତ୍ମାନେ ତୋମାଦେର ଜୀବନ-ମରଣ ସମସ୍ୟା ଉପାସିତ । ତୋମରା ସସପ-ଗ୍ରହେ ବାସ କରଇ ।

ସମ୍ବନ୍ଧରୁ ଶିଷ୍ୟ ହଲେଇ ଯେ ତିନ ଜନ୍ୟେ ମୁକ୍ତି ହେସ, ତାର କୋନୋ ମାନେ ନେଇ । ତବେ ଆମାର କଥା ଆମି ବଲତେ ପାରି, ଆମାର ଅନୁଗତ ଶିଷ୍ୟରା ତୋ ତିନ ଜନ୍ୟେର ମଧ୍ୟେ ମୁକ୍ତି ପାବେଇ— ଏମନକି ଶିଷ୍ୟ ହେୟାନ୍ ଯାରା ଆମାର ବିରଙ୍ଗାଚାରଣ କରିବେ, ତାଦେର ମୁକ୍ତି ପେତେ ତିନ ଜନ୍ୟେର ବେଶି ଲାଗିବେ ନା ।

ବଲିଲେନ—‘ନା ଆର ମାରିସ୍ ନା, ଓର କର୍ମ ଶେଷ ହେୟ ଗିଯେଛେ । ଦେ ଏଥନ ଓଟା ଆମାକେ, ଆମି ନିଯେ ଯାଇ ।...ଏରପର ଶୁରୁଜୀ ସାପଟାକେ ନିଜ ଆଶ୍ରମେ ନିଯେ ଏସେ ଶିଷ୍ୟକେ ସେଇ ଅବସ୍ଥା ଥେକେ ମୁକ୍ତ କରେ ଦିଲେନ । ...ବୁଝି ତୋଦେର ନିଯେ ଆମାଯ କତ ଭୁଗତେ ହେୟ, ଚିନ୍ତା ପଡ଼ିତେ ହେୟ ?’

କାଜେଇ ଏକଜନ ଗୃହସ୍ଥ ଭକ୍ତି ଉପାସିତ । ତାଙ୍କେ ମଧ୍ୟେ ଏକଜନ ଜିଜ୍ଞେସ କରିଲେନ—‘ଆଜା ଠାକୁର, ଆପନି କି ସନ୍ତ୍ୟାସୀ-ବ୍ରକ୍ଷଚାରୀ ଶିଷ୍ୟଦେର ଜନ୍ୟଇ ଏହି କଟ ସ୍ଥିକାର କରେ ଥାକେନ, ନା ସକଳେର ଜନ୍ୟଇ?’

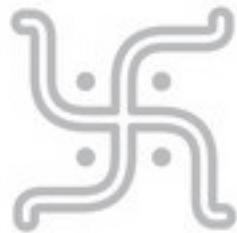
ଠାକୁର ଏର ଉତ୍ତରେ ବଲିଲେନ—‘ସକଳେର ଜନ୍ୟଇ, ତବେ ଏଦେର ଜନ୍ୟ ବେଶୀ । କାରଣ ଏରା ସର-ବାଢ଼ି ବାପ-ମା ସବ ହେଡ଼େ-ହୁଡ଼େ ଆମାର ଆଶ୍ରଯ ନିଯେଛେ, କାଜେଇ ଏଦେର ଯାତେ ଶ୍ରୀ ହେୟ, ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ହେୟ । ଆର ତୋମରା ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁତ୍ର ନିଯେ ସଂସାରେ ବେଶ ଆହେ, ତୋମାଦେର ଦୁଁଦିନ ପରେ ହଲେଓ ଚଲବେ ।’

ଏହି ଭକ୍ତିରେ ଆବାର ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ—‘ଠାକୁର ଶୁନେଛି ସମ୍ବନ୍ଧରୁ ଶିଷ୍ୟମାତ୍ରେଇ ନାକି ତିନ ଜନ୍ୟେ ମୁକ୍ତି ହେୟ, ଏକଥା ସତି କି ନା?’

ଠାକୁର ବଲ୍ଲେନ- ‘ସଦ୍ଗୁରର ଶିଷ୍ୟ ହଲେଇ ଯେ ତିନ ଜନ୍ମେ ମୁକ୍ତି ହବେ, ତାର କୋନୋ ମାନେ ନେଇ । (ଖାନିକଙ୍ଗଳ ଚୁପ ଥେକେ ଆବାର ବଲ୍ଲେନ) ତବେ ଆମାର କଥା ଆମି ବଲତେ ପାରି, ଆମାର ଅନୁଗତ ଶିଯେରା ତୋ ତିନ ଜନ୍ମେର ମଧ୍ୟେ ମୁକ୍ତି ପାବେଇ- ଏମନକି ଶିଷ୍ୟ ହେଁଓ ସାରା ଆମାର ବିରଳଦ୍ଵାଚରଣ କରବେ, ତାଦେରେ ମୁକ୍ତି ପେତେ ତିନ ଜନ୍ମେର ବେଶ ଲାଗବେ ନା । ଗୁରୁଗିରିର ଭାର ନେବାର ସମୟ ଆମି ଗୁରୁର କାଛ ଥେକେ ଏହି contract କରେ ଏସେଛି । କାଜେଇ ତୋଦେର ଆର ଭାବନା କିସେର? ତୋରା ପରମ ଭାଗ୍ୟବାନ । ମୁକ୍ତି ତୋଦେର କରତଳଗତ! ତୋରା ଖାବି- ଦାବି ଆନନ୍ଦ କରବି, ଆର ଖୁବ କରେ ଲାଫାବି, ସବ ଦାଯିତ୍ବ ଆମାର । ତୋରା ଆମାର ଏ-ପାରେର କର୍ମ ନିୟେ ଥାକ, ଆମି ତୋଦେର ଓପାରେର ଭାର ନିଲାମ । ସ୍ୟବହାରିକ ହିସାବେ ତୋଦେର ମଧ୍ୟେ କେଉ ଛୋଟ କେଉ ବଡ଼- ଏସବ ଥାକଲେଓ ପାଓନାର ବେଳା କାରୋ କମତି ହବେ ନା । ଏକ ବାପେର ପ୍ାଂଚ ଛେଳେ, ତାଦେର ମଧ୍ୟେ କେଉ-ବା ପଣ୍ଡିତ, କେଉ-ବା ମୂର୍ଖ, କେଉ କର୍ମୀ, କେଉ-ବା ଅଲସ ଏରପ ଆଛେ, କିନ୍ତୁ ପୈତୃକ ସମ୍ପଦି ଭାଗବାଟୋଯାରାର ବେଳା ସକଳେର କଡ଼ାଯ ଗଣ୍ୟ ସମାନ ଅଧିକାର ।’

‘ସାଧନ-ଭଜନ କରେ ଆମି ଯଥିନ ପୂର୍ଣ୍ଣଜାନ ଲାଭ କରିଲାମ, ଜୀବନ ଆମାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଁ ଗେଲ; ଫିରେ ଏଲାମ ବୁକଭରା ଆନନ୍ଦ ନିୟେ ଜଗତେ ତା ବିଲାବାର ଜନ୍ୟ । ତଥନ ଆମାର ଚୋଖେ ଜଗତେର ପରମ୍ପର-ନାରୀ, ଜୀବ-ଜ୍ଞାନ, ଗାନ୍ଧୀ-ପାଲା, ଫଳ-ଫୁଲ ସବହି ସୁନ୍ଦର ଦେଖାତୋ । ମୁଦ୍ଦ ହେଁ ତାଦେର ପାନେ ତାକିଯେ ଆଆହାରା ହେଁ ଯେତାମ । ଓଃ କି ସେ ଆନନ୍ଦ! ସେହି ଆନନ୍ଦ ବିତରଣହି ଛିଲ ଆମାର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ତ୍ୟତି ପ୍ରାଣେ ଶାନ୍ତିର ଅମିଯ-ଧାରା ଚେଲେ ଦେଓଯାଇ ଛିଲ ଆମାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଅନ୍ତର ଥେକେ । □

DrivingSchool.com.bz
Tel: 416-756-1044

ଆମାଦେର ସେବାସମୂହ-

- ❖ ଆପନାକେ ଏକଜନ କ୍ୟାନାଡ଼ିଆନ ମାନେର ଦକ୍ଷ ଡ୍ରାଇଭାର ତୈରି କରା
- ❖ ଡ୍ରାଇଭିଂ ଟେକନିକସମୂହ ଆପନାର କାଛେ ଫ୍ରଟିକସ୍ଚ୍ଚ ଓ ସହଜ କରା
- ❖ ନ୍ୟନତମ ସମୟ ଓ ଅର୍ଥ ସ୍ୟବେ ଟରଟୋ ଥେକେ ଲାଇସେନ୍ସ ପେତେ ସହ୍ୟୋଗିତା କରା
- ❖ ଆପନାର ପ୍ରାର୍ଥିତ ସମୟେ ଟେଷ୍ଟ ବୁକିଂ ଦେଇବା

ସ୍ୟବହାରିକ
ଅଜୟ ବନିକ
ବ୍ୟକ୍ତ ସଙ୍ଗକେ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣହି
ଆମାଦେର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ
ନିରାପଦ ଡ୍ରାଇଭିଂ ଶେଖାର
ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

Mr. Ajoy
416-756-1044

ଯୁଗଧର୍ମ

ଛନ୍ଦା ଦେବନାଥ

ସନାତନ ଶାସ୍ତ୍ରେ ବଲା ହୁଏ, ସତ୍ୟଯୁଗେର ଧର୍ମ ଛିଲ ଧ୍ୟାନ । ସତ୍ୟଯୁଗେର ମାନୁଷ ଧ୍ୟାନ କରେ ଦୈଶ୍ୱରକେ ଲାଭ କରାର ଜନ୍ୟ ହାଜାର ହାଜାର ବଚର ଧରେ ଧ୍ୟାନେ ମଞ୍ଚ ହତୋ । ସେୟୁଗେ ମାନୁଷେର ଆୟୁ ଛିଲ ଲକ୍ଷ ବଚର । ଏରପର ତ୍ରେତାୟୁଗେ ମାନୁଷେର ଆୟୁ ହଲୋ ଦଶ ହାଜାର ବଚର, ଆର ଯୁଗ ଧର୍ମ ହଲୋ ଯାଗ୍ୟଜ୍ଞ । ଯାଗ୍ୟଜ୍ଞେର ଆୟୋଜନ ଛିଲ ବିଶାଳ, ଶୁଦ୍ଧ ଘି-ଇ ପୁଡ଼ିତୋ ହାଜାର ହାଜାର ମନ । ଦ୍ୱାପରେ ମାନୁଷେର ଆୟୁ ହଲୋ ଏକ ହାଜାର ବଚର ଆର ଯୁଗ ଧର୍ମ ହଲୋ ପୂଜା ଅର୍ଚନା । କଲିଯୁଗକେ ବଲା ହୁଏ ସବଚେଯେ ହତଭାଗ୍ୟ, ତାଇ ଭଗବାନ ଏ ଯୁଗେ ତାର ସବଚେଯେ ମୂଳ୍ୟବାନ ପ୍ରେମ ସମ୍ପଦକେ ଶୁଦ୍ଧମାତ୍ର ନାମେର ମାଧ୍ୟମେ ସୁଲଭ କରେ ଦିଲେନ । ଯେ ସମ୍ପଦ ଛିଲ ବ୍ରକ୍ଷାରାତି ଆରାଧ୍ୟ, ଗୋଲକେର ପ୍ରେମଧନ- ତା କଲିଯୁଗେ ଭଙ୍ଗରପେ ଏସେ ଭଗବାନ ଜଗତେ ଢେଲେ ଦିଲେନ । କଲିଯୁଗେ ମାନୁଷ ସ୍ଵଲ୍ଲାଯୁ, ଧନ-ସମ୍ପଦ ଅର୍ଥବିଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଯୁଗେର ତୁଳନାଯ ନାମମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ଏ ଯୁଗେ ଶୁଦ୍ଧମାତ୍ର ହରିନାମ କରେଇ ମୋକ୍ଷ ଆଦିଶହ ଭଗବାନେର ଧାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଣ୍ତ ହେଉଥା ଯାଏ । ଭଗବାନ ନିଜେ ଭକ୍ତ ଭାବେ ଏସେ ଆମାଦେର ଶିଖିଯେ ଦିଲେନ କିଭାବେ ଦୈନ୍ୟ ସହକାରେ ପ୍ରାଣେର ଆକୁତି ଦିଯେ, ହଦ୍ୟେର ଭାଲୋବାସା ଦିଯେ ନାମ କରତେ ହବେ । ସେଥାନେ ନେଇ କୋଣେ ଜାତି କୁଳାଦି ବିଚାର, ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ, ଧନୀ-ଦରିଦ୍ର, ଶୁଦ୍ଧ ଚାଇ ହଦ୍ୟ ଉଜାଡ଼ କରା ଭାଲୋବାସା । ବଲା ହୁଏ- ବିନା ପ୍ରେମହେ ମିଳେ ନନ୍ଦଲାଲା । ଭଗବାନ

ଭାଲୋବାସାର କାଙ୍ଗାଳ, ତାଇ ଭକ୍ତି ଆର ପ୍ରେମ ଦିଯେ ଯେ ତାକେ ଚାଯ, ସେଇ ତାରେ ପାଯ । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀମତ୍ତଗବଦ୍ଗୀତାଯ ତାର ଗୋପନ କଥାଟି ବଲଲେନ-

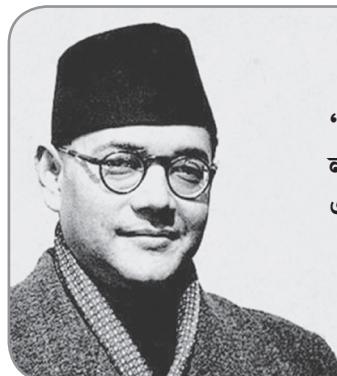
ମନ୍ଦନା ଭବ ମଦଭକ୍ତ ମଦୟାଜୀ ମାଂ ନମକୁରା ।
ମାମେବୈଷ୍ୟସି ଯୁକ୍ତା ଏବମ ଆଆନଂ ମନ୍ତପରାଯଣଃ ॥

ହରିନାମଇ ହଲୋ ଆମାଦେର କଲିଯୁଗେର ଧର୍ମ, ଯାର ଜନ୍ୟ ଆୟୁ, ଅର୍ଥବିଭିନ୍ନ, ସମ୍ପଦ ଯାଗ-ସଜ୍ଜ କିଛୁଇ ଦରକାର ନେଇ । ଶୁଦ୍ଧ ଭାଲୋବାସା ଦିଯେ ହରିନାମ କରୋ । ସମୟ, ଅସମୟ, ଶୌଚ-ଅଶୌଚ କୋଣେ କିଛୁରଇ ବିଧି-ନିଷେଧ ନେଇ, ସର୍ବାବଞ୍ଚାଯଇ ହରିନାମ କରା ଯାଏ ।

ଶ୍ରୀଚିତ୍ତନ୍ୟଦେବ ଆମାଦେରକେ ଆରୋ ସହଜ କରେ ବଲଲେନ,

ହରେନାମ ହରେନାମ ହରେନାମ କେବଲମ,
କଳୌ ନାନ୍ତେବୋ ନାନ୍ତେବୋ ନାନ୍ତେବୋ ଗତିରଣ୍ୟଥା ।

କଲିଯୁଗେ ଅନେକ ଖାରାପ ଦିକେର ମଧ୍ୟେଓ, ଏଇ ଅତୀବ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଅଭାବନୀୟ ସୁନ୍ଦର ଦିକ ଥେକେ ତାଇ ଆମରା ଯେନ କେଉ ବଞ୍ଚିତ ନା ହିଁ । ଗୃହେ ଥାକି, କାଜେ ଥାକି, ସର୍ବଦା ଯେନ ହରିନାମ ସ୍ମରଣ କରତେ ପାରି । □

“ଉଠେ ଦାଁଡାତେ ଏକଟା ହାତ
ଲାଗେ ଆର ଘୁରେ ଦାଁଡାତେ
ଏକଟା ଆଘାତ ।”

-ନେତାଜି ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ବୋସ

স্মৃতির দর্পণে শারদীয় দুর্গোৎসব

কাঞ্চন কুমার পুরোহিত

ভূমিকা : আমি ষাটোধ্বর এক কানাডিয়ান নাগরিক, জন্মসূত্রে বাংলাদেশি, জীবনের এই দীর্ঘ পথ পরিক্রমায় দুর্গোৎসব উদ্ঘাপনের সুযোগ প্রায় প্রতিবছরই এসেছে; ব্যতিক্রম শুধু প্রাকৃতিক দুর্যোগ বা মানব-সৃষ্টি সমস্যার বছরগুলো। এই লেখনীতে আমি দীর্ঘ সময়ের স্মৃতি রোমশ্বন করার চেষ্টা করবো যা আমার দেখা দুর্গোৎসবের সামাজিক, অর্থনৈতিক, আধ্যাত্মিক ও নৈতিক দিকগুলোকে তুলে ধরবে। তবে এটা সার্বিক চিত্র বলে আমি মনে করি না, কারণ এটা একক দৃষ্টিভঙ্গ।

এই স্মৃতিকে আমি চারটি পর্বে ভাগ করে বর্ণনা করবো যেমন বাংলাদেশ পর্ব, ভারত পর্ব, ইংল্যান্ড পর্ব ও কানাড়া পর্ব।

বাংলাদেশ পর্ব

আমি গ্রামে বড় হয়েছি। তাই গ্রামের পূজো দেখে বেড়ে ওঠে। পূজোর মাস দুর্যোগ আগে থেকে প্রস্তুতি শুরু, বারোয়ারি মন্দিরে টিনের ঘেরা ঘরে বা কালো পর্দার আড়ালে প্রতিমা গড়ার কাজ শুরু হয়; আর এটাই পূজার অগ্রিম সংকেত। তারপর পূজা কমিটির ছেলেগুলো দলবেথে গ্রামের বাড়িতে বাড়িতে চাঁদা সংগ্রহের জন্য আসা-যাওয়া শুরু করে। তখন অধিকাংশ ক্ষেত্রে স্থানীয় বিত্তশালীরাই পূজোর নেতৃত্ব দিতো এবং তারাই সবকিছু নিয়ন্ত্রণ করতো। আস্তে আস্তে মানুষের মধ্যে গণতান্ত্রিক চেতনা বাড়তে থাকলো; তার ফলশ্রুতিতে এখন ভোটাভুটির মাধ্যমে পূজা কমিটি গঠিত হয়। এখন পূজা কমিটি গঠন নিয়ে দলাদলির শেষ নেই। এই দলাদলি অনেক সময় সামাজিক বন্ধনকে দুর্বল করে দেয়। তবুও গণতন্ত্রে পরিবারতন্ত্র থেকে ভালো।

সপ্তমীর সকালে মাইকে পুরনো দিনের বাংলা গান বা শ্যামা সঙ্গীত বা চাঁপাঠের শব্দ শুনে ঘুম ভাঙতো। এটাই পূজা শুরুর সংকেত। আজও সে ধারা অব্যাহত আছে। তবে গান নির্বাচনের ক্ষেত্রে এখন অনেক বৈচিত্র লক্ষ্য করা যায়; যেগুলো অনেক ক্ষেত্রে দুর্গোৎসবের সাথে সামঞ্জস্যপূর্ণ নয়।

সপ্তমীর সকালে যত তাড়াতাড়ি সম্ভব একবার পূজো মণ্ডপ ঘুরে আসা দরকার। তাই বন্ধুদের নিয়ে মায়ের প্রতিমা দেখার জন্য বেরিয়ে পড়ি, সাথে আরো একটা লক্ষ্য থাকে, সেটা হলো প্রসাদ হিসাবে বিতরণের জন্য কচুড়ি ও বাতাসার প্রস্তুতি দেখা। এই প্রক্রিয়াটা দেখার জন্য আগ্রহভরে অনেকক্ষণ অপেক্ষা করতাম। কোনো সময় দক্ষ কারিগর বা স্বেচ্ছাসেবকরা কাজগুলো করতো। এই দৃশ্য দেখে মনে সাধ জাগতো তাড়াতাড়ি বড় হয়ে যেতে-যাতে আমিও এতে অংশগ্রহণ করতে পারি।

বেলা বাড়ার সাথে সাথে মণ্ডপে পূজোর প্রস্তুতি চলতে থাকে। তিথির মধ্যে পূজা শুরু করার আপ্রাণ চেষ্টা। পুরোহিত, পণ্ডিত ও সহায়ক ব্যক্তিবর্গ সবাই ব্যস্ত, যথাসময়ে যেন পূজো শুরু ও শেষ হয়। বেলা বাড়তে থাকে, সন্ধ্যা ঘনিয়ে আসে, হ্যাজাক লাইটে পূজামণ্ডপ জলজল করতে থাকে।

পূজো উপলক্ষে গ্রামের সব পেশার লোক ব্যস্ত হয়ে পড়তো, যেমন কুমোর পাড়ায় মাটির পাত্র বানানো, জেলেদের পুকুরে মাছ ধরা ইত্যাদি নজরে পড়ার মতো ছিল, এখন এসবে পরিবর্তন এসেছে।

সন্ধ্যায় মণ্ডপে আরতি শুরু হতো। ঢাক বাজিয়ে ন্ত্যের প্রতিযোগিতায় ছিল এক নির্মল আনন্দ। এখনও এই ব্যবস্থা চালু আছে। তবে পর্দায় অন্তরালে গ্রামীণ সমাজেও নেশার ছোবল পড়েছে, যার ফলে কিছু তরণ নেশাগ্রস্থ হয়ে পড়ে। এগুলো রোধ করার সামাজিক কাঠামো এখন আর আগের মতো মজবুত নেই।

**আমাদের সচেতনতাই আমাদেরকে আসুরিক
শক্তির বিরুদ্ধে জয় লাভে সহায়তা করবে।
আর এটাই শারদীয়া দুর্গোৎসবের মূল শিক্ষা।**

কারিগরী দিক বিবেচনায় বর্তমানে দুর্গাপূজায় সাজসজ্জার অনেক পরিবর্তন এসেছে। এখন বৈদ্যুতিক আলোতে পূজা মণ্ডগুলো জলমলিয়ে উঠে। তবে সাথে সাথে মানুষের মনের অঙ্গকার বেড়ে গেছে। সাম্প্রদায়িক শক্তিগুলো ধর্ম অবমাননার নাটক করে সাম্প্রদায়িক সম্প্রীতিকে বিনষ্ট করে। ধর্ম করে মানুষের জীবন, সাজানো সংসার। বর্তমানে দুর্গাপূজা আসলে, হিন্দুদের মাঝে উৎসবের আমেজের পরিবর্তে একটা সুপ্ত ভূতি বিরাজ করে। তারপরেও আবহমান ধারায় প্রতিবছর দুর্গাপূজা আসে এবং আসবে এবং আমাদের মনে করিয়ে দেয় যে— “আসুরিক শক্তি ক্ষণস্থায়ী, এটার পতন ঘটবে।”

ভারত ও ব্রিটেন পর্ব

লেখাপড়ার জন্য আমাকে কিছু সময় ভারতে ও ব্রিটেনে কাটাতে হয়েছিল। একবার পুজোয় ভারত থেকে বাংলাদেশে ফেরার পথে হঠাৎ করে বাংলাদেশের ফ্লাইট বাতিল করা হয়, বিমান কর্তৃপক্ষ যাত্রীদের হোটেল থাকার ব্যবস্থা করে। সেটা ছিল সপ্তমীর রাত, হোটেল থেকে দেখা যায় কলকাতা শহর জুড়ে আলোর ঝলকানি আর জনশ্রোত। হোটেলে বসে না থেকে বেরিয়ে পড়লাম সেই জনশ্রোতে, এত সুশ্রেষ্ঠ জনশ্রোত আমি আর দেখিনি, লক্ষ লক্ষ মানুষ প্রতিমা দেখার জন্য মণ্ডপের দিকে এগিয়ে যাচ্ছে। এত মানুষের ভাড়েও এত শালীনতা এবং পারস্পরিক সম্মান আমার তেমন আর চোখে পড়েনি। কলকাতার প্রতিমা দর্শনের স্মৃতি ভুলবার নয়। পূজা মণ্ডপের শৈলিক মূল্য অনন্য। এই অনন্য উৎসবের স্বীকৃতি হিসাবে কলকাতার দুর্গোৎসবকে “World Heritage

চিন্মুঘী

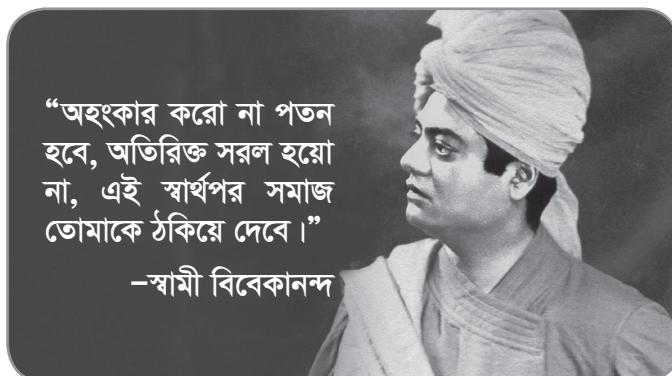
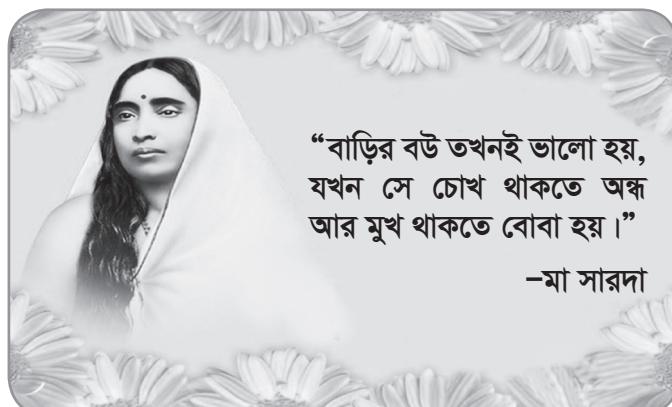
Event” ঘোষণা করা হয়েছে। ব্রিটেনে থাকাকালীন সময়েও একবার দুর্গাপূজা দেখার সৌভাগ্য হয়েছিল। সেখানে সপ্তাহাত্তে পূজা হয়। কমিউনিটি সেন্টার ভাড়া করে পূজার আয়োজন করে। দুই বাংলার মানুষ মিলেমিশে বাঙালি হিন্দুদের সংস্কৃতিকে পরবর্তী প্রজন্মের কাছে পৌছে দেয়ার চেষ্টা করে। একমাত্র সময়ই বলতে পারে তাদের এই চেষ্টা কতটুকু সার্থক হবে।

কানাডা পর্ব

কানাডায় এসে প্রথম দুর্গাপূজার অভিজ্ঞতা অনেকটা ব্রিটেনের মতো। তবে কিছু নিবেদিত ভজনের অশেষ ত্যাগ ও পরিশ্রমে এই অবস্থার আমূল পরিবর্তন ঘটেছে। বর্তমানে টরন্টো শহরে একাধিক দুর্গাপূজা হয়, এর মধ্যে স্থায়ী মন্দির খুবই কম। বর্তমানে “Bangladesh-Canada Hindu Mandir”-এ সকল নিয়ম-নীতি

মেনে নিজস্ব মন্দিরে চারদিনব্যাপী দুর্গাপূজার আয়োজন করা হয়। ব্যবস্থা করা হয় অঙ্গলি প্রদানের ও সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানের। এ চারদিন যেন টরন্টো প্রবাসী বাঙালি হিন্দুদের মিলনমেলায় পরিণত হয় এই মন্দির। মন্দির কর্তৃপক্ষ তাঁদের নিরলস চেষ্টার মাধ্যমে এই আয়োজন অব্যাহত রাখবেন— এটাই প্রত্যাশা, তবে এই প্রত্যাশা পূরণে আমাদের সবার একটা দায়িত্ব এবং কর্তব্যও রয়েছে। সেটা হলো আর্থিক ও নৈতিক সহযোগিতাসহ অনুষ্ঠানকালীন সময়ে নিয়মানুবর্তিতা ও পরিচ্ছন্নতা রক্ষা করা।

পরিশেষে বলতে পারি যে আমাদের সচেতনতাই আমাদেরকে আসুরিক শক্তির বিরুদ্ধে জয় লাভে সহায়তা করবে। আর এটাই শারদীয়া দুর্গোৎসবের মূল শিক্ষা। □

আমরা মেয়েরা জেনে নিন ভাইফেঁটার আচার-অনুষ্ঠানের নানা দিক দূর্বা বাগচী

আজ ভাত্তি দিতীয়া। ভাইয়ের কপালে মঙ্গল ফেঁটা দিয়ে তার দীর্ঘায়ু কামনা করার দিন। ‘ভাইয়ের কপালে দিলাম ফেঁটা/যম-দুয়ারে পড়ল কাঁটা...’ মন্ত্র উচ্চারিত হচ্ছে ঘরে ঘরে। ভাইফেঁটার আচার ও অনুষ্ঠানের নানা দিক ধরা পড়েছে এই প্রতিবেদনে।

আবার এসে গেল ভাই-বোনের মধুর ভালোবাসার দিন ভাইফেঁটা। কার্তিক অমাবস্যার রাতে কালীপুজোর ঠিক একদিন পরেই শুরু দিতীয়া তিথিতে সকাল থেকেই বাংলার ঘরে ঘরে বেজে ওঠে শঙ্খ। উলুধুনি দিয়ে বোনেরা তাদের দাদা বা ভাইদের দীর্ঘায়ু ও মঙ্গল কামনা করে ফেঁটা দেয়। দিদিরা ছেট ভাইকে ধান-দূর্বা দিয়ে আশীর্বাদ করে আবার বোন ছেট হলে দাদা বোনকে আশীর্বাদ করে। বোনেরা ভাইদের মিষ্টি খাওয়ায়, ভাইরা বোনদের উপহার দেয়। খাওয়া-দাওয়া, উপহারের আদান-প্রদান, প্রতিদিনের ব্যস্ত সিডিউলের মধ্যে সময় করে নিয়ে আজও ভাইফেঁটার দিনটি ভাই-বোনদের কিছুটা হলেও কাছে এনে দেয়। রোজ ফোনে বা অন্য কোনোভাবে কথা হোক বা নাই হোক, এদিন অস্তত ভাই-বোনেরা কাছে এসে কিছুটা সময় একান্তভাবে পরস্পরকে দিতে পারে। অনেক

ছেটবেলার বা বড়বেলার জমানো কথা আদান-প্রদান করতে পারে। ভাগ করে নিতে পারে নিজেদের সুখ-দুঃখ যা একমাত্র ভাই-বোনদের মধ্যেই করা যায়। ফেসবুক, হোয়াটসঅ্যাপে বা ফোনে বন্ধুবান্ধবী বা অন্য কারো সঙ্গে শেয়ার করা যায় না এমন অনেক কথা, অনেক মুহূর্ত ভাই-বোনকে কিছুক্ষণের জন্য হলেও অনেকটা কাছে নিয়ে আসে আজকের এই ভাইফেঁটার দিনে।

যুগ পাল্টে গিয়েছে। বর্তমানের উন্নত প্রযুক্তির যুগে মানুষ আজ বড়ই কর্মব্যস্ত। যৌথ পরিবার ভেঙে এখন ছেট ছেট পরিবার। মানুষ এখন বড় বেশি আত্মকেন্দ্রিক ও আত্মসুখী হয়ে যাচ্ছে। যার ফলে সম্পর্কের বাঁধনগুলোও আর সেইভাবে থাকছে না। ছেট পরিবারের একটি বা দুটি সন্তান ছেট থেকেই কেরিয়ারের পিছনে ছুটতে গিয়ে রঞ্চিন বাঁধা জীবনে পড়াশোনা, আঁকা, গান, নাচ, আবৃত্তি, সাঁতার বা অন্যান্য কাজে এতই ব্যস্ত থাকে যে নিজের মতো করে খেলা করা বা ভাইবোনদের সঙ্গে সময় কাটানোর আনন্দের সঙ্গে তাদের পরিচয়ই ঘটে না। এখন অনেক বাচ্চা বা যুবক-যুবতী আছে তারা তাদের তুতো ভাইবোনদের ভালো করে চেনেই না। কোনো উৎসব-অনুষ্ঠান ছাড়া এখন আর আমাদের আত্মীয়স্বজনের সঙ্গে দেখা হয়েই না। ফোনে হয়তো সামান্য যোগাযোগ কারও কারও থাকে। ব্যতিক্রম নিশ্চয়ই আছে তবে তা খুবই অল্প। তাই এখন মানুষের মানসিকতা অনেক পাল্টে

গিয়েছে। তুতো ভাই-বোনদের কথা তো দূরস্ত, আপন ভাই-বোনদের সম্পর্কের মধ্যেও এখন আর আগের ভাই-বোনের পরস্পরের জন্য আত্মায়, নিখাদ ভালোবাসা বড় একটা দেখা যায় না। সময় আমাদের মনকে অনেকটাই জটিল করে তুলেছে। তবুও এখনও ভাই-বোনের মধ্যে অনাবিল ভালোবাসা পুরোপুরি হারিয়ে যায়নি। এখনও অনেক ভাই-বোন পরস্পরকে প্রাণ দিয়ে ভালোবাসে, সুখে-দুঃখে পরস্পরের পাশে দাঁড়ায়। বড় দিদি বা দাদা এখনও কেউ কেউ নিজের ভাই-বোনকে মানুষ করতে নিজেদের সুখ আহাদকে বিসর্জন দিতে কৃষ্ণবোধ করেন না। তাই আজও বাঙালি পরিবারে ভাই বোনের ভালোবাসার দিন হিসাবে ভাইফেঁটা পালিত হয় সাড়খরে।

ভাইফেঁটার ইতিহাস বহু প্রাচীন। প্রচলিত ধারণা হলো, কার্তিক শুরু দিতীয়া তিথিতে যমুনা বা যমী তাঁর ভাই যমকে ফেঁটা দিয়ে তাঁকে অমর করে দিয়েছিলেন। কিন্তু কে এই যমুনা বা যমী? শিবপুরাণ অনুসারে সূর্যের যমজ সন্তান হলেন যম এবং যমী। একই মাত্রগতে একসঙ্গে দুই ভাইবোন জ্ঞণ থেকে মানব শিশু হয়ে পৃথিবীর আলো

দেখেছিলেন। তারপরও তাঁরা একইসঙ্গে বড় হয়েছেন। বড় হয়ে যম হয়েছেন ধর্মের প্রতীক ধর্মরাজ। তাঁর বোন যমী বা যমুনা। ভাই বোন দু’জনেই দু’জনকে খুব ভালোবাসতেন। তবে যমী বা যমুনার ফেঁটা দিয়ে ভাইকে অমর করার কাহিনি শিবপুরাণে নেই। যাইহোক, ভাইয়ের কপালে ফেঁটা দিয়ে এই জগতে (যেখানে জন্মালে মরতেই হবে) অমর করার ব্যাপারটা বোন ও ভাইয়ের ভালোবাসার প্রতীক একটা মাত্র। আসলে এই ভাইফেঁটার রীতি আমাদের সমাজে ভাই-বোনের সুন্দর সম্পর্ককে দৃঢ় করার একটা প্রয়াস বলা যায়।

ভাইফেঁটা নিয়ে আলোচনা করতে গেলে এই অনুষ্ঠানের আচার বা রীতিনীতি নিয়ে একটু না জানালে লেখাটা সম্পূর্ণ হবে না। ভাইফেঁটার দিন খুব ভোরে উঠে বোনেরা ঘাসের উপর থেকে বা গাছের পাতা থেকে শিশিরের জল সংগ্রহ করে। তারপর উপোস করে থেকে ম্লান করে নতুন বা পরিষ্কার কাপড় পরে কোনো একটি পরিষ্কার স্থানে আলপনা এঁকে তাতে মঙ্গল চিহ্ন আঁকা জলপূর্ণ কলস স্থাপন করে। তার উপর পাঁচটি বা সাতটি আমের পাতা যুক্ত আত্মপত্নীর রাখে। একটি থালায় ধান-দূর্বা, ছেট একটি বাটিতে বাটা শ্বেত চন্দন, অপর বাটিতে শিশিরের জল রেখে বাটি দুটি সেই থালায় রাখে। (কেউ কেউ কাজল লতাও রাখেন)। পাশে জ্বালিয়ে দেওয়া হয় মঙ্গল প্রদীপ, একটি আসনে (আলপনার ও

ଚିନ୍ମୟ

ମଙ୍ଗଳଘଟେର ଏକଦିକେ) ଭାଇ ବସେ । ତାର ସାମନେ ଥାଲାୟ ନାନା ଧରନେର ମିଷ୍ଟି ସାଜିଯେ ଦେଓଯା ହୁଏ । କୋଣୋ କୋଣୋ ପରିବାରେ ଦଇଁ ଓ ରାଖା ହୁଏ । ଏବାର ବୋନ ବା ଦିଦି ହାଁଟୁ ମୁଡ଼େ ଭାଇୟେର ସାମନେ ବସେ ଥିଥେମେ ଦୁଃଖରେ ଆଞ୍ଚଳ ଦିଯେ ଭାଇୟେର କପାଳେ ଶିଶିରେର ଜଳ ଲେପନ କରେ । ତାରପର ବା ହାତେର କରେ ଆଞ୍ଚଳ ଦିଯେ ଚନ୍ଦନ ନିଯେ ଭାଇୟେର କପାଳେ ସେଇ ଆଞ୍ଚଳ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ କରେ ‘ସମୁନା ଦେୟ ସମକେ ଫେଁଟା, ଆମି ଦିଇ ଆମର ଭାଇକେ ଫେଁଟା, ଭାଇୟେର କପାଳେ ଦିଲାମ ଫେଁଟା, ସମଦୁଯାରେ ପରଳ କାଁଟା ।’ ଏହିଭାବେ ବା ହାତେର କନିଷ୍ଠା ଆଞ୍ଚଳ ଶେତ ଚନ୍ଦନେ ତିନବାର ଡୁବିଯେ ଭାଇକେ ତିନବାର ଏହି ମନ୍ତ୍ର ବଲେ ଫେଁଟା ଦେଇ । ତାରପର ବା ହାତେ ପ୍ରଦୀପେର ତାପ ନିଯେ ଭାଇୟେର କପାଳେ ଓ ବୁକେ ସେଇ ହାତ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ଭାଇୟେର ମଙ୍ଗଳକାମନା କରା ହୁଏ । ଏରପର ଭାଇ ଛୋଟ ହଲେ ଦିଦି ଧାନ ଦୂର୍ବା ମାଥାଯ ଦିଯେ ଭାଇକେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରେ ମିଷ୍ଟିମୁଖ କରାନ । ଭାଇ ଦିଦିକେ ପ୍ରଗମ କରେ ।

ଭାଇ ବୋନେର ଚେଯେ ବୟସେ ବଡ଼ ହୁଲେ ବୋନ ଭାଇୟେର ହାତେ ଧାନ ଦୂର୍ବା ଦିଯେ ଦାଦାକେ ପ୍ରଗମ କରେ ମିଷ୍ଟିମୁଖ କରାନ । ଦାଦା ବୋନକେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରେ । ଏହି ସମୟ ଭାଇ ବୋନେର ମଧ୍ୟେ ଉପହାର ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନ ହୁଏ । କୋଣୋ କୋଣୋ ପରିବାରେ ଫେଁଟା ଦେଓଯାର ପର ଭାଇୟେର ମୁଖେ ତିନବାର ଦଇଁ ଦେଓଯା ହୁଏ । ଏକଟା କଥା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରେ ବଳା ପ୍ରଯୋଜନ, ପରିବାରିକ ନିୟମନୀତ ଅନୁସାରେ ଦୁ-ଏକଟି ଆଚାରେ ଭିନ୍ନତା ଥାକଲେବେ ବୋନ ଭାଇକେ ଚନ୍ଦନରେ ଫେଁଟା ଦିଯେଇ ମୂଳତ ଭାଇଫେଁଟା ଦେଇ । ଫେଁଟା ଦେଓଯାର ସମୟ ଶଞ୍ଚ ବାଜାନୋ ହୁଏ, କେଉଁ କେଉଁ ଉଲୁଧନିଓ ଦେଇ ।

ଏରପର ଦୁପୁରବେଳା ଭାଇ ବା ଭାଇୟେରା ଭାତ ଖେତେ ବସଲେ ଆମାଦେର ପରିବାରେ ଏକଟି ରୀତି ପ୍ରଚଲିତ ଆଛେ (ସବାର ନାଓ ଥାକତେ ପାରେ) । ତା ହଲୋ ଦିଦି ବା ବୋନ ଏକଟି ଥାଲାୟ ଧି ମାଖାନୋ ଭାତ ନିଯେ ଭାଇୟେର ଭାନ ହାତେର ପାତାର ଓପରେ ଅଞ୍ଚଳ କରେ ମନ୍ତ୍ର ବଲେ ସେଇ ଭାତ ଦେଇ ଆର ଭାଇ ବା ଦାଦା ସେଇ ଭାତରେ ଗନ୍ଧ ଶୁଙ୍କେ ତା ଫେଲେ ଦେଇ । ଏହିଭାବେ ତିନବାର ଧି ମାଖା ଭାତରେ ଗନ୍ଧ ଶୁଙ୍କେ ଫେଲେ ଦିଯେ ଦାଦା ବା ଭାଇ ଭାତ ଥାଯ । ଏହି ଭାତ ଶୁଙ୍କେ ଫେଲାର କୋଣୋ ମାନେ ଆମି ଖୁଜେ ପାଇନି । ତବୁ ଦେଖାତାମ ଆମର ମା ବା ପିସି କି ଅପୂର୍ବ ଭାଲୋଲାଗା ନିଯେ ଭାଇୟେର ହାତେ ମନ୍ତ୍ର ବଲେ ଭାତ ଦିତୋ । ଭାଇୟେରାଓ କି ସୁନ୍ଦର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଧରେ ମନ୍ତ୍ରବଳା ଶେଷ ହେଁଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରତୋ । ତିନବାର ଭାତ ଶୁଙ୍କେ ଫେଲେ ବୋନ ବା ଦିଦିକେ ପ୍ରଶ୍ନ କରତୋ ‘ଏବାର ତାହଲେ ଖେତେ ଶୁରୁ କରିବୁ?’ ତାଦେର ସମ୍ଭାବିତ ନିଯେ ଭାତରେ ଥାଲାୟ ହାତ ଦିତୋ । ଏଟାଇ ବୋଧହୟ ଭାଇ ବୋନେର ସତ୍ୟକାରେର ଭାଲୋବାସା । ତାଇତେ ଏଥିନେ ଭାଇଫେଁଟାର ଦିନ ବେଶିରଭାଗ ବୋନଇ ତାର ଭାଇ ବା ଦାଦାକେ ନିଜେର ହାତେ ରାନ୍ଧା କରେ ଖାଓଯାଇ । ଅବଶ୍ୟ ନାନା ବ୍ୟକ୍ତତାର ଅନେକେଇ ଆଜକାଳ କେଳା ଥାବାରେ ଓପର ଭରସା କରେନ ।

ଭାଇ-ବୋନେର ଏହି ସୁନ୍ଦର ସମ୍ପର୍କେର ବନ୍ଧନ ଆମାଦେର ଭାରତବର୍ଷେ ଅନେକ ରାଜ୍ୟେଇ ରାଖି, ଭାଇୟାଦୁଜ, ପାସଲି ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ସବେର ମଧ୍ୟ

ଦିଯେ ବଚରେର ଏକ ଏକ ସମୟ ପାଲିତ ହୁଏ । ଆମାଦେର ଶ୍ୟାମ୍ୟମଳା ବାଂଲାର ବୁକେ, ଥାଟିନ ଯୌଥ ପରିବାରେ ନିୟମଶୁଳ୍କଲା, ପାରସ୍ପରିକ ଭାଲୋବାସା, ସହାବତ୍ତାନେର ଶିକ୍ଷା ଭାଇ-ବୋନେର ପାରସ୍ପରିକ ଭାଲୋବାସାକେ ଏକଟା ଅନ୍ୟ ମାତ୍ରା ଦାନ କରେଛି । ଏକଟା ସମୟ ଛିଲ ସଥନ ମେଯେରା ଛିଲ ଅସହାୟ । ଚାର ଦେଓଯାଲେ ମଧ୍ୟେ ନାନା ବିଧିନିଷେଧେର ବେଡ଼ାଜାଲେ ଓ ସମାଜପତିଦେର ରଙ୍ଗଚକ୍ର ଶାସନେ ବନ୍ଦି । ନିରକ୍ଷର ବା ସ୍ଵଳ୍ପଶକ୍ତି ପରନିର୍ଭର ମେଯେଦେର ଆସଲ ସହାୟ ସମ୍ବଲ ହୁଏ ଉଠିତେ ତାଦେର ଭାଇ ବା ଦାଦାରାଇ । ତାରାଇ ତାଦେର ଦିଦି ବା ବୋନେର ଭରଣପୋଷଣ କରତୋ, ବିବାହ ଦିତୋ, ବିଧବୀ ବା ସ୍ଵାମୀ ପରିତ୍ୟାଗ ବୋନେଦେର ତୋ ବଟେଇ, ତାଦେର ସତାନଦେର ଓ ମାନୁଷ କରାର ଦାୟିତ୍ୱ ନିତୋ ଭାଇରା । ଏଥିନ ସମୟ ପାଟେ ଗିଯେଛେ । ନାରୀ ଏଥିନ ଅନେକ ନାରୀଇ ଶୁଦ୍ଧ ନିଜେରାଇ ନାହିଁ ପରିବାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଦସ୍ୟଦେର ଏମନକି ନିଜେର ସନ୍ତାନକେବେ ମାନୁଷ କରେ ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱେ ।

ଅଙ୍କନ : ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ ଘୋଷ

ତବୁ ଏଥିନାବେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାଇ-ବୋନେର ସମ୍ପର୍କେ ଯେ ଏକଟା ଆଲାଦା ଭାଲୋବାସାର ସମ୍ପର୍କ ତା କିନ୍ତୁ ହାରିଯେ ଯାଇନି । ଏଥିନାବେ ଭାଇ-ବୋନେରା ସାରାବଚର ଅପେକ୍ଷା କରେ ଥାକେ କରେ ଭାଇଫେଁଟାର ଦିନଟି ଆସବେ । କାଜେର ଚାପେ, ସକାଳେ ଫେଁଟା ନିତେ ନା ପାରଲେ ଅନେକ ଭାଇ ସନ୍ଧେବେଳା ଅଫିସ କରେବେ ବୋନେର କାହେ ଫେଁଟା ନିତେ ଯାଇ । ତାର ଜନ୍ୟ କିଛୁ ବେଶି ପରିଶ୍ରମ କରତେବେ ସେ ପିଛିଯେ ଯାଇ ନା । ଫେଁଟା ନେଓଯା ବା ଦେଓଯାର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ ଯେ ଅନାବିଲ ଆନନ୍ଦ ଓ ଭାଲୋବାସାର ସମ୍ପର୍କ ଭାଇ-ବୋନେରା ଲାଭ କରେ ତା ତାଦେର ଜୀବନେ ସମ୍ପର୍କରେ ବାଁଧନକେ ଏକଟୁ ହଲେବେ ଶକ୍ତ କରେ ଏ କଥା ସ୍ଵିକାର କରତେଇ ହେବେ । ତାଇ ଭାଇ-ବୋନେର ମଧ୍ୟେ ରଙ୍ଗେର ସମ୍ପର୍କ ଯେମନ ଭାଇଫେଁଟାକେ ସୁଦୃଢ଼ କରେ ସେଇରକମ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରେ ରଙ୍ଗେର ସମ୍ପର୍କ ନା ଥାକଲେବେ ଅନେକ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷର ମଧ୍ୟେ ଭାତ୍ରତ୍ୱବନ୍ଧନେର ମଧୁର ଭାଲୋବାସାର ସୁଦୃଢ଼ ହୁଏ ଭାଇଫେଁଟାର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ ।

ଯୁଗେର ସଙ୍ଗେ ତାଲ ରେଖେ ଆମରା ଏଥିନ ଅନେକଟାଇ ପାଟେ ଗିଯେଛି । ଆମାଦେର ପ୍ରତିଦିନକାର ଜୀବନଯାତ୍ରା, ମାନସିକତାଯ ଅନେକ ପରିବର୍ତନ ଏଲେବେ ଦୀର୍ଘଦିନର ପ୍ରଚଲିତ କିଛୁ ପ୍ରଥା ଏଥିନାବେ ଆମାଦେର ଭିତରେର ଆତ୍ମିକ ବନ୍ଧନକେ ଧରେ ରେଖେଛେ । ଏହି ସମ୍ଭାବନା ଆଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଣି ଆମାଦେର ଏକେ ଅନ୍ୟେର କାହେ ଏନେ ଦେଇ । ମାନ୍ୟବିକତାକେ ଜାଗିଯେ ତୋଲେ । ଭାଇଫେଁଟାର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ ଭାଇ-ବୋନେର ଭାଲୋବାସାର ମୂତ୍ର ପ୍ରକାଶେର ସେଇ ଟ୍ର୍ୟାଡିଶନ ଏଥିନାବେ ଚଲଛେ, ଭବିଷ୍ୟତେବେ ଚଲବେ । □

কবিতাপন্থ

জানা অজানার সন্ধানে

পূরবী পাল

জানা অজানার তফাঁৎ কোথায় বুঝাবো কেমন করে?
হবে কেমন মাপামাপি? কোন বিচারের পরে?
বিবেক বুদ্ধি খাটাতে হবে, এই বুঝেছি সার-
দাঁড়ি পাল্লার ওজনেও কমবে না বিষয় ভার ॥

পৃথিবীতে কত ছড়ানো জিনিস

এখনও হয়নি জানা—

বিশ্বভূবন ঘুরে বেড়ালে হবেও বা তাদের চেনা ॥
বিশাল বিশাল গাছের সারি সবুজ পাতায় ভরা—
প্রকৃতির এত রং তরু কেন সবুজ দিয়েই ঘেরো?
বনের মাঝে ছড়িয়ে আছে কত না অচেনা ফুল—
বনদেবীর কি অপূর্ব শোভা—

কোথায় তাদের মূল?

বিজ্ঞানের কত প্রশ্ন জাগে জ্ঞানীর মনে মনে—
প্রমাণিত কেমন করে করবে, থাকে তারই সন্ধানে ॥
আকাশমাঝে জ্বলছে নিভছে কত না নতুন তারা—
দিনে রাতে সমান আলো সকল জগৎ ভরা ॥
সৌরজগৎ ব্ৰহ্মাণ্ডের বিশাল ক্ষেত্র জুড়ে—
চন্দ, সূর্য তারকারা পরম্পরকে ঘিরে ॥
জ্যোতিষ্করা গণনা করেন

আকাশের তারার ইতিহাস—

কখন কোথায় কি ঘটবে

হয় তাদের হিসাব নিকাঘ ॥

প্রত্নতাঙ্কিক মাটি খোড়েন প্রাচীন দ্রব্যের তরে—
সহস্র বছরের ঘাটি, বাটি, পুতুল

আবিক্ষারে মন্ত্রাণ যায় ভরে ॥

ভাবি কত আশ্চর্য জিনিসই না

আছে পৃথিবীর মাঝে—

সারাজীবন খুঁজে বেড়ালেও

হয়তো তাদের দেখা মিলবে জীবন সাঁওৰে ॥

আরো কত নানান প্রশ্ন জাগে মনের কোঠায়—
দেখি হাতড়ে উভরের আশায় হেথায় হোথায় ॥
আদি অন্ত পাই না কোথায়ও

দেখি না শেষের লেষ—

জানা অজানার প্রশ্নগুলির

হবে না কি কোনো শেষ?

আনন্দগান গা রে হৃদয়

ভাস্তী ঘোষ সেনগুপ্ত

মাইকেল মধুসূদনের ‘হে বঙ্গ ভাণ্ডারে তব’
অতুলপ্রসাদের ‘মোদের গরব মোদের আশা’
রবীন্দ্রকুরের ‘বাংলার মাটি, বাংলার জল’
শামসুর রাহমানের ‘বাংলা ভাষা উচ্চারিত হলে’
আর আমি লিখি বাংলা ভাষায় স্বপ্ন দেখি বলে ।

যে ভাষা আমার চেতনায়, জাগরণে
চিনিয়েছে যোগীদুনাথ সরকার, বিদ্যাসাগর
সুকুমার রায়, সুনির্মল বসু, বনফুল
মাইকেল, শরৎচন্দ, রবীন্দ্রনাথ, নজরুল
সুকান্ত, মুজতবা আলী—এই অসংখ্য বিদ্বানে ।
রবীন্দ্রনাথের ‘শিশু’ থেকে শুরু করে ব্রহ্ম উপাসনায়
মাইকেল ভিন্ন আঙ্গিক আননেন মহাকাব্যের আঙ্গিনায়
শরৎচন্দের সহজ সরল পঞ্জী সমাজের ছবি
আবার নজরগলের রচনায় জাতিধর্মের উর্ধ্বে আবেগপ্রবণ কবি
সুকুমার রায়ের আবোলতাবোলের মাঝে বিজ্ঞান
অথবা বাটুল গানে মানুষের মাঝে ধরা দেন ভগবান ।

অন্যদিকে খবরের কাগজ, পঞ্জিকা অথবা ব্রতকথা
লক্ষ্মীর পাঁচালী, দেবসাহিত্য কুটীর কিষ্মা রবিবাসীয় পাতা
এই সবেরই স্বাদ পেয়েছি মাতৃভাষার অবদানে
নতুন নতুন প্রেরণা আনে আজও নানাভাবে নানাক্ষণে ।
হঠ্যাং কখন অজাঞ্জেই ডুবে গেছি ছোটগল্প, উপন্যাসের গভীরে
বিশাল খনির সন্ধান পেয়েছি, রস পেয়েছি অচিরেই
যা বার বার পড়া যায়, তাই লাগবে বেশ কয়েকটা জীবন
অমূল্য ভাণ্ডার, অপূর্ব লেখনী আর অদম্য তার আকর্ষণ ।
ধন্য আমি যে জন্মসূত্রে বাঙালি
সংস্কৃতি, উৎসব, সাহিত্য মিলিয়ে ভরে থাকে দিনগুলি
প্রকৃতিও মানুষকে বাঁধেন সেই আত্মিক টানে
যখন পৃথিবীর সকল বাঙালি একাত্ম হয় মায়ের আহ্বানে ।
শরৎ তাই নিয়ে আসে নীল আকাশে সাদা মেঘের ভেলা
চারিদিকে শিউলি, স্থলপদ্ম ও কাশফুলের মেলা
বলা হয় বাঙালির বারো মাসে তেরো পার্বণ
কিন্তু দুর্গাপূজা আসলে মিলনের উৎসব, উৎসবে মিলন ॥

ଚିନ୍ମୟ

କବିତାଅଳନ

ଉତ୍ସବ ଖେଳା

ଅରମନ ଦତ୍ତ

ସବ ଉତ୍ସବ ଏକଦିନ ପାଗଲାଟେ ଫ୍ୟାକାଶେ ହୁଁ ଯାଇ
ଜନାରଣ୍ୟେର ଭାଷା ହୁଁ ତାମ୍ବୁଲବର୍ଗ ଧୋଯାଟେ
ଖେଳାର ଆମେଜ ଯେଣ ପାଖାମେଲେ ଦେଇ ସରବରେ
ଉନ୍ମୂଳିକ ଆକାଶେ ରଙ୍ଗ ମିଶେ ମିଶେ ହୁଁ କ୍ଲାନ୍ଟ ।
ସେହିଦିନ ଜନମ ହୁଁ ନତୁନ ଅଙ୍କୁର ଘେରା ଶାସ
ଘୋରତର ବାତାସେର ଚରକିର ଖେଳା ନେଶା ପାଯ
ତରଙ୍ଗେ ଚୁମେ ଯାଇ ଅଧରା କ୍ଲାନ୍ଟିର ରସ
ଏକଟୁ ଏକଟୁ କରେ ଉତ୍ସବ ହାଁଟା କରେ ରଞ୍ଜ ।
ନିରନ୍ତର ଛେଡା ଛେଡା ଜୋଡା ଦେଓୟା ଖେଳା
ଅବିରଳ ଅବିରାମ ଚଲେ ଭେସେ ଅନନ୍ତ ପଥେ
ଅସାମାନ୍ୟ ଖୋଲାର ଘାଟେ ଶୁଦ୍ଧ ଜୀବନ ଚଲେ ଅଲୀକ ଖେଳାଯା
କି ଜାନି କେ ଏତ ବଡ଼, ଚିରତରେ ଖେଳା ରାଖେ ଅମ୍ବାନ ।
ଆମି ଶୁଦ୍ଧ ଘଡ଼ି ଧରେ ସମୟେର ଫାଁସ ଗଲେ ରହି ଚେଯେ ପଥ
ଆବାର ଆସବେ କବେ ଚିର ଚେନା ସେଇ ଉତ୍ସବ
ଜାନି ନା ଏ କାର କାଜ ଉତ୍ସବ ନେଶା ରାଖେ ମେଥେ
ଉତ୍ସବେ ବାର ବାର ରଙ୍ଗ ମେଥେ ମିଶି ନେଚେ ନେଚେ ॥

ପ୍ରାଣେର ଠାକୁର ବାବା ଲୋକନାଥ

ମୃଗାଳ କାନ୍ତି ମଜୁମଦାର

ତୋମାଯ ଖୁଁଜେ ଫିରି ନା ପ୍ରଭୁ
ଜାନି ତୁମି ଆଛୋ ଆମାର ସାଥେ ।
ବିପଦେ ମୋରେ କରଛୋ ରକ୍ଷା
ଉପଲକ୍ଷି ଆଛେ ତାତେ ॥
ଭକ୍ତେର ଆଶା ତୁମି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରୋ
ଚରଣେ ଦାଓ ତାରେ ଆଶ୍ୟ ।
ଶୋକ ତାପ କଷ୍ଟ ଦାଓ ଭୁଲିଯେ
ଶକ୍ତି ଦାଓ, ସବକିଛୁ କରତେ ଜୟ ॥
ତୁମି ଶିବ, ତୁମି ହରି
ତୁମି ଜଗଂ ପିତା ଓ ମୁକ୍ତିଦାତା ।
ତୋମାର ନିର୍ଦେଶ ବିନେ ନଡ଼େ ନା
ଏମନକି ଗାହେର ପାତା ॥
ତୁମି କରଣାର ସାଗର ଅନ୍ତର୍ୟାମୀ
ଚୋଥେର ଦୃଷ୍ଟି ଅତି ଗଭୀର ।
ଶ୍ଵେତ ଓ ଶୁଦ୍ଧ ଚୁଲ ଓ ଦାଁଡ଼ି
ମନକେ କରେ ଶାନ୍ତ ଓ ସ୍ଥିର ॥
ଜଳେ ହୁଲେ ଅଭରୀକ୍ଷେ
ତୁମି ସର୍ବଦା ବିରାଜମାନ ।
ଆକାଶ, ବାତାସ ମୁଖ୍ୟରିତ କରେ
ତୋମାରଇ ନାମ ଗାନ ॥
ତୁମି ତ୍ରିକାଳଦଶୀ
ଆମାର ଅନ୍ତରେର ଠାକୁର ।
ତୋମା ହତେ ନିର୍ଗତ ଆଲୋକହଟା
ମନେର ଅନ୍ଧକାର କରେ ଦୂର ॥
ତୁମି ମୁକ୍ତିଦାତା ପରିଆତା
ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନେର ଆଧାର ।
ତୋମାର କୃପାୟ ଧନ୍ୟ ହୁଁ ସବାଇ
ଭେଦାଭେଦ ଥାକେ ନା ଆର ॥
ତୋମାର ପବିତ୍ର ଆଲୋର ଶିଖାୟ
ଜଗଂ ହୋକ ଆନନ୍ଦମୟ ।
ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଆମି
ଅନ୍ୟକିଛୁ ଆର ନୟ ॥

ଶାର୍ଦ୍ଦିଯ
ଦୁର୍ଗାମୂଳ

ବାଡ଼ି କେନା
କୋନ ଦୁଃସ୍ଖ ନୟ,
ବାଡ଼ିର ସ୍ଵପ୍ନ
ବାନ୍ତବାୟନେ
ଆମି ଆଛି
ଆପନାର ପାଶେ!!

ଶାର୍ଦ୍ଦିଯ
ଦୁର୍ଗାମୂଳ

**Let me help
you find your
dream home**

RE/MAX®

TO BUY & SELL REAL ESTATE

Independently owned and operated under Remax
All-Stars Realty inc., Brokerage

2281 Kingston Road, Toronto, Ontario, M1N1T8

Bus: (416)265-2000 Fax (416)265-8210

E-mail: chitta.realtor@gmail.com

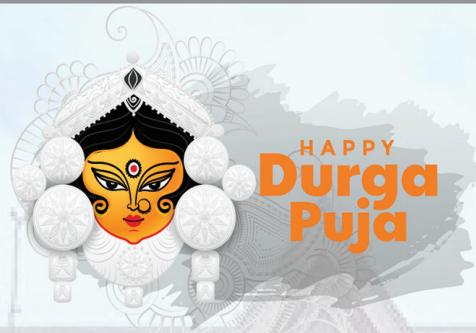
Chitta Das

Sales Representative

Direct: 416-655-0996

ଚିତ୍ରାଧୀ

SELL FOR TOP DOLLAR & BUY WITH CONFIDENCE!
BUY . SELL . INVEST. Call Me For All Your Real Estate Needs

DULAL BHOWMIK

REALTOR®

437-770-3486

dulalrealtor@gmail.com

www.dulalrealtor.ca

[f](#) [i](#) [t](#) [l](#) [n](#) dulalrealtor

CASH BACK
HUGE AMOUNT
GUARANTEE

FOR BUYERS

- » New Owner Orientation
- » Strong Negotiation Skills
- » Service Commitment
- » Assist with Mortgage, Inspection & Lawyers

FOR SELLERS

- » Free Home Evaluation
- » Best Value For Your Property
- » Professional Home Staging Available
- » Competitive Commission Structure
- » MLS Listing. Advertise in Social Media

CENTURY 21.

Heritage Group Ltd
11160 Yonge Street
Richmond Hill, ON L4S 1H5

Independently Owned and Operated

For your convenience I provide extended service from 4 other offices

○ THORNHILL, ONTARIO
7330 Yonge Street

○ BRADFORD, ONTARIO
49 Holland Street West

○ HAMILTON, ONTARIO
209 Limeridge Road East #2

○ NEWMARKET, ONTARIO
17035 Yonge Street Suite 100

ચિન્હાં

DAFFODIL MEDICAL Pharmacy

416-362-3900

Our Specialized Services :

- Compounding
- COVID-19 Rapid Antigen Test (Screening)
- COVID-19 PCR Test (For Travelling)
- COVID-19 Shot
- Flur Shot
- Naturals
- Health Foods
- Home Health Care

655 McCowan Rd, Scarborough

St. Clair Midland PHARMACY

416-847-6780

Manik Biswas RPh

Taposh Kayal RPh

Amal Paul RPh

3655 St. Clair Ave E

ଚିତ୍ରାଧୀ

Jayanta Saha

P: (647) - 996 - 1594

E: techtonique@hotmail.com

W: techtoniqueservices.com

Professional PCs Home Theatre IT Services

Our goal is to provide our top of the line expertise for all your technical needs!

We deliver what we promise

Years of Experience

This isn't our first rodeo. We've been through it all, so we know pretty much everything.

Affordable

We strive to find your solutions at the lowest price possible for your particular needs. If we wouldn't pay that price, you shouldn't either.

Build Relationships

We like having friends, and the more we make, the better. Even after we've completed your job, don't be afraid to give us a call for continued technical support.

চিন্ময়ী

LAW OFFICE

"You are the Purpose,
Part and the Opportunity of our Work"

SLPC

SINGHA LAW PROFESSIONAL CORPORATION

PRACTICE AREAS

**Real Estate
Litigation
Family Law
Immigration
Wills & Power of Attorney**

We speak English,
Bengali, Hindi & Urdu

JAYANTA K. SINGHA

Barrister & Solicitor, Notary Public

2249 Kingston Road, Main Floor, Toronto, Ontario. M1N 1T8

T : 416 265 9449 F : 416 265 4044

Email : info@singhalaw.ca. www.singhalaw.ca

ଚିତ୍ରାଧୀ

GLS BUILDERS & CONSTRUCTION INC.
DESIGN | BUILD | RENOVATE
416-846-6815 | 647-780-9572
MITHUSHOME2021@GMAIL.COM

ଶାରଦୀୟ ପ୍ରେସ୍

ON YOUR SIDE 24/7

WWW.SHOMETEAM.COM

ଶଗ୍ନୀୟ ମୁଖ୍ୟ ସୋଧେର ଛେଟି ଭାଇଁ ମିଠୁ ମୋହେ
ଓ ତାର ସଂଥର୍ମିଳୀ ଏଥିନ ଆପନାଦେଇର ମେବାଯେ

Mithu Shome
Salesperson
416-846-6815
mitushome@yahoo.ca

Subarna Dey
Broker
647-780-9572
subarnadey2011@gmail.com

RE/MAX METROPOLIS
REALTY BROKERAGE

* Each office independently owned and operated.

ଚିନ୍ମୟା

NK Roy Professional Corporation

Chartered Professional Accountant

Nupur Kumar Roy
CPA,CGA

OUR PROFESSIONAL SERVICES

- ☛ Compilation engagement (Notice to Reader)
- ☛ Assistance in preparing audit working paper files
- ☛ Income Tax (Efile)/Tax planning
- ☛ Representing CRA audit/Tax appeal
- ☛ Controllership/Full cycle Accounting
- ☛ Bookkeeping/GST/HST
- ☛ Payroll including WSIB/EHT
- ☛ Business incorporation/Registration
- ☛ Business plan: Small Business Loan
- ☛ Accounting system design & software set up

101 Lebovic Avenue, Suite # F03, Toronto, ON M1L 0J2
Office: 416-752-7199 , Fax: 416-757-3952, Cell: 416-670-0444
Email: info@nkroypc.com, Web: www.nkroypc.com

ଚିନ୍ମୟା

Do you have problems with CRA ?

**Do Estate planning today, minimize
Tax & preserve wealth for next generations**

ଶାର୍ଦୀୟ ଶୁଭେଚ୍ଛା

P K SAHA
Professional Corporation

For free consultation Please call:

416-858-7110 (Direct)

Pradip Saha

CPA, CGA, ACCA, MBA (UK), M.COM (DU)
B.COM (Accounting) (Ryerson University)

- Notice to Reader Financial Statements
- CRA Tax Review, Audit, Appeals & Tax Court Services
- Resolve CRA enforcements (Garnishment, Freeze Bank Account, Penalty)
- Resolve CRA Conflicts-Pier Report, Payroll, RRSP, TFSA Overpayment
- Analysis Previous Years Tax Return & Recovery Money from CRA
- Personal & Corporate Tax Return
- Trust & Not for Profit Organization Tax Return
- Assistance in Pre & Post Bankruptcy Tax Return
- Accounting, Bookkeeping, GST/HST, Payroll, WSIB, EHT Return
- Non-Residence Matters: (ITN, NR4, NR6, Section 216, Section 217 Return)
- Estate Return & Tax Clearance Certificates for Deceased Taxpayer
- Minimize Taxes by Changing your Business Structure
- Save & Defer Taxes by Transfer Property to Corp & Various Elections (T-2057, CPT30, CDA)
- Company Incorporation & setup with CRA (GST/HST, Payroll, BN)
- HST Rebate on New Residential, Rental & Owner-Build Housing

Ph: 416 792 4615, Fax: 416 792 4616,
E-mail pradipsaha227@hotmail.com

777 Warden Ave, Unit - 219, Toronto, ON M1L 4C3
(Major Intersection Warden & Eglinton)

চিন্ময়ী

ଚିତ୍ରାଧୀ

चिन्मूली

চিনামণি

LAW OFFICE

SIKDER Professional Corporation
Barristers, Solicitors & Notary Publics

2 LOCATIONS TO SERVE YOUR LEGAL NEEDS:
ALBION ROAD & DANFORTH AVENUE

দুর্গাপূজা উপলক্ষে প্রবাসে সকল
বাংলাদেশীদের শারদ শুভেচ্ছা ।

AREA OF PRACTICE

REAL ESTATE

CRIMINAL

ALL IMMIGRATION

BUSINESS LAW

FAMILY LAW

GENERAL PRACTICE

Paltu Kumar Sikder
Barrister, Solicitors & Notaries

DAY TIME OFFICE:

306-1620 Albion Road
Toronto, ON M9V 4B4

416-707-5065

416-740-2957

EVENING TIME OFFICE:

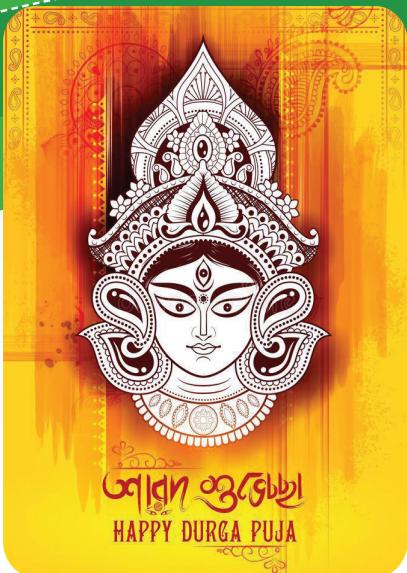
2978 Danforth Avenue
Toronto, ON M4C 1M6

SIKDER@SIKDERLAW.CA

SIKDERLAW.CA

ଚିନ୍ମୟୀ

Happy Puja Durga 2022

Don't Get left behind
Buying or Selling
We'll get you
where you
need to go

Buy, sell, Lease, Invest,
Residential/Commercial.
Design Build or
Extensive Renovation.

Ronny Sur

Broker/Consult

647.710.1534

416.298.3200

ronnybroker@gmail.com

www.ronnysur.com

Higher Standards Agents Higher Results!

HomeLife Today Realty Ltd., Brokerage
31 Progress Ave., Suite 210
Toronto, ON., M1P 4S6
Independently Owned and Operated

চিনামণি

SARKAR FOODS

সরকার ফুডস্

SOUTH ASIAN & CANADIAN GROCERY

Fresh Fruits

Vegetables

Fish

Halal Meat

2996 Danforth Ave., Toronto, ON M4C 1M6

Tel: 416.691.4815

Meat & Fish order: 647-847-5225

ચિન્હાણી

shenextfashion.com

Sharod Subeccha

Brings To You

The Best of Traditional Wear, Bridal Wear,
Party Wear available within the best price.
Women's Wear including Sarees, Kurti, Tops,
Salwar Suits, Lehengas available.
Men's Wear, Kid's Wear &
Accessories Available

Deliver all over
Canada & USA

Follow us: @ shenextfashion

2960 Danforth Ave, East York, ON M4C 1M6, Canada | +1 416-546-3130

શારદીય સંખ્યા-૨૦૨૨

૧૧૧

ଚିତ୍ରାଧୀ

TUTELAGE

an after School Learning Centre

Flexible Time and Schedule

Subject Offered :

Math, Science & English
from JK to Grade Twelve

Online / In-person Classes
are Available

Highly experienced in
Canadian Curriculum and
ex-Maple Leaf teacher

Shipra Ghosh, RECE
has already created a brand name
at the Crescent town area
due to her quality teaching.
She is very polite and passionate.

For more Information, Please Contact :

SHIPRA GHOSH

Registered Early Childhood Educator
Director, Tutelage

Cell: 647-719-0075

You can also send messages or
email : ghosh.shipra@yahoo.com

ଚିନ୍ମୟୀ

BUYING OR SELLING
Residential, Commercial & Investment Properties
FREE HOME EVALUATION

values
integrity
availability
responsiveness
meticulousness

EXPERT IN
MARKET RESEARCH & ANALYTICS

SUMMIT ▲

Sutton

ABU BAKKAR SIDDIK
SARKAR

REALTOR®

647-767-1143

asarkar@sutton.com

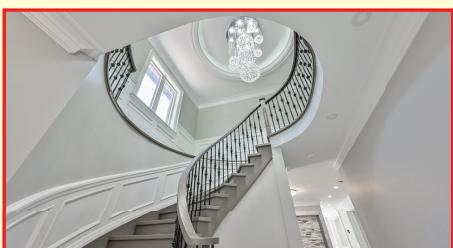
www.RealtorSarkar.com

@RealtorSarkar

Sutton Group - Summit Realty Inc., Brokerage
Independantly owned and operated Office: 905-897-9555

ଚିତ୍ରାଧୀ

HAPPY
Durga Puja

YOUR DREAM HOME MAKER

Are you looking for a Reliable Home Builder ?
We are a Scarborough Based Custom Home
Builder with 17 years of experience!
We do custom design with all your needs!

We arrange
Financing

CUSTOM HOME INC.

www.customhomecanada.com

Shan De

462 Birchmount Road
Unit - 35
Toronto, ON M1K 1N8
customhometoronto@gmail.com
Shankardey7@gmail.com

Tel : 416.910.8753 (Cell)
: 647.347.2310 (off)

www.customhomecanada.com

ଚିନ୍ମୟା

YOUR DREAM YOUR HOME YOUR REALTOR

Right at Home Realty Inc. Brokerage
1396 Don Mills Road #B121
Toronto, ON, M3B OA7

Cell : 647-899-5622
Office : 416-391-3232
Fax : 416-391-0319
Email : subalsaha@gmail.com

Rightathomerealty.com

Members of the Toronto Real Estate Board

BUY SELL RENT
SUBAL SAHA REALTOR
Cell : 647-899-6522

ଚିତ୍ରାଧୀ

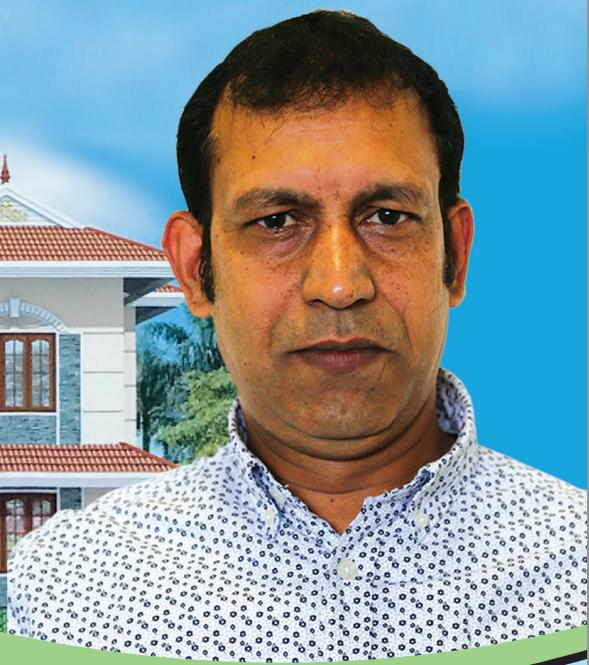

ARE YOU THINKING OF **BUYING & SELLING**

- RESIDENTIAL PROPERTIES
- COMMERCIAL PROPERTIES

Wishing you a
Joyous Holiday
and
Puja Shubhechha

- TOP NEGOTIATOR
- LOW COMMISSION FOR LISTING
- ARRANGE MORTGAGE

1396 Don Mills Rd. Unit B-121
Toronto, ON, M3B0A7
Office: 416-391-3232
Fax: 416-391-0319
www.rightathomerealty.com

Member of the Toronto Real Estate Board

Shimul Datta
Broker

Direct Line:
416-662-9745

shimuldatta@gmail.com

চিন্ময়ী

TORONTO SURYA SIDDHANTA BASED POOJA LIST OF BANGLA 1429

(BARO MASE TERO POOJA; SOURCE: LOKENATH & BENIMADHOB CALENDAR)

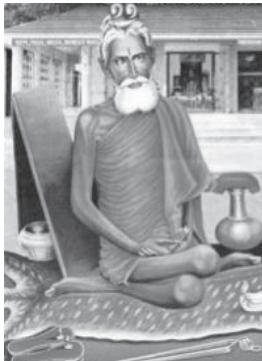
LIST	DATE	DAY	POOJA/BROTO	TITHEE (TORONTO TIME)
1	15 April (01 Boishakh) Sun rise 6:34 am & set 8: 01 pm	Friday	Ganesh Pooja	First day of the Bengali year Pooja: morning
2	30 June (15 Ashar) Sun rise 5:39 am & set 9: 02 pm	Thursday	Jogonnath Dev's Roth Jatra	Dwitia till 01:32 am next day Pooja: morning
Changeable	03 July (18 Ashar) Sun rise 5:41 am & set 9:02 pm	Sunday	Nam Songkirton (Udoy-Osto) 4:53 am - 9:50pm	Shukla Sunday of Uttarayon (Between two Roth yatras)
3*	06 August (20 Shravon) Sun rise 6:12 am & set 8: 33 pm	Saturday	Shoni pooja & Sotyo Narayon Pooja	Any Shukla Saturday of Shravon; Doshomee Pooja: (17:00 – 20:30 pm)
4	18 August (01 Vadro) Sun rise 6:25am & set 8: 16 pm	Thursday	Jonmashtomi (Birth Tithhi of Lord Krishna)	Oshtomee till 15:51 pm of next, Rohinii did not touch Oshtomi. Pooja: Day-Night
5	17 Sept. (31 Vadro) Sun rise 6:59 am & set 7: 23 pm	Saturday	Vishwokarma Pooja	Month end of Vadro Pooja: morning
6	25 Sept. (08 Ashwin) Sun rise 7:08 am & set 7: 09 pm	Sunday	Pitri Torpon	Omavosya till 17:54 pm Torpon: morning
7(a)	25 Sept. (08 Ashwin) Sun rise 7:08 am & set 7: 09 pm	Sunday	Mohaloya (Durga pooja)	Omavosya till 17:54 pm Pooja: Night
7(b)	30 Sept (13 Ashwin) Sun rise 7:13 am & set 7: 00 pm	Friday	Bodhon (Durga pooja)	Shoshthi from 13:08 pm to till 11:06 am next day. Pooja: Evening
	01 Oct (14 Ashwin) Sun rise 7:15 am & set 6: 58 pm	Saturday	Odhibas	Pooja: Evening
	02 Oct (15 Ashwin) Sun rise 7:16 am & set 5: 56 pm	Sunday	Soptomee Pooja	Soptomee till 08:51 am Pooja: 7:16 to 08:51 am
	02 Oct (15 Ashwin) Sun rise 7: 16 am & set 6:56 pm	Sunday	Oshtomee (Durga Pooja)	Oshtomee till 06:29 am next day Pooja: 10:00 am
	03 Oct (16 Ashwin) Sun rise 7: 17 am & set 6:54 pm	Monday	Sondhi Pooja	Pooja 06:05 -06:53 am
	03 Oct (16 Ashwin) Sun rise 7: 17 am & set 6:54pm	Monday	Nobomee (Durga Pooja)	Nobomee till 04:36 am next day Pooja: 9:00 am
	04 Oct (17 Ashwin) Sun rise 7:18 am & set 6: 53 pm	Tuesday	Bijoy Doshomee	Doshomee till 01:39 am next day Pooja: 9:00 am
7(c)	08 Oct. (21 Ashwin) Sunrise 7:23 am & set 6:45 pm	Saturday	Sree Sree Loxmee pooja	Purnima till 16:55 pm (next day) Pooja: Evening
7(d)	24 Oct (06 Kartik) Sunrise 7:43 am & set 6:19 pm	Monday	Sree Sree Kali pooja	Omavosya 07:27 am to 06:56 am (next day) Pooja: Night
7(e)	02 Nov (15 Kartik) Sunrise 7:54 am & set 6:06 pm	Wednesday	Jogotdhatri pooja	Novomee till 13:16 pm Pooja: morning
8	07 Nov (20 Kartik) Sunrise 7:01 am & set 5: 00 pm	Monday	Rash Lila of Lord Krishna	Purnima till 5:19 am (next day) Pooja: Day and Night
9	15 January (30 Poush) Sunrise 7:47 am & set 5:06 pm	Sunday	Mokor/Poush Sonkrantee & Peettha festival.	Last day of the month of Poush Pooja: morning. Pittha: Evening
10	25 Janu (10 Magh) Sunrise 7:41am & set 5:18 pm	Wednesday	Soroswotee pooja	Sukla Ponchomi till 06:09 am of next day. Pooja: 10:00 am
11	18 Feb (05 Falgun) Sunrise 7:11am & set 5:51 pm	Saturday	Sree Shiva Ratri Vroto	Choturdoshee till 05:08 am (next day) Pooja: Night
12	06 March (21 Falgun) Sunrise 6:45 am & set 6:12 pm	Monday	Dool & Gour Purnima	Falguni Purnima till 07:30 am (next day) Pooja: morning
13 (a)	29 March (14 Choitro) Sunrise 7:04 am & set 7:40 pm	Wednesday	Basontee Oshtomee and Onnopoorna pooja	Oshtomee till 12:47 am Pooja: morning
13 (b)	30 March (15 Choitro) Sunrise 7:03 am & set 7:41 pm	Thursday	Basontee & Ram Novomee	Novomee till 14:38 pm Pooja: morning
*****	14 April (30 Choitro) Sunrise 6:36 am & set 7:59 pm	Friday	Chorok puja	End of the year 1429

Note: Ontario time changes on 05 Nov. 2022 and 11 March 2023 (Converter: Subhash Paul)

ଚିତ୍ରାଧୀ

LOKENATH BROHMOCHARY POOJA LIST OF BANGLA 1429

LIST	DATE	DAY	POOJA/BROTO	TITHEE (ONTARIO TIME)
1	03 June (19 Joisttho) Sunrise 5:38 am sunset: 8:53 pm	Friday	Tirodhan Dibos (Death anniversary)	Death anniversary of Lokenath Brohmochari
2	05 Nov. (18 Kartik) Sunrise 7:58 am sunset: 6:03 pm	Saturday	Prodeep Utsob (Lamp offering day)	Each Saturday and each Tuesday after 15 Kartik
3	25 February (12 Falgun) Sunrise 7:00 am sunset: 6:00 pm	Saturday	Paduka Utsob	12 Falgun of Bangla calendar

Note: In addition, an individual devotee will have facility to offer Prodeep to Sree Lokenath Brohmochary on 08 Nov. (21 Kartik) Tuesday, **12 Nov. (25 Kartik) Saturday**, and 15 Nov. (28 Kartik) Tuesday by their personal arrangements.

Shiva puja and Chorok Puja

NOTE: Choitro Sonkranti is on 14 April 2023 (30 Choitro 1429) Friday.

Bengali Hindu rule: Vegetarian food on the Choitro Sonkranti day.

Sonkranti festival with absolute vegetarian food on this day is the Hindu culture.

প্রকৃতির অমোঘ বিধানে
নির্মম সত্যকে বরণ করে
ঝাঁরা চলে গেছেন অজানা স্থানে
ঝাঁদের স্মৃতি ও কীর্তি
আমাদের অনুভূতিকে আজও
স্পন্দন জাগায়
তাঁদের স্মরণে ।

বাংলাদেশ কানাডা হিন্দু কালচারাল সোসাইটি ও
বাংলাদেশ কানাডা হিন্দু মন্দির
টরেন্টো

ଚିତ୍ରାଧୀ

Let the festive spirit embrace you and
your dear ones on this special occasion

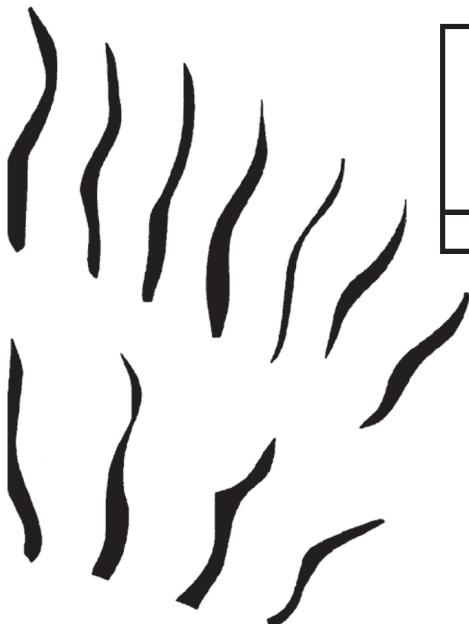
mahua

e: priyamdasg@aol.com t: 4163197345

চিলায়ী

সাউথ এশিয়ান উইমেন'স সেন্টার

সাউথ এশিয়ান উইমেন'স সেন্টার
৮০০ ল্যাঙ্ডাউন এভিনিউ
টরনোটা, অন্টারিও এম৬এইচ ৪কে৩
ফোন : ৪১৬-৫৩৭-২২৭৬
ফ্যাক্স : ৪১৬-৫৩৭-৯৪৭২

সেবা প্রদানের ভাষাসমূহ : ইংরেজী, বাংলা, হিন্দী, উর্দু,
পাঞ্জাবী, গুজরাটি, মারাঠি, তামিৰ, সিনহালিজ,
তিব্বতী, উড়িয়া, আসামিজ, ভুটানিজ, নেপালিজ,
তেলেঙ্গ, সিঙ্গি, কুচি, কানাডা, মালয় এবং আরো
অন্যান্য সাউথ এশিয়ান ভাষাসমূহ।

শারদীয় শুভেচ্ছা

আমাদের সেবামূলক কার্যক্রম :

- ইমিটেশন, স্পনসরশিপ, ভিজিটর ভিসা, পিআর কার্ড, সিটিজেনশীপ এ্যাপ্লিকেশন, পাসপোর্ট এ্যাপ্লিকেশন
- ওয়েলফেয়ার এ্যাসিস্ট্যান্স এ্যাপ্লিকেশন
- ডিসাবিলিটি সাপোর্ট প্রোগ্রাম এ্যাপ্লিকেশন
- সরকারী বাড়ী-সাবসিলাইজড হাউসিং এ্যাপ্লিকেশন
- ইন্টারপ্রিটেশন (দোভাসী) এবং অনুবাদ
- সহায়ক পরামর্শ
- চাকুরী সন্ধান পরামর্শ ও সহায়তা
- আইন বিষয়ক পরামর্শ, তথ্য এবং প্রেরণ (নোটারাইজেশন / এফিডেভিট)
- লিগ্যাল এসিস্ট্যান্স, সন্তানের আইনী অধিকার এবং সহায়তামূলক পরামর্শ
- স্বাস্থ্য শিক্ষা
- নারী ও শিশু নির্যাতন বিষয়ক পরামর্শ ও সহায়তা প্রদান
- শিশু যত্ন ও সেবা এবং মাতা-পিতার করণীয় সম্পর্কে পরামর্শ
- মাল্টিকালচারাল উইমেন'স ওয়েলনেস ছফ্প
- সিনিয়র উইমেন'স ছফ্প
- লাইফ ক্ষিলস সাপোর্ট ছফ্প
- হোমওয়ার্ক ক্লাব (ছাত্র/ছাত্রীদের জন্য)
- বেষ্ট হেলথ এডুকেশন প্রোগ্রাম
- নির্যাতন এবং অত্যাচার বিরোধী কর্মসূচী
- শ্বেচ্ছাসেবক কর্মসূচী
- সিটিজেনশীপ পরীক্ষা প্রস্তুতিমূলক ক্লাশ
- ইংরেজী ভাষা শিক্ষা ক্লাশ
- আইন বিষয়ক কর্মসূচী
- নোটারাইজেশন / এফিডেভিট
- খাদ্য বিতরণ কর্মসূচী
- ইয়ুথ ছফ্প

বিস্তারিত তথ্যের জন্য যোগাযোগ করুন :

সর্বিতা সাহা - ফোন: ৪১৬-৫৩৭-২২৭৬ এক্স ২৩১
ssaha@sawc.org

www.sawc.org

ଚିନ୍ମୟା

ଜକଳକେ ଶାତ୍ରଦୀଯୁ ପ୍ରାଚ୍ୟ

RIGHT AT HOME REALTY INC
Morneau Sobeco Centre II
Office: 416 391 3232
Fax : 416 391 0319
E-mail:anupbiswas1961@yahoo.com
895 Don Mills Rd, Suite# 202
Toronto, ON M3C 1W3
www.rightathomerealty.com

Anup Kumar Biswas

BSC (Mech.Eng.) MBA
Sales Representative

Cell : 647 773 2128

ଚିନ୍ମୟୀ

Realtron Rahul Saha Realty Inc. Brokerage

Each Office is independently owned and operated

Rahul Saha, M.Sc. (Elect. Eng.)

Broker of Record

ଶାର୍ଦ୍ଦିଯ
ପ୍ରତ୍ୟେକ୍ଷା

885 Progress Avenue., #209, Toronto, ON M1H 3G3

Cell: 416-832-5835

Office: 416-289-3333

Fax: 416-289-4535

Email: rahulremax@gmail.com

www.rahulsaha.com